העלדען, עהרליכע און פערדאַרבענע. זי זאָגט נאָך עד היום:
„א, מענער, מענער!"...

* * *

אָט אזוי נישט־פרייליך האָט זיך אויסגעלאָזט אונזער ראָ־מאן — א ראַמאַן, אין וועלכען די הויפט־דאָלען האָבען גענשפיעלט נישט קיין העלדען, נאָר קינדער.

ענדע.

אמאל געווען א חבר און א גוטער ברודער מיט מ א י ר־ק ו ו א־ש ע ? אדער ער האָט געוואָלט מיט זיין וויזיט פונ׳ם „אייזערנעם באלקאן" צו די „רויטע לאדען" אויסקויפען זיינע אלטע זינד אקע־גען זיין געווען?...

מזל־טוב ! אונזערע ארציגע שוועסטער מאשא און פאשא רעגענבויגען האבען שוין חתונה געהאט פאר גאנץ רייכע קאמער־סאנטען. די מאדאם רעגענבויגען איז גליקליך. אלע יאהר קומען איהר צו א פאר אייניקלעך.

אליק דער משרת איז ביי די יונגע פרידמאנס א לאקיי. ער טראגט א ווייסען זשילעט מיט א זילבערנעם זייגער און זאגט: „ביי אונז אין ווארשא".

גאלדענשטאדט און זילבערשטאדט האבען שוין דיפלאמען אין די הענד. דער ערשטער איז א דאקטאר און קוקט־ארויס אויף פאציענטען, וואם ווייזען זיך עפּיס ניט. און דער אנדערער איז איין אדוואקאט, וואם האט נאך ניט געהאט די עהרע צו זעהען א קליענט אין די אויגען. זיי זוכען רייכע פארטיעם און ארבייטען אויף אלע כלים.

אייזענשטאדט האט זיך נישט שטארק פערענדערט פון יענער צייט. עם האט זיך איהם נאר אויסגעשאטען א קליין שפּיצעביג בעהדעל, וועלכם ניט איהם צו דעם זיבעטען חן. ער איז זעהר בעליעבט ביי אלע זיינע חברים־סטודענטען, און אויף יעדער אסיפה איז ער תמיד דער ערשטער, הגם ער קריכט ניט צום אויבענאן און רייסט זיך ניט אויף די וועגד.

ראזע׳ס קינד — זי הייסט נאך דער מוטער: ראזעטשקע — געפינט זיך ביי בערטע שימשעלביין.

„בערטע די גרושה" איז נאך עד היום א גרושה. זי איז נערעכט, וואם זי זאגט, אז אונזער לעבען איז א לאנגע טראגעריע און מיר, מאנסביליען, זענען די העלדען — גוטע און שלעכטע

פון אייגעם צום אנדערן און וועלען שרייען: „גנבים! רוצחים! הולטייעם! וואו איז ערגיץ דאָס געלד, וואָס רב מאיר פוהרמאן האָט איבערגעלאָזט? די נגידים האָבען זיך צעטיילט — און מיר וועלען שוויגען?! גיט אונז אָפּ פוהרמאנ'ס געלד — עס איז אונזער געלד!"...

אָט אזוי זענען, הייסט עס, די „רויטע לאָדען" שוין פערמאכט פאר אונז אויף תמיד... אָבער דער „אייזערנער באלקאָן"?

דער „אייזערנער באלקאָן" איז תמיד יונג, תמיד פרייליך, תמיד בעלויכטען און פול מיט געסט, פונקט ווי פריהער, קיין שום פערענדערונג! דאָס געשעפט פון דער גלענצענדער פירמא „פרידמאן" איז זעהר א גרויס געשעפט. די קלייטען וואכסען. די קאנטאָר ארבייט. מאָטעל פרידמאן איז שטענדיג פערנומען מיט זיינע חשבונות. ער איז שטענדיג פערטראָגען. ער איז אייגענטומער פון קאָפּ ביז פים אין ציפער... אז זיין זוהן איז דאָס ערשטע מאל געקומען אהיים צו־גאסט מיט זיין גרויסארטיגער פרוי „יאדוויגא", די טאכטער פון'ם וואַרשעווער באנקיר לודוויג עסינמאכער, איז מלכה געווען אזוי גליקליך, אז זי האָט ארומגעהאפט דעם מאן קושען.

— וואָס זאגסט דו עפּיס, מאָטעל, אויף אונזער בארימען און אויף זיין פרוי, אויף יאדוויגא'ן?...

— יא, אויב אונזער פויגעל וועט אוועקווארפען די שארלאטאנסקע שטיק, קאָן פון איהם ווערען מיט דער צייט א שטיקעל מענטש, דו פארשטעהסט צי ניין?... איך האָב געהאט א דעפעש פון זימעלשטיין. פארקויפט דרייסיג טויזענד פוד צוקער אויף חודש מאי — בין איך צופריעדען. דו פארשטעהסט צי ניין?...

וואָס האָט געטהאָן מאָטעל פרידמאן ביי מאיר פוהרמאן, בעת יענער איז געבליבען איין אלמן? עס וווייזט אויס, אז אין פרידמאנען האָט פלוצים אנגעהויבען צו רעדען זיין געוויסען. צי אפשר האָט ער זיך דערמאנט, אז ער, מאָטעל־מזיק, איז

עפילאָג.

וואו דער פערפאסער זאגט נאָך עטליכע ווערטער און נעפינט, אז עס איז שוין צייט צו נעזונענען זיך מיט'ן לעזער און מאכען א סוף מיט דער דאזיגער ווירקליכער נעשיכטע.

נעזונענענדיג זיך מיט'ן לעזער, מוזען מיר, ווי עס פיהרען זיך אויף דער וועלט די אלע ראָמאַניסטען, שענקען איהם איין עפילאָג און איבערגעבען אלץ, וואָס עס האָט זיך אויסגעלאָזט מיט אונזערע העלדען, וועלכע ווערען דערמאָנט אין דער דאָזיגער ריכטיגער, ניט אויסגעטראכטער נעשיכטע.

אלע אונזערע בעקאַנטע פּארשוינען זענען נעזונד און שטאַרק, אויסער די צוויי אומגליקליכע פרויען: טייבעלע פוהרמאַן און ראָזע פרידמאַן. אפילו דער אלטער מאיר פוהרמאַן לעבט נאָך! נאָר זיין לעבען איז טרויעריגער, ווי דער טוידט: צו וואָס און פון וועמענסוועגען לעבט אזא אומגליקליך נפש אויף דער וועלט? פון וועמענסוועגען האלט ער דעם אייזערנעם קאסטען מיט נעלד? צו וואָס פערשליסט ער די רויטע לאָדען אלע נאכט, און אז ער דערהערט א שאָרך פון א מויז, ווערד ער פערציטערט און חאפט זיך צו די שליסעלעך? צוליעב וועמען טרייבט ער איין ארעמאַן פון שטוב? פאר וועמען און פאר וואָס קוילעט ער זיך אלע טאָג מיט דער אידינע פאר די אָפּגעלעקטע ביינער, וואָס זי וואַרפט ארוים פאר די הינד? אז עס וועט א קלאָפ טהון זיין לעצטע שעה, וועט ער שיקען רופען דעם רב מיט די דיינים און וועט מאכען א „צוואה": כך וכך רובעל אויף „עולמות"; כך וכך רובעל אויף א מרחץ; כך וכך אויף דעם הקדש; כך וכך קיין ליבאוויטש דעם רבי'ן אויף א סוכה (וואָס ווייטער וועלד ער אלץ פרימער); כך וכך אויף „חברה־קדישא", אויף „הזכרת־נשמות", אויף „חברה תהלים", אויף „חברה משניות", אויף „עשרה בטלנים"... אויף דעם דאָזיגען גלער וועט ער מאכען עטליכע אָפּעקונעם, גבירים, שענע אידען, וואָס וועלען זיך נאָכדעם צווישען זיך צעטיילען אחת ואחת, און די אָרעמע לייט פון דער שטאָדט וועלען ארומגעהן

מיר, נאָר מיר, זענען שולדיג אין איהר אומגליק, און נאָט ווייסט, מיט וואָס עס וועט זיך נאָך ענדיגען !...

„איך האָב דאָ שוין מעהר ניט וואָס צו טהון, און אויף זיין מוטער זאָלט איהר אויך קיין האָפענונג ניט האָבען. דער הערר פרידמאן האָט מיר אויסדריקליך געזאָגט, אז „פריהער וועט דער הימעל קומען צו דער ערד, איידער מיין מלכה וועט דערלאָזען, אז איהר באָריס זאָל זיין פוהרמאנ'ס איידעם, און וועז איהר זאָלט קענען מיין מלכה'ן, וואָלט איהר נעזעסען בערוהט אין דער היים, וואָרום מיין מלכה — דאָס איז שטאָל און אייזען: זי וועט זיך ניכער צעברעכען, איידער אייגבויגען. איהר פערשטעהט צי ניין?" — און מיט די וועהרטער האָט מיך דער הערר פרידמאן אָפגעלאָזט. איך בלייב דאָ נאָך אויף א צוויי טעג און וואָרט אויף אייער ענטפער. שרייבט מיר, איך בעט אייך, וואָס מאכט ראָזע? גאָט זאָל העלפען, זי זאָל איבערקומען, ווי עס געהר צו זיין... איך וואָלט איהר איבערגענעבען א גרוס, נאָר איך וויים, אז זי נעהט ניט אזוי שטאַרק אוים נאָך מיין גרוס... א וואונדערליכע זאָך, כלעבען !...

„אייער פרייגד, וואָס קוקט ארוים אויף אייער גיכען בריעף,

„ב. אייזענשטאדט".

ו.

פון בערטע שימשעלביין צו ב. אייזענשטאדט.

(טעלענראמע).

„העררן אייזענשטאדט. היינט אָבענד האָט ראָזע נעהאָט א מיידעל און איז נעשטאָרבען. דאָס קינד לעבט. קומט צו פאָהרען.

„בערטע".

מערקווירדיג — וואָס פּאַר אַ קלוגער מענש, וואָס פּאַר אַ פּראַק־טישער מענש דאָס איז! איך האָב איהם גאָר ביז יעצט אזוי פיעל ניט געקענט. איך האָב קיין צייט ניט געהאַט צו אויסרעדען עט־ליכע ווערטער, האָט ער מיך שוין איבערגעשלאָגען און האָט מיר פּאַרגעלעגט אזעלכע פראגען, אז איך בין געבליבען אָהן לשון. איך האָב אייך געפּאָלגט, בערטע, און האָב איהם אָנגעהויבען אויס־צומאַהלען מיט שרעקליכע פּארבען די ביטערע לאגע פון זיין אומ־גליקליכען זוהן. האָט ער מיך אזוי אויסגעלאַכט, אז איך האָב שוין ווייטער ניט געהאט, וואָס צו זאָגען.

„— ע, ברודער! — האָט ער מיר געזאָגט דערוויף מיט א קלאַפּ אין די פּליצעס אריין. — ע, ברודער! איהר לאכט מיך אויס, איהר מאכט פון מיר חוזק, אפּנים, יוננערמאן! נישקשה, איהר וואָלט זיך נעמענט ווינשען חאָטש האַלב אזוי אָפּלעבען ווי אייער אומגליקליכער „העלד" לעבט זיך אָפּ אצינד אין אויסלאנד! אך, ווי טרויעריג זיין לאגע איז! ווי „אומגליקליך" ער איז אצינד ערגיץ אין א טהעאטער נעבאך, אדער אין א שענעם רעסטאָראַן נעבאך, וואו ער זיצט נעבאך איבער א שענעם מאָלצייט נעבאך מיט א גוטען גלאָז ווין, און מיט איין ארמאטישען ציגאר נעבאך! איהר פארשטעהט צי נין?...

„גלויבט מיר, בערטע, אז ער קען זיין זוהן א סך מעהר, ווי איך מיט אייך קענען איהם. צום לעצט האָט ער מיר ערנסט גע־זאגט, אז ער האָט רחמנות אויף דער אומגליקליכער ראָזע און פער־שטעהט, ווי שלעכט עס איז איהר אצינד און ווי טרויעריג איהר לאגע וועט נאָך זיין שפּעטער... ווי א גוטער פריינד, האָט ער מיר איין עצה געגעבען, אז מיר זאָלען ביסלעכווייז אויפדעקען פּאר איהר, ווער איהר אָפּנאָט איז און וואָס ער איז... ער האָט מיך אויס־געפרעגט, ווי אזוי זי פערבראַנגט די צייט, און פון וואָס לעבט זי, און צי נויטיגט זי זיך אצינד אין גאלד, וועט ער איהר שיקען, וויפיעל זי דארף... אך, בערטע, בערטע, איך זאג אייך נאָך א מאל און נאָך א מאל, און וועל אייך שטענדיג זאגען דאָס זעלבע, אז

ד.

פון בערטע שימשעלביין צו פ. אייזענשטאדט.

„ליעבסטער פרייַנד! איהר האָט מיך מיט אייער לעצטען בריעף אזוי פיעל איבערגעשראָסען, אז איך בין אוים מענש. איך פאָהר באלד ארויס און וועל שוין זיין אליין ביי ראָזעטשקען, און איהר זאָלט די רגע ארויספאָהרען אהער און קומען גלייך צום הערר פרידמאן. איהר וועט איהם טרעפען דאָ אליין, וויל אונזער אומגליקליכער באָרים מיט דער מוטער זענען אצינד אין אויסלאנד. איך גלויב, אז ביי דער מוטער האָט באָרים שוין לאנג גע'פועל'ט; מע דארף נאָר איבערעדען מיט'ן פאָטער. מיין איך, אז איהר, ליעבער אייזענשטאדט, זענט דערצו מעהר פעהיג, ווי איין אנדערער. איהר זאָלט אויסנוצען אלע מיטלען און אויסמאָהלען פאר איהם מיט אלערליי פארבען די טרויעריגע לאגע פון זיין בן־יחיד און פון זיין יונגער אומשולדיגער פרוי ראָזע, וואָס האָט שוין געגוג־געגוג געליטען, געגוג איבערגעטראָגען, געגוג אפגעקומען פאר די זינד פון די עלטערען, וועלכע זענען אזוי אייגנעשפארט אין זייער פאנאטיזם!... איך דארף אייך נישט לערנען, ווי אזוי צו רעדען. רעדען קאָנט איהר; הלואי וואָלט איהר אזוי געקאָנט פיהלען, ווי איהר קאָנט רעדען... גריסט ראָזען און זאָגט איהר, אז איך פאָהר צו איהר די מינוט, די רגע!

„אייער בעסטער פרייַנד בערטע שימשעלביין".

ה.

פון פ. אייזענשטאדט צו בערטע ש. משעלביין.

„בערטע! בערטע! צו וואָס האָט איהר מיך נעשיקט אהער? קארג געווען פאר מיר דאָס, וואָס איך האָב איבערגעטראָגען דאָרט? אך, וואָס פאר א הארטער מענש דער הערר פרידמאן איז! און

היום, וואָס און ווי אזוי ער האָט מיט זיי געדאַרט און צו וואָס פּאַר א רעזולטאַט זיי זענען געקומען, מחמת פון בּאַריסען האָב איך שוין מעהר קיין בּריעף ניט געקאָנט בעקומען; נאָר וועדליג ווי אליס האָט מיר איבערגעגעבען אייניגע קלייניגקייטען, פערשטעה איך, אז אונזער מיה וועט ניט זיין אומזיסט, און אונזער אומגליקליך פּאַר־פּאַלק וועט ענדליך וויעדער צוזאַמען זיין אויף אימער און אייביג. דערהויפּט בעט איך אייך, ליעבסטער אייזענשטאַרט, אכטונג געבען אויף אונזער טייערסטער ראָזעטשקע און — חיות ניט זיכער! — ניט ארויסחאפּען זיך פּאַר איהר מיט אזעלכע וועדטער, ווי איהר שרייבט צו מיר. היט־אָפּ, אייזענשטאַרט, דאָס ראָזיגע יונגע בלימעל, עס זאָל אויף דעם קיין שטויב ניט פּאַלען. דאָס איז אייער פליכט אלס מענש און מאַנספּערזאָן. אדיע! אונזער ראָזעטשקען שיק איך בעזונדער א בריעף.

„אייער בעסטער פּריינד, וואָס פערבליבט צו אייך מיט גרויס אכטונג, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס איהר זענט אזא קאַלטער ענאַיסט...

„בערטע שימשעלביין".

ג.

פון פּ. אייזענשטאַרט צו בערטע שימשעלביין.

„בערטע! קומט צו פּאָהרען. אפשר וועט איהר בעסער קאָנען אויסקומען מיט איהר... זי איז זעהר־זעהר אומגליקליך און דאַרף האָבען הילף. זי נויטיגט זיך, מע זאָל זי היטען — און איך קאָן דאָס ניט, איך טויג ניט דערצו. איך זעה, אז איך פערשאַף איהר נאָר שמערצען — און מעהר נישט! פּאַר אייער ארויס־פּאָהרען שרייבט מיר א בריעף. איך ערוואַרט אייך, איך קוס־ארויס אויף אייך. למען השם, קומט צו פּאָהרען!

„פּ. אייזענשטאַרט".

מיינע בריף (מעהר אלס צעהן) איין ענטפער פון באָריסען. איך געב אייך דאָ איבער, ליעבער אייזענשטאדט, בוכשטעבליך זיין קוויטלע, פון וועלכען איהר וועט זיך געווים קאָנען ארַאָפנעמען א מוסר, וואָס הייסט ליעב האָבען און זיין אומגליקליך. אָט וואָס באָרים שרייבט מיר:

„טייערסטער פרייגד בערמע! איין גאָט איז מיין עדות, אז איך האָב אייך ביז היינטיגען טאָג ניט געקאָנט שרייבען. איך שרייב יעדען טאָג בריף צו מיין טייערער ראָזעטשקען, און האָב ביז היינט קיין שום ענטפער. איהר פרעגט מיך, וואָס האָב איך געפּועלט מיט מיין קומען אהיים? א, איך פערהאָף, אז איך וועל געווים מיין ציעל דערגרייכען! גיך־גיך וועלען מיר זיין גליקליך צוזאמען מיט מיין טייערער ראָזען, וועלכע שטעהט מיר שטענדיג פאר מיינע אויגען (איהר הערט, אייזענשטאדט?). איך וועל איין מאָל פאר אלע לעבען א פעסטען פונדאמענט, אויף וועלכען אונזער ליעבע וועט זיין געבויט עפענטליך פאר אלעמען, אזוי אז אלע זאלען וויסען און זעהען, אז ראָזע איז מיינע, מיינע אויף אייביג!... איך בעט אייך, ליעבע בערטע, שרייבט צו מיין ראָזען און גיט איהר איבער מיין ביטערע לאגע, אין וועלכער איך געפין זיך אצינד, און טרייסט זי מיט דער האָפענונג, אז מיר וועלען גיך וויעדער לעבען צוזאמען, און אונזער ליעבע, אונזער גליק וועט שוין מעהר קיינער ניט שטעהרען, און עס וועט שוין אלץ זיין גוט, אזוי ווי עס בענעהרט אייער איבערגעבענער

„באָרים פרידמאן".

„עס פערשטעהט זיך, אז אויף דעם דאָזיגען בריף האָב איך איהם אָפגעענטפערט פינקטליך, אויף יעדער זאך בעזונדער, און האָב איהם געגעבען אונטערריכט, ווי אזוי ער זאל צוטרעטען צום פאָטער און צו דער מוטער וועגען דער הויפטפראגע. און ווי אזוי ער זאל ווירקען אויף זייערע הערצער — ער איז דאָך פאָרט זייער איין־און־איינציג קינד, איין אויג אין קאָפ! איך וויים ניט ער

לייבע צו ראָזען איז פּיעל נרעסער און שטאַרקער, ווי איהר קאָנט זיך פּאָרשטעלען מיט אייער שכל...

„כּדי איהר זאָלט מיך בעסער פערשטעהן, וועל איך אייך דאָ איבערגעבען אַלץ, וואָס איז פּאָרגעקומען צוויישען מיר און באָריסען זינט ער איז נעקומען צוריק מיט זיין מוטער.

„אז באָריס איז נעקומען, האָב איך מיך דערוואוסט באַלד פון אַליק דעם משרת, וועלכען איך האָב אונטערגעקויפט שוין פון לאַנג, ער זאָל מיר אָפּטראָגען יעדע קלייניגקייט, וואָס עם קומט פאָר ביי די פרידמאַנס אין הויז. איך האָב איהם פיין בעלוינט און גענהייסען, ער זאָל איבערגעבען באָריסען פון מיר א בריעף. איך דאַרף אייך ניט דערצעהלען, וואָס איך חאָב איהם געשריבען; איהר קאָנט זיך אַליין פּאָרשטעלען, ווי איבערראַשט איך בין נעווען, אז איך האָב דערהערט, אז באָריס איז נעקומען אַליין, אָהן איהר! אויף דעם צווייטען טאָג האָט מיר אַליק איבערגענעבען, אז מיין בריעף האָט ער איהם אָפּגענעבען מיט גרויס מיה, נאָר קיין ענטפער קאָן אזוי גיך ניט זיין, מחמת די מאַדאַם פּריד־מאַן טרעט נישט אָפּ אויף קיין רגע פון איהר זוהן. זי זיצט מיט איהם, זי געהט מיט איהם, זי לאָזט פון איהם קיין אויג נישט אַראָפּ; אפילו אז ער לענט זיך שלאָפען בייגאַכט ביי זיך אין צימער, שטעהט זי לאַנג הינטער דער טיהר, אָדער זי דרעהט זיך אזוי ארום אין דעם צווייטען צימער, בכדי זי זאָל קאָנען זעהן, זואָס ער טהוט, און הערען, וואָס ער רעדט דאָרט מיט אַליק'ען אָדער מיט אַיין אַנדער בעדיענער. זי האָט שטרענג פערבאָטען, אז קיינער זאָל זיך ניט דערוועגען ברעננען אָדער אָפּטראָגען א בריעף פון באָריסען אָהן איהר וויסען, אזוי אז יעדער בריעף, וואָס ער שיקט־אָפּ אויף דער פּאָסט, פאַלט אריין גלייך צו איהר אין די הענד אריין... היינט פערשטעהט איהר שוין, לייבער אייזענשטאדט, ווי אומגליקליך אונזער יונגער חעלד איז ביי אָט אזעלכע פאַנאַטישע עלטערען, ביי אָט אזעלכע דעספּאָטען? ערשט אויף דער אַנדערער וואָך האָט מיר אַליק נעבראַכט אויף אַלע

ווי תמיד!... כמעט יערען טאָג זענען געקומען צו איהר די גוטע פרייַנד, די מאַדאַם רעגענבויגען מיט די גענע טעכטער, די מאַדאַם שפּיגעלגלאַז און די מאַדאַם שטעכענהאַלץ, און די נאַנצע צייט האָבען זיי מיט איהר גערעדט נאָר וועגען „דער אַנטלאָפענער", און הונדערט מאָל א מינוט איבערגעפרעגט, וואו איז אַזינד איהר באָרים? וואָס מאַכט ער אין געזונד? פאַר וואָס זאָל מען איהם ניט אָפּזוכען קיין רעכטע פּאַרטיע? אליק דער משרת האָט מיר איבערגעגעבען, אז אויף די אָנע פראָגען האָט זי געענטפערט פרייליך, גלייך ווי תמיד. דערפאַר אָבער האָט זי זיך מיט זיי אָפּגערעכענט אָט דאָ, אז באָרים איז געקומען! זי איז מיט איהם די גאַנצע צייט געזעסען אויפ'ן באַלקאָן, בכדי מע זאָל איהם זעהען, אָנע זאָלען איהם זעהען — און דערמיט פערשטאָפען די בייזע מייַלער. זי איז געגאַנגען און געפאָהרען מיט איהם עטליכע מאָל אין טאָג שפּאַציערען און האָט איהם אויסגעפיהרט אין אָנע גאַסען, אין אָנע געסלער, — אָנע זאָלען זעהען, אז איהר באָרים איז דאָ, אז ער איז ניט אַנטלאָפען מיט קיינעם, ובפרט נאָך מיט דער שווארצער ראָזע פוהרמאַן פונ'ם קלייַנעם שטיבעל מיט די „רויטע לאָדען". מע האָט מיר דערצעהלט פון דער זעלינער מאַדאַם פוהרמאַן, אז בשעת מלכה פרידמאַן מיט'ן זוהן זענען דורכגענאַנגען פערביי איהר פענסטער, איז זי געפאָלען אויפ'ן בעט, און מע האָט זי קוים אָפּגעראַטעוועט... נאָר די מאַדאַם פרידמאַן האָט שוין מעהר נישט געקאָנט איבערטראָגען אויף זיך דעם ניפּט פון די לאַנגע צונגען און האָט געמוזט אָפּטרעטען אויף א קליינער צייט מיט באָרישען פון דאַנען — און זיי האָבען געטהאָן זעהר קלוג! אָך, וועז איהר זאָלט נעווען זעהען, ווי אזוי אונזער יונגער העלד האָט אויף מיר נעקוקט מיט זיינע שענע אויגען פונ'ם אייזערנעם באַלקאָן, בעת איך בין פערבייגעגאַנגען א האַלבע שעה פאַר זיין אָפּרייזען פון דאַנען מיט דער מוטער! וועז איהר זאָלט נעווען אין דער דאָזיגער מינוט א קוק טהון באָרישען אין די אויגען אריין, וואָלט איהר שוין מעהר ניט געצוויפעלט, אז זיין

חושך, חושך! אין יעדען הויז, אויף יעדער גאַס, אין אַלע ווינ־
קעלעך האָט מען נאָר גערעדט פון מאיר פוהרמאַנ׳ס טאַכטער,
וואָס איז אַנטלאָפען מיט איין אָרעמען סטודענט, פרידמאַנ׳ס א
חבר. און מערקווירדיג! איהר זענט דאָך מיט קיינעם ניט גע־
ווען בעקאַנט אין דער דאָזיגער שטאָדט, — און פון דעסטוועגען
זאָלט איהר הערען, וואָס פאַר מיינונגען יעדער זאָגט זיך וועגען
אייך; דער זאָגט, אז מע האָט געזעהען ביי אייך אויפֿן פּנים
אָנגעצייכענט, אז איהר זענט א גנב, א רוצח, א מענשענפרעסער;
דער זאָגט, אז איהר זענט נאָר ניט קיין סטודענט, נאָר א „ליט־
וואַק", וועלכער האָט ערגיץ אין דער ליטא נאָך דריי וווייבער;
און דער דריטער זאָגט, אז איהר זענט נאָר איין אַנטלאָפענער
סאָלדאַט!... הכלל, עס איז נאָר ניט איבערצוגעבען די אַלע היס־
טאָריעס, וואָס יעדער דערצעהלט זיך דאָ אָן וועגען אייך. און
שטעלט אייך פאָר זייער איבערראַשונג, ווען זיי האָבען דערהערט,
אז ניט איהר, נאָר דער יונגער פרידמאַן האָט חתונה געהאַט פאַר
דער אַנטלאָפענער! דאָ איז געווארען אזא גוואַלד אין שטאָדט,
אז וועז איך זאָל ניט געווען מורא האָבען ארויסצוגעבען דעם סוד,
וואָלט איך שוין לאַנג אַנטלאָפען פון דאַנען. איך וויים נאָך עד
היום ניט, פון וואַנען אוו וווי ארום איז מען דאָ געווארען געווארען
וועגען דער חתונה, נאָר מע וויים שוין אַלץ, ניט קוקענדיג דע־
רויף, וואָס די פרידמאַנס האָבען ניט בעוויזען קיין שום מינע, אז
עס קאָהר זיך אָן מיט זייער זוהן. שטעלט אייך פאָר, ווי אזוי
איז געווען דער מאַראַם פרידמאַן צו קומען צוריק אַליין, אַהן
באַריסען, אוו נאָך מאכען יעדען א פרייליכע מינע, רעדען גלייך
מיט אַלע וועגען אייער ראַמאַן מיט ראָזע פוהרמאַן... אוו נאָך
דעם, אז מען איז אין גיכען געווארען געווארען דעם אמת, האָט
יעדער איהר געקוקט אין פּנים אריין אוו האָט געוואָלט איבער־
לייענען ביי איהר אויפֿן שטערן די מעשה מיט איהר זוהן אוו
מיט דער אַנטלאָפענער — אוו זי, די מאַראַם פרידמאַן, זאָל דאָס
אפילו מיט איין אויג א פּינטעל טהון! גאָרנישט, לעבעדיג, פרייליך,

דאָרט איז שוין קיינער ניטאָ אַצינד; נאָר דער הערר פּוהרמאַן איז אַזוי בייז, אַזוי צערייצט! ער שרייט אויף דער דיענסט (ער האַלט איצט ניט מעהר ווי איין דיענסט — איין אַלטע אידינע, אַ קאַרגע, ווי ער אַליין), אַז טאָמער וועט זי דאָס צווייטע מאָל אַרײַנלאָזען אָט דעם קעשענעק, אָט דעם גנב, — וועט זי האָבען ביי איהם דעם טוידט! איך קאָן דאָס נאָר ניט פערשטעהן, וואָס דאָס בעטייט!...

„אך, אייזענשטאדט, אייזענשטאדט! איך בין אייך מקנא אויף אייער פלעגמאטישען כאראקטער. איהר קאַנט אַלץ איבער־טראָגען קאַלטבלוטיג. איהר זענט קיינמאָל ניט געווען קיין אומ־גליקליכע פרויענצימער, און אייער האַרץ, ווי איך זעה־ארויס, איז נאָך נאָנץ פריי פון דעם הייליגען געפיהל, וואָס ווערד אָנגערופען „ליעבע"... איהר ווילט נישט גלויבען, אַז באָרים איז מיט זיין נאָנץ לעבען איבערגעגעבען ראָזען. איהר קאַנט דאָס ניט פער־שטעהן, איאָ? — זאָג איך אייך, אַז עס איז נעווים אַזוי!... אמת, איך האָב דאָס פון באָריסען נישט געהערט, מחמת זעהען זיך מיט איהם ביז אַהער איז מיר נישט נעווען מעגליך בשום אופן ואופן. און איצט... איצט איז ער ניטאָ; ער איז מיט זיין מוטער ערגיץ אַוועקגעפאָהרען. מע זאָגט, אַז קיין אויסלאָנד; נאָר עס איז ניט אמת: מיין דיענסטמיידל האָט געהערט פון אַליק דעם משרת, אַז די בריוף שיקט מען זיי קיין ווארשאָ, ניט קיין אויסלאָנד. איך רעכען, אַז צוליעב דעם זענען זיי זיך דורכ־געפאָהרען קיין ווארשאָ צו זייערען א פרײַנד אָדער א בעקאַנטען, בכדי די מיילער פון אונזערע רכילות'ניקעס (איהר געדענקט די מאדאם רעגענבויגען, שטעכענהאלץ, שפיעגעלגלאָז א. ד. ג.?) זאָלען פערשטאָפט ווערען אויף א קלייניער צייט... און איך זאָג אויך, אַז עס איז נאָר קיין עולה ניט פון זייער זייט, מחמת פון דעם ערשטען טאָג נאָך אייער אַוועקפאָהרען פון דאנען האָבען זיך דאָ די מיילער נאָך ניט צוגעמאכט ביז היינטיגען טאָג. עס איז נעווען אזא נערודער אין שטאָדט, אַז עס האָט זיך געטהאָן

פּאר א האנד און האָט מיך צוגעפּיהרט צום בעטל, וואו זיין אומגליקליך ווייב איז געלעגען ביי די לעצטע גראָדען.

„— דו זעהסט, טייבעלע? — האָט ער איהר געזאָגט, איינ־בויגענדיג זיך צום בעטל. — דו זעהסט, טייבעלע? דאָס האָב איך דיר געבראכט בערטען. דו זעהסט, טייבעלע? אָט דאָס איז בערטע...

„טייבעלע האָט שוין ניט געזעהען און ניט געהערט. אין צוויי שעה ארום איז זי שוין געווען אויף דער אמת'ער וועלט.

„נאָר דער דאָזיגער אומגליקליכער פרוי איז אָנגעצייכענט געווען נישט אזוי גרינג צו קומען אהין, וואו זי האָט בעדארפט געפינען איהר רוה... מאיר פוהרמאן, וואָס האָט א שעה פאר זיין ווייב'ס טויט געוואָרפען מיט א סך טויזענדער — אבי מע זאָל איהם לעבעדיג מאכען זיין טייבעלע, האָט זיך נאָך איהר טוידט אויסגעשפּארט און האָט מעהר ניט געוואלט געבען דער חברה־קדישא, ווי דרייסיג רובל. א גאנץ מעת־לעת האָט ער זיך געדונגען, ווי מע דינגט זיך פאר איין אָכס, — ביז מע האָט קוים אויסגעריסען ביי איהם הונדערט רובל. איך בין גאָר ניט אים שטאנד צו בעשרייבען אייך די בזיונות, מיט די קללות, מיט'ן גאנצען רעש, וואָס עס האָט זיך דאָ געטהאָן אין דעם מעת־לעת, וואָס זיין ווייב איז געלעגען אויף דער ערד און ער האָט זיך ארומגעטראָגען מיט די שלייסעלעך און געטאָפט דעם אייזערנעם קאסטען!

„נאָר איין זאָך קאָן איך ניט פערשטעהן: היינט פארנאכט האָב איך געזעהען אריינגעהן צו פוהרמאנען אין הויף אריין דעם הערר מאָטל פרידמאן! וואָס קאָן דאָס בעטייטען? אפשר איז ער אזוי אריינגענאנגען. מנחם־אָבל זיין זיין אלטען חבר?... איך קאָן דאָס ניט פערשטעהן! איך האָב נאָר־וואָס געשיקט אהין מיין מיידעל, זי זאָל א קוק טהון, וואָס איז דאָרטען און וואָס טהוט זיך ביי פוהרמאנען?... דאָס מיידעל איז געקומען און זאָגט, אז

מוחל זיין — זי איז געגנג אפּגעקומען אויף דער וועלט!... איך קאָן זיך אָהן טרערען ניט דערמאָנען, וואָס זי האָט איבערגעטראָגען פון איהר מאן דעם דעספּאָט די לעצטע צייט. זי האָט שוין ביי איהם לאַנג פון קיין וועלט ניט געווואוסט; נאָר זינט די מאָכטער איז אָנטלאָפען, איז מאיר פוהרמאן געווארען ערגער, וו׳ א ווילדע חיה. ער האָט איהר אלע מינוט געשטאָכען די אויגען מיט דער אויסגעלאָסענער מאָכטער, וואָס איז אָנטלאָפען מיט איין אָרעמען סטודענט (איהר פערשטעהט חאָטש, אייזענשטאָדט, וועמען מע מיינט דא?...). און צייטענווייז, אז זי האָט שוין נישט געקאָנט איבערטראָגען און האָט איהם געענטפערט מיט א ווארט אָדער צווויי, האָט ער זי געטריבען פון שטוב און האָט איהר געשריען:

„— געה דיר צו דיין מאָכטער, צו דער מופקרת!... איהר מיינט, איהר וועט מיך ירש׳ענען לעבעדיגערהייד?...

„אז זי איז שלאָף געווארען, האָט ער נישט געוואָלט רופען דעם דאָקטאָר... די דאָזיגע אומגליקליכע פרוי האָט געצאָנקט, ווי א ליכט. ער האָט נישט צוגעלאָזט צו איהר קיינעם; ער האָט פערטריבען אלע קרובים. איך האָב זיך ניט געטאָרט ווייזען פאר זיינע אויגען; ער האָט כסדר געזאָגט, אז ער וועט מיך פערשיקען אין סיביר... נאָר צום סוף, אז ער האָט דערזעהען, אז זיין ווייב גאָהט שוין אוים, האָט ער אראָפּגעבראָכט אלע דאָקטוירים פון דער שטאָדט. ער איז ארומגעלאָפען, ווי א משוגענער. ער האָט געווארפען די שליסלעך. ער האָט געעפענט דעם קאָסטען און האָט געשריען:

„— ראטעוועט! ראטעוועט! נעמט וויפיעל איהר ווילט — און ראטעוועט!

„ער האָט מיך געשיקט רופען. איך האָב נישט געגלויבט מיינע אויגען: ער איז געווען פערווייזט, צעפלאָקטען, און האָט ניט געקאָנט איינויצען אויף איין אָרט. ער האָט מיך געחאָפט

ב.

פון ב. שימשעלביין צו פ. אייזענשטאדט.

„טייערער פרוינד אייזענשטאדט!

„זעהט, וואס איהר האָט אָנגעמאכט! זעהט, ווי גאָט צאָהלט אַריך דערפאר, וואס איהר האָלט אונז, פרויענצימער, פאר נאָר־נישט! איהר מיינט, אז נאָר איהר זענט קלוג, אז נאָר איהר האָט שכל!... איך פרעג אייך, פאר וואס האָט איהר מיך פריהער ניט געלאָזט קומען צו אייך? איך וואָלט נישט דערלאָזט, אז באָרים זאָל אוועקפאָהרען און ראָזע זאָל איבערבלייבען אַליין, ביי אזא טרויעריגער לאגע! איך, וואס האָב אַליין איבערגעלעבט כמעט דאס זעלבע, וואס ראָזע לעבט איבער אצינד, וואָלט שוין נעוואוסט וואס צו טהון!... נאָר, אייזענשטאדט, איהר זענט פון תמיד אָן א סקעפטיק. סטייטש, ווי אזוי קאָנט איהר נאָר רעכענען אזעלכס אויף אונזער אַרענטליכען באָריסען, וועלכער — דאס איז ביי מיר זיכער ווי דער טאָג — וועט היינט־מאָרגען קומען צוריק צו ראָזען! גלויבט מיר, אז ער איז גלייך אומגליקליך ווי ראָזע, און זי איז געראכט, וואס זי פערענטפערט איהם. דאס, וואס עס האָט זיך געטראָפען אצינד, האָט מען בעדאַרפט ערוואַרטען פריהער; איך האָב אייך ניט איין מאל געזאגט, אז סיין גליקליכע לעבע איז גאָר אויף דער וועלט ניטא, אז יעדע לעבע מוז זיך ענדיגען טרויעריג, אז דאס גאנצע לעבען איז א שרעקליכע טראגעדיע...

„דאס, וואס איך ווייל אייך אצינד שרייבען, איז זעהר־זעהר ניט פרייליך: די מאדאם פוהרמאן, ראָזע'ס מוטער, איז נעכטען געשטאָרבען... גאָט זאָל אייך אָפהיטען פון צו זאָגען דאס ראָזען! די דאָזיגע אומגליקליכע פרוי, וואס האָט אזוי לעב געהאט איהר אייניציג קינד, איז אויסגענאנגען מיט א קלאָה אויף די ליפען... איהר דערפט זיך שטויסען, וועמען זי האָט געשאָלטען: זי האָט אייך גערעכענט פאר איהר מלאך־המות, און איהר דערפט איהר

אז מע דארף זי אפהיטען, ווייל זי איז... איהר פערשטעהט? איך בעט אייך, בערטע, גיט מיר איין עצה, וואס טהוט מען? איהר ווייסט בעסער; איך קאן אליין נאר ניט טהון!... איך האב שוין נעשריבען באריסען עטליכע בריעף; ער ענטפערט מיר ניט. אפשר איז ער שוין ניט דארטען, אין אייער שטאדט? וואס טהוט מען? וואס טהוט מען? דאס ביסעל נעלד, וואס ער האט איבער־נעלאזט, הויבט שוין אן אויסגעהן. דער דאקטאר געהט צוויי מאל אין טאג. די אפטייק שלינגט איין א סך נעלד. די הוצאות אין שטוב זענען גרויס, ווי פריהער, און איבערמאכען אנדערש לאזט זי ניט; זי זאגט, אז באריס וועט קומען און וועט זי טרעפען אין איין אנדער לאגע, וועט ער זיין אומצופריעדען... איהר פער־שטעהט, וואס דאס הייסט? באריס, וואס האט זיך ניט געשעמט צונעמען די הונדערט רובעל, ווען איך האב אפגעלייזט פאר'ן עקיפאזש מיט די פערד, וועט זיין אומצופריעדען דערמיט, וואס זיין אומגליקליכע ראזע וועט ניט זיצען אין פויער צימערען מיט ווייך מעבעל, ווי א גרעפין!... נעכטען האב איך זי פון דער זייט א פרעג געטהאן, צי האט זי נאך עפעס נעלד, צי דארף זי נעלד? וואלט איהר בעדארפט הערען, וואס פאר א תשובה זי האט מיר נענעבען, ווי אזוי זי האט זיך געפיהלט בעלעדיגט פון דער פראגע!

„אך, נוטע בערטע! ניט מיר איין עצה, וואס טהוט מען? ווי אזוי ראטעוועט מען אף דאס ארעמע קינד, וועלכעם מיר אליין האבען אין אזא אומגליק ארייננעפיהרט. שרייבט מיר, טאמער וויייסט איהר עפעס פון באריסען? וואו איז ער? וואס טהוט ער? וואס פלאנט ער? טאמער קאנט איהר איהם זעהען און מיט איהם איבערשמועסען? יא, יא, א וואונדערליכע זאך, כלעבען, א וואונדערליכע זאך! ווי בלינד מיר זענען ביידע געווען!

„מיט דער גרעסטער אונגעדולד ערווארט איך פון אייך א תשובה.

„אייער בעסטער פרייגד פ. אייזענשטאדט."

געגאנגען איבער דער שטוב, ווי א שאָטען, פינסטער ווי די ערד, ניט גערעדט קיין וואָרט, נאָר געזיפּצט און געגלעט זיך די האָר... אך, בערטע, בערטע! וואָס האָבען מיר געטהאָן? צו וואָס האָבען מיר זיך אזוי געחאפּט זיי צונויפּבינדען, נישט בעקלערט און נישט בעטראכט? מיר, נאָר מיר, זענען שולדיג אין דעם אלעם! די צייט וואָלט אליין געטהאָן איהרם; וועט מיר זאָלען זיי נישט געווען מיטהעלפען, וואָלטען זיי אפשר געווען ביידע גליקליכער. אצינד איז זי אומגליקליך, אזוי אומגליקליך, אז נאָר איך און איהר קאָנען זי פערשטעהן... זי איז נאָך מעהר אומגליקליך דער־מיט, וואָס זי האָט ניט, פאר וועמען אויסצורעדען איהר הארץ, פאר וועמען אויסצוגיסען איהרע טרערען! ערשט היינט בין איך געווען ביי איהר; זעהענדיג איהר טוידט פנים, איהרע געשווא־לענע אויגען, בין איך געשטאָרבען פאר שרעק; זי האָט מיך אָפּ־געזידעלט, ווי תמיד:

„— איהר זענט, אפּנים, געקומען מיך בעווייגען? צי איהר זענט געקומען מיך טרייסטען, אויסרעדען דאָס הארץ?... איהר זאָלט ניט מיינען, אייזענשטאדט, אז באָרים איז ביי מיר אזוי נידעריג געפאלען, ווי ביי אייך אין אייערע אויגען!... איך קען איהם בעסער, ווי איהר קענט איהם! וועט ער זאָל קאָנען, וואָלט ער שוין לאנג געקומען. מסתמא קאָן ער ניט; מסתמא לאָזט מען איהם ניט... אָדער אפשר איז ער ניט געזונד... אפשר איז ער אזוי שלאָף, אז ער קאָן מיר אפילו ניט שרייבען... ער קעהר געווים זיין שלאָף! ער איז נעבאך שלאָף! איהר ווייסט דערפון נאָנץ גוט, און ווילט מיר ניט אויסזאָגען! איהר בעהאלט פון מיר! איך ווייס, איך ווייס!... איך קען אייך, אייזענשטאדט, איך קען אייך! איהר האָט תמיד ליעב בעהאלטען! איהר ווילט מיך מוטשען! איהר מוטשעט מיך! וואָס האָט איהר צו מיר?!...

„איך האָב געבראכט דעם דאָקטאָר, וועלכער האָט געפונען, אז זי האָט היץ. דער דאָקטאָר זאָגט, אז זי איז ניט מיט אלעמען,

דאָס צוואנציגסטע קאפיטעל.

קאַרעספּאָנדענץ.

א.

פון פּ. אייזענשטאדט צו כ. שימשעלביין.

„מיין גוטע בערטע!

„א וואונדערליכע זאך, כלעבען, א וואונדערליכע זאך! ווי אזוי האָבען מיר דאָס ניט אַרויסגעזעהן פריהער, אז סוף־כל־סוף וועט אזוי זיין? און פּאַר וואָס האָב איך איהם געלאָזט אוועק־פאָהרען אליין, אָהן איהר? אמת, זי האָט אליין געוואָלט בלייבען דאָ, וואַרטען ביז ער וועט זיך אביסעל דורכפאָהרען אהיים און וועט זיך אומקעהרען; נאָר איך האָב דאָס ניט געטאָרט דערלאָזען. איך בין מעהר שולדיג פון באַריסען; איך האָב געהאָט ביד ניט אַרויסלאָזען איהם פון דאנען... נאָר וואָס זאָג איך? עס איז נאָר אוממעגליך געווען איהם צו האַלטען; ער איז געווען אזוי אומגליקליך, אזוי פערזאָרגט, אז איך אליין האָב אויף איהם רחמנות געהאָט. איך האָב געזעהען, אז ער עקט זיך, אז ער וועט דאָס נישט אויסהאַלטען, ער וועט ביינאכט אנטלויפען, ווי א גנב, און דאָס וואָלט פּאַר איהר נאָך ערגער געווען... די לעצטע עטליכע טעג האָט ער ניט געגעסען, ניט געטרונקען, ניט געשלאָפען; אַרומ־

צו רעדען מיט דער מוטער; ער האָט דאָס געלאָזט אויף מאָרגען, אויף שפעטער...

די גאנצע נאכט האָט ער נעזעהען שלעכטע חלומות, און ראָזע'ס גרויסע, שוואַרצע, טיפע אויגען, וועלכע ער האָט שוין כמעט פערגעסען, האָבען זיך איהם געפֿאָנטעט א גאנצע נאכט פאר זיינע אויגען. נאָר אויף מאָרגען, וועו ער איז געקומען צו דעם באַנקיר עסיגמאכער מיט א וויזיט, און מע האָט איהם אייגענעלאָדען אויף אָנבייסען און נאָכדעם אין טהעאטער, איז ער געוואָרען וויעדער מונטער און פרייליך, און דעם באַנקיר'ס עלטערע טאָכטער, די מאָמזעל עסיגמאכער, מיט איהרע גרויע אויגען, מיט איהר הויך געשטאַלט און מיט איהרע איידעלע מאַניערען, האָט אויף איהם געמאכט א היבשען אייגדרוק. די מוטער האָט איהם געזאָגט, אז דער דאָזיגער מאָמזעל גיט דער באַנקיר עסיגמאכער נדן ניט מעהר און ניט ווינציגער פון א האלבען מיליאָן רובעל.

„אָהאָ! — האָט זיך אונזער נאַייוער העלד געטראכט. — אָהאָ! א האלבען מיליאָן רובעל נדן? נישקשה פון א נדן, כלעבען!"...

. . . . . .

. . . . . .

נאָר געגוג! געגוג שוין אונז נאכצוגעהן טריט ביי טריט אונזער יונגען העלד, וועלכער האָט עס געווים ביי אונז נישט פערדינט. מיר וועלען זיך בעסער אומקעהרען צו אונזערע צוויי עהרליכע פרייגד, פינחס אייזנשטאדט און בערטע שימשעלביין, און וועלען איבערגעבען א גאנצע רייהע פון זייערע בריעף, וואס זיי האָבען אין יענער צייט געשריבען אייגער צום אנדערען.

אַנגעהויבען אַרומקוקען אויף אַלע זייטען. ער האָט פערגעסען, וואו איז ער און ווי קומט ער אהער? דער גילדענער שפּאַליר פון די הויכע וועגן, דער גרויסער סאַמעטענער קאַוויאָר ביי דעם בעט, די הויכע גלעזענדע קאַלאָנעס מיט די ליכטיגע פענסטער, דאָס טייערע מעבל מיט די גרויסע בראָנזענע שפּיגלען — דאָס אַלץ, פון וועלכען ער איז שוין א ביסל אָפּגעוואָנהנט געוואָרען, האָט איהם אויסגעוויזען ווי א חלום. אין דער דאָזיגער מינוט איז אַריינגעקומען זיין מוטער מיט איהר זים שמייכעלע אויף די ליפּען. באַריס האָט זיך אין איין אויגענבליק דערמאָנט אין אַלץ.

— שטעה שוין אויף, קינד, שוין צייט פאָהרען.

— די רגע, מאַמע, די רגע, אָט טהו איך זיך אָן! — און באַריס האָט זיך געמומען אָנטהון; נאָר ווי איבערראַשט איז ער געווען, אז פּאַר זיינע אויגען איז געלעגען א שפּאַנעל־נייער קאָס־טיום, נאָר־וואָס פון דער נאָדעל ארויס! דאָס איז געווען א סור־פּריז פון זיין מוטער.

אין פערלויף פון דריי וואָכען האָבען זיי צווישען זיך קיין אייניג וואָרט ניט געריידט וועגען דעם, וואָס באַריס האָט געוואָלט דערזען, און אזוי האָבען זיי זיך צוגעגרייט אין וועג אריין — קיין אויסלאַנד פאָהרען אויף א נאַנצען ווינטער. אז זיי זענען נע־קומען קיין וואַרשא, האָבען זיי זיך אָפּגעשטעלט אין דער דאָזיגער שטאָדט אויף עטליכע טעג, וואו די מאַדאַם פרידמאַן האָט בע־דארפט אייניקויפען א טראַנספּאָרט פערשידענע סחורות. זי האָט בעקאַנט געמאַכט איהר זוהן אין עטליכע נאַנץ רייכע הייזער, וואוהין מע האָט איהם געבעטען אויף אָבענד־בריוט אָדער אויף מיטאָג. זי האָט איהם אויך בעקאַנט געמאַכט מיט דער רייכער פירמע „עסיגמאַכער". און אזוי האָבען זיי פערבראַכט אין דער גרויסער שטאָדט וואַרשא. אויף דער נאַכט זענען זיי געווען אין טהעאַטער, און באַריס איז געקומען צוריק מיט א קאָפּוועהטיג. לינענדיג אין בעט, האָט ער זיך דערמאַנט אָן דעם, וואָס ער האָט

ווייב?... און מיין בּאַרים האָט שוין א ווייב? און זועמען? און אויף וואָסער איין אופן? און איך זאָל דאָס אַזוי איבערלאָזען? — אָ, ניין!"...

נאָר דאָס איז געווען איהרע אינוועניגסטע געפיהלען; אויס־וועניג, אויפ'ן פּנים, איז זי געווען גאָנץ רוהיג, א ביסעל ווי פּרייליך, און אז בּאַרים האָט געענדיגט זיין ערצעהלונג מיט טרערען אויף די אויגען, האָט זי פערשטאַנען, אז איהר זוהן הויבט שוין אָן חרטה האָבען אויף דער גאנצער מעשה, און אַצינד איז דאָ צייט צו פערחאַפּען, פערריכטען. זי האָט איהם געגלעט זיינע לאָנגע בלאָנדע האָר און האָט צו איהם געזאָגט:

— נו, מיין קינד, געגוג, גענוג. שוין צייט רוהען, שוין צייט שלאָפען...

— ניין, מאַמע, ניין! איך וויל, אז דו זאָלסט מיר זאָגען, אז דו ביזט מיר מוחל... איך וויל, דו זאָלסט מיר צוזאָגען, אז דו וועסט מיך ניט פאַרלאָזען, אז דו וועסט מיר העלפען! דו ביזט אזא קלוגע, אזא גוטע!...

— קינד! — האָט זי איהם געענטפערט, אָפּווישענדיג מיט איהרע וויכע וויסע הענד זיינע טרערען. — קינד! פאַר וואָס זאָל איך דיר מוחל זיין? וואָס האָסט דו אזעלכס פאַרזינדיגט? וואָס חיטרע מענשען האָבען דיך געוואָלט אַרייננאַרען אין זאַק אַריין? וואָס אָפּערישטען האָבען געוואָלט זיך באַנוצען מיט דיין רייכטום?... דאַנק אוֹן לויב גאָט, וואָס דו האָסט א מוטער, וועלכע וועט איהר לעבען אוועקגעבען צוליעב איהר קינד... דו האָסט גוט געטהאַן, וואָס דו האָסט מיר אלץ אַנטדעקט און נישט פאַרלויקענט קיין זאַך. פון היינט אָן בין איך דיין אייניציגער העלפער, און אויף מיר מעגסט דו זיך פאַרלאָזען מעהר ווי אויף אלע דיינע גוטע פרייגד, וואָס מיינען זייער אויגענע טובה און דיין קעשענע...

די גאַנצע נאַכט איז אונזער יונגער העלד אָפּגעשלאָפען אויס־געצייכענט, און ווי נאָר ער האָט געעפענט די אויגען, האָט ער זיך

איהר געוואלט אנהויבען דערצעהלען אלץ, אלץ; נאר זי האט איהם איבערגעשלאגען, זאגענדיג צו איהם מיט א געלעכטער:

— קינד! מיר וועלען נאך צייט האבען צו רעדען וועגען דעם אויך; איצט דארפסט דו געהן צום טיש עפּיס איבערבייסען.

ביי'ם טיש האט באַרים געגעסען מיט גרויס אפעטיט, זעהר פיעל געדעדט, דערצעהלט חידושים פון דער גרויסער שטאדט, און די מוטער האט איהם אויסגעהערט מיט א צופריעדען שמייכעלע אויף די ליפּען, גלייך ווי עס וואלט צווישען זיי גאר נישט פאַרגעפאלען, גלייך ווי ער האט זיך זעהר פיין אויסגעשטעלט קעגען זיך, קעגען זיינע עלטערען, קעגען גאט און לייט...

דער ווייַן, דאס בעגעגעניש מיט דער מוטער, די שענע צימערען מיט'ן ווייכען גרויסארטיגען מעבעל האבען אויפגעבונדען די צונג פון אונזער יונגען העלד, און ער האט איבערגעגעבען זיין מוטער א לאנגע געשיכטע, די גאנצע געשיכטע, וואס מיט איהם האט פאסירט, מיט אלע קליניגקייטען און מיט דער גאנצער עפענטלעכקייט און תמימות.

אין דער צייט, וואס באַרים האט דערצעהלט, איז די מאדאם פרידמאן געזעסען אין א ווייכען סאמעטענעם פאטעל און איהם אויסגעהערט מיט א זיס שמייכעלע אויף איהר געזונד און פריש געזיכט, גלייך ווי באַרים וואלט איהר דערצעהלט א שענע מעשה פון א בוך. מלכה'ס צופריעדען געזיכט האט נישט אויסגעזאגט וואס עס האט זיך געטהאן ביי איהר אין הארצען, וען זי האט דערהערט, אז אט דאס דאזיגע קליינע שווארצע מיידעלע, אט די דאזיגע „קארלעטשקע" מיט איהר טייערען בן־יחיד האבען דריי יאהר כסדר געפיהרט צוויישען זיך א שטילען ראמאן, און זי, מלכה, האט נישט אנגעהויבען צו וויסען פון קיין „פוטר" און פון קיין „חלום"!

„א! — האט זיך מלכה געקלערט. — זי דארף זיין א גוטע סחורה! נאך א בעסערע, ווי די מאמע איהרע, די יאשטשערקע!... און די דאזיגע „קארלעטשקע" איז היינט מיין שנור, מיין זוהנ'ס

— אַליין?

— אַליין.

דער צוג איז אָנגעקומען, און באָרים איז ארויסגעשפּרונגען פּונ׳ם וואגן א בלאָסער: ער האָט צוויי נעכט ניט געשלאָפען. ער האָט אראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ און איז געבליבען שטעהן אויף איין אָרט, ווי א בערגאָבענער. מלכה איז צוגעגאַנגען צו איהם און האָט איהם ארומגעחאַפּט קושען.

— באָרים!...

— מאַמע!...

. . . . . .

מלכה האָט צוגערופען דעם עקיפאַזש און האָט זיך אַרייַנגעזעצט מיט׳ן זוהן. זי האָט איהם נישט געשטראָפט, ניט געפרעגט נאָרניט, כמעט נאָר ניט גערעדט: זי האָט שוין געוואוסט אַלסדינג — וואָס וועט זי ביי איהם פרעגען? וואָס וועט ער איהר דערצעהלען? ער האָט אַנידערגעלאָזט זיין קאָפּ ביי איהר אויף די הענד און האָט געזומען ווייַנען. זי האָט איהם געלאָזט זיך אויסווייַנען. זי האָט איהם געקרייזעלט זיינע לאַנגע בלאָנדע האָר, און האָט נאָר געזאָגט: „מיין קינד! מיין קינד!" קומענדיג אהיים, האָט זיך אונזער יונגער העלד ארומגעוואַשען, ארומגעראַזירט, אָנגעטהאָן, בעשפּריצט זיך מיט אָדעקאָלאָן און איז געוואָרען וויעדער דער זעלבער לעבעדיגער און פרישער באָרים, וואָס פריהער. דעם פאָטער האָט ער געטראָפען אין קאַבינעט איבער די חשבונות מיט א פערד אין די צייהן.

— וואָס מאַכסט דו, פאָפּא?

— א־א־א?! — האָט איהם דער פאָטער געענטפערט, קוקענדיג אין די חשבונות, און האָט איהם אונטערגעשטעלט די לינקע באַק אויף א קוש טהון. נאָכדעם איז ער אריינגעגאַנגען וויעדער צו דער מוטער און איז איהר געפאַלען אויפ׳ן האַלז. ער האָט

און וויערער א לאנגער, א הייסער קוש דורך טערעז.

דאָס האָט איהם אזוי בענומען, אז ער האָט זי אין דער דאָזיגער מינוט ערנסט ליעב געהאט און איז איהר געווען דאנקבאר פאר די פרייהייט, וואָס זי שענקט איהם... זייער געזעגענען זיך איז געווען אזוי ריהרענד, אז אפילו אייזענשטאדט האָט שטילער־הייד, אן דער זייט, געלאזט א טרער...

צווייי טעג האָט ראָזע׳ס פאַרטרעט בענלייט באריסען, און איהם האָט זיך געראכט, אז אין וואגאן, וואו ער איז געזעסען, זענען געשטאנען קעגען איהם איהרע שווארצע פייעריגע אויגען. נאָר קוים איז ער געקומען אהיים און איז אריינגעפאלען צו מלכה׳ן אין די הענד אריין, אזוי האָט ער אלץ פערגעסען.

אז די מאדאם פרידמאן האָט פלוצים בעקומען די פרייליכע דעפעשע פון איהר זוהן, איז זי געווען אזוי גלייכגילטיג, פונקט ווי זי האָט נאָך פריהער געוואוסט די שעה, וועז איהר באריס וועט קומען. דאָך האָבען איהר די הענד געציטערט אזוי שטארק, אז זי האָט זיך אליין נישט געקאָנט אנטהון און האָט געמוזט אריינרופען דאָס דינסטמיידעל, וועלכע האָט בעמערקט, אז די מאדאם איז עפּים שטארק צעטראָגען, און האָט דאָס באלד איבערגענגעבען אליק׳ן, און אליק האָט דאָס די רגע אפגעטראָגען צו בערטע דער גרושה און אין נאָך עטליכע ערטער, אזוי אז דעם זעלבען טאָג איז שוין ארויס א קלאנג אויף דער גאנצער שטאדט, אז די מאדאם פרידמאן האָט דערהאלטען א דעפעש און איז ארויסגעפאהרען צום וואקזאל אקעגען דעם זוהן מיט דער שנור... דאָס האָט אנגעמאכט אזא רעש, אז עם זענען באלד נאָך איהר נאכגעפאהרען די מאדאם שפיגעלגלאז, די מאדאם רעגענבויגען און די מאדאם שטעבענהאלץ... מיט׳ן מאן האָט זי וועגען דעם ניט גערעדט: מאטעל האָט שוין פערשטאנען, וואָס דאָס בעטייט. ער האָט זי נאָר א פרעג געטהאן:

— מלכה! ער פאָהרט?

— ער פאָהרט.

אויף זיין חבר׳ס קאָפּ; ער האָט איבערגענעבען ראָזען, אז ער האָט פּיינט אייזענשטאדטען, אז אָט דער דאָזיגער בחור מיט די גלעזערנע באנקעס פערגינט איהם נישט דאָס גליק און איז איהם א דם־שונא, אז אייזענשטאדט האָט ליעב זיך אומעטום ערייניגישען, וואו מע בעט איהם נישט...

ראָזע זעהט, אז איהר בּאָריס איז עפּיס צעפּלאָכטען, אז עפּיס פעהלט איהם, — נאָר זי ווייסט ניט וואָס. פּרעגט זי איהם מיט דער גרעסטער צערטליכקייט:

— וואָס איז דיר, בּאָריס? וואָס פעהלט דיר? וואָס זאָל איך דיר טהון אזעלכס? דו ווייסט דאָך, אז איך בין גרייט אין פּייער, אין וואסער, אין עק וועלט, שטאַרבען צוליעב דיר, בּאָריס!

דערויף האָט איהר בּאָריס געענטפערט, אז מע מוז זיך אמאָל איבערבעטען מיט די עלטערען, אז אנדערש קאָן ניט זיין: מע מוז זיך אונטערגעבען. זיין מוטער האָט איהם אזוי ליעב, אז זי וועט איהם באלד מוחל זיין; זי וועט איבערגעבען דעם פּאָטער און וועט פּועל׳ען, אז ער זאָל אויך געבען זיין הסכמה...

— נו, בּאָריס, פּאַר וואָס זשע דען ניט? נו, לאָמיר פּאָהרען! פּאָהרען מיר?...

— ניין, נארעלע. בּיידע טאַרען מיר אצינד נאָך נישט פּאָהרען. עס איז נאָך צו פּריה. איך מוז פּריהער אליין זיך דורכפּאָהרען, און נאָכדעם... דו פּאַרשטעהסט צי ניין?...

אויף א מינוט בלייבט זי זיצען טוידט; עס האָט זיך איהר אָפּגעריסען אין האַרצען. דער געדאַנק, אז ער וועט אוועקפּאָהרען און זי וועט דאָ בלייבען אליין, פערגליווערט איהר דאָס בלוט. נאָר זי זעהט, אז ער וויל אזוי, אז בּאָריס וויל אזוי, פּאלט זי איהם אויפ׳ן האלז און זאָגט איהם מיט טרערען:

— ביזט גערעכט, בּאָריס, ביזט גערעכט: דו דארפסט פריהער אליין זיך דורכפּאָהרען... אויף א קליינער צייט, אוא, בּאָריס?

— אויף א וואָך אדער אויף צוויי, נישט מעהר!

— נישט מעהר, בּאָריס, נישט מעהר, מיין טייערער!

איז איהם קאלט געווארען אין אלע אברים: וואם הייסט דאם? ווי אזוי איז דאם געשעהען? און וואם וועט זיין ווייטער?...

אמת, עס זענען געווען מינוטען, בעת ראזע פלענט זיצען מיט איהם צוזאמען, און איהרע שענע געקרייזלטע האר זענען געלעגען צעווארפען אויף זיינע הענד, און איהרע פייעריגע אויגען האבען אויף איהם געקוקט פול מיט ליעבע, — דעמאלט איז איהם געווען ניט אזוי שלעכט; נאר אז ער איז געבליבען אליין אויף א שעה און זיינע שווארצע געדאנקען האבען זיך איהם צוריק־געקעהרט, איז אונזער יונגער העלד געווען באמת אין אומגליק־ליכער מצב. ליגענדיג מיט'ן פנים ארויף אויף דער סאמעטענער סאפע, אויסציהענדיג די פים אויפ'ן טיש און פייפענדיג פון ניט האבען וואם צו טהון, זענען איהם וויעדער ארויפגעקומען שלעכטע געדאנקען און עס האט זיך איהם פארגעשטעלט, אז ער האט פער־שפיעלט, לחלוטין פערשפיעלט זיין לעבען אויף דער וועלט, — און דורך וועמען? דורך „איהר"! דורך אט דער דאזיגער שווער־צער ראזע, וואם ווארפט זיך איהם אלע מינוט אויפ'ן האלז און קושט איהם און האלובעט איהם, — וואם וויל זי פון איהם? וואם האט זי צו איהם? פאר וואם און פאר וועז האט זי איהם בענרא־בען יונגערהייד דא, אין דעם דאזיגען קליינעם שטיבעל?...

און ביסלעכווייז־ביסלעכווייז האט אונזער העלד אנגעהויבען פיהלען צו זיין גלייעבטער ראזען עטוואס פערדראס, א מין שנאה. עס זענען געווען צווישען די „ליעבענדע" אזעלכע מינוטען, וואם זי איז געהאנגען בייי איהם אויפ'ן האלז און איז אויסגענאנגען ווי א ליכט פאר גרוים גליק, און ער האט זי אין דער זעלבער מינוט נישט געקאנט סובל זיין און איז געווען אויסער זיך פאר כעס: „וואם וויל זי פון מיין לעבען האבען? פון וואנען האט זי זיך גענומען?"... נאך מעהר האט איהם געברענט אויף זיין חבר אייזענשטאדט: „וואם האט געוואלט האבען פון מיר אט דער דאזיגער שוטה מיט די גלעזערנע באנקעס?"... — און אונ־זער גלעזסטעטער פרינץ האט אויסגעלאזט זיין נאנץ ביטער הארץ

דאָס נייענצעהנטע קאַפּיטעל.

די מאַראַם פּרידמאַן ווייזט זיך ערוים אלס די בעסטע דיפּלאָמאַטין, אוו אונזער יונגער פּרינץ האָט חרטה אויף דער נאַנצער מעשה.

די מאַראַם פּרידמאַן, אז זי איז איבערגעבליבן אין דער גרויסער שטאָרט אַליין, אָהן דעם זוהן, האָט זי נישט גע׳חלש׳ט אוו נישט געווויינט אוו נישט געליאַרעמט; זי האָט נאָר געגעבען א דעפּעשע אהיים צום מאַן אוו האָט בעקומען איין ענטפער פון איהם, אז מאיר פּוהרמאַנ׳ס טאָכטער איז אויך אַנטלאָפּען, — האָט זי שוין פּערשטאַנען די נאַנצע געשיכטע אוו איז צוריקגע־קומען אהיים. זי האָט געוואוסט, ווי ווייט געבאַלעוועט אוו גע־פּיעסטעט איהר בן־יחיד איז. מלכה פּרידמאַן האָט באַלד פּער־שטאַנען, אז זיין פּייעריגע ליעבע צו דער „שוואַרצער" ראָזע ווערט געווים לאַנג נישט דויערען; זי ווערט איהם גיך נמאס ווערן, אזוי ווי עס פּלעגט איהם נמאס ווערן יעדע זאַך אין די קינדערשע יאָהרען.

אוו ווירקליך! לאַנג האָט אונזער יונגער געבאַלעוועטער העלד נישט געקאַנט אויסהאַלטען מיט זיין ליעבע צו דער „שוואַר־צער" ראָזע. נאָכ׳ן ערשטען טשאַד איז זיין צעהיצטע פאַנטאַזיע באַלד אָפּגעקיהלט געוואָרען, אוו ער האָט פּלוצים דערפיהלט אויף זיך א שוועָרע משא: ער האָט א ווייב... די פּרייהייט האָט ער שוין אַנגעוואוירען אויף שטענדיג... פון דעם דאָזיגען געדאַנק

האָט זיך ארומגערעהט אין קאלאשען אויף די קליינע ווייסע פיסלעך, איינגעהילט אין א גרינער שאל, וואָס די גנבים האָבען, אפנים, פאר רחמנות, איבערגעלאָזט. די שאפעס מיט די קאָמאָדען זענען געשטאנען אפען און אויסגעראָמט מיט א זעלטענער פינקטליכקייט; די טישען מיט די בענקלעך צעשטעלט און צעדרעהט; די דיוואנעס מיט אלע אנטיקלעך צוגענומען; די שופלאָדען מיט די קעסטלעך אויסגעריניגט; אפילו די צווויי טייערע ברָאנזענע שפיגלען ארָאפגענומען, אפילו די לָאמפען מיט די זילבערנע לייכטערלעך האָט מען בעוואָהרענט. זעלטען־זעלטען האָט זיך דורכגעווָארפען איין אלט קוויטעלע, א ווייסע הענטשקע, א טאָווע פון א ביכעל...

— עס ווייזט אויס — האָט זיך אָנגערופען אונזער דיפלאָמאט מיט א שמייכעלע, בעטראכטענדיג דעם דאָזיגען חורבן — עס ווייזט אויס, אז די גנבים האָבען צייט געהאט זיך אויספאַסעווען, ווי עס געהער צו זיין. א וואונדערליכע זאך, כלעבען, א וואונדערליכע זאך!...

מיר ווייסען ניט פאר וואָס, — נאָר ביי די דאָזיגע לעצטע ווערטער פון אייזענשטאדטען האָט זיך אונזער האלב־נאקעטע העלדין אָנגעהאפט ביי בוידע זייטען און האָט זיך אזוי שטארק, אזוי הילציג צעלאכט, אז באָרים איז ארָאפגעשפרונגען פון דער קאנאפע און איז מיט דער רויטער קאָלדרע צוגעלאָפען צו זיין יונג ווייבעל, וועלכע האָט ניט אויפגעהערט צו לאכען אלע מאל העכער און שטארקער; קוקענדיג אויף איהר, האָט זיך אייזענשטאדט ניט געקאָנט איינהאלטען און האָט זיך אויך צעלאכט, ניט ווייסענדיג אויף וואָס און אויף וועו... פאר דעם דאָזיגען יונגען מענשען, וואָס האָט ליעב געקריגען ראָזען פונ׳ם ערשטען מאל, וואָס ער האָט זי דערזעהען ביי בערטען אין זאל, איז געווג געווען צו זעהען, ווי זי לאכט, ער זאל זיך אויך צעלאכען, אדער דאָס הארץ זאל איהם קלעפּמען, וועו ער דערזעהט טרערען אויף ראָזע׳ס אויגען...

„און נאָכדעם הויבט זי אָן צו שפּיעלען אלץ שטאַרקער און שטאַרקער, אזוי, אז דער פּאַרטנפּיאַן ציטערט און קרעכצט אונטער איהרע הענד, און נאָכדעם אלץ שטילער און נידעריגער, און ווייניגרינע, ריהרענדיגע מעלאָדיעס גיסען זיך אויס פון זיך אליין און קריכען גלייך אין האַרצען אריין, און מיר ווייזט זיך דעמאָלט אויס, אז זי קלאָגט זיך און בעדויערט איהר מזל און בעווייניגט איהר ליבעג, איהר מערקווירדיגע ליעבע... נאָר אָט קומט אריין באַרים — און עס ווערד אלץ ווי פריהער: זי פאַלט איהם אויפ'ן האלז. זי לאַכט זי זינגט, זי מאַכט זיך נאַריש, ווי א קליין קינד.

„א ווואונדערליכע זאך, בערטע, כלעבען, א ווואונדערליכע זאך!...

„פּ. אייזענשטאַדט."

אויף מאַרגען נאָנץ פריה נאָך דעם אויבענדערמאַנטען בריעף, בעת אונזער טאַלאַנטפולער דיפּלאָמאט האָט נאָר־וואָס געקלערט איבערקהרען זיך אויף דער אנדערער זייט ביי זיך אויפ'ן בעטל, וואָס איז פול מיט וואנצען, בכדי ער זאל קאָנען געשמאַקער שלאָפען, האָט מען איהם אָנגעקלאָפט אין פענסטער אריין מיט אזא כח, אז ער האָט זיך באלד אויפגעהאָפט און געעפענט די טיר. א גראַדאַוואי האָט איהם איבערגענעבען א קוויטעלע:

„אייזענשטאַדט! למען השם, די רגע! מע האָט אונז בענומען ביז דעם לעצטען העמד! בע'נגב'עט ביז דעם לעצטען פאָדים! ניטא ניט די קעכין, ניט די פּאָקאַיאַווע, ניט דער לאָקיי! א גליק, וואָס מע האָט אונז געלאָזט לעבעדיגע! באַרים איז אויסער זיך! קומט באלד! די רגע!

„ראָזע פרידמאן."

עס פערשטעהט זיך, אז אייזענשטאַדט האָט זיך לאַנג נישט געלאָזט בעטען. ער האָט געטראָפען זייער פריינד זעהר אין א טרויעריגער לאַגע: באַרים איז געלעגען א בארוועסער אין זאל אויפ'ן דיוואַן, איינגעוויקעלט אין א רויטער קאַלדרע, און ראָזע

און דאַרטען וועט וועלען פון איהם א תל אָהן מיר. פאר דער קוואַרטיר צאָהל איך זעכס רובל; פאר עסען אכט רובל. בלייבט אונז פיער רובל אויף קליניגקייטען. נאָר מיין שוועסטער שרייבט מיר, אז אין גיכען וועט זי מיר צושיקען א צווייי קינדער פון איהר „חברה". וואָס זאָל איך טהון מיט זיי?... איהר וווייסט, ווי טייער מיין שוועסטער איז ביי מיר. נאָר וואָס בין איך שולדיג, אז גאָט האָט זי געבענשט מיט א טוץ קינדער? טאָמער וועט גאָט צושיקען נאָך א צווייי שטונדען. מיינע חברים, אייערע גוטע בעקאַנטע, גאָלדענשטאַדט און זילבערשטאַדט, שרייבען מיר אויך, אז זיי זוכען שטונדען. זיי זענען אין פעטערבורג אין אונזווער־זיטעט; אייניגר שטודירט אויף דאָקטאָר, דער אנדערער — אויף אדוואָקאט. איהר וווייסט ניט, בערטע, וואָס זענען זיי אזוי אין בעס אויף אייער שטאַדט, און נאָך מעהר — אויף דער גאַלער מאדאם רענענבוינגען מיט איהרע גאַלע טעכטער?... איך האָב אייך פערגעסען זאָגען, אז באָרים האָט געקויפט פון ראָזע'ס וועגען א טייערען ראָיאל, און איך בין ערשט ניט לאַנג געוואָהר געוואָרען, אז ראָזע שפּיעלט פּיאַנאָ אויסגעצייכענט; און ווער שמועסט, אז באָרים איז ניטאָ און זי שפּיעלט א ביסעל פערטראַכט־מעלאַנכאָ־ליש, דאַן גיסען זיך אוים פון איהרע פינגער וואונדערליכע זיסע אקאָרדען מיט טרויעריגע געזאַנגען, אזוי, אז עס קלעהמט אמאָל שמארק דאָס האַרץ, און איך פערשטעה ניט, ווי אזוי קאָן באָרים אוועקווארפען אזא זעלטענעם פערגעניגען און אוועקגעהן אויף דריי שעה שפּיעלען אין ביליארד מיט עטליכע לעדיגגעהערס און טונעיאדצעם?... וועלן איך קום אמאָל צו זיי און טרעף זי ביי דעם פּאַרטעפיאַן און טהו זי א פרעג, וואו איז ערניץ באָרים? — שטעלט זי אַנידער אויף מיר איהרע שוואַרצע טיעפע אויגען און ענטפערט מיר צעריצט, מיט פערדראָס:

„— וואו זאָל ער זיין? ער איז זיך דורכגענאַנגען א ביסעל צו זיינע בעקאַנטע... צי איהר ווילט, אז ער זאָל זיצען שטענדיג אין דער היים, נאָר ניט אַרויסטרעטען פון שטוב?...

פון טויזענדער נארישקייטען, פון טהעאטער, פון פערדלעך... אונ־
זער באראָן איז געוואָהנט געוואָרען לעבען פון דער ברייטער האנד,
און ער וואָרפט מיט געלד אָהן א חשבון. איך וויים ניט, ווי
גרויס זענען ביי איהם די פאָנדען אצינד, נאָר איך האָב מורא,
אז דער קוואל וועט זיך סוף כל סוף מוזען אויסשעפען ביז צום
גרונד! דעם דאָזיגען גערואנק, וועז איך נעם אויפ'ן קאָפּ, בין
איך אויסער זיך! וואָם וועלען זיי טהון נאָכדעם אָהן מיטלען,
דא, אין א פרעמדער שטאָדט! מיט לעריגע הענד און מיט אזעלכע
געוואָהנהייטען, ווי ביי אונזער פרינץ? דער דאָזיגער גערואנק
וואָרפט אויף מיר אָן אזא מרה־שחורה, אז איך ווייל שוין נאָר ניט
קלערען, וואָם עם וועט זיין וויטער, פונקט אזוי ווי אונזער גליק־
ליכע ראָזע, וואָם איז פערנומען מיט איהר „היינטיגען" גליק,
אז עם עקזיסטירט נאָר ניט ביי איהר קיין „מארגען"... איך זאג
אייך נאָך א מאל, בערטע, איהר זאלט זיך ניט חאפּען קומען
אהער: אייער אפּפּאָהרען פון דער היים וועט ערויסגעבען אונזער
נעהיימנים, און איהר וועט דערפון קיין פערגעניגען ניט האָבען.
האלט זיך אויף נאָך א ביסעלע, מיין גוטע בערטע, איך גלויב
אייך, ווי איהר בעננט נאָך איהר, איהר דארפט מיר קיין סך ניט
זאָגען. שרייבט מיר אפּטע בריעף, וואָם מאכט אצינד אונזער
ראָזע'ס מוטער? צי האָט זי זיך שוין פעררעכט פון דער שלאָפ־
קייט? און וואָם הערט זיך ביי די פרידמאנס? זיי וויסען נאָך
אלץ ניט, וואו זיי זענען? זיי מיינען נאָך אלץ, אז זיי זענען
אין אויסלאנד? א וואונדערליכע זאך, כלעבען!... איהר פרעגט,
וואָם הערט זיך עפּים מיט מיר? וואָם זאל זיך הערען, מיין גוטע
בערטע? ניטא קיין אסאבענע נייעס. איך בין אין בעסטען גע־
זונד. איך האָב דאָ דריי שטונדען, וועלכע ברענגען מיר אכצעהן
רובעל א חודש. דעם עקזאמען האָב איך קוים מיט צרות אויס־
געהאלטען. נאָך אין א פאָר וואָכען ארום מרעט איך אריין אין
אוניווערזיטעט. איך האָב אויסגעשריבען אהער מיין קליין ברו־
דערעל — אין נימנאזיע אריין; דאָם איז זעהר א וואויל קינד,

און באָריס... וואָס קאָן איך אייך זאָגען וועגען איהם? ער איז זעהר אין איידעלער, זעהר א גוטער מענש. נאָר איך פערשטעה ניט, ווי אזוי קאָן ער ביי אזא ברענענדיגער ליעבע, ווי ראָזע שענקט איהם, אוועקגעהן אמאל אויף דריי שעה אליין שפאציערען אין נאַרטען, אדער אפזיצען צוויי שעה אויף דער קאנאפּע א פערזאַרגטער, אזוי, אז איהר וואָלט געקאָנט מיינען, אז דער ראָזיגער מענש בענגט נאָך עמיצען, אדער ער איז ניט גליקליך מיט זיין שיקזאל, וואָס אין אנדערען וואָלט זיך אזא גליק קיינמאל אפילו ניט גע'חלום'ט... איך רעכטן, אפשר בענגט ער נאָך זיינע עלטערן? ... איך קאָן דאָס ניט פערשטעהן! מיר געפעלט ניט דאָס, וואָס ער טהוט קיין האנד אין קאָלט וואסער ניט אריין און רעדט אזוי אפט וועגען זיין צעשלאָגענער נסיעה קיין אויסלאנד... איך זאָג אייך, אז דערמיט ברענגט ער איהר אזוי פיעל שמערצען, אז זי ווערד דערפון אוים מענש. איינמאל, בשעת באָריס איז ניט געווען אין דער היים, האָט מיט מיר ראָזע געמאכט א שמועס וועגען אויסלאנד.

„— איהר ווילט זיך דורכפאָהרען קיין אויסלאנד? — האָב איך זי א פרעג געטהאָן.

„— ניין... — האָט זי מיר געענטפערט פערטראכט. — ניין, ניט איך — באָריס וויל פאָהרען... ער דארף זיך א ביסעל דורכפאָהרען...

„— נו, און איהר?

„— וואָס איז דאָס פאר א פראָגע? — האָט זי מיך איבערגעפרעגט מיט פערדראָס. — עס פערשטעהט זיך, אז איך וועל דאָ ניט איבערבלייבען אליין, אָהן איהם!... וואָס וועל איך דאָ טהון? וואָס האָב איך דאָ ניט געזעהן אזעלכס?... — אזוי לאנג, אזוי בריים — ביז זי האָט זיך צעווויינט... אך, בערטע, בערטע! ניטאָ וואָס צו רעדען!... מיט באָריסען האָב איך נאָך ניט גערעדט וועגען דעם; מיר זעהען זיך ניט אזוי אפט, ווי איהר מיינט, און וועז מיר קאָנען א מאל עפּים רעדען צווישען זיך, רעדט מען

און דאָס גליקליכע פּאָרעל, זיצענדיג אײנער ביי דעם אנ־דערען אויף די הענד, קאטשען זיך פּאר נעלעכטער.

— זעה־נאָר זעה, באָריס, די פּינקטליכקייט פּונ׳ם חשבון, אקוראט ווי אייער אלטער קאסיר, חא־חא־חא!

— חא־חא־חא! ער זאָגט, אז מיר דארפען סטעפּאנאָווסקי׳ס פערדלעך אויף כפרות! וואָס זאָגסט דו דערויף, ראָזע? א מבין אויף פערדלעך, חא־חא־חא! האָסט זיך צוגעקוקט נעכטען, ווי סטעפּאנאָווסקי׳ס זוהן איז דורכגעפלויגען פּאַרבי אונז מיט די דאָזיגע פערדלעך? פייל אויס׳ן בויגען! א פּאַרגעניגען צו קוקען! — זאָגט ער, אז זיי זענען ניט ווערטה, חא־חא־חא!...

דער דאָזיגער גלעזעכטער, וואָס קאָן אויפוועקען א טוידטען, ענדיגט זיך מיט עטליכע קלינגענדיגע, הייסע, פייעריגע קושען.

* * *

מיר ברענגען דאָ א בריף, וואָס אייזענשטאדט האָט נע־שריבען אין יענער צייט צו בערטע שימשעלביין.

אָט וואָס אייזענשטאדט שרייבט צווישען אנדערע זאכען:

„. . . איך קאָן אייך שווערען, אז ווען איהר זאָלט איצט א קוק טהון אויף דאָזען, וואָלט איהר זי ניט דערקענט — אזוי גליקליך, אזוי צופריעדען איז זי! דאָס איז גאָר ניט די ראָזע, וואָס פריהער; זי זינגט און טאנצט, ווי א קליין קינד, און זעל־טען־זעלטען פרעגט זי מיך, וואָס שרייבט איהר מיר פון דער היים, וואָס טהוען איהרע עלטערען, וואָס מאכט איהר מוטער? דאָס טרעפט זיך נאָר דעמאָלט, וועז באָריס איז ניטא; קוים אָבער דערזאהט זי איהם — אזוי פערגעסט זי שוין אלץ אויף דער וועלט! זי איז אינגאנצען — „ליעבע". אז זי זאהט איהם ניט פאר א מינוט — איז זי שוין פערזאָרגט, בלאס, פערטראכט, און הערט ניט, וואָס מע רעדט צו איהר... קוקענדיג אויף איהר, קאָן מען אויסדריקליך זאָגען, אז זי איז בעשאפען געוואָרען נאָר פון זיינט־וועגען... א וואונדערליכע זאך! כלעבען, א וואונדערליכע זאך!...

וואַרעמע א שמעקענדיגע וועטשערע, ווייכע אויסגעבעטע בעט־לעך — אלץ, וואָס מע דאַרף... זיי זענען ווי אין א טשאר. קיין זאך קעהר זיך מיט זיי ניט אָן. די מענשען דערלאַנגען און נעמען־צו. אין אלע חדרים איז פריש און ליכטיג, און עס קומט זיי גאָר ניט אויף אויף זייערע געדאַנקען א פרעג צו טהון, וואָס פאַר א צויבערליכע האַנד גרייט זיי צו אָט די אלע פערגעניגענס, וואָס פאַר איין אָפען אויג גיט אַכטונג אויף דער גאַנצער שטוב?... אמאל מאַכט זיך, אז זיי געפינען אויפ'ן טיש א צעטעל מיט א בעקאַנטער האַנדשריפט, קלייַנע אותיות:

„דער קעכין בעצאָהלט . . . . . 18 רובל.
דעם קצב פאַר פלייש . . . . . 2 „
דער וועשערין . . . . . 17.50 „
פאַר געבעקס . . . . . 1.30 „
איזוואַזטשיקעס . . . . . 1.75 „
דעם שפיגעל פערריכט . . . . . 2.20 „

סך־הכל . . . . . 42.75 רובל.

„אויסנאַב 7.25 רובל! האָב איך איבערגעלאָזט ביי דעם לאָקיי. מיר דאַכט, אז איהר נעמט ביי איהם קיינמאל קיין אויסנאַב ניט?... די נייע וואַזאַנעס וועט מען אייך איבער־מאַרגען ברענגען. ביי סטעפאַנאַווסקי'ן בין איך געווען; ער וויל 700 רובל! פאַר די זשערבצעס. איהר זאָלט מיך פאַלגען, וואָלט איהר זיי ניט געקויפט: ערשטענס, זענען זיי ניט ווערטה, און, צווייטענס, דערפט איהר זיי אויף כפרות... מאַרגען פריה וועל איך זיין. נעמט־אַפּ ביי דעם לאָקיי די 7.25 רובל.

ס. אייזענשאדט."

— חא־חא־חא! ראָזעטשקע! וואָס זאָגסט דו אויף איהם? חא־חא־חא!...

דער דאָזיגער מינוט איז ער נרייט נעווען צו לויפען אין עק וועלט, וועו זי זאָגט איהם נאָר „לויף!"...

און מיט וואָס פאר א פערגעניגען האָט ער עקזוקט אויף ראָזען, ווי זי האָט געטאַנצט און נעשפּרונגען פאר פרייד פון דעם נייעם שטיבעל, וואָס ער האָט זיי געדונגען, און אויפ'ן פּאַרטעפּיאַן, וואָס באָרים האָט געהאַנדעלט א מציאה און בעצאָהלט צוויי מאָל אזוי פיעל, ווי ער איז ווערטה! די פּריהער־פערזאָרגטע ראָזע איז נע־ווארען צורוק א פּריילעכע, א לעבעדיגע, ווי אין איהרע ערשטע קינדער־יאָהרען. קוקענדיג אויף איהר, איז אייזענשטאדט אויך נעוואָרען מונטערער און לעבעדיגער. ער האָט אָבער קיין צייט נישט נעהאַט לאַנג אָנקוועלען פון דעם יונגען פּאַרפּאָלק: אייזענ־שטאדט האָט נאָך נעהאַט א סך ארבייט מיט זייער נייער קוואַרטיר; ער האָט בעדאַרפט דינגען א מיידעל אין שטוב אריין מיט א לאָקיי, איינקויפען מעבעל, נעפעס, כלים און נאָך אנדערע קליניקייטען, וואָס זענען נויטיג אין יעדער ווירטשאפט — און מערקווירדיג! וואָס פאר א פּעהינקייטען און וויפיעל נענוטשאפט האָט דער דאָ־זיגער יונגער מענש בעווייזען אין דעם פאך.

אין דער דאָזיגער צייט, וועו אייזענשטאדט פליהט־ארום ער־גיץ אין מארק און דינגט זיך פאר שטובזאָכען, וואָס ער קויפט איין, אָדער וועו ער שטעהט אין הויף און טענה'ט מיט דער דיענסט און לעהרענט זי וואָס צו טהון און ווי אזוי צו טהון, — פאָהרט זיך דאָס פּאַרפּאָלק דורך איבער דער שטאָדט אין א גלענצענדען פאעטאָן מיט ברענענדיגע ריסאָקעס, אָדער זיי שיפען זיך אויפ'ן בריטען לאַנגען טייך אויף א שיפעל. ראָזע'ס קאָפּ ליגט ביי באָריסען אויף די פּלייצעס, זייערע אויגען בענגענען זיך, זייערע ליפען גיסען זיך צונויף, און דער פּליעסק פון די וועלעס קלאָפּט־צו צום טאקט צו זייערע הייסע קושען. שפּעט אויף דער נאכט קומען זיי אהיים, אויף א מינוט, עפּים איבערהאפּען און זיך איבערטהון — און נעהען־אוועק אין טהעאטער אָדער אין נאַרטען. אז זיי קומען אהיים, טרעפען זיי שוין אלץ וואָס זיי דארפען: טיי, קאָפּע, א

איז נעווען דער שווייצער פונ׳ם נאסטהויז, וואו דאָס פּאַרפּאַלק איז געשטאַנען: „אייזענשטאדט! קומט באַלד — מיר דאַרפען אייך. ראָזע פרידמאַן"...

עס ווייזט אויס, אז אונזער העלדין איז נעווען אזוי גליקליך מיט איהר נייער פּאַמילי׳ע „פרידמאַן", אז זי האָט וועניג־וואָס אין זינען געהאט דעם דאָזיגען יונגען מענשען, וואָס האָט ביי איהר נעהייסען פּשוט: „אייזענשטאדט" — און נישט מעהר; קיין שטיקעל טיטעל ניט, קיין וואַרט ניט!

ראָזע האָט בעגעגנט אייזענשטאדטען אין קאָרידאָר מיט א גליקליך שמייכעל אויף די ליפּען.

— גוט מאָרגען, אייזענשטאדט! בּאָרים שלאָפּט נאָך. איך ווייל איהם ניט וועקען... עס איז ערשט עלף א זייגער. בּאָרים איז ניט געווען הנט געווארען צו אזא ליארעם, ווי אין דעם דאָזיגען נאסטהויז... ער קאָן ניט שלאָפען רוהיג... מען דארף דינגען א נייע קווארטיר אין א פריוואט הויז. איך בעט אייך, אייזענשטאדט, אויב עס איז מענליך נאָך היינטיגען טאָג, וואָלט געווען אויסגעצייכענט... שפּעטער מיט א שעה צוויי אדער דריי קומט צו אונז אויף אָנבייסען. זוכט־אָפּ א ליכטיגע און א פרייליכע קווארטיר... אויף א גרויסער לעבעדיגער גאס... דריי אדער פיער צימערען מיט א קיך... אויב עס איז מענליך — א גאָרטען... בּאָרים האָט ליעב א גאָרטען, בוימער, גראָז... אדיע, אייזענשטאדט, אויף וויעדערזעהען!

אונזער אייזענשטאדט איז נעווען גליקליך, קוקענדיג אויף ראָזע׳ס צופריעדען און לעבעדיג געזיכט, אויף וועלכען עס איז שוין לאַנג־לאַנג קיין שמייכעל נישט נעווען, אויף איהרע טיפּע, שווארצע, גרויסע אויגען, פון וועלכע עס האָבען זיך אצינד געגאָסען ליכטיגע שטראהלען פון ליעבע און גליק. אין דער דאָזיגער מינוט האָט ער פערגעסען זיינע ביכער, דעם עקזאמען, די שטונדען, אפילו דעם אלטען קראנקען, בלינדען פּאָטער, דוד דעם שניידער. אין

דאָס אכצעהנטע קאפיטעל.

פּאַזיע און פּראָזע.

אונזער בעגאבטער דיפּלאָמאט האָט. אויגענטליך, שוין אָפּ־
געטהאָן וואָס ער האָט בעדאַרפט: צונויפּגעפּיהרט דאָס גליקליכע
פּאָרעל. ארומגעפּלויגען נאָכדעם א גאנצען טאָג פּונ׳ם רב צום
ראָבינער און פּונ׳ם ראָבינער צום שמש מיט די עדות, בעדונגען
זיך מיט זיי אַלע, צונעגרייט די נויטיגע פּאָפּיערען (וועגען דעם
האָט ער זיך נאָך פּריהער בעוואָהרענט...), געשטעלט ביי׳ם רב אויפּ׳ן
הויף א געמיינע, זעהר א געמיינע חופּה, וואָס האָט פון דעסטוועגען
אויסגעוויזען ביי די ליעבענדע אין די אויגען ווי די רייכסטע, די
שענסטע און די פּרייליכסטע חתונה, אזוי, אז דעם רב׳ס הויף,
אין וועלכען קיין מענש האָט נישט געקאָנט ארייגטרעטען מיט
ניט קיין פּערשטעלטער נאָז, האָט ביי זיי א פּנים געהאט ווי א
פּראכטפּולער שמעקענדיגער גאָרטען, און די פּיער פּשוטע שטעקענס
מיט׳ן פּרוכת, וואָס די שמשים האָבען אונטערגעהאלטען, האָבען
ביי זיי אויסגעוויזען ווי דער גן־ערן. מיט איינעם וואָרט, אייזענ־
שטאדט האָט פון זיין זייט אָפּגעטהאָן אלץ, וואָס ער האָט בע־
דאַרפט און געקאָנט, און ער וואלט שוין, דאכט זיך, געמאָגט עפּים
אָנהויבען טראכטען אויך וועגען זיך — נאָר ניין! זיין מיסיע איז
נאָך נישט געענדיגט. אויף מאָרגען, נאָך דער מערקווירדיגער
חופּה, האָט איהם עמיצער א קלאָפּ געטהאָן אין דער טיר; דאָס

סער און דרעהען זיך און טאנצען און שפרינגען פאר איהרע אויגען... עס זשומעט איהר אין די אויהרען... זי הערט, ווי עמיצער רעדט הינטער דער טיר... זי הערט א בעקאנטע שטימע, א זיסע שטימע... זי הערט, ווי די טיר עפענט זיך. זי עפענט אויף די אויגען און זעהט... זי חאפט זיך אויף פונ׳ם בעטעל און לויפט אקענען.

— באָריס !...

— ראָזע !...

זיי ליגען אינער ביי דעם אנדערען אין די אָרעמס. זייערע ליפען האָבען זיך צונויפגענאָסען אין איין לאנגען קוש.

און אייזענשטאדט? אייזענשטאדט איז ארויסגעלאָפען אין קאָרידאָר מיט טרערען אויף די אויגען...

— אייזענשטאדט. דיינע תנועות קאָן איך שוין ניט איבער־טראָגען !... דו ווייסט נאָך גוט ווי אזוי איך געה אוים נאָך ראָזען... צו וואָס פרענסט דו מיד אזעלכס? וואָס איז דיר פּלוצים אריינגעפאלען אין קאָפּ אזא נעדאנק, משוגענער אייזענשטאדט?...

— איך זאג דאָס נלאַט אזוי, צום ביישפּיעל...

— משוגענער אייזענשטאדט! קום, מיר וועלען טרינקען טיי, און נאָכדעם וועלען מיר זיך א ביסעל דורכגעהן איבער דער שטאָדט. א פיינע שטאָדט, מענסט זי אָנקוקען... מאַמע! נאָכ'ן טיי וועלען מיר זיך א ביסעל דורכגעהן, איך מיט מיין חבר!

און אונזערע צוויי יונגע העלדען נעמען זיך נאָך פיין פאר די הענד און געהען־ארויס אין נאָס נאָכ'ן טיי טרינקען.

— וואוהין פאָהרען מיר? — פרעגט באָריס און רופט צו א איזוואָזטשיק.

— צו מיר אויף דער סטאנציע! — ענטפערט אייזענשטאדט נאָך פעסט.

* * *

אונזער העלדין, ראָזע פוהרמאן, וואָס האָט זיך נענעבען דאָס וואָרט ניט שלאָפען, האָט איבערגעלעבט פיער שוועדע אונענדליכע שעה! וואָס פאר א שלעכטע געדאנקען זענען איהר ניט ארויף אויף דער מחשבה? וואָס פאר א פּאָזע האָט זי ניט אָנגענומען, ארויסקוקענדיג פון איין מינוט אויף דער אנדערער? עס האָט זיך איהר געדאכט, אט־אט עפענט זיך די טיר — און ער קומט אריין... זי איז געלעגען, געזעסען, געשטאנען, געקוקט אין פענסטער אריין...

דאָס האַרץ קלאָפט איהר. זי לענט זיך וויעדער אויפ'ן בעטעל און מאכט־צו די אויגען. אלערליי געדאנקען, גוטע און שלעכטע, ווערען צונויפגעמישט ביי איהר אין קאָפּ. עס שטעלט זיך איהר פאָר א גילדענער רעגען מיט שוואַרצע, גלאַטע, בלויע און גרינע פלעקען. דער גילדענער רעגען גיסט און גיסט, און די שוואַרצע, גלאַטע, בלויע, גרינע פינטעלעך ווערען אלע מאל גרעסער און גרע־

ברודער!... נאָר וואָס קאָן איך דיר זאָגען? וועסט זיין — וועסט דו זעהען... היינט געהט „אפריקאנקא"... ווילסט? וועלען מיר נעהן צוזאמען... יאָ, מיר וועלען ביידע זיין היינט... איך וועל ד־ר ווייזען... ביזט אויף לאנג געקומען אהער? וואָס טהוסט דו דאָ?...

— איך בין געקומען געוואָהר ווערען וועגען דעם היגען אוניווערזיטעט... איך רעכען האָלטען דאָ עקזאמען... מע דארף זיך זוכען שטונדען...

— א? זעהר רעכט! שטונדען? גאנץ רעכט! א פיינע שטאָדט... זאָלסט בלייבען א היגער...

— באָרים! אייזענשטאָדט! קומט־אריין טיי טרינקען! — שרייט די מאדאם פרידמאן פון איהר צימער.

— באָלד! באָלד! — ענטפערט איהר באָרים און חאפט אייזענשטאָדטען אונטער א האנד און שפאנט מיט איהם ארום איבער דעם קאָרידאָר, און דערצעהלט איהם מיט גרויס ענטוזיאזם וועגען זיין נסיעה, וועגען דער היגער שטאָדט, וועגען די יונגע לייט, מיט וועלכע ער האָט זיך שוין בעקאנט, פיינע, זעהר פיינע יונגע לייט, רייכע, געבילדעטע... באָרים פערגעסט ניט אויספרענען זיך ביי איהם וועגען ראָזען, וועגען בערטע שימשעלביין, וועגען זיין פאָטער, זיינע חברים גאָלדענשטאָדט און זילבערשטאָדט. אייזענשטאָדט ענטפערט איהם פערטראכט, צערטראָגען: דער דאָזיגער דיפלאָמאט האָט זיך זיינס אין זינען, זיין קאָפ איז פערנומען מיט פערשיעדענע געדאנקען און פראָיעקטען. פלוצים שטעלט ער זיך אָפ און טהוט איהם א פרעג:

— וואָס וואָלסט דו געטהאָן, באָרים, וועז דו זאָלסט, למשל, געהן און באגענענען דאָ, אין דער דאָזיגער שטאָדט, די מאמזעל פוהרמאן?...

באָרים בלייבט שטעהן א בלאָסער. דאָס הארץ הויבט איהם אָן צו קלאָפען, און ער ווייסט ניט וואָס צו ענטפערען. ענדליך זאגט ער מיט היץ:

אויף אלע זייטען, חאפּט־ארויס אלע מינוט דאס זייגערל, דאס וויסטע אפּגעריבענע זייגערל, און הויבט שוין אן צו זיין ברוגז. נאר שא!... אן פּאהרט, דאכט זיך, אונזער יונגער העלד מיט דער מוטער אויף א פּאר ריסאקעס גלייך צו דעם דאזיגען האטעל? ער שפּרינגט־אראפּ מיט עטלעכע פּעקלעך סחורה און לויפט צו דער טיר — פּלוצים...

— אייזענשטאדט?!...

. . . . . .

צוויי שענע מעבלירטע נומערען. פּעק מיט סחורה אויף די טישען, אויף די בענקלעך, אויף דער ערד. צוויי לאקייען שטעהען גרייט און וואַרטען, מע זאל מיט זיי עפּיס שאפען. באַרים פּרידמאן הייסט זיי ארויסגעהן און צומאכען די טיר. ער איז עפּיס ווי צעמישט פון דעם, וואס ער האט פּלוצים, אומגעריכט, דערזעהען דא אייזענשטאדטען.

— מאמא! איך וועל באלד אריינגעהן, איך וועל א ביסעל שפּאציערען מיט אייזענשטאדטען דא אין קאַרידאָר!

בוידע געהען־ארויס אין קאַרידאָר.

— ווי קומסט דו אהער, ברודער? וואס מאכסט דו עפּיס? וואס מאכען דאַרט אונזערע?... וואס טהוט זיך דאַרטען?...

— אלץ אין אָרדענונג. — ענטפערט איהם אייזענשטאדט, נישט אראפּלאָזענדיג די אויגען פון איהם. באַרים זעצט זיך אנידער אויף א בענקעל. ער חאפּט זיך אָבער באלד אויף און לויפט ארום הין און צוריק. ווי א פערטשאדעטער, און קאָן זיך קיין אָרט נישט געפינען. ער שיט מיט וואַרטער:

— אך, ברודער! וואס זאל איך דיר זאָגען?... איך האָב געהאט אזא שוועכע וועג, אז איך קאָן דיר גאר אזוי פיעל ניט איבערגעבען! א שלאקס־רעגען... א בלאָטע... א ווינט... קוים א לעבעדיגער געקומען אהער... א ביסעל זיך אָפּגעראוהט... נעווען אין עטלעכע ערטער... גענוהען דאס טהעאטער... די אָפּערע... אך,

דורכגעשלאָפען, אזוי אז באָרים וועט אייך טרעפען נאָך שענער, ווי ער האָט אייך אַוועקגעוואָרפען...

ראָזע האָט זיך צעלאַכט און איז רויט געוואָרען. אונזער חיטרער דיפּלאָמאַט האָט, אפּנים, געוואוסט, ווי אזוי צו האַנדלען מיט דער פריילין ראָזע און מיט וואָס צו ווירקען אויף איהר. זי איז מרוצה געוואָרען צו בלייבען דאָ אויף דער קוואַרטיר און וואַרטען, ביז זיי וועלען קומען צוזאַמען, און אין דער צייט וועט זי זיך דערווייל אויסשלאָפען.

זיך אויסשלאָפען?... אַצינד, וועז זי האָט שוין אָפּגעטהאָן אזא פערברעך: אַנטלאָפען פון דער היים בייגאַכט מיט א פרעמדען יונגעגאַן, אַוועקגעוואָרפען די אומגליקליכע מוטער, איהר איינציגען פרייַנד פון איהרע יונגע יאָהר, — און אויף וועמען? אויף איהר פּאָטער דעם דעספּאָט, וואָס איז אזוי פיעל יאָהרען אָפּגעזעסען אויף אַיין אָרט — ביי'ם אייזערנעם קאַסטען, ווי א געטרייער הונד, און האָט געקליבען א גראָשען צו א גראָשען — פון וועמע'ס וועגען, אז ניט פון איהרטוועגען, ווי ער אליין זאָגט אלע מאל? אַצינד, וועז זי איז שוין געקומען צו איהר ציעל, וואוהין זי האָט זיך דריי יאָהר געצויגען און געריסען, — וועט זי זיך אַוועקלעגען שלאָפען? ניין! זי וועט זיך אזוי צולעגען א ביסעל אויפ'ן בעטעל. און לייענעדיג צום הונדערטען מאל איינע פון זיינע לעצטע בריוף, וועט זי וואַרטען אויף איהם...

אין דער זעלבער צייט, וואָס ראָזע ליגט אויפ'ן בעטעל מיט אזעלכע געדאַנקען, לויפט באָרים אַרום מיט דער מוטער דאָ, אין דער גרויסער שטאָדט, פון איין מאגאזין אין דעם אַנדערען. ער קלייבט זיך מאָרגען גאַנץ פריה אַוועקפאָהרען פון דאַנען קיין אויסלאַנד און האָט זיך דאָ קוים צוגעקליבען עטליכע פיינע גאַרניטורען אין וועג אריין. אפּנים, ער הויבט ניט אָן צו וויסען, אז שוין גוטע דריי שעה וואַרט אויף איהם אונזער דיפּלאָמאַט אייזענשטאַדט אין דעם האָטעל און קאָן זיך אויף איהם ניט דערוואַרטען. אייזענשטאַדט שפּאַנט־אום אויפ'ן טראָטואָר, קוקט

איז אריינגעלאָפען צו איהר מיט א גוואלד אויף דעם אנדערען טאָג נאָך איהר טאָכטער׳ס אנטלויפען און איז אָנגעפאלען אויף איהר מיט א געווייר:

— הולטייקע! געב מיר אָפּ מיין קינד! חצופה, וואו איז מיין ראָזע? געב מיר אָפּ מיין טאָכטער, מיין אויג אין קאָפּ!...

שרעקליך איז געווען די דאָזיגע אומגליקליכע מוטער אין יענער מינוט! בערטע האָט אליין אויך אָנגעהויבען צו ווייזען, אויף איהר קוקענדיג. נאָך מעהר שרעקליך איז געווען מאיר פוהרמאן... נאָר לאָמיר אוועקווארפען די דאָזיגע פּארשוינען מיט די טרויעריגע סצענעס און לאָמיר בעסער נאָכקוקען נאָך אונזערע הויפט־העלדען, זעהען, וואו זענען זיי און וואָס טהוען זיי?

אז די אנטלאָפענע, אייזענשטאדט און ראָזע פוהרמאן, זענען אויף דעם צווייטען טאָג געקומען בשלום אין דער גרויסער שטאָדט, איז די ערשטע זאָך געווען ביי אייזענשטאדטען אָפּצוזוכען פאר דער מיעדער און הונגעריגער ראָזע איין אָפּרוה. ער האָט אזוי לאָנג געזוכט, ביז ער האָט נעדונגען א קליינע, נאָר זעהר א ליכטיגע און א ריינע קווארטיר, וואוהין ער האָט אריינגעפיהרט ראָזען און האָט בעפוילען, עס זאָל זיין דער סאמאָוואר, געבראכט אין איין אויגענבליק בייגעל, בולקעס, פוטער. און אליין האָט ער זיך נענומען קלייבען אין וועג אריין, קייענדיג און האָפענדיג עפּים אין מויל אריין.

— אייזענשטאדט! — האָט זיך צו איהם ראָזע געוועגדט, קוקענדיג איהם אין די אויגען אריין. — אייזענשטאדט! איך וויל אויך געהן מיט אייך.

— וואָס רעדט איהר, ראָזע? ניין! מיר האָבען איינמאָל אָפּגערעדט, דאכט זיך, אז איהר דארפט מיך פאָלגען?... איך דארף געהן אצינד אליין, און איהר רוהט זיך אויס א ביסעל פונ׳ם וועג: דער רעגען האָט געמאכט פון אייך א תל... ביז איך וועל קומען מיט איהם צוריק, וועט איהר שוין האָבען זיך א ביסעל

דאָס זיעבעצעהנטע קאַפּיטעל.

אומגעריכטע בעגעגענישען.

„וואו זענען זיי אצינד? וואָס טהוען זיי? וואָס רעדען זיי? אך, ווי גליקליך זענען זיי אין דער פרעמד, אין דער גרויסער שטאָדט, ווייט פון זייערע עלטערען, די דעספּאָטען, ווייט פון דער דאָזיגער ווייסטער שטאָדט מיט איהרע אייביגע רכילות!... נאָר פאר וואָס האָב איך קיין בריף ניט פון זיי? זיי זענען מסתמא פערנומען מיט זייער אייגען גליק אזוי שטארק, אז זיי האָבען שוין פערגעסען אין זייער בערטען... פאר וואָס זשע שרייבט ניט אייזענשטאדט? ער האָט דאָך מיר צוגעזאָגט שיקען בריף, וויבאלד זיי וועלען נאָר קומען אויפ'ן אָרט און וועלען אָפּזוכען באָריסען. אפּנים, אייזענשטאדט איז דער אייגענער, וואָס אלע מאנסביליען. ניט ערגער און ניט בעסער"...

אזוי טראכט זיך די מאדאם שימשעלביין און ברעכט זיך דעם קאָפּ וועגען אייזענשטאדטען מיט ראָזען, וואָס זענען אוועק־געפאָהרען שוין אכט טאָג, און זי האָט נאָך פון זיי קיין שום ידיעה ניט, גליך ווי זיי זענען אין וואסער אריין. קארג די שמערצען מיט די בזיונות, וואָס זי האָט דאָ פון די פוהרמאנס, דארף זי נאָך האָבען יסורים פון די העלדען אליין, וואָס צאָהלען איהר פאר איהר פרייהנדשאפט און ליעבע מיט אונדאנקבארקייט? וויפיעל איז זי אויסגעשטאנען פון דער מאדאם פוהרמאן, וואָס

טערשפּרינגענדיג אין ביידע אויגען שלינגענדיג דעם געדיכטען שטויב, וואָס קריכט אין די אויגען, אין נאָז און אין האַרצען.

* * *

נאָר איין אייזענשטאַדט איז געבליבען נעכטיגען אין דער דאָזיגער שטאָדט און האָט אין דעם אָבענד לאַנג פערבראַכט מיט „בערטע דער גרושה", וואָס האָט ניט אויפגעהערט צו ווינען, אָבקען און זיפצען.

ניט אומזיסט האָבען מיר אונזער העלד אייזענשטאַדטען גערופֿען מיט'ן טיטעל „דיפלאָמאַט". אייזענשטאַדט האָט ווירקליך פערטראַכט גרויסע וויכטיגע פלענער, ווי מיר ווילען דאָס אַרויסזאָגן בעשיינפערליך פון די ווייטערגע קאָפּיטלען פון אונזער אמת'ען ניט־אויסגעטראַכטען ראָמאַן.

וואָלט איהר באַלד געגאַנגען זאָגען די דאָזיגע ווערטער אויך אייער חבר זילבערשטאַדט, בכדי ער זאָל זיך היטען און זאָל מיין שוועס־טער אזעלכעם נישט פּאַרלאַנגען, מחמת פון איהר קאָן ער א סך ערגער אָפּשניידען, ווי איהר פון מיר! מיין שוועסטער איז ניט פון די פריילינס, וואָס האָבען מורא פּאַר א מאַנספּערזאָן און וואָס גלויבען איהם אויף נאַמנות, וועַן ער זאָגט, אז ער האָט ליעב, ער געהט אויס, ער שטאַרבט!

. . . . . .

עס קאָן זיין, אז אונזערע צווויי פיינע יונגעלייט, גאָלדענשטאַדט און זילבערשטאַדט, וויאָלטען אפשר ניט אזוי מיאוס בעהאַנדעלט געווואָרען פון די מאַמזעלען רעגענבויגען, וועַן די דאָזיגע צווויי שוועסטער זאָלען ניט געווען זיין היינטיגען טאָג אזוי צעבייזערט און צערייצט דערמיט, וואָס באָרים פרידמאַן, אויף וועלכען זיי האָבען ביידע אַרויסגעקוקט אזוי לאַנג, איז אַוועקגעפאָהרען קיין אויסלאַנד און איז אפילו נישט געקומען מיט זיי זיך געזעגענען! דעם גאַנצען כעס מיט'ן פערדראָס האָבען זיי אויסגעלאָזט צו די צווויי אומשולדיגע העלדען, וואָס זענען אַוועקגעפאָהרען דעם זעל־בען טאָג פון דאָנען מיט צעבראָכענע הערצער, מיט צעוואָלגערטע לופט־שלעסער און מיט פּוסטע לעדיגע קעשענעס...

— פאַר'שרפ'עט זאָל ווערען די דאָזיגע שטאָדט מיט'ן ע־לען מויער און מיט די געלע אלטע מוידען!... — האָט געבענשט גאָלדענשטאַדט, זיצענדיג אין א טרייסלענדיג ביידעל און ארום־קוקענדיג זיך דאָס לעצטע מאָל אויף דער שטאָדט. וואָס האָט א פּנים געהאַט פון ווייטען, ווי א בערגעל, אויף וועלכען מע האָט אָנגעוואָרפען רויטע, גלע און שווארצע שטיינדלעך מיט מיסט און מיט שטרוי.

— א פאָהיבעל זאָל קומען אויף אלע אלטע מוידען פון דער גאַנצער וועלט!... — האָט אונטערגעהאַלפען זילבערשטאַדט, אונ־

— אייזענשטאדט! מיט וואָס קאָן איך דיר אָפּדאָנקען פּאר דיין גוט האַרץ, טייערער אייזענשטאדט?... אין קיעוו וועל איך שטעהן א טאָג דרייי — שרייב מיר אהין א בריעף. זיי געזונט! גרוס ראָזען. זיי געזונט! זיי געזונט!
— פּאָהר געזונט! פּאָהר געזונט!

. . . . . .

— זיי געזונט, פּאפּאשא! — האָט זיך אונזער יונגער העלד נעוועגדט צום פּאָטער. — זיי געזונט!
— הא? הונדערט אכציג, צוויי טויזענד דרייהונדערט פּופּציג, אכט מיט פערציג, פיער מיט א האלבע... א, דו פּאָהרסט שוין?... און זיעבעציג, דריי טויזענד פיערהונדערט צוואַנציג, איינס מיט זעכציג, זעכס מיט דריי פערטעל... נו, פּאָהר געזונט! און דרייסיג, נייען טויזענד מיט הונדערט, אכציג אכט מיט צוועלף דריי פערטעל... און זיי א מענטש, דו פּארשטעהסט צי ניין?... ניט מיר אָהער דעם חשבון פון אפריל מיט'ן באלאנס!...

* * *

— זייט געזונט! — זאָגט גאָלדענשטאדט, געזעגענענדיג זיך מיט מאשא רעגענבויגען, און קוקט אראָפּ צו זיך אויף די שפּיץ שטיוועל.
— פּאָהרט געזונט! — ענטפערט איהם מאשא רעגענבויגען, קוקענדיג אויף איהם מיט א געלעכטער. — פּאָהרט געזונט! איהר זאָלט דאָס אנדערע מאָל זיין געהיט מיט א וואָרט און פריהער גוט באקלערען, וואָס איהר ווילט זאָגען!... איהר זאָלט ניט מיינען, אז מיר, פרויען, זענען אזא וואָלוועלע סחורה, וואָס יעדער קאָן זי קויפען, אבי עס לויפט זיך איהם... איך וויים, איהר וועט מיר זאָגען, אז איהר האָט מיך ליעב, איהר געהט אוים נאָך מיינע טריט... זאָגט דאָס ניט: איך וועל אייך ניט גלויבען; ניט מיך מיינט איהר — איהר מיינט עפּים אנדערש... איהר זאָלט מיך פּאָלגען,

איהם בשום אופן ניט פערשטעהן, צי זאָלען זיי לערנען דעם פשט אַזוי, צי אַנדערש... דער טיש געהט־צו גאַנץ שטיל; עס איז יע־דען עפּים אָנגעזאָלצען אויפ'ן האַרצען. נאָר איין הערר פרידמאַן איז ניט צעטראָגען.

— דו פאַרשטעהסט צי ניין? — זאָג דער בעל־הבית גאַנץ רוהיג, פערנעמענדיג זיין אָרט און ניט קוקענדיג אויף קיינעם. — דו פאַרשטעהסט צי ניין? ער פלעגט מיר תמיד אַראָפוואַרפען פון טיי צוואַנציג פּראָצענט סקידקע, און איצט שרייבט ער, אַז עס לוינט איהם ניט. איך האַנדעל שוין מעהר ניט מיט איהם פון היינט אָן! איך גיב איהם צו לייזען א יאָהר כמעט הונדערט און צוואַנציג טויזענד רובל, און אפשר נאָך מעהר. דו פאַרשטעהסט צי ניין?...

— די פערד זענען שוין גרייט! — זאָגט אליק נאָך דעם אַנ־בייסען און הויבט־אָן ארויסטראָגען די פולע טשעמאַדאַנעם. אַלע קוקען זיך איבער. נאָר דער הערר פרידמאַן געהט־אַוועק אין קאַנ־טאָר אַריין און זעצט זיך צו די חשבונות. די מאַדאָם פרידמאַן וויל זיך שוין אָנהויבען געזעגענען, איז דער זוהן ניטא. וואו איז ער? אין גאַרטען, מיט אייזענשטאַדטען...

— איך בעט דיך, אייזענשטאַדט, טייערסטער פריינד, איך פאַרלאָז זיך אויף דיר, ווי אויף אַין אייגענעם ברודער. דו פאַר־שטעהסט?... זאָג איהר, אַז נישט מעהר ווי אין דריי־פיער וואָ־כען אַרום קום איך צוריק, און דעמאָלט... איך וועל איהר שיקען פון וועג אָפּטע בריעף, אַלע טאָג, צוויי מאָל, דריי מאָל א טאָג! אייזענשטאַדט, איך בעט דיך... אפשר דאַרף איך איהר אַצינד אויך איבערלאָזען א בריעף? הא? ווי מיינסט דו, אייזען־שטאַדט?...

— צו וואָס? מע דאַרף ניט. איך וועל איהר שוין אַלץ איבערגעבען.

— לאָז ער זיך פּריהער באַקענען מיט'ן געשעפט דא, אויפ'ן אָרט, מלכה! לאָז ער זעהען, פון וואַנען דאָס עשירות צאַפּט זיך, און נאָכדעם, וועט ער וועט קאָנען איינברענגען א קערבל, וועט ער שוין ממילא קאָנען אויסברענגען אויך. דו פּאַרשטעהסט צי ניין?...

— א? דו ווילסט איהם מאַכען פּאַר א משרת? איך פּאַר־שטעה שוין דיין ציעל! מאַטל, עס וועט זיך דיר ניט העלפען, מאַטל! באַריס פּאַהרט מאָרגען אוועק!...

* * *

מע פּאַקט און מע גרייט זיך אין וועג אריין. א גרויסע בע־וועגונג אויפ'ן אייזערנעם באלקאָן. די מאַדאָם פּרידמאַן איז שטאַרק צעטראַנען. אלייז, מיט איהרע אייגענע הענד, לעגט זי צונויף דאָס גרעט, די מלבושים, דאָס עסענווארג. זי בייזערט זיך, קאָמאַנדעוועט און איז שטאַרק צעטראַנען. דערפּאַר אָבער זיצט זיך דער הערר פּרידמאַן אין קאַנאַפּ און איז שטאַרק פּערטיעפּט אין די חשבונות. ער רופט צו דעם קאַסיר און שמועסט מיט איהם גאַנץ קאַלטבלוטיג וועגען די געשעפּטען און מישט זיך ניט און פּרעגט אפילו ניט, וואָס טהוט זיך דאָרט, אויפ'ן באלקאָן.

ביי'ם טיש זיצען שוין אלע אונזערע בעקאַנטע און מע וואַרט אויפ'ן בעל־הבית. די מוטער איז פּערטראַנען מיט'ן טואלעט. דער זוהן איז אויך שטאַרק צעפלאַכטען. ער היט זיך עפּים פּאַר אייי־זענשטאַרט'ס גרויסע אויגען, וואָס קוקען איהם גלייך אין הארצען אריין. ער שמועסט מיט גאַלדענשטאַרטען און מיט זילבערשטאַר־טען און מאַכט זיך, אז ער לאַכט, און וויל, אז זיי זאַלען אויך לאַ־כען. נאָר זיי לאַכען ניט. גאַלדענשטאַרט און זילבערשטאַרט זענען פּערטראַגען אין זייערע אייגענע געשעפּטען, און זייערע אוי־גען קוקען ערגיץ וווייט, אהין, אין פּענסילוועניע אריין, אויף דעם גע־לען מויער, דאָרט וואו זיי האָבען נעכטען געהאַט א לאַנגען שמועס מיט מאשא'ן און מיט פּאשא'ן, אזא שמועס, וואָס זיי קאָנען פון

דאָס זעכצעהנטע קאפיטעל.

אלע צעפאהרען זיך.

די מאדאם פרידמאן האָט שוין אָפגעשמועסט מיט'ן זוהן מכח זייער ווייטער נסיעה קיין אויסלאנד אויף קוראציע, כדי צו בעקענען זיך א ביסעל מיט דער וועלט.

— דו פארשטעהסט צי ניין? — זאָגט צו איהר דער מאן. — איך זאָג דיר, מלכה, אז דו וועסט נאָכדעם אליין חרטה האָבען. אונזער ברוך איז א צעבאלעוועטער בן־יחיד, און דאָרטען קאָן פון איהם ווערען א שענער שארלאטאן. ער האָט פיינט האלטען געלט ביי זיך און האָט ליעב קויפען אלץ, וואָס דאָס אויג זעהט, און אז עס געהט איהם אוים געלט, חתמ'עט ער וועכסלען. מיר וועלען איהם דארפען אין צוויי חדשים ארום אויסקויפען פון א טורמע, אדער זוכען ערגיץ גאנץ ווייט... אונזער בן־יחיד איז טאקי א וואוי־לער יונגאטש, נאר ער איז נאָך צו יונג און מוז האָבען א ניאניע... ער האָט א צו ווייך הארץ און מיינט, אז ער איז רויטשילד'ס א יורש. דו פארשטעהסט צי ניין?...

— וואָס זשע ווילסט דו, מאָטעל? פאר וואָס זאָלסט דו מיך אומזיסט מוטשען, וען דו ווייסט, אז עס וועט דיר ניט העלפען? וואָס זשע דען זאָל ער טהון, א יונג קינד פון פארמענליכע עלטערען?

וואָס לויפט איהר אזוי, גאָלדענשטאדט?... איהר זעהט, גאָלדענ־
שטאדט, איהר זעהט אָט די דאָזיגע מאָמזל?... איהר זעהט זי
נישט? איהר זענט א קורצזויכטיגער? פּאר וואָס זאָלט איהר
ניט טראָגען קיין בריליען, קיין פּענסנע?... ווי געפּעלט אייך עפּים
מיין שוועסטער פּאשא?... איך זעה, איהר קוקט אויף איהר די
גאַנצע צייט!... זי איז יונגער פון מיר... זי איז שענער פון מיר...
אייער חבר איז עהרליכער פון אייך: ער טרעט נישט אָפּ פון
פּאשא'ן אויף קיין מינוט, קיין רגע... איהר קאָנט נאָר קאָמפּלי־
מענטען מאכען! איך וויים! איך וויים!... וואו איז דאָס אייער
דריטער חבר, אייזענשטאדט? פּאר וואָס וועלט איהר איהם קיינ־
מאָל ניט ברענגען מיט זיך? איהר האָט מורא, טאָמער וועט ער
בעסער געפּעלען פון אייך?... מע זאָגט, אז ער איז זעהר איין
אָרענטליכער מאן, א זעלטענער מענטש... וואָס שווייגט איהר?
וואָס וועדר איהר רויט, בעת איהר וועלט עפּים זאָגען?...

אזוי, אָדער כמעט אזוי, בענעהט זיך אויך פּאשא מיט איהר
קאָוואַליער, מיט זילבערשטאדטען. די דאָזיגע צוויי צערייצטע
שוועסטער, מיט וועלבע די וועלט בענעהט זיך אזוי אונמענשליך,
ציהען ביי אונזערע בידנע סטודענטען די קליי, רייסען פון זיי פּא־
סען, שלעפּען די אָדערען, הענגען זיך צו זיי אויפ'ן האלז און מא־
כען פון זיי חוזק מיט לייטישע געלעכטער... אָט גיט מען זיי א
האָפּענונג, אז אלץ וועט זיין רעכט, אז זייערע הערצער מיט זייער
פּערמעגען וועלען גיך־גיך איבערגענעבען וועדען צו זיי; און אָט
טהוט מען זיי א שמיץ פון זיך, און זיי פּאלען פונ'ם זיבעטען הי־
מעל אראָפּ־אראָפּ אויף דער ערד... אלע טאָג, אלע טאָג די זעלבע
געשיכטע, אָהן איין עק און אָהן א סוף!

איז שוין א וואונדער, וואָס די דאָזיגע צוויי חברים וויסען
ניט און ווילען נישט וויסען, וואָס עס טהוט זיך דאָרט ביי זייער
חבר בּאָרים מיט זיין ראָזען, און וואָס הערט זיך עפּים מיט אייזענ־
שטאדטען?

יעדער האָט זיך זיין פּעקעל.

און די צייט שטעהט נישט אויף איין אָרט. איין יאָהר יאָגט דאָס אַנדערע. דער הערר רעגענבויגען קומט פון פּעטערבורג און פאָהרט וויעדער אַוועק אויף א גאַנץ יאָהר צו זיינע געשעפטען. די מאַדאָם רעגענבויגען קוקט אויף די טעכטער מיט רחמנות און זיפצט און קרעכצט, אָדער זי געהט אַוועק צו דער מאַדאָם פריידמאַן און ברענגט פון דאָרטען פּעק מיט רכילות. און וויעדער די אייגענע בלאָטע פּאר פּסח. וויעדער די שרעקליכע היצען מיט דעם שלעכטען ריח אום תמוז. וויעדער די ברענענדיגע פרעסט אום ווינטער. אַלץ די אייגענע האַלב־אייגענפאַלענע קלייטען מיט די פעריאָמערטע קרעמערקעס אין מארק, וואָס שלעפען פאר די פּאַלעס. וויעדער די אייגענע פיזיאָנאָמיעס מיט די קאָסטיומען אויף יעדען טריט. וויעדער די אייגענע „אינטעליגענציע", וואָס פערפליצט אַלע שבת די בארדיטשעווער גאס, איינגעטונקען אין זייד און אין סאָמעט מיט א סך רויטע, גרינע, בלויע, געלע סטענגעלעך אויפ'ן האַלז, מיט זיסע, זויערע, ביטערע, וויניגע, געזאַלצענע שמייכעלעך אויף די ליפּען... וועז וועט דאָס שוין האָבען אַיין עק? וועז וועט קומען א שרפה אויף דער דאָזיגער שטאָדט? וועז וועט קומען א מפּלה אויף אַלע מאַנספּערזאָנען?...

פונקט אין דער דאָזיגער צייט האָט זיי בּאָרים פרידמאַן פאַרגעשטעלט זיינע נעטרייע חברים — גאָלדענשטאדט און זילבערשטאדט, אויף וועלכע די אויסגעטריקענטע שוועסטער זענען אָנגעפאַלען, ווי די הונגעריגע ביענען. מיט כעם און מיט פרייד צוזאמען האָבען זיי זיך צוגעחאַפּט צו די דאָזיגע צווויי אומשולדיגע נפשות, וועלכע האָבען מעהר ניט געהאַט אין זינען נור דערטאַפּען זייער נדן... מיט וואָס פאר א נקמה האָבען זיי געקוקט אויף דער מאַדאָם פרידמאַן מיט איהר פרינץ, שפּאַציערענדיג אין גאָרטען געאָרעמט מיט גאָלדענשטאדט און מיט זילבערשטאדט!

— פאַרלע וואו פראַנסע, מסיע גאָלדענשטאדט? אך, פאר וואָס זאָלט איהר ניט קאָנען קיין פראַנצויזיש, גאָלדענשטאדט? א שאָד, א שאָד, וואָס איהר רעדט נישט קיין פראַנצויזיש!...

— נא דיר צוריק!...

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

און עס קומט צווישען זיי פּאָר אזעלכס, וואָס עס פּאַסט ניט פּאַר קיין פּריילינס, וועלכע שפּיעלען פּיאַנע און האַלטען אַ ביכעל אין דער האַנד. און דעריבער האָבען מיר אויסגעשטעלט דריי שורות מיט פּינטעלעך.

און מערקווירדיג! טאָמער האָט עמיצער געזאָגט אַ שלעכט וואָרט אויף מאַשאַ'ן, האָט פּאַשאַ יענעם געקאָנט אויסרייסען די אויגען, און וויעדער צוריק, וועו פּאַשאַ איז ניט געזונד געווען, האָט מאַשאַ ניט צוגעמאַכט מיט קיין אויג גאַנצע נעכט און איז אויסגעזעסען נעבען איהר טאַקי נאָר ווי אַ שוועסטער קאָן זיצען. עס איז זיי שווער געווען צו נעמען אויף די געדאַנקען, וואָס וועלען זיי טהון, אז זיי וועלען זיך דאַרפען צעשיידען, צעשיידען אויף תמיד, אויף אייביג? דער דאָזיגער געדאַנק האָט נישט איין מאָל אַרויסגערופען טרערען אויף זייערע אויגען, געוועהנליך, בעהאַלטענדיג איינע פּאַר דער אַנדערער. נאָר גאָט דער האַר האָט זיי אָפּגעהיט פון צעשיידען זיך, און עס איז זיי בעשערט געווען צו פּערברענגען אַלע זייערע בעסטע יונגע יאָהרען נאָר צוזאַמען, און דאָס דאָזיגע האָט זיי געמאַכט נאָך מעהר בייז, נאָך מעהר צערייצט, ביז זיי זענען גאָר געוואָרען אָפּגעזונדערט פון זייערע אמאָליגע חבר'טעס און בעקאַנטע און פון דער גאַנצער שטאָדט, און דערפּאַר האָבען זיי בעקומען אין שטאָדט אַ נאָמען: „די אַלטע מוידען"...

— אָן געהען זיי שוין, די אַלטע מוידען!... וואָס וועלען זיי אויסזיצען, איך בעט אייך? רעגענבויגען איז ניט קראַנק צולענגן נאָך עטליכע צעהנדליג טוויזענד רובעל און קריגען זיי חתנים, חאַטש וואָסערע חתנים ס'איז, אבי זיי זאָלען זיך ניט ארומבלאָנקען אזוי ביז צום גרויען צאָפּ!

מישען זיך צווישען זיי, האָבען זיי נישט געשטעהרט צו קריעגען זיך, זידלען זיך, שעלטען זיך — און אָפטמאָל — צווישען אונז זאָל עס בלייבען — טאקי פאטשען זיך...

כעס איז, געווענליך, ניט אזא טייערע מעלה; דאָך פער־שטעהען מיר, אז יעדער האָט א גאָל און א מענש איז ניט קיין אייזען. ווי אזוי זאָל מאשא ניט זיין אין כעס אויף פאשא'ן, אז זי פערגינט זיך נאָך שפּארען און זאָגען אויף צו־להכעים, אז זיל־בערשטאדט איז א שומה?

— ער איז קליגער פון דיר, מאשא!

— פארשטעהט זיך: פאשא אליין זאָגט אזוי — דארף מען איהר גלויבען! איהר וויסט, וועד עס זאָגט? דאָס זאָגט פאשא, מיין שוועסטער פאשא! איהר קענט זי, צי ניין?...

— צי מיך קען מען, צי ניט, — דיך, מאשא, קען מען אודאי! מע קען דיך, דאנקען גאָט, אומעטום, מע קען דיך. מע האָט געהערט פון דיר...

— גלויבט איז גאָט, וואָס מע קען מיך! מע וואָלט מיך נאָך מעהר געקענט, וועז איך זאָל ניט האָבען דיך פאר א שוועס־טער!...

— ע? איך מאָך דיר קאליע? איך פארשטעה!...

— דו מאכסט מיר קאליע? דו? דו?... וואָס איז? וועד ביזט דו אזעלכע? וועד ביזט דו? ארבה, וועד ביזט דו?...

— וועד איך בין? עס איז שוין גענוג פאר מיר, אז איך בין מיין שוועסטער'ס א שוועסטער!...

— צו פיעל כבוד פאר דיר! וואָלסט זיך שוין טאקי, כלע־בען, געמאָגט אריבערטראָגען מיט'ן פעקעל אהין, וואו מע האָט שוין לאנג צוגעגרייט פאר דיר איין אָרט!...

— דו ביזט עלטער, שוועסטער־לעב!...

— ע? דו הויבסט שוין אָן צו שעלטען? נא זשע דיר! נא! נא!...

וואָס זיי האָבען געזוכט, האָבען זיי דאָ געפונען. דאָס גרינע שמע־סענדיגע גראָז מיט די בלעטערדינע בוימער האָבען זיי גיך פער־ביטען אויף דעם געלען מויער פון דעם הערר רעגענבויגען, און דעם בלויען זומערדיגען הימעל האָבען זיי פערביטען אויף די געלע, נאָר געזונטע און פרישע טעכטער פון׳ם הערר רעגענבויגען.

מאַשא און פּאַשא רעגענבויגען זענען נישט קיין יונגע, נישט קיין שענע, נישט קיין איבעריג קלוגע, נישט קיין זעהר געבילדעטע — נאָר וואויל מיידלעך, אויסגעצייכנטע מיידלעך. עס איז א פער־גניגען צו קוקען, ווי אַזוי די דאָזיגע צוויי שוועסטער נעהען־ארוים אויפ׳ן שפּאַציער תמיד געאָרעמט, שטענדיג צוזאמען, גלייך גע־קליידט — נאטירליך, זעהר עלענאנט, און נאָך דער לעצטער מאָדע — שטענדיג אין איין צייט, שטיל, פיין, בנעימות, ליעבליך, פריינדליך — פונקט ווי שוועסטער דארפען געהן. קיינער וועט נאָר ניט וועלען גלויבען, אז ביי זיך אין דער היים זענען זיי צווי־שען זיך די ערגסטע שונאים און רייסען זיך הונדערט מאל אין מאָג, ווי די קעץ. וואָס איז דאָ צו וואונדערען זיך? נאָט האָט זיי אזוי שוין בעשאפען, אז זיי מוזען זיך קריענען צווישען זיך, וואָרום אז מאשא זאָגט „וויים", מוז שוין פּאשא זאָגען „שוואַרץ". עס קאָן זעהר געמאָהלט זיין, אז עס איז דערפאר, וויל זיי זענען ביידע גלייך צערייצט, צעבייזערט דערמיט, וואָס זיי האָבען ביידע רויטע האָר מיט לאנגע שפּיצעביגע נעזער און גרויסע אויהערען; עס קאָן זיין, אז דערפאר, וויל זיי זענען ביידע א ביסעל אריבער־געוואכסען, ביידע פערזעסענע, אהן חתנים; און עס קאָן זיין, אז דערפאר, וויל מאשא האָט געריבענט, אז איבער פּאשא׳ן איז זי אזוי אומגליקליך, און פּאשא האָט געדרונגען פערקעהרט, אז די גאנצע צרה איז וויל זי האָט איין עלטערע שוועסטער, וועלכע היסט מאשא... נאָר ווי אזוי די מעשה איז דאָרט געווען, — די דאָזיגע צוויי שוועסטער האָבען געפיהרט צוויישען זיך מלחמה א צייט מיט יאָהרען. נישט דער פאָטער, וואָס איז זעלטען אין דער היים געווען, נישט די מוטער, וואָס האָט מורא געהאט אריינ־

וואָס מע האָט ביי איהם געבעטען, און געגעבען און געטהאָן מיט דער בריוטער האנד, וויפיעל ער האָט נאָר בכח געהאט צו געבען און צו טהון; און הגם אייזענשטאדט האָט נאָך פון איהם קיין שום טובה נישט געהאט און ניט געפֿאדערט, דאָך האָט זיך באָרים ניט געפרעגט, פאר וואָס לויפט דער דאָזיגער דיפֿלאָמאט אלע טאָג, ווי א פער׳סמ׳טע מויז, צו בערטע דער גרושה מיט זיינע קוויטלעך צו ראָזען און מיט ראָזע׳ס בריוועלעך צוריק? עס איז א סברה, אז אייזענשטאדט אליין האָט זיך אויך וועניג בעשעפטיגט מיט דער דאָזיגער פראָגע, פאר וואָס עס ציהט איהם עפּים אהין? ערשט נאָכדעם, אין א צייט ארום, דעמאָלט וען ראָזע... נאָר מיר פער־לויפען צו פריה; עס איז ניטאָ קיין ערגערע זאך ווי דאָס, וואָס דער שרייבער האָט קיין צייט ניט און חאפט איינס פאר דאָס אנ־דערע, גלייך ווי עמיצער שלאָגט איהם האלז און נאקען... האָב צייט — ס׳וועט ניט אנטלויפען!

גאָלדענשטאדט און זילבערשטאדט האָבען זיך תחילת אפילו יאָ א ביסעל געוואונדערט דערוף, וואָס דער דיפֿלאָמאט פערברענגט טעג מיט נעכט ביי דער „גרושה", נאָר וויטער־וויטער האָבען זיי אויפגעהערט זיך צוקוקען דערצו, וויל יעדער מענש האָט זיך זיין פּעקעל.

גאָלדענשטאדט און זילבערשטאדט זענען געווען אזוי שטארק פערנומען מיט זייערע אייגענע פּעקלעך, אז עס איז זיי שוין גאָר אין קאָפּ נישט געקראָכען באָרים פרידמאַנ׳ס ליעבע מיט אייזע־שטאדט׳ס דיפֿלאָמאטיע. גאָלדענשטאדט און זילבערשטאדט זע־נען געקומען אהער צו זייער חבר, א ביסעל אָפּרוהען זיך פונ׳ם יאָהר, א ביסעל לעבען, אָנטרינקען זיך מיט דער פרייהייט איין מאל פאר אלע מאל, ובפרט אז עס שטעהט נאָך פאר זיי פאר אזא שווערער וועג, איין אוניווערזיטעט אויף פיער אָדער פינף יאָהר. מיט וואָס פאר א זיסקייט ליגען זיי אצינד אויסגעצויגען אויפ׳ן גראָז ערגיץ אינטער א בוים און קוקען ארויף אויפ׳ן בלויען זומער־דיגען הימעל! ווי טייער איז די פרייהייט! נאָר ניין, ניט דאָס,

— ניין, פּאַרקעהרט, ער האָט זי דוקא ליעב. נאָר עס קאָן זיך טרעפֿען, אז ער זאָל אַנטלויפֿען... אויסרייסען זיך — און אַנטלויפֿען פון ראָזען אויף תמיד...

אזעלכע מרה־שחורה'דיגע געדאַנקען האָבען שטאַרק געווירקט אויף דער מאַדאָם שימשעלבייז; איהרע טרערען, וואָס האָבען זיך קיינמאָל נישט גענג גע־לאָזט בעטען, האָבען זיך איצט ווי פון א קוואל געגאָסען. אייזענשטאַדט האָט אין דער דאָזיגער צייט אריינ־געקוקט אין בוך אריין, און אז ער האָט דערזעהען, אז די טרערען הויבען אָן וועלען שיטערער און די אויגען טריקענער, האָט ער זיך וויעדער צוגעדרוקט צו בערטע דער גרושה און האָט איהר איבער־געגעבען זיינע געדאַנקען, פּאַר וואָס ער קלערט אזוי, און די מאַדאָם שימשעלבייז האָט ענדליך געמוזט איינשטימען מיט איהם, אז ער האָט רעכט, — נישט איינגאַנצען, נאָר א ביסעל.

— וואָס זשע טהוט מען דערצו? — האָט זי איהם געפרעגט.

— מע דאַרף נישט שלאָפֿען. מע דאַרף זיך באַקלערען. איך וועל פֿרובען, טאָמער וועט מיר גערָאטען...

— אייזענשטאַדט! איהר זענט דער עהרליכסטער, דער בעס־טער מענטש אויף דער וועלט! איהר זענט א וווירקליכער העלד!...

* * *

וואָס געהט דאָס אָן בּאריסען, וואָס זיינע פּרייַנד האָרעווען אזוי פון זיינעטוועגען? דער דאָזיגער וואויגעבוירענער פּרינץ, דער קינפּטיגער יורש פון דער גלענצענדער פירמע „פּרידמאַן", איז פון קינדווייז אָן אויפגעצויגען געוואָרען דערויף, אז אלע דאַרפען האָרעווען אויף איהם, און עס וואָלט איהם נאָר געווען א וואונדער, וועז עמיצער זאָל פֿרעגען, פּאַר וואָס איז דאָס אזוי? בטבע נישט קיין שלעכטער, מיט א ווייך האַרץ, האָט איהם די בריייטע ערציהונג געמאַכט פּאַר א מענשען מיט א שוואַכען, נאָר א גוטען כאַראַקטער. דערפּאַר האָט איהם יעדער ליעב געהאַט און געשעצט נאָך זיין וועדטה. אויף זיין לעבען האָט ער נאָך קיינעם נישט אָפּגעזאָגט,

שטאנען, נאר וואס האָט ער געזאָלט טהון, אז באָרים האָט פּאָרט ניט געקאָנט קומען אהער? אייזענשטאדט האָט איהר אויסגע־וויזען מיט אזעלכע ראיות, אז ראָזע האָט ניט געקאָנט קלערען אנדערש. אין א צייט פון צוויי וואָכען האָט אייזענשטאדט ארויסגעזוכט, אויף וויפיעל ראָזע׳ס ליעבע צו זיין חבר איז שטאַרק, אז אויסער באָריסען האָט פּאַר איהר נישט עקזיסטירט קיין מענש, קיין וועלט, קיין ליעבע, קיין גליק; „באָרים" — אָט דאָס איז געווען איהר גאָט, אויף וועלכען עס איז געהאָנגען איהר גאַנצע האָפענונג אין לעבען. איינס פון די צוויי: אָדער באָרים, אָדער דער טוידט!...

וועגען דעם האָט אייזענשטאדט געוונ נעכט פערבראכט אין שמועסען מיט בערטע שימשעלבייז.

— שלעכט, בערטע! — האָט ער איהר איינמאל געזאָגט, בעת זיי זענען געבליבען אליין בייזאכט אין זאל אויף דער קאנאפּע. — שלעכט! מע דארף זעהן נעמען אנדערע מיטלען ער זאל ניט פּארשוואונדען ווערען פון אונזערע הענט...

— ווער? ווער זאל ניט פּארשוואונדען ווערען? — האָט איהם בערטע מיט שרעק איבערגעפרעגט.

— אונזער פרינץ, באָרים...

בערטע האָט א פּאטש געטהאָן מיט די הענד און כמעט וויינענדיג ארויסגערעדט:

— אייזענשטאדט! איהר זענט א שלעכטער! איהר האָט תמיד ליעב צו זאָגען אזעלכע שרעקליכע זאכען, אז עס איז גאָר א מורא מיט אייך צו רעדען!...

אייזענשטאדט האָט אויף איהר אנידערגעשטעלט זיינע גרויסע אויגען, וועלכע זענען ניט געווען אזוי בייז און מורא׳דיג, ווי די מאדאם שימשעלבייז האָט געמיינט. זי האָט איהם נאָך א מאל איבערגעפרעגט:

— איך פּארשטעה ניט, וואס איהר מיינט... וואס ווילט איהר זאָגען?... באָרים האָט ניט ליעב ראָזען?...

דאָס פופצעהנטע קאַפּיטעל.

יעדער האט זיך זיין פּעקעל.

אָט וואָס פּאר א ברייוועל ראָזע פּוהרמאַן האָט יענע טעג בעקומען פון איהר באָריסען:

„טייערע, טייערע ראָזע מיינע! איך קוש דיך פון דער־ווייטענס. צו מיין אומגליק קאָן איך דיך נישט זעהען... אָ! דו פּערשטעהסט וואָס היסט ביי מיר דיך ניט זעהען?... מע היט מיך... מע קוקט אויף מיר מיט טויזענד אויגען... מיין מוטער האָט מיך אזוי ליעב, אז זי לאָזט מיך ניט אפּ אויף קיין מינוט. אָ! איך בין אין אומגליקליכער!... איך בעט דיך, ראָזע, נעם־צו מיין חבר אייזענשטאדט גלייך ווי מיך אליין. דאָס איז א זעל־טענער ארענטליכער, גוטער מענש! פּאר איהם איז ניטאָ קיין סודות — ער מעג אלץ וויסען, ער ווייסט אלץ און איז אזוי קלוג, אזוי געטריי און איבערגעבען מיט'ן גאנצען לעבען!"...

יאָ, אמת. אייזענשטאדט איז טאקי א גאנץ ארענטליכער מאן, א גוטער, א קלוגער. ראָזע האָט אבער א סך בעסער גע־וואָלט זעהען זיך מיט איהר באָריסען. ווי מיט אייזענשטאדטען. זעהען באָריסען איין מינוט. הערען פון איהם איין אייניציג וואָרט איז ביי איהר געווען א סך טייערער און ליעבער, ווי צו זעהען אייזענשטאדטען דריי שעה כסדר און רערען מיט איהם א גאנצען טאָג!... אונזער יונגער דיפּלאָמאט האָט דאָס זעהר גוט פּער־

— אייזענשטאדט! דו ביזט משוגע, צי וואָס?... צי האָב איך זי ליעב? וואָס פרעגסט דו?...

אלײַ האָט געזוכט באָריסען אין גאָרטען און האָט איהם געזאָגט אז דער פאָטער רופט איהם. באָריס האָט זיך מחיה געווען: די גלעזערנע באַנקעם פון זיין חבר אייזענשטאדט זענען פאר איהם געווען זעהר שווער איבערצוטראָגען... דעם גאַנצען טאָג האָט זיך באָריס אויסבעהאלטען פון איהם.

פארנאכט, אז אייזענשטאדט איז אוועקגעגאַנגען צו בערטע דער גרושה, איז איהם געוואָרען גרינגער אויפ'ן הארצען...

אָבער איצט קיין צייט ניט געהאָט צו געהן: ער איז געזעסען מיט דער מוטער און מע האָט געפּיהרט א נויטיגען שמועס. אליק האָט דאָס איבערגענעבען בערטען, און בערטע האָט בע־ פּויליען, אז אייזענשטאדט זאָל, למען השם, קומען צו געהן וואָס גיכער. אייזענשטאדט האָט זיך באלד גענומען צו באָריסען, אוועקגעפּיהרט איהם ווייט אין גאָרטען אריין און האָט מיט איהם געהאָט זעהר א וויכטיגען שמועס.

אָט וואָס פּאָר א שמועס זיי האָבען געהאָט:

באָריס פּאָהרט אוועק אין א חודש ארום מיט דער מוטער קיין אויסלאַנד... ער דאַרף פּאָהרען; ער מוז פּאָהרען קיין אויס־ לאַנד: ערשטענס, א ביסעל צעשלאָגען זיך די געדאַנקען נאָך דעם שענעם עקזאמען. צווייטענס, וועט ער זיך א ביסעל אויס־ רייבען, אנטוויקלען. דרייטענס, קאָן ער ניט אָפּזאָגען דער מוטער, וועלכע האָט איהם אזוי ליעב. פּיערטענס, איז דאָס טאקי זעהר א נויטיגע זאַך: זעהען א נייע וועלט. פינפטענס, איז דאָס איהם זעהר נוצליך פּשוט פּאר'ן געזונד... און וואָס קעהר זיך דאָס אָן מיט דער „אידעע", מיט זיין ראָזע, וועלכע וועט איהם לייכטען אומעטום ווי א גלעענצענדער שטערן?... וויבאלד ער וועט נאָר קומען צוריק, אזוי וועט ער זי מיט גוואלד אויסרייסען פון די הענד פון די דעספּאָטען און וועט אוועקפאָהרען מיט איהר ווייט־ווייט. דערווייל וועט ער זיך מיט איהר איבערשרייבען אָפּט, אלע טאָג, אלע טאָג...

די גאנצע צייט האָט אייזענשטאדט געהאלטען דעם קאָפּ אראָפּגעלאָזט און האָט ניט געענטפערט דאָם צווייטע וואָרט. נאָר אז באָריס האָט געענדיגט, האָט ער אויפגעהויבען דעם קאָפּ, אנידערגעשטעלט זיינע גלעזערנע באנקעס אויף באָריסען און האָט איהם א פּרעג געטהאָן:

— באָריס! זאָג מיר דעם רעכטען אמת: דו האָסט ליעב ראָזען? דו האָסט זי שטאַרק ליעב?...

שעלבּיין און ראָזע פוהרמאַן — יעדער נאָך זיין השגה און נאָך זיין פּערשטאַנד; נאָר איין מענש האָט ווינציגער פון אַלע געטראַכט וועגען איהם; דער דאָזיגער מענש איז געווען טאַקי ער אַליין.

גאַנץ אויפגעלעגט איז ער זיך געזעסען אין טהעאַטער צווישען מאַשא מיט פּאַשא רעגענבויגען, וואָס זענען געווען אויף דעם זיעבעטען הימל פּאַר פּרייד, פּאַר גדלות און פּאַר פערגעניגען. אָ! וועלן די מאַדאַם שטעבענהאָלץ זאָל זיין אַצינד אין טהעאַטער! מיט וואָסערע אויגען וואָלט זי געקוקט אויף זיי!... נאָר די מאַדאַם שטעבענהאָלץ איז אַצינד גראַדע ניט געווען אין טהעאַטער; אויף איהר אָרט איז געזעסען איין אַנדער דאַמע, וואָס האָט ניט אַראָפּגעלאָזט קיין אויג פון מאַשא מיט פּאַשא רעגענבויגען און פונ'ם קאַוואַליער, וואָס איז געזעסען צווישען זיי, ווי א פערשוידיגטער צווישען זשאַנדאַרמען. די דאָזיגע דאַמע איז געווען נישט מעהר און נישט ווינציגער ווי בערטע שימשעלבּיין.

איך ווייס ניט, אויב עס האָט עמיצער אַמאָל, צייט די וועלט שטעהט, געווואָרפען אזעלכע פייעריגע אויגען אויף זיין ערגסטען שונא, ווי בערטע שימשעלבּיין האָט אין דעם אָבענד געווואָרפען אויף בּאָרים פּרימאַנען... סטייטש! נאָך א מאָל! אין אזא צייט? אין טהעאַטער? און מיט וועמען?

אויב איהר מיינט אָבער, אז בערטע שימשעלבּיין האָט געמאַכט דערפון א גאַנצען עסק — האָט איהר א טעות. בערטע האָט טאַקי ניט צוגעמאַכט מיט קיין אויג א גאַנצע נאַכט און האָט זיך געקאַטשעט פון איין זייט אויף דער אַנדערער, זיפצענדיג און קרעכצענדיג, נאָר אויף מאָרגען, אז ראָזע איז צו איהר גע־קומען, האָט איהר בערטע אפילו נישט מזכיר געווען וועגען דעם, וואָס איהרע אויגען האָבען געזעהען אין טהעאַטער. זי האָט נאָר אוועקגעשיקט איהר מענשען צו אליק דעם משרת, וואָס האָט שוין מיט'ן קוק פערשטאַנען, וואָס מע מיינט, און האָט פון זיין זייט אויך א וואונק געטהאָן צו זיין יונגען פרינציפּאַל. בּאָרים האָט

איז קיין חילוק ניט. אבי באַרים איז איהר איידעם. זי זאָגט צו זיין מוטער: „איאָ? וואָס האָב איך אייך געזאָגט?" אוּן די מאַדאָם שפיענעלגלאָז וועדר אַלערליי קאַליערען פּאַר קנאה. אוּן די מאַדאָם שטעכענהאַלץ קוויטשעט מיט איהר קול: „עס קאָן ניט זיין! עס קאָן ניט זיין!"...

נאָר ניט אזוי קלערט די מאַדאָם פרידמאַן. די מאַדאָם פרידמאַן קוקט א סך ווייטער אוּן א סך העכער! זי חלומ'ט איצט, אז איהר באַרים וועט וועדרן א מיליאָנער!

ווי אַרום? — זעהר פּשוט! צו וואָס טויג איהם שטודירען? צו וואָס נוצט דאָס איהר, אז איהר זוהן זאָל זיין א דאָקטאָר אָדער איין אַרעמער אַדוואָקאַט! וואָס איז? ער קאָן זיך נישט דערשלאָגען צו א גרויסער, א גלענצענדער פּאַרטיע?... עס קאָן אַלץ געמאַהלט זיין! ובפרט נאָך אין אויסלאַנד, אז מע וועט זיך נאָר בעקענען מיט איהר באַריסען!

דאָס זעלבע האָט געטראַכט דער פּאָטער אויך, נאָר אויף איין אַנדער אופן:

„מיין ברוך איז נישקשה פון א שארלאַטאַן, כלעבען... אין איין זומער פערלעבט דריי טויזענד רובעל אוּן א חוץ אָנגע'חתמ'עט וועכסלען אויף א פּאָר טויזענד רובעל! דו פערשטעהסט צי ניין? אז מלכה וועט איהם אזוי נאָכגעבען, קאָן ער וועדרן לייטענגלייך... געלערנט, געלערנט — ביז מע האָט איהם אַרויסגעטריבען פון דער גימנאַזיע. איין עק, א סוף — אויס לערנען! גענוג! מע דאַרף איהם נעמען א ביסעל צום געשעפט אוּן ברעכען די ביינער, טאָמער וועט פון איהם וועדרן חאָטש א שטיקעל מענש, דו פערשטעהסט צי ניין?"...

מיט איינעם וואָרט — אלע האָבען גערעדט פון באַריסען, אלע האָבען געבויעט אַנדערע פלענער פון זיינטוועגען, אלע האָבען איהם געוואָלט פערזאָרגען: דער פּאָטער, די מוטער, די מאַדאָם רעגענבויגען, די מאַדאָם שטעכענהאַלץ, די מאַדאָם שפיענעלגלאָז, גאָלדענשטאַדט, זילבערשטאַדט, אייזענשטאַדט, בערטע שימ־

יאָמרען, און בּאָרים איז שוין ניט יענער בּאָרים, וואָס אמאָל — ניין! דאָס איז שוין א יונגער מאן מיט שענע מאניערען, א גע־ביל־דעטער, א קלוגער, א פּריי־ליכער און — א „סטודענט"!... מאשא און פּאשא — ביידע ווינשען זיך מיט'ן גאנצען הארצען נישט קיין ערגערע חתנים, ווי בּאָרים פּרידמאן. זיי ווייסען אָבער גאנץ גוט, אז בּאָרים פּרידמאן וועט ניט נעמען ניט מאשען און ניט פּאשען: בּאָרים פּרידמאן פּאָהרט קיין פּעטערבורג, און נאָכדעם קיין אויס־לאנד... נאָר איין מאָדאם רעגענבויגען האָט נאָך א האָפּענונג, אז בּאָרים פּרידמאן וועט — ניט היינט איז שפּעטער — געווים זיין איהר איידעם. און פּאר וואָס דען ניט? דער הערר רעגענבויגען איז רייכער פון פּרידמאנען און קאָן געבען א הונדערט טויזענד רובל נדן, און די מאָדאם פּרידמאן, מיט וועל־כער זי לעבט אזוי צונויפּגענעלעגט, האָט איהר ניט איין מאָל געגעבען אָנצוהערען, אז, אדרבה, זי וואָלט נאָך זעהר געווען צו־פּריעדען...

— איהר געהט היינט אין טהעאטער אריין? — פּרעגט איהם די מאָדאם רעגענבויגען און וואָרפט איין אויג אויף די טעכטער, וואָס ווערען ביידע רויט ווי פּייער.

— דאָ אין טהעאטער? — ענטפּערט בּאָרים. — פּע! אין פּעטערבורג איז חאָטש כדאי צו געהן אין טהעאטער, אָדער, אשטיי־גער, אין אויס־לאנד... נו, און איהר געהט אין טהעאטער? — האָט זיך בּאָרים פּערחאפּט.

— מיר האָבען שוין אפּילו בי־לעטען! — ענטפּערען איהם ביידע רויטע מיידלעך און ווערען נאָך רויטער.

— אך, פּאַרדאָן! — זאָגט צו זיי בּאָרים. — אויב אזוי, געה איך אויך מיט אייך.

די מאָדאם רעגענבויגען ווערד צענאנגען פּאר נחת. אין איהר פּאנטאזיע שטעלט זיך איהר שוין פּאר, ווי אזוי בּאָרים געהט־צו צו איהר און בעט זי גראָטולירען. זי ווייסט נאָר ניט, ווער פון די ביידע איז די כלה: מאשא, צי פּאשא?... נאָר עס

דאָס פיערצעהנטע קאַפּיטעל.

אלע האַרעווען צוליעב דעם פרינץ.

אין דער דאָזיגער צייט ווען אייזענשטאַדט מיט בערטע שימשעלביין האָבען געפֿאַנעווען, ווי אזוי מיטצוהעלפֿען באָרים פרידמאַנען מיט ראָזע פוהרמאַן, איז אונזער פּרינץ באָרים געזעסען צעלעגט ביי דער מאַדאַם רענענבוימען אין גאַסט־צימער אויף א פּאָטעל מיט א ציגאַר אין די צייהן, א פוס פערלעגט איבער א פוס, די הענד אין די קעשענעס, און האָט דערצעהלט, ווי גלענצענד ער האָט אָפּגענעבען דעם לעצטען עקזאַמען, ווי אזוי עס שטעהט איהם פאָר א שווערע צייט דעם אוניווערזיטעט דורכצומאַכען, ווי אזוי ער רעכענט נאָכדעם פאָהרען קיין אויסלאַנד שטודירערן.

אקעגען איהם זיצט די מאַדאַם רענענבוימען, נישט קיין יונגע דאַמע מיט גלעלע האָר און מיט עטליכע בראַדעווסקעס אויפֿן פּנים, און ביי דער זייט, מיט ביכלעך אין די הענד, זיצען איהרע צוויי טעכטער, אויך גלעלע, גערַאָטענע אייגע אין דער אנדערער, פּונקט ווי צוויי טראָפּפען וואַסער.

מאַשא און פּאַשא (אזוי רופט מען זיי) קענען שוין פון לאַנג באָריסען. זיי געדענקען איהם נאָך, אז ער איז ארומגעלאָפּען איבער'ן מאַרק מיט זיינע אָפּגעריסענע חברים און בעפּאַלען מענשען אין די גאַסען. נאָר פון יענער צייט איז שוין אַוועק א סך

דער טוידט. און די אנדערע — שען ווי די וועלט, ליכטיג ווי די זון און פריש ווי דער חודש מאי! ראָזע, וועלכע די מאדאם פרידמאן האָט אָנגערופען „די קאַרליטשקע", איז טאקי באמת נישט געווען קיין הויכע, נאָר איהר ליכטיג געזיכט, איהרע גע־דיכטע שוואַרצע האָר, איהרע קלייניע ווייסע העכטלעך, איהר שען מיילכען און איהרע שוואַרצע טיעפע אויגען האָבען אזוי גוט געהאַרמאָנירט צווישען זיך, אז אונזער דיפלאָמאט, וואָס האָט נאָך ביז אהער קיין צייט ניט געהאט זיך צוצוקוקען צו שענע מיידלעך, איז א ביסעל ווי צעמישט געוואָרען און האָט זיך ניט געקאָנט געפינען קיין אָרט נאָכדעם, ווי די מאדאם שימשעלביין האָט איהם פאַרגעשטעלט פאר איהר.

בערטע איז אוועקגענאַנגען שטעהן ביי דער טיר, ווי איהר שטייגער איז, אכטונג געבען, טאָמער געהט עמיצער אריין, און אייזענשטאדט איז איבערגעבליבען אויג אויף אויג מיט ראָזע פוהרמאן. אך! וואו איז אהינגעקומען זיין שטאַרקייט, זיין פּראָסטקייט? ער האָט נישט געקאָנט עפענען דאָס מויל צו רעדען א האלב וואָרט, און פאר גרויס חרפה און צעמישטקייט האָט ער אומגעהרען מיט'ן עלענבויגען צעבראָכען דאָס גלאָז פוני'ם שפיגעל, וואָס איז געשטאַנען הינטער זיינע פלייצעס... בערטע איז אריינגעלאָפען ניט טוידט ניט לעבעדיג, און צונויפ־קלייבענדיג דאָס צעבראָכענע גלאָז, האָט זי געוואָלט טרייסטען דעם אומגליקליכען דיפלאָמאט. נאָר מעהר זי האָט גערעדט, איז ער אלץ מעהר צעמישט געוואָרען — ביז ער איז ענדליך אויפ־געשטאַנען, געהאָפט דאָס היטעל, א נייג געטאָן זיך צו ביידע דאָמען, עפים א מורקע געטהאָן אונטער דער נאָז, עפים זעהר נאַריש, און ארוים פון בערטע דער גרושה'ס הויז.

אָט ווי אזוי עס האָט זיך געענדיגט דער ערשטער דיפלאָ־מאטישער אריינפאָהר פון אונזער יונגען, נאָר זעהר בענאבטען אייזענשטאדט!

— אין א שטערטעל?... א חופּה?... אך, וואָס פאר א טייערע, וואָס פאר א גליקליכע אידעע!...

עס האָט זיך איהר באלד פאָרגעשטעלט א בילד, פונקט ווי ער ווערד בעשריבען אין די ראָמאנען: א צויבערליכע זומער־נאכט... די לבנה לייכט... דער סאָלאָווייי זינגט... די ליעבענדע געהען געאָרעמט, שטאַרק צוגעדריקט איינער צום אַנדערען... וואָס קאָן נאָך זיין שענער פון דעם?

— זיי ווייסען דען, ווי אזוי, וואוהין צו אַנטלויפען? — האָט איהם בערטע א פּרעג געטהאָן. — און טאָמער נעמט מען זיי איבער?...

— דאָס איז א קלייניגקייט. — האָט איהר דער דיפלאָמאט געענטפערט. — זיי וועלען ניט זיין אליין.

— זיי וועלען ניט זיין אליין? וועד זשע וועט זיין מיט זיי?

— איך וועל זיין; מיר וועלען אלע זיין, אויב מע וועט נאָר דאַרפען. — האָט איהר אייזענשטאדט געענטפערט.

בערטא האָט זיך אויפגעהאָפט פונ'ם בענקעל און האָט אָנגענומען אייזענשטאדטען ביי דער האנד און האָט זי שטאַרק־שטאַרק געדריקט.

— איהר זענט אַזיין אַרענטליכער מאן! איהר זענט א העלד! א העלד!...

אייזענשטאדט האָט איהר דערוויף נאָרניט געענטפערט; ער האָט נאָר בעטראכט די דאָזיגע גרושה, וואָס האָט לאַנג־לאַנג געהאָלטען זיין האנד אין איהר האנד...

* * *

פּאַרנאכט, אז אונזער דיפלאָמאט איז געקומען צו בערטע דער גרושה, האָט ער זיי געטראָפען בוידע — בערטע מיט ראָזען; זיי זענען געזעסען בוידע אויף אַיין קאנאפּע, בוידע פערפלאָמט, בוידע פערווויינט, און דאָך ווי גרויס איז געווען דער קאָנטראסט צווישען די דאָזיגע צוויי פּרויען: אייגע איז געווען מיאוס ווי

— מקנא? יאָ, אודאי בין איך איהם טאקי מקנא, נאָר אויידער איך האָב אָנגענעקומט די טייערע ראָזע...

בערטע איז געווארען אויסער זיך פאר כעס. זי איז אויפ־געשטאנען פונ׳ם בענקעל און האָט זיך צו איהם נעוועגדט שוין מיט אזעלכע רעד:

— זאָגט, וואָס דארפט איהר!...

— איך דארף מיט אייך איבערדעדן וועגען מיין חבר באָ־רים פרידמאן, וואָס ווי׳ל חתונה האָבען פאר ראָזע פוהרמאן ניט שפעטער ווי היינטיגע וואָך.

בערטע האָט זיך צוריק אַנידערגעזעצט איבערראשט.

— היינטיגע וואָך?! חתונה האָבען? היינטיגע וואָך?...

בערטען האָט א גאָס געטהאָן דאָס בלוט אין פנים אריין פאר פרייד און פאר פחד. שוין דריי יאָהר, אז די דאָזיגע ליעבע ציהט זיך און ציהט זיך, אָהן א עק, אָהן א סוף. אָבער א מאָל הייסט בריוול׳ך און וויעדער א מאָל הויכע ווערטער — פון חתונה האָבען האָט נאָך קיינער פון זיי ניט געפרובט שמועסען. בערטע האָט תמיד געטראָגען די דאָזיגע אידעע ביי זיך אין האַר־צען, נאָר זי האָט ניט געהאָט די שטארקייט פאָרצוגעבן אזא גערואנק פאר די גליקליכע ליעבענדע, וועלכע האָבען איבערגע־לעבט א לאנגען און א זיסען חלום. און איצט הערט זי פונ׳ם דאָזיגען יונגען מענשען אזעלכע עפענטליכע פראָסטע ווערטער. איז דאָס מעגליך?...

— וואָס האָט איהר געזאָגט? — פרעגט בערטע נאָך א מאָל. — חתונה האָבען? היינטיגע וואָך? קאָן דאָס דען זיין?

— פאר וואָס דען ניט? — האָט זי אונזער דיפלאָמאט איבערגעפרעגט, קוקענדיג איהר גלייך אין די אויגען אריין.

— ווי אזוי? ווי ארום? אויף וואָסער אופן?...

— זעהר פשוט; זיי וועלען זיך אַרויסחאָפען ביינאכט, בעת אלע שלאָפען, און וועלען אוועקפאָהרען ערגיץ אין א שטעדטעל און דאָרט שטעלען א חופה...

ענדליך האָט זי זיך צו איהם געווענדט, ארויסלאָזענדיג א גרינגען זיפֿץ און אויפהויבענדיג די אויגען ארויף:

— אפּנים, אז איהר ווייסט שוין די טרויעריגע געשיכטע פון די דאָזיגע אומגליקליכע ליעבענדע?...

— „אומגליקליכע"? פּאַר וואָס אומגליקליכע?

— איהר ווייסט דען ניט, ווער זייערע עלטערען זענען? דאָס זענען דאָך דעספּאָטען, טיראַנען, פּאַנאַטיקער...

— נו, איז וואָס? — האָט זי אייזנעשטאַדט פערוואונדערט געפּרעגט.

— וואָס הייסט, נו איז וואָס? איהר פרעגט נאָך? סטייטש! אַנדערע עלטערען וואָלטען זיך אליין געסטאַרעט זייערע קינדער גליקליך צו מאַכען. אַנדערע עלטערען וואָלטען פערשטאַנען, אז טאָמער גרייכען זייערע קינדער ניט צו זייער צוועק, וועלען זיי דאָס ניט אויסהאַלטען; זיי וועלען יונגערהייר געהן פון דער וועלט...

בערטע האָט צוגעטראָגען דאָס טיכעלע צו די אויגען, פון וועלכע עם האָבען שוין געראונען טרערען. נאָר ווי פערוואונדערט איז זי געוואָרען, אז זי האָט דערהערט פונ׳ם דאָזיגען יונגען דיפּלאָמאַט אזא מין ענטפער:

— מיר דאכט, אז איהר האָט א טעות: איך וויים ניט, ווי אזוי זי, ראָזע, — נאָר באָריס וועט זיך שטאַרק ניט נעמען צום הארצען, אויב ער וועט ניט דערגרייכען זיין צוועק... פּאַרשטעהט זיך, אז דאָס זאָג איך נאָר אייך, ווייל איהר זענט א פרעמדע; ראָזע דארף דאָס ניט וויסען. איהר פּאַרשטעהט?...

— איך זעה שוין, וואָס פּאַר א גוטער פריינט איהר זענט באָריסען! איך פּאַרשטעה, איך פּאַרשטעה! איהר זענט איהם מקנא — איהר זענט ווי אלע מאַנסביליען...

בערטע איז פערפלאַמט געוואָרען פּאַר כעס. אייזענשטאַדט האָט זיך צעלאַכט:

האָבען געשיקט זיינע חברים: גאָלדענשטאָדט, זילבערשטאָדט און פרידמאַן.

— ווער זענען עס גאָלדענשטאָדט און זילבערשטאָדט? — האָט איהם בערטע געפרעגט. — איך קען זיי ניט!

— איהר קענט זיי ניט? נישקשה, איהר מעגט זיך אויף זיי פאַרלאָזען; עס איז א גוטע חברה!

— א „גוטע חברה"? וואָס דאַרפען זיי צו מיר? וואָס קאַהר איך אַן מיט זיי?

— איהר קאַהרט זיך טאַקי מיט זיי נאָר ניט אַן — אמת; נאָר ווייל באָרים און מיר אַלע האָבען באַשטימט, אז היינטיגע וואָך מוז מען אָפזוכען א מיטל, ווי אזוי באָרים מיט ראָזען זאָלען...

— שששש! — האָט איהם בערטע איבערגעשלאָגען, ארומ־קוקענדיג זיך אויף אַלע זייטען. — קומט אריין אין זאַל אריין!

בערטע האָט זיך בעטראַכט, אז זי האָט זיך שוין צו גראָב בעגאַנגען מיט דעם דאָזיגען יונגען מענשען, האָט זי איהם גע־בעטען זיך זעצען אויף א קרעסלע, און אַליין איז זי אוועקגעלאָפען צו זיך אין צימער און איז באַלד ארויסגעגאַנגען פון דאָרטען אין איין אַנדער קלייד, מיט א שען שאַלעכל אויף די פלייצעס, וועלכס האָט בעדארפט צוגעבען חן איהר פּנים. מיר האָבען פריהער פערגעסען בעמערקען, אז בערטע שימשעלביין האָט ליעב געהאַט שען אָנטהון זיך און גאַנץ אָפט פערבערענגען די צייט מיט'ן שפּיעגעל. אויף יעדען יונגען מענשען האָט זי נעקוקט ניט אַנדערש ווי אויף א העלד, וואָס שפּיעלט א ראָלע אין א ראָמאַן. דאָס גאַנצע לעבען, די גאַנצע וועלט איז ביי איהר געווען א ראָ־מאַן, א טרויעריגער ראָמאַן.

אייניג מינוט איז בערטע די גרושה געזעסען שטיל, אָהן וועדטער, און האָט בעטראַכט דעם דאָזיגען „העלד" פון קאָפ ביז פים. אייזענשטאָדט האָט אויך בעטראַכט די מאַדאַם בערטע. צייט ער לעבט האָט ער נאָך אזא מיאוסע פרוי ניט בעגעגענט!

נאטור האָט ניט געבענטשט מיט א מוח און מיט פּעהיגקייטען. אז עס איז אונטערגעקומען איין עקזאמען, איז אייזענשטאדט געווען פערוואָרפען מיט ארבייט, פונקט ווי זיין פאָטער דוד דער שניידער פאר א יום־טוב; דעם אָנשרייבען א פערפאסונג, מיט דעם צולערנען א פאָר טעג, דעם אונטערוואָרפען פאפּיערלעך מיט „גערעשעטע זאדאטשעס", דעם אונטערזאָגען פון אונטער דער באנק... פערשטעהט זיך, אז פאר אזעלכע און אנדערע עבירות איז אָפּגעקומען אייזענשטאדט אליין און ניט קיין אנדערער, און אז ער איז אָפּגעזעסען א מעת־לעת אין קארצער, האָט זיך קיינער נישט דערמאנט צו ברענגען אהים אהין האָטש א שטיקעל ברויט. נאָך מעהר: מע האָט געלאָכט און געשפּעט פון אים איבער זיין הילוך, איבער זיינע קליידער, וואָס זענען אויף אים תמיד געלעגען אזוי קאָמיש, אז מע האָט זיך ניט געקאָנט איינהאלטען, מע זאל ניט לאכען; עס האָט זיך נאָך ניט געטראָפען, אז בייַ אייזענשטאדטעי זאל ליגען דער קאָלנער אָדער דאָס היטעל אויף איין אָרט, אָדער דער מונדיר זאל זיין מיט אלע קנעפּלעך, אָדער א הויז זאל ניט זיין צעשפּאָלטען ביז ארויף. שענער פון אלץ זענען געווען זיינע שיטערע האָר אויפ'ן קאָפּ, וואָס זענען תמיד געשטאנען קאָפּויר, ווי ביי א האָהן, וועז ער צעבייזערט זיך; די פּלייצעס האָט ער געהאלטען שטענדיג אויפגעהויבען, און דעם קאָפּ אייגנעבויגען אראָפּ, און וויפיעל קלעפּ, וויפיעל קולאָקעס האָט דער דאָזיגער יונגער מענש געהאפט אויף זיין לעבען פון זיינע חברים!...

מע קאָן ניט זאָגען, אז אייזענשטאדט איז שטארק געפעלען געווארען בערטע דער גרושה. זי האָט איהם אויפגענומען אזוי קאלט, גלייך ווי ער וואלט געווען א שפּיאָן, וואָס איז געקומען נאָכשפּירען און אויסטאָפּען און אָנמאכען איין אומגליק. אייזענ־שטאדט האָט זיך ניט געפונגען בעלעדיגט פון אזא אויפנעמען. ער האָט איהר איבערגעגעבען שטעהענדיג ביי דער טיר, אז איהם

וואר האָט זיך נעקאָנט גלייכען צו איהם, וועו זיין פּינחס איז שוין אריין אין זיעבעטען קלאָס? דוד האָט טאקי פערזעצט די מאשינע; נאָר וואָס מאכט עס אוים? זיין פּינחס איז דאָך שוין אָבער אין זיעבעטען קלאָס, און אָט־אָט, נאָך א יאָהר, נאָך א יאָהר — איז ער א דאָקטאָר! און אז מע וויל שמועסען צוריק, האָט ער די מאשינע פערזעצט ניט צוליעב פּינחס'ען: פּינחס האָט שוין פון לאנג געגעבען שטונדען און זיך פערדיענט זיין שטיקל ברויט. פערקעהרט, ער האָט נאָך אויסגעהאלטען א ברודערל אין גימנאזיע און אויסגעהאלטען א שוועסטער מיט א גאנצער פאמיליע.

נאָר צי איז דער זוהן אויך געווען אזוי צופריעדען, ווי דער פאָטער, — דאָס קאָנען מיר ניט וויסען. מיר וויסען נאָר, אז אין די קלענערע קלאָסען איז ער געווען דאָס כפרה־היהנדל פאר זיין אפּגעלאָזטקייט, קורצזיכטיגקייט און תמימות, און אין די העכערע קלאָסען, בשעת ער האָט שוין נעגעבען שטונדען, האָט מען איהם עקספּלאָאטירט דערפאר, וואָס ער האָט יעדען געגלויבט אויף נאמנות, און ניט איין מאל האָט ער אפּגעהאָרעוועט א קיללעניג יאָהר אומזיסט אָהן א גראָשען. נאָר מעהר פון אלע האָט איהם עקספּלאָאטירט זיין עלטערע שוועסטער, וואָס האָט געהאט א טוץ קינדער מיט פערשלאָגענע קעפּ, ווי די העלצער, און פון דעסטוועגען האָט זיך איהר געגלוסט, זיי זאָלען זיין דוקא געשטודיערטע.

— וואָס פאר א פנים וועל איך האָבען מיט מיינע קינדער, — האָט זי געטענה'ט — אז זיי וועלען זיין, נאָט זאל מיר ניט שטראָפען פאר די רעד, שניידערס אָדער שוסטערס, און מיין ברודער פּינחס וועט זיין א דאָקטאָר?...

קיין פרייע מינוט האָט אייזענשטאדט נעבאך ניט געהאט פון דער דאָזיגער שוועסטער!

און ניט נאָר אייגענע אליין מוטשען איהם; אייזענשטאדט איז איין עבד כנעני ביי יעדען אומגליקליכען שילער, וועמען די

דאָס דרייצעהנטע קאַפּיטעל.

ווי אזוי דער עהרליכער אייזענשטאדט וועדר א דיפלאמאט און ווי קונציג ער שפּיעלט זיין ראָלע.

א קוק טהון אויף אייזענשטאדטען — האָט ער באמת אויס־געוויזען ווי א מענש „מיט א גלאַטען לונג־און־לעבער". צוויי וויסע גלעזערנע אויגען, ווי די באנקעס, א לאַנגע נאָז מיט א שארפען שפּיץ, דינע ליפּען, וויסע שיטערע האָר, און אלײן א דאַרער און א לאַנגער, א ביסעל א נעהויקערטער, א קורצזיכ־טיגער, א פערטראַכטער, א צעטראַגענער, — אָט דאָס איז דער פּאַרטרעט פון פּינחס אייזענשטאדט, וועמען עס איז בעשערט צו שפּיעלען אין אונזער ערצעהלונג א ראָלע פון א העלד, נאָר נישט ווילענדיג און אומגערעכט, אקוראט ווי ניט ווילענדיג און אום־גערעכט ער האָט געלערענט אין דער גימנאזיע... צו וואָס האָט ער נאָר בעדאַרפט שטודירען, אז זיין פאָטער, איין אַרעמער, א קראַנקער שנײדער, איז ניט אים שטאַנד געווען אויסצוהאַלטען איהם? נאָר זיין פאָטער, דוד דעם שנײדער, האָט זיך געגלוסט דוקא, אז זיין זוהן זאָל זיין א דאָקטאָר. אמת, פּינחס האָט בע־וויזען אין גימנאזיע א זעלטענע פעהיגקייט און האָט אָנגעהויבען געהן פון איין קלאַס אין דעם אנדערען אלײן בעסער און בעסער. דוד דער שנײדער פלעגט אָנווייזען אויף איהם מיט'ן פערבויגע־נעם פינגער:

— זעהט איהר? אָט דאָס איז מיין פּאַרפּאַרע אויף דער עלטער. פּינחס וועט זיין א לייט!

צו קוקען זיך אין די אויגען אריין; דרויי יאָהר כסדר האָט זי זיך מקריב געווען צוליעב'ן גליק פון צוויי פרעמדע יוננע ליעבענדע נפשות!

און זיי, די יוננע גליקליכע ליעבענדע נפשות, — צי האָבען זיי חאָטש אין זינען געהאַט א מאָל זייער טרייע בעשיצערין, בערטע די גרושה?...

פון יענער צייט אָן איז צווישען בערטע דער גרושה און ראָזע פּוהרמאַן געווָארען אַזא גוט לעבען, אז מען איז געגאַנגען אייגע צו דער אנדערער יערען טאָג; פּוהרמאַן האָט דערפון געוואוסט און איז דערפון געווען צופריערען: „לאָז זי זיך אויס־לערנען פון איהר, ווי אזוי דאָס"...

און ראָזע פּוהרמאַן האָט זיך אויסגעלערנט פון „בערטע דער גרושה" א סך זאכען.

„בערטע די גרושה", וואָס האָט אליין טייער בעצאָהלט פאר איהר אייגענער לעבע, האָט זיך געטרייסט מיט דער פרעמדער לעבע און האָט געהאט פערגעניגען פון ראָזע'ס גליק. אז ראָזע האָט איהר איבערגעגעבען אלץ, וואָס בייַ איהר אויפ'ן הארצען איז געווען, האָט איהר בערטע געזאָגט, אז זי מוז פריהער אליין אָנקוקען דעם, וואָס האָט „געוואונען איהר לעבע". א, בערטע איז שוין א געשלאָגענער הונד! זי וועט מען שוין אזוי גיך ניט אָפּנארען — ניין!...

און באַרים פרידמאַן איז איהר פונ'ם ערשטען מאָל געפּעלען: זיין שען געשטאַלט, זיינע לאַנגע בלאָנדע האָר, זיינע ווייסע הענד מיט די איידעלע מאניערען זענען אזוי פיעל געווען עהנליך מיט די מאניערען פון א העלד, פון איין אמת'ען העלד, וואָס וועלד בעשריבען אין די ראָמאַנען, אז עס איז גאָר קיין וואונדער ניט, וואָס ראָזע האָט זיך אזוי איינגעליעבט אין איהם! מע דארף נאָר אכטונג געבען פון דער זייט, אז עס זאָל דערפון, חלילה, ניט ארויס עפּים איין אומגליק, אז די ליעבענדע זאָלען אויף תמיד זיין גליקליך. ראָזע איז נאָך אזוי יונג!...

און בערטע די גרושה האָט זיך געטומען צו איהר ארבייט ערנסט און געטריי. דריי יאָהר כסדר איז זי געשטאַנען אויף דער וואָך פון דער ווייטענס און האָט געהערט, ווי די ראָזיגע טייבעלעך שושקען זיך און קושען זיך; דריי יאָהר כסדר האָט זי געהיט, ווי א גוטער הונד, בייַ דער טיר, אז קיינער זאָל ניט איבער־שלאָגען די גליקליכע ליעבענדע צו רעדען, אָכקען און זיפצען און

— הער נאָר אויס, בערטע, דיין חתן איז א קעשענע־גנב און א שארלאטאן... מעהר האָב איך דיר ניט וואָס צו זאָגען.

פערשטעהט זיך, אז בערטע האָט זיך געפונען אזוי בעלעדיגט, אז זי האָט דריי טעג מיט דריי נעכט געווויינט אָהן איין אויפהער. מאיר פוהרמאן האָט אויסגעוויזען אין איהרע אויגען א „פערדאָר־בענער מערדער", פונקט ווי עס ווערד בעשריבען אין די שענע ראָמאנען, מיט וועלכע זי האָט זיך אָנגעלייענט ווי א פויק.

ארטהור פלעכטענטהאל האָט זי געטרייסט:

— אויף דעם דאָזיגען בעל־עגלה איז ניטא וואָס פאראיבעל צו האָבען. ער האָט אויף זיין לעבען נאָך ניט גערעדט מיט קיין „ציווילייזירטען" מענטשען. ער איז א פראָצענטניק און א רעם־פאָט!...

בערטע האָט אזוי לאַנג געווויינט איבער פוהרמאנ'ס קאָפ, ביז ער האָט איינמאל מיט כעס ארויסגעהאָפט א פאָק מיט אסיג־נאציעס פונ'ם קאסטען און האָט איהר א שמיץ געטהאָן אין פנים אריין. די הענד האָבען איהם געציטערט בעת מעשה.

— נא! אָט האָסט דו דאָ פינף טויזענד רובל! מעהר געב איך דיר איצט ניט. לאָזען די איבעריגע פינף טויזענד בלייבען. נישקשה, זיי וועלען דיר צונוץ קומען אויף שפעטער...

אוי, זענען זיי איהר צונוץ געקומען! אז ארטהור פלעכטענ־טהאל האָט זי בעראבעוועט און אוועקגעווארפען, און בערטע האָט קוים־קוים גע'פועל'ט ביי איהם, ער זאָל איהר געבען גט, איז זי אריינגעפאלען צו פוהרמאנען אין שטוב אריין מיט א געוויין און האָט איהם געקושט די הענד. זי האָט ביי איהם געבעטען מחילה און האָט איהם געזאָגט, אז ער איז איהר אויסלייזער, איהר צוויי־טער פאָטער. דאָס האָט איהם שטארק דורכגענומען. ער האָט אריינגערופען דאָס ווייב מיט דער טאָכטער און האָט צו זיי גע־זאָגט מיט גרויס אויפרעגונג:

— נו? זעהט איהר?... אָט ווייניט זי. וואָס האָב איך געזאָגט? האָב איך דען ניט פריהער געזאָגט, אז דאָס?...

געפֿאַנט טהון, א שוואַכע פרוי, איין עלענדע אָהן עלטערען? פערשטעהט זיך, וועָן איהר פֿאָטער, שניאור שימשעלבּיין, זאָל אויפֿשטעהן פֿון קבר און א קוק טהון אויף זיין אייניציגער טאָכטער, אויף זיין בערטע, וואָלט ער זיך צוריק א לעבעדיגער בענראָבען! שניאור שימשעלבּיין האָט ליעב געהאַט זיין בערטע און געהיט זי, ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פֿון׳ם אויג. שניאור שימשעלבּיין איז געווען איין אַרעמטליכער מאַן און האָט זיין ברויט פערדיענט מיט זיינע הענד: ער איז געווען א גאָלדשמיעד און א יובעלִיר, וואָס האָט ביז׳ן טוידט געהאַרעוועט טאָג און נאַכט און האָט איבערגעלאָזט זיין בערטען טאָקי נאָר א היבשען קאַפּיטאַל. אז שניאור שימשעלבּיין האָט דערפיהלט, אז עס איז שוין צייט צו שטאַרבען, איז ער געקומען צו מאיר פוהרמאַנען, וואָס איז נעווען זיינער א קרוב, און האָט ביי איהם איינגעלענט דאָס נעלט אויף א צייט, ביז זיין בערטע וועט דאַרפֿען חתונה האָבען: שימשעלבּיין האָט נעוואוסט, אז פוהרמאַנ׳ם אייזערנער קאַסטען איז גלייך ווי די באַנק. און כך הוה. אז בערטע איז אין א צייט ארום געקומען צום אָפּעקון, צו מאיר פוהרמאַן, און האָט איהם געזאָגט, אז אין צוויי וואָכען ארום האָט זי חתונה, און בעט איהם דעריבער צוגרייטען דאָס נעלט, האָט איהר פוהרמאַן געענטפערט, אז ער וויל פריהער אלַיין זעהען זיך מיט איהר בעשערטען. ווי פערוואונדערט איז ער אָבער געווען, וועָן צו זיין שטיבעל מיט די רויטע לאָדען איז צוגעפֿאָהרען א קאַרעטע, פון וועלכער עס איז ארויסגעשפרונגען א פראַנט מיט א צילינדערהוט, מיט ווייסע הענטשקעס און מיט א ווייסען שניפּס. דער פראַנט האָט זיך פאַרגעשטעלט: „ארטהור פלעכטענטהאל". דער דאָזיגער וויזיט האָט זיך נעצויגען א פאָר שעה, און אז ארטהור פלעכטענטהאל האָט זיך אָפּגעזעגענט און איז אוועקגעפֿאָהרען, האָט זיך פוהרמאַן נעטאַפּט ביי די קעשענעס, נעקוקט אויפֿ׳ן אייזערנעם קאַסטען, נעקוועטשט די שליסעלעך אין דער האַנד, נעשיקט רופען בערטען און האָט איהר אזוי נעזאָגט:

דאָס צוועלפטע קאַפּיטעל.

בערטע די גרושה ווערט ביי ראָוע פּוהרמאַן א לעהרעריז פּון ליעבע.

שטעלט אייך פאָר א יונגע פרוי פון א יאָהר עטליכע און צוואַנציג, א נידעריגע און א גראָבליכע, מיט גרויסע שוואַרצע אויגען, מיט געדיכטע ברעמען, מיט א פּנים, אויף וועלכען עס זענען אָנגעזעצט אַלערליי פּרישטשיקלעך: רויטע, בלויע, גרינע, ווייסע, מיט א ביסעל א פערריסענער נאָז, מיט צוויי קליינע שוואַרצע וואַנסילעך אויף דער אויבערשטער גראָבער ליפּ, מיט א היבשער בראָדעווקע אויף דער לינקער באַק, אויף וועלכער עס וואַכסט און בליהט א בוטאָן פון זעקס אָדער זיבען לאַנגע שוואַרצע האָר, מיט א קורצען האַלז, מיט שוואַרצע בעוואַכסענע הענד און מיט ווייסע פערעלדיגע צייהן — און אָט האָט איהר „בערטע די גרושה".

בערטע די גרושה האָט א פּנים פון א מאַנספּערזאָן און א האַרץ פון א פרויענצימער, א גוט, ווייך, וואַרעם האַרץ מיט א רייכער פאַנטאַזיע פון א סך פראַנצויזישע ראָמאַנען. א גרושה איז זי געוואָרען נאָכדעם, ווי זי איז אריינגעפאַלען צו א גראָבען מענשען אין די הענד, וואָס האָט אויסגענארט ביי איהר עטליכע טויזענד רובל, אַוועקגעוואָרפען זי אויף דער דריטער וואָך נאָך דער חתונה און זיך אזוי נידעריג, אזוי אונמענשליך אויסגעלאַכט פון איהרע טרערען, פון איהר צעברָאכען האַרץ! וואָס האָט זי

ריאל נישטא צום שמועסען, דעריבער מוז מען דערצו האָבען א פּרעמדען. בלייבט מעהר נישט, ווי צו וואַרפען גורל, ווער פון די דריי זאָל זיין דער דיפּלאָמאַט צווישען באָריסען מיט ראָזען? פּערשטעהט זיך, אז דער גורל איז געפּאַלען אויף אייזענשטאַדטען, מחמת גאָלדענשטאַדט איז א חוואַט נאָר אויף צו בעקומען ערש־טע „נאַראַדעם" אין דער גימנאזיע, און זילבערשטאַדט איז א צו הייסער יונג, און צו אזא זאַך דאַרף מען זיין א ביסעלע קיהלער, בעטראַכט, מיט ישוב־הדעת. קיין בעסערער פון אייזענשטאַדטען איז טאַקי ניטא. אייזענשטאַדט איז אַיין עהרליכער מאן און א קאַלטע בריאה, א פּלעגמאַטיקער...

— קאַנסט זיך אויף אונז פֿאַרלאָזן!
— ווי אויף אייגענע ברידער!
— אין פֿייער און אין וואַסער!
— אפֿילו אונטער דער ערד!
— אפֿילו צום רוח אליין!
— לאָמיר נעמען צו ביסלעך וויין!
— לחיים, ברידער!
— פֿאַר אלעמנ'ס געזונט!
— נידער מיט'ן פּאַנאַטיזמום!
— אין דער ערד אריין אלע דעספּאָטען!
— הוררא, באָריס!
— הוררא, ראָזע!
— הוררררא!!!...

אליק דער משרת האָט זיך נאָר־וואָס אָפּגעבאָדען אין טייך און געהט־צו צו די „סטודענטען" און קוקט אויף זיי פֿערוואונדערט, וואָס האָבען זיי דאָ פֿלוצים אויפֿגעהויבען אזא הויכען „הוררא"? נאָר פֿאַר אליקען איז ניטא וואָס מורא צו האָבען: אליק האָט שוין ניט אזוי פֿיעל האָר אין קאָפּ, וויפֿיעל בריוועלעך ער האָט איבערגעטראָגען פון באָריסען צו בערטע דער גרושה און פון בערטע דער גרושה צו באָריסען. דעריבער האָט מען ניט וואָס מורא צו האָבען און מע מעג רעדען וואָס מע וויל. און מע רעדט; מע זוכט זיך א ווענג, מע גיט עצות, מע בויעט לופטשלעסער. דער זאָגט אזוי, דער אזוי, — נאָר ענדליך בעשטימט מען, אז מע דאַרף זיך זעהען מיט ראָזען ביי בערטע דער גרושה און דאַרט אָפּרעדען פֿינקטליך, אויף וואַסער אופן די ליעבענדע זאָלען קאָנען אנטלויפען פון דער דאָזיגער שטאָדט, און ערגיץ, אין א קליין שטעדטעל, א חופּה שטעלען. און וויל באָריס אליין קאָן דאָס דאָזיגע מיט ראָזען ניט איבערדעדען, מחמת יעדעס מאָל, וועו זיי זעהען זיך, סטייעט זיי קיין ווערטער ניט, און אחוץ „אך!" און „אך!" מיט פּייעריגע קוקען און מיט הייסע ווערטער איז ביי זיי קיין מאטע־

אום אויפ'ן בלויען הימעל און האָבען א פּנים אין דער דאָזיגער שטילער זומער־צייט ווי שטיקער וואטע, וועלכע מע צעלאָזט און מע צעבלאָזט, — אלץ, אלץ רעדט אין איין קול: „אמת! אמת! אמת!"... און די וואַרעמע הערצער פון די יונגע לייט ווערען נאָך מעהר דערוואַרעמט פון דער שענער ליעבע־געשיכטע, וואָס זייער חבר האָט זיי אָט ערשט דערצעהלט. זיי חאפען זיך אויף ביידע מיט א מאל און וועגדען זיך צו באָריסען מיט דער דאָזיגער פראגע:

— נו, באָריס, און דו וועסט האלטען וואָרט?...

באָריס געפינט זיך שטארק בעלעדיגט פון אזא פראגע. ער ענטפערט זיי מיט גדלות:

— באָריס פרידמאן וועט האלטען וואָרט! וואָס באָריס פרידמאן זאגט, איז הייליג!... נאָר, בריידער, עס איז דאָ דערין אזוי פיעל שטעהרונגען, אזוי פיעל בערג און טאלען, פייערען און וואסערען!...

— דהיינו?

— דהיינו, דהיינו... ערשטענס, איז איהר פאָטער א פראָצענטניק, א דעספאָט, א טיראן, וואָס וועט זי פריהער א לעבעדיגע אין דער ערד ארייגלעגען, איידער אפּגעבען זי מיר. צוויי־טענס, זענען מיינע עלטערען מיט איהרע עלטערען צעריסען, אויף מעסערשטעך. דריטענס, וועט מיין מוטער שטארבען אויפ'ן אָרט, אז זי וועט נאָר דערהערען דעם נאָמען פון מיין כלה. און, פיער־טענס, וויים איך ניט, וויי ארום און וויי אזוי קאָן איך זי ארויסריי־סען פון דאָרטען, פון די דאָזיגע מערדער?...

די חברים האָבען זיך א ביסעל פערטראכט. אין עטליכע מינוט ארום האָט זיך גאָלדענשטאדט אָנגעזופען:

— נו, ברודער, מיר וועלען זיך איין עצה געבען!

— מיר וועלען דיר העלפען! — האָט זיך אָנגעזופען זילבערשטאדט מיט זיין באסאָווע שטימע.

— מיר זענען דיינע!

נאָרטען מיט זיין מוטער שפּאַציערען, און זי איז גענאַנגען מיט איהר מוטער אויך אין שטאָדט־נאָרטען שפּאַציערען. זייערע אויגען האָבען זיך בעגעגנעט, און פון דעמאָלט אָן האָט זי אַריינגעוואָרפען א פונק אין זיין הארצען. דער פונק האָט זיך מיט דער צייט צעברענט און איז געוואָרען א שרעקליך פייער, א פלאַם־פייער אין זיין הארצען... וויפיעל נעבט האָט ער פערבראַכט, וואָכענדיג און טראַכטענדיג, ווי אזוי קומט מען צו איהר? צום אומגליק, שטעהט זי איין ביי אזעלכע עלטערען, צו וועלכע ער טאָר זיך ניט ווייזען פאַר די אויגען. ביז נאָט האָט איהם געהאָלפען, אין א יאָהר אַרום האָט ער שוין געהאָט די נעלעגענהייט צו זעהען זי, רעדען מיט איהר, האַלטען איהר טייער העכטע אין זיין האַנד. זי האָט דאָ א קרובה, א גרושה, א יונגע, נאָר זעהר א מיאוסע, וואָס האָט מיטלייד מיט אומגליקליכע לייבענדע, מחמת זיי אליין האָט אמאָל לייב געהאָט און פערשטעהט דאָס וואָרט „לייבע"... „געלויבט און געבענשט זאָל זיין די דאָזיגע גרושה: זי האָט אונז צונויפגעפיהרט, זי האָט אונז אַנגעווייזען, וואו דאָס גליק נעפינט זיך. אויף איהר אַדרעס שרייבען מיר זיך דורך שוין כמעט דריי יאָהר און אויף איהרע אויגען האָבען מיר זיך נעגעבען די הענט און געשוואוירען ביי נאָט, ביי׳ם הימעל, אז מיר זאָלען זיך פאַרבינדען אויף אייביג און קיינמאָל ניט צעשיידען!"...

די דאָזיגע לייבע־נעשיכטע האַרמאָנירט זעהר אין דער דאָזיגער מינוט מיט דער שענער זומערדיגער נאַטור, און אונזערע יונגע לייט, וואָס לייגען דאָ אויסנעצויגען אויפ׳ן גרינעם גראָז, ווייזט זיך אויס, אז אַלץ אַרום און אַרום זאָגט: „אמת! אמת! אמת!" — אי די גרינע בוימער, אויף וועלכע עס פליהט דורך א גרינג ווינטעלע און מאַכט אויף א מינוט א רעש צווישען די בלעטער, אי די פייגעלעך, וואָס זינגען און טאַנצען אומרוהיג דאָ און דאָרטען, אי דאָס שמעקענדיגע גראָז, וואָס לעגט זיך אונטער די פים מיט גרויס הכנעה, אי דאָס וואַסער, וואָס פליעסקעט און חורעט, אי די צעריסענע ווייסע שטיקער וואָלקענס, וואָס שווימען־

די מאַמאַ פּרידמאַן הערט־אויס די דאָזיגע טרויעריגע געשיכטע מיט רחמנות, און זי קאָפּ פּליטט איהר דורך אזא מחשבה: „וואָס וואָלט זי געטהאָן, וועז איהר באָרים זאָל זיין ביי דער לאַנג פּונ׳ם דאָזיגען ארעמען אייזענשטאַדט?“... און זי דאַנקט און לויבט גאָט, וואָס ער האָט זי געבענשט מיט אזא רייכטום, און וואָס איהר באָרים האָט נישט די דאגות מיט די שמערצען, וואָס אייזענשטאַדט האָט.

איהר באָרים האָט טאקי באמת ניט אזעלכע דאגות מיט אזעלכע שמערצען, ווי אייזענשטאַדט האָט. איהר באָרים זיצט אַצינד מיט זיינע חברים — גאָלדענשטאַדט און זילבערשטאַדט — אויף דעם שיף, וועלכם דאָס וואַסער טראָגט אלץ ווייטער און ווייטער, און לאַכט, און זינגט, און עסט. און טרינקט. נאָר אזוי ווי קיין צופריעדענער מענש איז נאָר אויף דער ערד ניטאָ, דעריבער איז קיין וואונדער ניט, וואָס אָט דער גליקליכער פרינץ, אויף וועלכען עס האַרעוועז א סך הענד, א סך פיס, א סך פּלייצעס, א סך קעפּ, — אָט דער געבאַלעוועטער באָרים פרידמאַן איז אויך ניט צופריעדען מיט זיין דאָליע: איהם נעהט אויך אָפּ א סך צום אמת׳ען גליק; איהם נעהט אָפּ אָט דאָ, ביי דער זייט, אויפ׳ן שיפּעל, דאָס קליינע שוואַרצע מיידעל פון דער ווייסער שטוב מיט די רויטע לאָדען...

לינענדיג אויפ׳ן גראָז אויסגעצויגען מיט׳ן פּנים אַרויף, דערצעהלט באָרים פרידמאַן זיינע חברים די נאָנצע געשיכטע פון זיין לעבע. די געשיכטע איז א קורצע, נאָר זעהר א ריהרענדע, פון וועלכער יעדער יונגער מענש מיט א ווייב וואַרעם הארץ קאָן זיך אראָפּנעמען א מוסר...

„ער“ איז אלט נעווען זעכצעהן יאָהר און האָט געלערנט אין פּיערטען קלאַס, און „זי“ איז אלט נעווען פיערצעהן יאָהר און האָט נעענדיגט דעם פּאַנסיאָן. ער איז נעווען אין א מונדיר מיט גילדערנע קנעפּ, און זי האָט נעהאַט א פּאָר שוואַרצע פייערינע אויגען מיט גטליכע נעקרייזלטע האָר. ער איז נעגאַנגען אין שטאַדט־

אריין אליק זעצט זיך אקענען. דער קוטשער טהוט א שמייס די פערד — און חברה סטודענטען פאהרען אוועק. די מאדאם פרידמאן זאגט:

— א גאנץ יאהר האדוואון נעבאך די סטודענטען, ווי די פערד, דארפען זיי זיך אצינד אפרוהען. יעדער מענטש דארף האבען רוה, ובפרט נאך א יונגער מענטש, א סטודענט!...

אפנים, זי איז צופריעדען דערמיט, וואס זי קאן זיך אליין אפנארען. זי געהט־אריין אין שטוב און דערזעהט דאס זיצען אייזענשטאדטען איבער א בוך.

— וואס איז דאס? פאר וואס זענט איהר אויך ניט געפאהרען מיט די סטודענטען? זיי האבען אייך פארגעסען מיטנעמען? מיין באריים האט מיר דערצעהלט, אז איהר האט אויך געהאט דעם זעלבען אומגליק — איהר זענט נישט אריבער... מסתמא האט צו אייך אויך דער לעהרער זיך געטשעפעט אומזיסט?...

— ניין, ניט דערפאר! — ענטפערט איהר אייזענשטאדט בתמימות. — ניט איבער'ן לעהרער; איך בין אליין שולדיג. קיינער איז דערין ניט שולדיג, נאר איך אליין!...

און אייזענשטאדט דערצעהלט איהר א גאנצע געשיכטע, א מרויעריגע געשיכטע, ווי אזוי ער האט געמוזט אונטערהאלטען איין ארעמע שוועסטער מיט א גאנצער פאמיליע, וואס שטארבט פון הונגער, און אויסהאלטען א קלענערען ברודער אין גימנאזיע, צולייעב וועלכע ער האט געמוזט געבען שטונדען, צעהן שטונדען א טאג, אזוי, אז עס איז איהם כמעט קיין צייט ניט געבליבען צו לערנען. פון דעסטוועגען וואלט ער בעדארפט צום עקזאמען א בעסערל צוהאדוואונען, א בעסערל איבער'ן כח, א בעסערל ווינציגער שלאפען... האט ער אבער אזוי ניט געטהאן און האט דעם עקזאמען ניט אויסגעהאלטען. עס אהרט איהם שוין ניט אזוי פאר זיך, ווי פאר זיין ארעמען פאטער, דעם בלינדען שניידער, וואס האט צולייעב איהם די מאשינע פערזעצט...

דאָס עלפטע קאפיטעל.

ווי אזוי דער „סטודענט" כאריס פרידמאן מיט זיינע דריי חברים פערברענגען נוצליך די צייט.

מיט וועמען קעהר זיך דאָס, אשטייגער, אָן, וואָס סע שטעהט אָנגעשריבען ביי באָריס פרידמאן אויפ'ן וויסען בויגען פאפיער, וועלכען ער האָט געבראכט אהיים פון דער גימנאזיע? וועמע'ס עסק איז דאָס? דער בויגען פאפיער ליגט בעהאלטען ביי דער מאדאם פרידמאן אין א קאָמאָד, און זי רופט איהם „דער אטעם־טאט", און איהר זוהן הייסט ביי איהר „דער סטודענט".

ווי צופריעדען, ווי גליקליך איז די מאדאם פרידמאן מיט איהר זוהן, מיט'ן פרישען, געזונטען, שענעם סטודענט! זי האָט איהם אָפגענעבען בעזונדערע צוויי חדרים פון זיינטוועגען מיט זיי־נע חברים, וועלכע זענען דאָ גיך געוואָרען היימיש, חוץ איין איי־זענשטאדט, וואָס קאָן נאָך אלץ נישט פערגעסען דעם פאטער, דעם בלינדען שניידער, און זיצט דעריבער בעזונדער אין א ווינ־קעלע, בלעטערט א בוך אוו וויל זיך גאָר ניט אריינמישען צו זיינע חברים, וואָס קלייבען זיך פאָהרען הינטער'ן שטאָדט אויף א גאנ־צען טאג שיפען זיך איבער'ן טייך. אליק דער משרת פאקט אין טשעמאָדאן אריין צידה לדרך: געבראטענע קאטשקעס, וואורשט, ווייץ, ניס, קאָנפעקטען. דער עקיפאזש שטעהט שוין ביי'ם באל־קאָן. עס געהען ארויס דריי יונגע לייט און זעצען זיך אין איהם

— נרנו, בארים! מע גלויבט דיר, מע גלויבט דיר! — זאגט איהם די מוטער, די מאדאם פרידמאן, און חאפט איהם נאך א מאל ארום קושען.

— דו פארשטעהסט צי ניין? דו פארשטעהסט צי ניין?... — זאגט דער הערר פרידמאן ווי צו זיך אליין, קוקענדיג אויפ'ן זוהן און אויסרעכענענדיג אויפ'ן קאפ, וויפיעל קאסט ער איהם שוין אין דער צייט פון די דאזיגע אכט יאהר, וואס ער האט איהם אומזיסט אפגעהאלטען אין דער גימנאזיע.

— מזל־טוב! איהר „קדיש" איז שוין געקומען!... — זאגט טייבעלע פוהרמאן צו זיך אליין, קוקענדיג פונ'ם פענסטער מיט די רויטע לאדען ארויס, אויפ'ן באלקאן.

— טייערער, טייערער! — זאגט צו זיך ראזע פוהרמאן, קוקענדיג פונ'ם אנדערן פענסטער אויף איהר טייערען בארים פרידמאן, און קוועטשט זיך מיט ביידע הענד שטארק־שטארק צום הארצען, גלייך ווי „ער" איז שוין דא, אין איהרע ארעמס.

און אייזענשטאדט עפענט־אויף דאָס מויל, פערקרימט זיך אזוי זויער און לאזט ארויס אזא משונה־נאריש קול, אז חברה ווערען שיער ניט צעזעצט פאר געלעכטער.

אין יעדער קרעטשמע שטעלט מען זיך אָפּ. מע נעמט צו קאפעלעך. מען דארף בעווייזען, אז מען איז שוין „גרויסע"... מע פאלט פון די פיס. מע לאכט פון אייזענשטאדטען. אייזענ־שטאדט אליין לאכט שוין אויך — און מע פאהרט ווייטער.

אויפ'ן צווייטען טאָג קומט מען אהיים, צו פרידמאנען. פיער יונגאטשעס שפרינגען־ארויס פונ'ם ווָאגען, און דער העכערער פון אלע, מיט לאנגע בלאָנדע האָר, מיט רויטע בעקלעך, עלענאנט גע־קליידט, מיט א רייזעטאש איבער די פלייצעס, מיט א גילדענער פענע, פליהט דער ערשטער אויפ'ן באלקאָן, אויפ'ן בעקאנטען אייז־זערנעס באלקאָן, און פאלט־ארויף דעם פאטער און דער מוטער אויפ'ן האלז, און מע קושט זיך איין מאל, און צוויי מאל, און דריי מאל, און נאך א מאל, און ווידערער א מאל. מאטעל און מלכה ווייסען שוין גאנץ גוט פונ'ם אומגליק, ווָאס זייער זוהן האָט גע־טראָפען: ווי אזוי מע האָט איהם נעבאך אויפ'ן עקזאמען געמו־טשעט, ווי אזוי איינער פון די לעהרערס האָט איהם נעבאך אומ־זיסט־אומנישט „געשניטען". דערפון האָט זיי שוין באָרים לאנג געשריבען, און דער לעהרער, בייגעלמאן, האָט אויך געשריבען, אז די מעשה איז לויטער אמת...

— אָט זענען מיינע חברים: נאלדענשטאדט, זילבערשטאדט און אייזענשטאדט, מיט וועלכע איך בין געקומען אהער פערבראנ־גען די וואקאצי איהר קאנט זיי פרעגען; זיי ווייסען דעם אמת. אָט דער דאזיגער אייזענשטאדט האָט אויך דעם זעלבען אומגליק, ווָאס איך. איאָ, אייזענשטאדט? איך זאג אמת, צי ניין?...

אייזענשטאדט, ווָאס איז דאָס ערשטע מאל אין אזא ריי־בער שטוב, שטעהט און פינטעלט מיט די אויגען.

וועט ער קומען אהיים צום אַרעמען פאַטער, צום שניידער, וועלכער האָט פון זיך די קליי געצויגען און זיך אויסגעבראכט אויפ'ן זוהן? די מאשינע פערזעצט, געהאַרעוועט ביז איין אויג איז איהם אויסגעגרונען — און צום סוף!...

און אונזער פרינץ, באַרים פרידמאַן, דרעהט זיך אויך דאָ ארום אינ'ם טייערען גאַרניטור, אויסגעזוייפט, אויסגעשמירט מיט שמעקענדיגע טראָפענס און פערקעמט ווי א מיידעלע, מיט א ווייסען שרונט איבער'ן גאַנצען קאָפּ. ער ווייסט, אז אין זיין בילעט שטעהט: увольняется, נאָר ער דרעהט זיך דאָ ארום א פערטראכטער, א וואַשנער, גליייך ווי ער איז אַרויסגענאַנגען אהער פון דער גאס א קוק געבען, וואָס טהוט זיך דאָ. און דאַרטען, אין ווינקעל, שטעהט אייזענשטאַדט, דער בידנע אייזענשטאַדט מיט די גרויסע אויגען, אויף איין אַרט, פונקט ווי א פערגליווערטער.

פון דעסטוועגען, זאַרגט ניט: באַרים פרידמאַן פאָהרט אהיים מיט א גאַנצער קאַמפּאַניע חברים, וועלכע ער פיהרט צו זיך אויף זיינע הוצאות. א פרייליכער וועג! זומער. די פעלדער זענען גרין. די זון באקט. די שטיינער פונ'ם שאַסיי גליהען, און די פערד טראָגען דעם עקיפאַזש כמעט אין דער לופטען. איין וועלסט נאָכ'ן אַנדערען פליהען פאַרבי די אויגען, און „חברה" עפענען אויף די געמבעס און מע זינגט צוזאמען, אלע מאל איין אַנדער ליעדעל. שמארקער פון אלע שרייט גאַלדענשטאַדט. אין דעם דאָזיגען יונגען מענשען זינגט די ערשטע „נאַגראַדע". איהם ציהט נאָך זיל־בערשטאַדט מיט א שרעקליכען באַס, וואָס בייזערט זיך אויף דער וועלט פאר דעם אומרעכט, וואָס עקזיסטירט נאָך אויף דער ערד. נאָר איין אייזענשטאַדט זיצט איינגעהויקערט און טראַכט וועגען זיין ארעמען פאַטער, דעם שניידער, וואָס האָט געפּטר'ט איין אויג איבער'ן זוהן... נאָר פרידמאַן, גאַלדענשטאַדט און זיל־בערשטאַדט לאָזען איהם לאַנג נישט טראַכטען: זיי שטורכען איהם אונטער פון אלע זייטען, ער זאל אויך זינגען מיט זיי.

בייגעלמאן שאָקעלט מיט'ן קאָפּ, קוקענדיג אויפ'ן זייגער, און מיט א ביטער שמייכעלע געהט ער אוועק צו זיינע איבעריגע שי־לער. און באָריס, דער קינפּטיגער האָלצהאקער, ערדגראָבער און זעקעלטרעגער, עסט דערווייל א שענעם אָנבייסען, פּערטרינקט מיט א גוט גלאָז ווויין און פּערדויבערט א טייערען ציגאָר. דער זע־קעלטרעגער געהט זיך דורך א ביסעל אין מארק, צווישען די קליי־טען, וואו די קרעמער פרעהען זיך, אז זיי דערזעהען איהם פון ווייטען, און ברענגט אהיים א נייע פּאָר הענטשקעס, צוויי פּלעשע־לעך פּאַרפיומען, גליצערין־זייף, א שפּאָנעל־נייעם שניפּס, וואָס פערשפּילעט זיך פון בויד זייטען, א האלב טוץ ניי־מאָדישע העמ־דער, א גוטען טשעמאָדאַן, א פּאָר מעשענע לייכטער מיט א טוץ מעסער און גאָפּלען, מיט נאָך א סך זאכען, וואָס ער דאַרף זיי אויף כפרות האָבען; נאָר דאָס איז שוין ביי איהם אזא חולאת, אזא שלאָפקייט פון שטענדיג — אויסגעבען געלד און קויפען אלץ, וואָס דאָס אויג דערזעהט.

די טענ פונ'ם עקזאמען האָבען זיך שוין נעענדיגט, און אָט איז שוין דער לעצטער טאָג אין נימנאזיע — דער אקט. אָט פליהט מיט רויטע פערפלאמטע באקען נאָלדענשטאדט אהיים מיט דער ערשטער „נאָגראדע" אונטער'ן ארעם. ער וועט קומען אהיים ווי א העלד, וואָס האָט איינגענומען די מלחמה און פאָהרט אצינד מיט טריאומף, און אלע מענשען, אלע בוימער, אלע ווינקעלעד שרייען איהם „הורא!"

א בלאסער, א געלער פּאָר כעס, פּאָר קנאה, שטעהט זיל־בערשטאדט אָן א זייט און איז גרייט צעריסען די לעהרערס דער־פּאָר, וואָס נאָלדענשטאדטען האָט מען נעשענקט די ערשטע „נא־גראדע", און איהם, זיל־בערשטאדטען, וואָס האָט א גאנץ יאָהר אזוי ערנסט, אזוי געטריי געהארעוועט, — האָט מען גענעבען א פּייג, ניט קיין „נאָגראדע"...

א טוידטער שטעהט אייזענשטאדט אין א ווינקעלע — ער, אייזענשטאדט, האָט ניט אויסגעהאלטען דעם עקזאמען! ווי אזוי

אויגען. ער דערמאנט זיך אציגד, ווי אזוי ער האָט אליין אמאל געהאט א שען מיידעל מיט א זים קול און מיט ברענענדיגע אויגען. ווי אזוי ער האָט אהן איהר ניט געקאָנט לעבען. ווי אזוי זי האָט געקוסט אויף איהם און האָט צו איהם געזאָגט: „אך! דיינע האר! דיינע האָר!"... פערשטעהט זיך, אז ביינעלמאן (אזוי הייסט דער לעהרער) איז אין זיין ליעבע נישט גליקליך געווען און האָט שוין לאַנג פערגעסען דאָס שענע מיידעל מיט די פיי־ערינע אויגען. דאָך איז ביי איהם אין הארצען געבליבען א פונק, וואָס צאנקט נאָך ערגיץ טיעף־טיעף אין דער נשמה, און א קליין ווינטעלע קאן דאָס נאָך אמאל צעבלאָזען, עס זאל דערפון ווערען א פייערעל. ביינעלמאן פערשטעהט דעם שילער: נאָר וויל ביי־נעלמאן איז שוין ניט קיין יונגעל און האָט שוין אויף זיין לעבען ניט איין מאל זיך געלעגט שלאָפען א הונגעריגער, דעריבער פרעגט ער דעם שילער א קלאָץ־קשיא:

— יאָ, באָרים, אלץ איז רעכט! וואָס זשע וועט אָבער זיין דער תכלית? דו דאַרפסט דאָך אָפגעבען דעם עקזאמען! מע וועט דאָך דיך ארויסטרייבען פון גימנאזיע! דיין פאָטער וועט דיך אויף דער שוועל צו זיך ניט ארויפלאָזען. ער וויל דיך זעהען נאָר א פראָפעסאָר, אָדער, לכל הפחות, א דאָקטאָר... דו קאָסט איהם שוין אָפ אזוי פיעל גאָלד! דו דאַרפסט...

באָרים פערשטעלט איהם דאָס מויל מיט דער האַנד און לאָזט איהם נאָר ניט רעדען ווייטער. וואָס מיר געלד? וואָס מיר פראָ־פעסאָר? ראָזע, ראָזע איז מיין פראָפעסאָר!...

— יאָ, ביזט טאקי געראכט: ראָזע איז דיין פראָפעסאָר. וואָס וועסט דו אָבער טהון, אז דו וועסט שוין מיט איהר אנטלוי־פען און חתונה האָבען? וואו וועסט דו נעמען מיטלען צום לע־בען? עסען, טרינקען?...

— ביינעלמאן! וואָס רעדט איהר? ווי קומט דאָס נאָר צו אייך, אז איהר זאָלט נאָר אזעלכס פרעגען? און מיינע הענט? און האָלץ האקען? און ערד גראָבען? און זעקלעך טראָגען?...

דאָס צעהנטע קאַפּיטעל.

וואו עס ווערד בעשריבען, ווי אזוי א אידישער פרינץ, פון וועלכען עס דאַרף ארויס א פראָפעסאר, אדער, לכל הפחות, א דאקטאר, ניט־אַפ גלענצענד דעם עקזאמען און פאהרט טאנצענדיג אוון זינגענדיג אהיים.

אונזער העלד, באָריס פרידמאַן, געהט־אום מיט בריטע שפּאַן איבער'ן ציימער, און רייבענדיג זיך דעם שטערן, חאַפּט ער זיך א סך מאָל צום ביכעל און לעגט דאָס וויעדער אוועק, אזוי לאַנג, ביז ער טהוט א שמיץ די ביכער אָן דער ערד און חאַפּט א בוינעלע פּאָסט־פּאַפּיער און שרייבט־אַן איינע פון די דאָזיגע בריף, וואָס מיר האָבען שוין געהאַט די מענליכקייט פּאַרצושטעלען פּאַר אונ־זערע לעזער אין דעם פּאַריגען קאַפּיטעל. ער טראָגט אליין אַפ דאָס בריוועל אויף דער פּאָסט, און געהט פון דאָרטען גלייך אין טהעא־טער אריין. אויף מאָרגען שטעהט ער אויף מיט א קאַפּוועהטיג און קאָן נישט געהן אין גימנאזיע צום עקזאמען. נאָכדעם קומט צו איהם דער רעפּעטיטאָר און זאָגט איהם מוסר און דערמאָנט איהם, אז ער קאָן בלייבען אויפ'ן צווייטען יאָהר אין לעצטען קלאַס, און דער פּאָטער וועט זיין דערפּאַר שטאַרק ברוגז. אונזער העלד וויינט אזוי לאַנג, ביז ער פאַלט־ארויף דעם לעהרער אויפ'ן האַלז און דערצעהלט איהם מיט טרערען פון זיין ליעבע, פון זיין ראָזע, פון זיין טייערער, טייערער ראָזע! דער לעהרער איז אויך נישט מעהר ווי א יונגער מענש מיט א ווייב וואַרעם האַרץ, קוקט ער אויפ'ן שילער און שאַקעלט מיט'ן קאָפּ און פינטעלט מיט די

קיין נוטע שעה נישט פערזוכט? נאָר, דאנקען גאָט, איך קאָן דיך פערזיכערן, אז דאָס איז שוין דאָס לעצטע יאָהר, דער לעצטער חודש, די לעצטע וואָך, דו הערסט? — די לעצטע וואָך פון אונזער ארעסט! נישט מעהר ווי אין פינף טעג ארום ענדיגט זיך ביי מיר דער עקזאמען, און איך פאָהר... ניין! איך פליה צו מיין טייערער, טייערער, טייערער ראָזע אויף תמיד, אויף אייביג־אייביג, מיין ראָזע, מיין שמעקענדיגע, מיין בליהענדיגע ראָזע, מיין אייר־ביגער און מיין איינציגער פרייַנד אויף דער גאנצער וועלט!...

„פון מיר דיין פרייַנד, דיין ברודער און דיין אויסלייזער,
וואָס ערווארטעט שוין די מינוט די רגע צו זעהען דיך,
וואָס קושט די ערד וואו דיין פוס טרעט,
וואָס לעבט אינגאנצען נאָר צולליעב דיר,
וואָס טראָגט דיין פּאָרטרעט ביי זיך אויפ'ן הארצען,
וואָס בעט גאָט פאר דיר שטענדיג,
וואָס בוסט זיך דיר פון ווייטען,
„באָריס פרידמאן".

טייבעלע פּערגעסט זיך: זי מיינט, אז דאָס איז אמאָליגע יאָהרען, בעת זי האָט געקאָנט א געשריי טהון אויף מאיר'ן, אזוי אז ער זאָל צובייסען די צונג. זי שטעלט־אָן איהרע שווארצע אויגען אויף איהר מאן און הויבט־אָן צו טענה'ן פּאר איהר קינד:

— איך פּארשטעה ניט, וואָס איז דאָ פּאַרהאַן מורא צו האָבען פּאר איין אייגען קינד? ובפרט...

— שא־שא! — הויבט אויף איהר אָן מאיר צו שרייען, מאכענדיג מיט די הענד. — זעה נאָר, ווי מע האָט איהר דאָ אָנגעריהרט דעם דאָס... דעם האָנאָר! איך זאָל דיך וועלען פּאָלטען, וואָלטען מיר שוין לאָנג באַדארפט געהן אין די דאָס... אין די הייזער! דו קעהרסט מיינען, אז ביי מיר איז פּולע קאָסטענס מיט דאָס?...

די מאדאָם פּוהרמאן געהט־אַוועק פּונ'ם מאן מיט א ביטער האַרץ, — און עס געהען ווייטער פּינסטערע, ווייסע, טרויעריגע טעג, לאָנג־לאָנג, אָהן א סוף, אָהן איין עק! די מוטער זוכט איהר טרייסט ביי איהר קינד, ביי איהר אינציגער טאָכטער, ביי איהר טייערער געטרייער ראָזעטשקע, און איהר טייערע געטרייע ראָזעטשקע זוכט איהר טרייסט אין א בויגעלע פּאָסט־פּאָפּיער, וועלכס איז בעשריבען געדיכט פון אלע פּיער זייטען, מיט א סך פּאָסקעלעך און מיט א סך פּינטעלעך. אין דעם דאָזיגען בויגעלע פּאָסט־פּאָפּיער, וועלכס ראָזע טראָגט ביי זיך אויפ'ן האַרצען און לייענט דאָס נאָר ביינאכט, ביי א צווייגראָשענדיג ליכטעל, בעת די גאנצע שטוב שלאָפט שוין לאָנג, שטעהט געשריבען דאָס דאָזיגע:

„מיין נשמה, מיין לעבען, מיין מלאך — ראָזע!... דאָס ליעבסטע וואָרט, דער גרעסטער טיטעל וועט זיין נאָר א בעלעריגונג פּאר מיין ליעבע צו דיר. מיין טייער לעבען! אך, פּאר וואָס בין איך אזוי געשטראָפט, אז איך מוז מיט דיר רעדען אויף פּאפּיער? וואָס האָבען מיר אזעלכס פּערזינדיגט? מיר דאכט, אז אין די דריי יאָהר, וואָס אונזערע הערצער זענען צונויפּגעקניפּט געווארען מיט רער זיסער אייביגער לעבע, האָבען מיר אויסער שמערצען

אויף איהם אָן א מרה־שחורה, בעת זיי זיצען אין שלאָפציימער און שושקען זיך שטיל־ערהייד... וואר ווייסט? אפשר רעדען זיי זיך עפּיס אָן צווישען זיך? אפשר פערטראכטען זיי א שלעכטע מחשבה קענען איהם?...

— ראָזעלע! ראָזעלע! קום נאָר אהער, ראָזעלע!

מיט אראָפגעלאָזטע אויגען, א בלאסע, א דערשראָקענע, געהט זי צו צום פּאָטער.

— קום אהער! קום אהער נעהענטער! קוק נאָר אָן א ביסעל, ווי זי האָט עם מורא... איך וועל דיך ניט אויפעסען! איך בין ניט קיין דאָם!... זאָג נאָר, טאָכטער, וואָם איז דאָרטען נעווען ביי אייך פאר א דאָם? וואָם האָט דיר די מאמע עפּיס געזאָגט אזעלכס? זאָג נאָר דעם דאָם... דעם אמת! זאָג אויס, האָב קיין מורא ניט פאר דאָם!...

נאָר אמאל, זעהר זעלטען, טרעפט זיך ביי איהם אויך א גוטע שעה. ער ווערד עפּיס ווי לעבעדיגער, מונטערער און ווייכער. ער קוקט דעם ווייב אין די אויגען אריין, ווי אייגער, וואָם פיהלט זיך, אז ער איז שולדיג. ער מאכט מיט איהר א רעד וועגען דער טאָכטער, וועגען זייער אייניציגער טאָכטער:

— הערסט. טייבעלע, דאָם... איך מיין אקענען דעם... ראָזעלע איז שוין, קיין עין־הרע, א דאָם... א פיין מיידעל. מע וואָלט שוין באדארפט א טראכט טהון מכח א דאָם... דאנקען גאָט, א ביסעל דאָם איז פארהאן... נישט קיין סך — אזוי, קיין מעשה ניט (ער טהוט זיך א טאָפּ אין קעשענע ביי די שליסעלעך)... פארשטעהט זיך, אויב מע וועט אונז אָפּגעבען אלע דאָם... אויב עס וועט ניט זיין חלילה קיין אנזעצען ביי היינטיגע דאָם... פון ראָזעלע'ס וועגען האָב איך אָפּגעלאָזט באזונדער א ביסעל דאָם (ער קוקט זיך ארום אויף אלע זייטען)... זאָלסט איהר נאָר ניט זאָגען, טייבעלע! א קינד, וואָם טויג דאָם איהר צו וויסען? אז עס וועט קומען די דאָם... די צייט, וועט זי אליין וויסען...

די מוטער לײגט מיט'ן פּנים אין קישען, און די טאָכטער זיצט נאָהענט נעבען איהר און ציטערט, ווי א שעפּעלע. זי האָט מורא אויפהויבען די אויגען, און איז זיך מחיה, וואָס „ער" איז שוין אנשוויגען געוואָרען. דער פּאָטער הייסט ביי די דאָזיגע צוויי פּרויען „ער"; קיין אנדער נאָמען האָט ער ביי זיי ניט.

— שטעה אויף, מאַמע, „ער" איז שוין אנשוויגען געוואָרען און לײגט שוין אויף דער סיראָטענער סאָפּע...

טייבעלע שטעהט אויף מיט רויטע אויגען, און צוויישען דער מוטער מיט דער טאָכטער פערבינדט זיך א לאַנגער שמועס, נאָר שטיל, קוים וואָס מע הערט. פון אלץ, פון אלץ וועלכע דאָ איבערגערעדט: ווי אזוי זי, טייבעלע, איז אמאָל געווען גליקליך. ווי אזוי זיי זענען אמאָל געווען רייך. אמת, זיי זענען אצינד אויך ניט אָרעם; עס קאָן זיין, אז זיי זענען אצינד רייכער ווי אמאָל, נאָר זי וווייסט עס ניט. דאָס וווייסט „ער"... „ער" האלט דאָס געלד אין קאַסטען, אין דעם אייזערנעם קאַסטען. דאָרט לײגען א סך פּאַפּיערען, וועכסלען, דאָקומענטען, באַנקאָווע בילעטען, משכונות, געלד, און נאָר „ער" אליין געהט צום קאַסטען. „ער" האלט ביי זיך די שליסעלעך, און זי האָט מורא צו זיי זיך צוצורירהרען. זי ווייל איהם ניט פרענען: זי איז געהרען, אז „ער" טשעפּעט זי ניט. און אלץ איבער זיי, איבער אָט די מערדער, וואָס אויפ'ן אייזערנעם באלקאָן!...

— וואָס איז דאָרט ביי אייך פּאַר סודות? — שרייט פּוהרמאַן לײגענדיג אויף דער סיראָטענער סאָפּע.

פּוהרמאַן ציטערט פּאַר א שאָרך... ער האָט מורא פּאַר גנבים, פּאַר גזלנים, מע זאָל איהם חלילה ניט בעפּאלען. ער פערלאָזט זיך אויף קיינעם ניט. אליין פערמאַכט ער אלע נאכט די רויטע לאָדען, פערשליסט די טיר און חאפּט זיך אויף עטליכע מאָל אין דער נאכט און טאפּט דעם אייזערנעם קאַסטען, די שליסעל. אויף יעדען בעזונדער קוקט ער מיט מורא, מיט חשד. יעדער איז איהם עפּים ווי פערדעכטיג. אפילו דאָס ווייב, דאָס קינד וואַרפען אויך

ערשט דעמאָלט, אז ראָזע איז אלט געוואָרען דרייצעהן יאָהר און איז שוין נעגאנגען אין פּאנסיאָן, איז זי געוואָהר געוואָרען, וואָס בעטייט אָט דער דאָזיגער אייזערנער באלקאָן און פּאר וואָס קוקט אהין די מוטער מיט אזא פייער. וויפיעל שרעקליכע זאכען האָט ראָזע זיך דעמאָלט אָנגעהערט פון דער מוטער! פון וויפיעל שלעכטיגקייט, פערדאָרבענהייט און אומדאנקבארקייט איז זי נעוואָהר געוואָרען צו דרייצעהן יאָהר!

— מאמעניו! טייערע מאמע! קוק נאָר ניט אהין!...

און אלייך פלעגט זי זיך פער׳גנב׳ענען און חאפּען א קוק ארויף, אויפ׳ן באלקאָן, און לאנג־לאנג קוקען אויף דער נראָבער מאדאם פרידמאן, ווי אזוי זי וואַרפט זיך אריין אין דער קארעטע אריין און פליהט־ארום צווישען די קלייטען און ברענגט צו פיהרען אהיים פּעק מיט סחורה, מיט עסענוואַרג, און ווי אזוי נעסט פאָהרען־צו און פאָהרען־אָפּ — און זיי, די פוהרמאנס, קוקען ניט אָן כמעט די ליכטיגע שיין, קיינער פאָהרט צו זיי ניט, און זיי קענען זיך מיט קיינעם ניט, און אין שטוב פיהרט מען זיך ווי ביי דעם ערגסטען קבצן: דער פאָטער טיילט אליין ארוים אין מארק אריין, און נעמט־אָפּ חשבון ביי דער אידינע פון פלייש, פון זאלץ און פון ציבעלעס, און אמאל צעבייזערט ער זיך אזוי אויף דער מוטער, אז זי פאלט אריין אין בעט אריין און בעוואשט זיך מיט טרערען.

— דו פארגעסט זיך? — שרייט אויף איהר דער פאָטער. — דו ווילסט מיך בדלות שטעלען, איך זאל דארפען געהן איבער די הייזער איבער דיר, דו אויסברענגערין? אלע טאָג א האלב פונט ליכט? וואר פארמאָנט דאָס אלע טאָג צוויי פונט פלייש? געגוג איין מאל אין טאָג עסען פלייש ביי אָט אזא יקרות! עס איז נאָך קארג, וואָס די קעכין בא׳גנב׳עט מיך אלע טאָג, אלע שעה, אלע מינוט, אלע רגע, און מע צעטראָנט מיר די ביינער פון אלע זייטען? מע ראבעווועט, מע גזל׳ט, מע רייסט פון די הענט, און קיינער זאָגט ניט א וואָרט!...

פאר איהר ווייגען, פאר איהר בלאָזען זיך, פאר איהר נדלות און אלע איהרע אנדערע מעלות, וואָס זי האָט נעהאט בירושה פון איהר טאטען. באָריס, פערקעהרט, איז געווען א פרייליכער, א לעבעדיגער, א נעזונטער יונגאטש און האָט נישט נעקאָנט סובל זיין ראָזעטשקע'ס קווימשענדיג קול'כעל און האָט נישט געקאָנט אָנקוקען איהרע שטענדיגע פערווייגטע שווארצע אויגלעך. ביז ער האָט זיך גאָר אויפגעהערט מיט איהר צו בענעגענען. און אזוי איז אוועקגענאנגען א צייט מיט יאָהרען.

אין דער דאָזיגער צייט איז ראָזע געוואכסען אליין, אָהן חבר'טעם, אָהן בעקאנטע, און איהרע יונגע קינדערשע יאָהרען זענען געגאנגען זעהר אומעטיג, איינפאך, טרויעריג: די מוטער איז געווען פערנומען פריהער מיט פליאָטקעם, נאָכדעם מיט'ן פראָצעס, און צולעצט מיט'ן אייזערנעם באלקאָן, פון וועלכען זי האָט קיין אויג נישט אראָפגעלאָזט. און דער פאָטער האָט איהר פון קינדווייז אָן בעוויזען, אז ער איז א פאָטער און פאר איהם דאָרף זי דרך־ארץ האָבען. זעלטען האָט זי זיך נעזעהען מיט'ן פאָטער: קומענדיג פונ'ם שרייבער, האָט זי אליין אפגענעסען און נענומען זיך צום ביכעל; צום פאָטער אין קאבינעט אריין האָט זי מורא געהאט אריינצוטרעטען, סיידען אמאל פער'גנב'ענען זיך, דורך א שפאָרינקעלע חאפען א קוק — און אנטלויפען. מיט דער מוטער האָט זי יא ליעב געהאט צו זיצען און דער־צעהלען איהר מעשיות, נאָר מייסטענטייל האָט די מוטער פער־בראכט ביי'ם פענסטער, קוקענדיג ארויף אויפ'ן באלקאָן, — און אין יענער צייט האָט מען זי ניט נעטאָרט אנריהרען און איבער־שלאָגען איהר די נעראנקען, און ניט איין מאל האָט ראָזעטשקע געהאפט פעטש פון דער מוטער דערפאר, וואָס זי איז נעקראָכען צו איהר דעמאָלט, בעת זי איז נעזעסען ביי'ם פענסטער און נע־קוקט ארויף אויפ'ן באלקאָן. פון דעמאָלט אָן האָט שוין דאָס קינד נעוואוסט, אז וועו די מוטער זיצט ביי'ם פענסטער און קוקט א ה י ן, טאָר מען צו איהר ניט צוגעהן...

דאָס נייענטע קאַפּיטעל.

א פּלאַמפּייריגע ליבע צווישען דעם אייזערנעם באַלקאָן און די רויטע לאָדעז.

דער אייזערנער באַלקאָן און די רויטע לאָדען זענען געווען פערבונדען צווישען זיך ניט נאָר מיט קריעג אליין, ניט נאָר מיט קנאה, מיט שנאה, מיט נקמה און מיט שלעכטיגקייט; דעם אייזערנעם באַלקאָן מיט די רויטע לאָדען האָבען, אחוץ דעם, פערבונדען צוויי יונגע הערצער מיט די שטאַרקסטע קייטען פון דער ערשטער, זיסער און צויבערליכער ליבע! ניט איין מאָל האָט דער אייזערנער באַלקאָן געשיקט צו די רויטע לאָדען הייסע, פלאַמפּייריגע בריוועלעך, און די רויטע לאָדען האָבען געענטפערט דעם אייזערנעם באַלקאָן מיט זורינע וועדטער, מיט ברענדיגע אויגען, מיט קלינגענדיגע קושען. דער אייזערנעם באַלקאָן האָט נישט געקאָנט לעבען אָהן די רויטע לאָדען, און די רויטע לאָדען האָבען פערגאָסען הייסע טרערען, וועז זיי האָבען נישט געזעהען פאַר זיך דעם אייזערנעם באַלקאָן.

באַרים פרידמאַן און ראָזע פוהרמאַן, וואָס זענען פון קינדווייז געוואַכסען אונטער איין דאַך, דערצויגען געוואָרען נלייך, געלערנט ביי איין לעהרער, האָבען זיך די ערשטע יאָהרען פיינט געהאַט אזוי שטאַרק, אז ניט איין מאָל האָבען זיך איבער זיי די מוטערס צוויישען זיך געקריעגט און געריסען. באַרים האָט תמיד בייגעקומען די קלייגע ראָזעטשקע און האָט זי אָפטמאָל געשלאָגען

לעבט, וואָס זי טראָגט־איבער — זי האָט איהר אָבער נישט געקאָנט העלפען מיט גאָרנישט: ערשטענס, איז זי אויך געווען דאָס זעלבע שוואכע בעשעפענישׂ, ווי איהר מוטער, און, צווייטענס... נאָר דאָס ווערד ביי אונז דערצעהלט אין פאָלגענדען קאָפּיטעל.

אומזיסטיגער מיה. ניין! מע דארף זיין נאָך מעהר געהיט און מע דארף רייסען די הויט!... מע דארף לעבען מיט חשבון און מע דארף היטען דאָס קערבעל! וואָס וועט זאָגען דער אייזערנער באלקאָן, אז די רויטע לאָדען וועלען בלייבען אָהן א גראָשען געלד?... און די פוהרמאנס זענען געווארען אזוי קארג, אז קיין אָרעמאן האָט נישט אריבערגעטרעטען זייער שוועל; קיין אָרע־ מער קרוב איז שוין מעהר צו זיי נישט געקומען; דעם „פעטער דן" האָט פוהרמאן אָהן צערעמאָניעס ארויסגעטריבען און זיין גאנץ ביטער האָרץ האָט ער אויסגעלאָזט צו איהם. אפילו די גילדענע משפחה פון רב לייבצי רב פינחס'ל'ס פאמיליע האָט שוין אויך מורא געהאט בעווייזען זיך צו די פוהרמאנס. טיי־ בעלע האָט דאָס אפילו נישט געוואָלט ליידען, נאָר פון דער צייט אָן, וואָס זיי האָט אָנגעהויבען דאָס גליק געהן צוריק, איז מאיר געווארען אזוי צערייצט און צעבייזערט, אז טייבעלע האָט אָנ־ געהויבען פאר איהם דרך־ארץ האָבען, מורא האָבען, אזוי לאנג אזוי ברייט, ביז פוהרמאן איז געווארען א דעספאָט ביי זיך אין הויז, א טיראָן, וואָס יערער האָט געציטערט פאר זיין פּארע, פאר זיין קוק. א שטיל'ער פון שטענדיג אָן, האָט פוהרמאן נאָך מעהר פיינט געהאט אצינד צו רעדען, פערברענגען, ווי דער שטייגער איז, מיט'ן ווייב, מיט'ן קינד, און האָט זיי שטרענג פערבאָטען, אז דער נאָמען „פרידמאן" זאָל ניט דערמאנט ווערען ביי איהם אין שטוב!... אויף טייבעלען איז געקומען א שווערע צייט, דאָס לעבען איז איהר קיין לעבען נישט געווען: פון איין זייט דער מאן דער דעספאָט, און פון דער אנדערער זייט דער אייזערנער באלקאָן. און גאָט וויסט, צו וואָס זי וואָלט געקומען, ווען ניט איהר אייניציגער טרייסט אויף דער וועלט, איהר טייער־ סטער חיות, איהר אייניציגע טאכטער, איהר קינד — ראָזעטשקע, מיט וועלכער זי האָט פערבראכט איהרע גאנצע יאָהרען און טעג, און פאר וועלכער איהר הארץ איז געווען תמיד אפען. נאָר דאָס דאָזיגע קינד האָט געוואהען און געפיהלט, ווי אזוי איהר מוטער

גליקליך ווערען; אזוי האָבען איהם געזאָגט זיינע אדוואָקאטען. נאָר דער סוף האָט בעוויזען, אז דאָס וואָס פוהרמאן פלענט זיך אזוי גרינג, אומבעטראכט חתמ'ענען אויף יעדען פאפּיער, וואָס פרידמאן האָט איהם אונטערגערוקט, האָט איהם געקוילעט ביז נאָר, און דער פּראָצעס האָט איהם אויך אפּגענאָמען א שענע קאפּיקע. דעמאָלט האָט פוהרמאן דערזעהען, אז קיין אנדער געשעפט איז ניטאָ, אויסער ווי געבען נעלד אויף פּראָצענט, זיין א מלוה אדער א „באנקיר" — איז ער נעוואָרען א באנקיר.

דער גדאנק, אז דער, וואָס דארף דאָס נעלד, וועט מוזען צו איהם אנקומען, איהם בעטען, האָט איהם דערהאלטען ביי'ם לעבען, און די ערשטע עטליכע יאָהר האָבען די פוהרמאנס דערזעהען, אז נאָך אין צעהן יאָהר ארום קאָנען זיי ווערען גבירים, און זייער שכן פרידמאן, פליהענדיג און טראסקענדיג, קאָן פלאָצען און בלייבען באנקראָט, און אפשר נאָך אנקומען צו זיי, צו די פוהרמאנס, ווי אמאל... די ראזיגע זיסע האָפענונג האָט זיי געצוואונגען צו פער־געסען אן דעם אומגליק, וואָס זיי האָבען געהאט, און זיי האָבען ענומען שינדען די פעל פון זייערע בעלי־חובות, רייסען פּראָצענט פון פּראָצענט אויף וואָס די וועלט שטעהט!

פוהרמאן איז שוין קליגער געוואָרען און האָט שוין אָנגע־הויבען היטען חשבון: זיין פריהעריגער שותף האָט איהם נע־קאָסט נעזונג רבי־געלד. און ווי גליקליך זענען זיי געווען דעם טאָג, ווען זיי האָבען דערהערט, אז מע רעדט אויף פרידמאנען עפּים ניט פרייליך, נאָר ניט פרייליך, זעהר־זעהר ניט פרייליך! פוהרמאן האָט נאָך א מאל איבערגערעבענט דאָס „וואכצעטעל" און האָט דערזעהען, אז איבעראיאָהר קאָן געמאָלט זיין, ער זאָל האָבען א הונדערט טויזענד רובל! דאָס יאָהר איז אוועקגע־גאנגען; פרידמאן האָט אָנגעהויבען נאָך מעהר גלאנצען, נאָך מעהר קלינגען אויף דער וועלט, און זיי, די פוהרמאנס, האָט איין פריץ אָנגעזעצט פופציג טויזענד רובעל. וויעדער א פּרא־צעס, וויעדער אדוואָקאטען, וויעדער אומזיסטיגע הוצאות מיט

פון דער נאנצער וועלט, נעלעבט ווי צוויי שוועסטער, ווי צוויי טרייע ליבענדע שוועסטער — און אציגד?

נאָר ווי טרויעריג די לאַנע איז נעווען צווישען אָט די צוויי פרויען, איז זי צווישען זייערע מאַנען נאָך טרויעריגער נעווען; דער חילוק איז נאָר, וואָס די ווייבער האָבען נעפיהרט איין עפענט־ליכען קריעג צווישען דעם אייזערנעם באַלקאָן און די רויטע לאָדען, און זייערע מאַנען האָבען מלחמה געהאַלטען צווישען זיך פער־שטעלט, בעהאַלטען, טיף־טיף אין זייערע הערצער. קיינער האָט נישט געקאָנט פערשטעהן, פאַר וואָס האָט זיך דער הערר פוהר־מאַן, זינט ער האָט זיך אָפּגעטיילט פונ'ם הערר פרידמאַן, פער־שלאָסען ביי זיך אין שטיבעל מיט די רויטע לאָדען, אַווי אַז מע האָט איהם שוין מעהר נישט געזעהן, ווי ער שפּאַציערט־אַרום אי־בער דער שטאָדט מיט א פערריסענער נאָז, מיט א גרויסען בויך און מיט די הענד אין די קעשענעס, ווי פריהער. ער האָט זיך פערשלאָסען אין דעם דאָזיגען ווייסען שטיבעל, וועלכס ער האָט זיך געקויפט באַלד נאָך דער „חלוקה", און האָט צוגעשלאָגען אויף די פענסטער שטאַרקע אייזערנע לאָדען, וואָס איהם איז אויסגעקו־מען אָפּצופאַרבען מיט רויטען, און האָט שוין מעהר ניט געוואָלט ארויסטרעטען פון שטוב, וואו ער האָט פערבראַכט א סך יאָהרען, ליגענדיג אויסגעצויגען אויף א האַרטער סיראַטענער סאָפע, אָדער זיצענדיג אין א סיראַטענער קרעסלע און ציהענדיג א פאַסקודנעם פאַפּיראָס. ניטאָ שוין אמאָליגע ווייכע פאַטעלען! ניטאָ די סא־מעטענע דיוואַנעס! ניטאָ יענע שמעקענדיגע ציגארען!...

תחילת, אז פוהרמאַן האָט זיך צעטיילט מיט פרידמאַנען, האָט ער געוואָלט אויפּברעכען אָקענען איהם א קאָנקורענציע. איז ער אוועקגעפאָהרען און האָט געבראַכט א גרויסען טראַנספּאָרט וויין און האָט אין א פערלויף פון א האַלב יאָהר ג'פטר'ט שענע עטליכע קערבלעך. האָט ער דערזעהען, אז ער קאָן זיך מיט פרידמאַנען ניט שפּיעלען. אין יענער צייט האָט ער א חוץ דעם געפיהרט קעגען דעם שותף א גרויסען פּראָצעס, פון וועלכען ער האָט בעראַרפט

דע האָר, מיט גרויע אויגען און מיט א ווייס געזיכט, קלערען זיי זיך:

„אָט איז ער שוין, איהר „קדיש"! א לאַנגער, א ווייסער גאַלאַנסקער האָהן... זי מיינט, אז איהר באַרים וועט זיין א דאָקטאָר... עס וועט איהר נאָך פריהער די אויגען ארויסקריכען, ביז ער וועט אמאָל עפּים ווערען! אזוי לאַנג קרענקט זי, ווי לאַנג מיין ראָזע וועט אפילו וועלען קוקען אויף איהר באַריסען מיט די לאַנגע פּיס! אָ! אָט געהט מיין ראָזעטשקע! טראָגט מיט זיך ביכער, נאָטען. עס קעהר איהר גוט שטעכען, דער „גראָבער"! איך ווייס — זי פערגינט מיר ניט מיט'ן גאַנצען האַרצען!"...

* * *

„אָ! אָט געהט זי, די „קאַרלעטשקע"!" — קלערט זיך אין דער דאָזיגער מינוט די מאַדאָם פרידמאַן אויפ'ן באַלקאָן. — „פונקט אזוי גרויס ווי די מאַמע איהרע, און גרין אויך אזוי ווי די מאַמע, און מיינט אויך, אז יעדער קוקט אויף איהר און איז זי מקנא. שא! זי טראָגט, דאָכט זיך, עפּים א ביכעל? א גאַנצע מלומרת, א קאַטאָוועס א ביסעל? זי שפּיעלט אויפ'ן טאָפּטשאַן, חא־חא־חא!"...

און א בייזער געלעכטער, פול מיט סם־המות, גיסט זיך פונ'ם הויכען אייזערנעם באַלקאָן אראָפּ אויפ'ן נידעריגען ווייסען שטיבעל מיט די רויטע לאָדען. און צוויי שווארצע אויגען וואַרפען פון זיך פייער צוריק ארויף אויפ'ן אייזערנעם באַלקאָן.

די דאָזיגע צוויי שווארצע אויגען געהערען צו דער מאַדאָם פוהרמאַן, און דער שענער אייזערנער באַלקאָן — צו דער מאַדאָם פרידמאַן.

נישט מעהר ווי זעכצעהן־זיבעצעהן יאָהר צוריק זענען די דאָזיגע צוויי וועלעך געזעסען ביידע אויף איין קאַנאַפּע, געקנאַקט צוזאַמען ניסלעך, געגעסען אייגעמאַכטס, געלאַכט און געשפּעט

טער פונ׳ם ווייסען שטיבעל מיט די רויטע לאָדען, טרעטען־אָפּ פון זייער אָרט, טהוען א שפּיי און קעהרען זיך אום צוריק צום פענסטער אוּן קוקען ווייטער אַרויף אויפ׳ן באַלקאָן. וויפּיעל שמערצען, וויפּיעל קנאה, וויפּיעל שנאה געהען־אַרויס פון די דאָ־זיגע שוואַרצע אויגען צום באַלקאָן, אוּן וויפּיעל שלעכטיגקייט, וויפּיעל נקמה גיסט זיך פונ׳ם באַלקאָן אַראָפּ אויף דעם דאָזיגען ווייסען שטיבעל מיט די רויטע לאָדען, מיט די שוואַרצע אויגען, וואָס טרעטען קיינמאָל ניט אָפּ פונ׳ם פענסטער.

אַלע טאָג זעהען די שוואַרצע אויגען, ווי עס פאַהרט־צו צום טויער א גלענצענדער פאַעטאָן, אוּן די „געלע", די גראָבע מאַדאָם פרידמאַן, זעצט זיך קוים אַריין, אוּן א פּאָר טייערע פערדלעך טראָגען זי אַוועק צום טייך זיך באָדען. א גאַנצען טאָג זעהען די שוואַרצע אויגען, ווי אונטען, אין די סקלאַדען, קאָכט ווי אין א קעסעל, דער עולם שטופּט זיך, מע לייזט געלד, אוּן גרויסע שווערע פּעק מיט סחורה קאַטשעט מען אַריין אוּן אַרויס. אוּן אויבען, אויפ׳ן באַלקאָן, לעבט מען א גוטען טאָג. מע פרעסט אוּן מע זויפט אוּן מע טהוט זיך אָן אַלע פערגניגענס! די רייכסטע לייט פאַהרען־צו אַהין מיט ווייזיטען, אָפּטמאָל טאַנצט מען דאָרט אוּן מע הוליעט־אָפּ א גאַנצע נאַכט ביז׳ן ווייסען טאָג אַריין, אוּן בעת דאָ עפענט מען נאָר אויף די רויטע לאָדען, שטעהט שוין דאָרט דער לאָקיי אָדער דאָס שטוב־מיידעל אוּן טרייסעלט־אָפּ דעם שטויב פון די טייערע דיוואַנעס מיט די סאַמעטענע קלייד־ער, אוּן דער שטויב פליהט אוּן לעגט זיך דאָ אויף די רויטע לאָדען, ווי בכיון, ווי אויף צו־להכעיס... אז צום באַלקאָן פאַהרט־צו די מאַדאָם שפּיענעל־גלאָז, די מאַדאָם רענענבויגען אָדער די מאַדאָם שטענהאַלץ, ווייסען שוין די שוואַרצע אויגען, וואָס מע רעדט דאָרטען: זיי טרעפען, זיי פיהלען, וואָס זאָגט די מאַדאָם שפּיענעלגלאָז, וואָס דערצעהלט די מאַדאָם רענענבויגען אוּן פון וועמען לאַכט די מאַדאָם שטענהאַלץ. אוּן אז די שוואַרצע אויגען דערזעהען אַרויסגעהן אויפ׳ן באַלקאָן א הויכען יונגען מאַן מיט לאַנגע בלאָנ־

דאָס אכטע קאפיטעל.

א פּלחמה צווישען דעם אייזערנעם באלקאן און די רויטע לאדעז.

אלץ איז געווען ווי פריהער: אי דער שענער מויער, אי די סקלאדען, אי די קלייטען, אי די פּריקאזטשיקעס מיט די ווייסע פּארטיכער, אי דער קאסיר מיט דער פּען הינטער'ן אויהער — אלץ, אלץ ווי פריהער. נאָר די גרויסע שילד מיט די גרויסע גילדענע אותיות „פּרידמאן עט פּוהרמאן" איז ניטאָ. אויף איהר אָרט העננט שוין אַיין אַנדער שילד, א גרעסערע און א שענערע, מיט שרעקליך גרויסע בוכשטאבען: „פּרידמאן". אויבען, אויפ'ן אויערזעם באלקאָן, זיצט די מאדאם פּרידמאן, און אָרום איהר זיצען יונגע לייט, פּרוועז, בעקאנטע — און מע טרינקט טיי. עס איז גאנץ פּרייליך; אלע רעדען און לאכען. די מאדאם פּרידמאן קוקט אראָפּ פונ'ם הויכען באלקאָן אקענען, אויף א קליין ווייס שטיבעל מיט רויטע לאָדען ביי די פענסטער. זי לאָזט נישט אראָפּ קיין אויג פונ'ם דאָזיגען שטיבעל. זי זעהט, זי פיהלט, ווי א פּאָר שווארצע אויגען קוקען דאָרט דורכ'ן פענסטער גלייך אויף איהר מיט קנאה און מיט שנאה. די מאדאם פּרידמאן געהט אין א לייכט ווייס קלייד. איהר האנד ליגט אויף דער פּארענטשע פונ'ם באלקאָן, און א גרינג ווינטעלע פער'נגנב'עט זיך צו איהר אין אר־בעל אַריין און דעקט אָפּ איהר האנד, איהר ווייסע פעטע האנד. די צוויי שווארצע אויגען, ווָאס קוקען אויף איהר דורכ'ן פענס־

צום מאן, לעגט־אנידער איהר פעטע האנד אויף זיין דארע פלייצע. ער טהוט זיך א ווארף און דערזעהט מלכה'ן. א, מלכה?... ער האָט גאָר ניט געהערט, ווי זי איז אריינגעגאנגען! זי ווי! וויסען, וואָס איז ער אזוי פערטראכט, פערזאָרגט? גאָרניט! גאָרניט! ער פערענטפערט זיך און חאפט ארויס א שטיקעל פאפיער פונ'ם שופלאָד און ווייזט איהר מיט'ן פינגער, אָהן וועהרטער. זי קוקט לאנג־לאנג, און א רויט צוויקעל בעדעקט איהר געזיכט. אויפ'ן שטיקעל פאפיער שטעהט א 5 מיט פינף נאָלען, אָט אזוי: 500,000.

— דו פארשטעהסט צי ניין? — זאָגט צו איהר מאָטעל פרידמאן. — דו פארשטעהסט צי ניין?...

א! זי פערשטעהט שוין זעהר גוט! דאָס הייסט אזוי גרויס, ווי פינף הונדערט טויזענד רובעל! א האלבער מיליאָן!...

קוקענדיג אַראָפּ אויף די שפּיץ שטיוועל מיט פערפלאָמטע באקען און מיט א צעבלאָזענער נאָז, און די הענד ציטערען ביי איהם, און דער שטערן שוויצט.

א שווערע צייט איז דאָס געווען פאר דעם הערר מיט דער מאדאם פוהרמאן; א שווערע צייט פאר די דיענסטען אין שטוב; נאָר שווערער פון אלעמען איז דאָס פאר מאָטעל פרידמאן! ער פיהלט, ווי נידעריג, ווי ניט־עהרליך ער בענעהט זיך מיט זיין חבר, וואָס האָט איהם כמעט ביי זיין לעבען דערהאלטען מיט דער ירושה! נאָר די מאדאם פרידמאן נעמט אויף זיך די עבירה. זי איז ערב פאר אלע. זי האָט א סך אורזאכען, אז דעם שותף, דעם גראָבען פוהרמאן, קומט מעהר ניט ווי פופציג טויזענד רובל. דאָס איז אויך צופיעל: ער האָט קיינמאָל נישט געארבייט, און, פערקעהרט, אלץ געגעסען פונ׳ם גרייטען, און זי, די יאשטשערקע, האָט אויסגעהאלטען א גאנצע משפּחה מיט טונעיאדצעס, לעדיגגעהערס...

די מלחמה האָט זיך געצויגען א פאָר חדשים. טייבעלע טרייבט דעם מאן, ער זאל לויפען, ווייגען, שרייען, זיך פערלאָזען אויף מענשען. פרידמאן איז מרוצה זיך פערלאָזען אויף מענשען.

— אויף מענשען?! — שרייט מלכה פרידמאן. — אויף מענשען? מיין טאטענ׳ם ווייגקעלער? מיין מאנ׳ם האַרעוואניע? איך וויל ניט קיין מענשען! איך דארף ניט קיין מענשען!...

איין עק — א סוף! שוין צעטיילט. דאנקען גאָט — נע׳־פטר׳ט!

ביי די פרידמאנס איז גאנץ ליכטיג און פרייליך. דער הערר פרידמאן זיצט ביי זיך אין קאבינעט, ווי תמיד, איבער זיינע חשבונות. ער איז שטארק פערטראכט, און ווי א קליין וואלקענ־דעל פליהט־דורך איבער זיין געזיכט און לעגט א קנייטש אויף זיין הויכען ווייסען שטערן. נאָר אָט עפענט זיך די טיר און עם גהט אריין די מאדאם פרידמאן, געזונד און שען, פרייליך און צופריעדען. איצט איז זי איינציגע בעל־הבית׳טע איבער׳ן גאנצען רייכטום, שוין פטור געווארען פון די שותפים! זי נעהט־צו

מאדאם פרידמאן !... ניט קאנענדיג דערנרייכען איהר ווילען, האָט זי אלץ שטארקער און שטארקער פיינט געקריגען איהר פריינדין — די מאדאם פרידמאן ; איהר געלעבטער, איהרע „געלע" ניט־צוגע־דעקטע האָר האָבען איהר געברענט די אויגען און געשטאָכען אין הארצען ! די מאדאם פרידמאן האָט דאָס נאָנץ גוט געוואוסט, און האָט שוין לאָנג געפּיקט מאטלען אין קאָפּ אריין, אז עס וואָלט שוין צייט געווען אָפּטיילען זיך פונ׳ם שותּף און אָנהויבען זעלבסטשטענ־דיג צו לעבען אויף דער וועלט...

— אודאי, זאָג איך דיר, וועסט דו זי אוועקקויילען ! — האָט איהר מאָטעל דערויף געענטפערט. — דו וועסט איהר גאָר מאכען דעם טוידט ! דו ווייסט, מלכה, וויפיעל, אשטייגער, עס קאָן איהם ארויסקומען אויף זיין חלק ? אָנו, טרעף ! וועסט טרעפען, צי ניין ?

— וויפיעל ?

— כמעט דריי הונדערט טויזענד קערבלעך ! דו פארשטעהסט צי ניין ?...

— אט דעם סטאראוש ?!... אָט דער יאשטשערקע ?!...

און מלכה'ן איז אריין א שלעכטער געדאנק אין קאָפּ אריין... דער דאָזיגער געדאנק האָט זי לאָנג־לאָנג נישט געלאָזט רוהען, ביז זי האָט אָנגעהויבען מוטשען דעם מאן, וואָס האָט זי תמיד גע־פאָלגט, אזוי אז ער האָט צולעצט אויך מסכים געווען דערויף.

אויף וואָס האָט ער מסכים געווען ? דאָס האָבען זיי ביידע צווישען זיך קיינמאָל ניט נערעדט, נאָר זיי האָבען ביידע פער־שטאנען איינער דעם אנדערען אָהן וועדטער.

און אָט זיצען זיי ביידע : פרידמאן און פוהרמאן. פרידמאן רעדט און מאכט מיט דער האנד ; ער וווייזט דעם שותּף פאָפּיערען, חשבונות ; ער וואַרפט אויף די ביינדלעך ; ער שוויצט און פער־ענטפערט זיך און רעדט מיט גרויס היץ :

— פארשטעהסט צי ניין ? פארשטעהסט צי ניין ?...

— יא ! איך פארשטעה, ווי אזוי דאָס... פון וואנען אָבער זיכט עס, אז עס זאָל זיין אזוי דאָס ?... — פרעגט איהם פוהרמאן,

ניט רעדען, ניט עסען, ניט שלאָפען, דאָס גאַנצע הויז איז פול מיט'ן „פעטער דן"!... מאיר מאכט שוין אליין א רעדע מיט'ן פעטער מכח זיין קומען. ער פרעגט ביי איהם הויך, אויף קולי־קולות: וואָס וויל ער, וואָס בעגעהרט ער, וואָס פערלאַנגט ער פון איהם?... דער „פעטער דן" האָט אָבער צייט. ער זאָגט:

— חאַפּ נישט, מיין קינד, האָב צייט א ביסעל! מיר וועלען נאָך שמועסען וועגען דעם אויך, אם ירצה שם! דערווייל זאָג מיר בעסער, מאיר־סערדצע, אָט וואָס איך וועל דיך פרעגען...

ניט אזוי אָבער איז זיך בעגאַנגען טייבעלע מיט איהרע קרובים. די מאַדאַם פוהרמאן האָט זיך געשעמט מיט איהר אָרעמער פאַמיליע און נישט געקאָנט לויידען, אז עס איז צו איהר אריינגעקומען איין אָרעמער קרוב אין א צעריסענער קאַפּאָטע, וועו די מאַדאַם פרידמאן איז געווען ביי איהר צו־נאַסט; דעריבער האָט זי געטיילט מיט דער בריייטער האַנד, נאַטירליך, אז מאיר זאָל נישט וויסען, נישט דערפאָר וויל זי האָט מורא געהאט פאר'ן מאן — ניין! זי האָט שוין לאַנג געהאַלטען מאיר'ען שטארק אין די הענד — נאָר וויל עס איז איהר ניט אַנגענעשטאַנען, אז איהרע פרייגד, איהר גילדענע משפּחה, זאָל דערפען אָנקומען צו איהר מאן.

די מאַדאַם פרידמאן איז געווען גליקליכער פון איהר. א גע־זונדע און א פרייליכע, האָט זי געלעבט א גוטען טאָג, געוואוסט פון א וועלט צו זאָגען, שטארק ליעב געהאט דעם מאן, וועלכער איז אויסגעגאַנגען נאָך איהרע טריט, געפיהרט זיך א סך פרייער פון טייבעלען, דהיינו: דעם פאריק שוין לאַנג אראָפּגעוואָרפען, נעגאַנגען אין טהעאטער, נעשלאָסען בעקאַנטשאפט מיט יונגע לייט. עס קאָן זעהר זיין, אז די מאַדאַם פוהרמאן וואָלט זיך אויך דער־לויבט אזוי צו לעבען, וועו איהר פאָטער זאָל ניט הייסען רב לייבצי רב פינחס'ען'ס און זי זאָל ניט הייסען נאָך ער היום „טייבעלע לייבצי'ס". אי, האָט זיך איהר נעבאך געגלוסט אראָפּוואָרפען דעם פאריק און ארויסשטעלען חאָטש א ביסעלע איהרע שענע שוואַרצע האָר! ביי איהר איז דאָך שענערע האָר, ווי ביי דער „געלערע

דער „פעטער דן" איז ניט געקומען צו הערדן פוהרמאן, ווי עס קומט א גאסט — ניין! דער „פעטער דן" איז צו אים גע־קומען, ווי מע קומט צו זיך אהיים פון א ווייטער נסיעה. פריהער האָט מען אריינגעוואָרפען גלייך אין זאל אריין א פערשמירטען, א פערשטונקענעם זאק מיט חפצים, א גרויסען קישען, פון וועלכען עס זענען געפלויגען פערערען א סך, א גרויסען בלעכענעם טשייניק, א פלאש פון בראָנפען, א טלית־ותפילין. און אלײן איז דער „פע־טער דן" אריין מיט'ן וואָלפענעם פעלץ (עס איז געווען ווינטער־צייט), מיט א גרינער שאל, מיט שטיוועל און מיט אזא ליאַרעם, אז אלע זענען טוידט געבליבען פאר שרעק. וואָס איז דאָס פאר א שלאַק? וואר איז דאָס?...

— דאָס בין איך! איך בין עס! דו האָסט מיך ניט דער־קענט? האר אוים א ביסעלע — אָט וועל איך זיך אויסטהון און א ביסעל זיך אָנווארעמען. אי, א קעלט, א ביטערע קעלט!... אזוי? דו זיצט זיך טאקי קיין מעשה ניט! הערסט דו!... און דאָס איז דיין ווייבעל?... קום נאָר אהערצו, מאיר'ל, נא דיר אָפּ שלום־עליכם! א־א־א! מחיה־נפשות אָט דאָ ביי דער הרובע!... א ביסעל בראָנפען וועט מסתמא זיין? הא? ווי מיינסט דו, אשטייגער? אָט וואָס איך די הענט און דאָווען־אָפּ מעריב, וועלען מיר א קאַפּ שמועסען...

מאיר ציטערט פאר כעס און קריצט מיט די צייהן: ער נע־דענקט נאָך דעם „פעטער דן" פון יונגעלווייז, ווי אזוי דער טאטע האָט געליטען פון איהם! נאָר וואָס טהוט מען מיט א פעטער? ארויסטרייבען קאָן מען איהם ניט! מע דארף איהם עפּים געבען, עס העלפט זיך נישט — אבי גיכער פּטור ווערען!

נאָר פון דעם „פעטער דן" וועדט מען ניט אזוי גיך פּטור: ער הערט ניט וואָס מע רעדט צו איהם... מאיר שרייט צו איהם אויף א קול — ענטפערט ער גאָר בויבעריק! ער שטופּט וואטע אין די אויהערען און צעלעגט זיך אין זאל, ווי ביי זיין טאטען אין ווייננאָרטען. ער פּעראומערט אלעמען דאָס לעבען. ער לאָזט

אויף זיך דעם ראָק, ארויסגעלאָפען אין קאנטאָר און אָפּגעזעסען דאָרט ביז שפּעט אין דער נאכט. אויף מאָרגען — וויעדער דאָס אייגענע; אזוי לאנג, ביז דער קרוב האָט א שפּיי נעטהאָן און איז אוועקגעפאָהרען מיט לעריגע הענד.

נאָר ניט אלע קרובים זענען גלייך; עס גיט זיך אויס אמאל אזא סמעליאָק, פון וועמען׳ס הענד עס איז שווער אזוי גיך זיך ארויסצודרעהען! אזעלכער איז געווען דער „פעטער דן", וועלכער פערדיענט, אז מע זאל זאָגען וועגען איהם עטליכע ווערטער. דער „פעטער דן", מאיר׳ס א לייבליכער פעטער פון דער מאמע׳ס צד, איז תמיד געווען א קבצן און האָט תמיד געצויגען ביי דער שוועסטער די קליי, בעת זי, מאיר׳ס מוטער, איז געוואָרען א נגידית׳טע. אליין האָט ער נישט געטהאָן קיין האנד אין קאלטע וואסער, האָט זיך נערעכענט פאר איין איידעלען אידען, וואָס קוקט־ארויין אין א אידישען ספר; דערפאר האָט ער געפאָדערט פונ׳ם שוואָגער, פונ׳ם „בעל־ענלה", ער זאל איהם ביישטעהן אין זיינע נויטען, און וויפיעל מע האָט איהם נעגעבען, איז איהם קארג געווען. א טויבער, מיט שמיקלעך וואָטע אין די אויהערען, איז ער תמיד ארומגענאנגען אוז האָט געוואָרטשעט: ער האָט געהאלטען. אז נאָר פאר זיין איידעלקייט אליין האָט שוין דער שוואָגער, דער בעל־ענלה. זיך בעדאַרפט טיילען מיט איהם אויף דער העלפט... צום סוף האָט ער איהם א שעה פאר׳ן טוידט אפילו פערגעסען ארויינצושטעלען אין דער צוואה אריין!... דער „פעטער דן" האָט דעמאָלט געשוואוירען ביי בארד און פאות, אז צייט ער וועט לעבען וועט ער ניט אנקוקען ניט די שוועסטער, ניט איהרע קינדער!... נאָר וואָס א מענש נעמט אויף זיך, איז נאָך אלץ וועניג. אין א צייט ארום. אז דער „פעטער דן" האָט דערהערט, אז זיין פלימעניק „מאיר־קוואשע׳" איז געוואָרען גאָר א גאנצער גביר, א מיליאָנער, האָט ער זיך מיישב געווען און איז זיך דורכגעפאָהרען צום פלימעניק, צום העררן פוהרמאן, א קוק טהון, וואָס טהוט זיך דאָרט אזעלכעם? פאָרט א פלימעניק, בלוט און פלייש!...

אז זיין נאָמען האָט אָנגעהויבען זיך הערען אויף דער וועלט, האָבען זיך צו איהם א לאָז געטהאָן קרובים פון אַלע זייטען: אַלערליי פעטערס, מוהמעס, שוועסטערקינדער, מחותנים, אזוי גוטע בעקאַנטע, חברים. לכתחילה איז פוהרמאַן געווען שטאַרק צופריעדען, וואָס דער אָדער יענער קרוב איז געקומען צו איהם צו־גאַסט; ער האָט איהם געמאַכט אזא ברייטען „ברוך־הבא", אז דעם קרוב האָבען זיך געשטעלט טרערען אין די אויגען פאַר פרייד און פאַר דאַנקבארקייט.

— אָבער איך האָב געוואוסט, מאיר, דאָס הארץ האָט מיר געזאָגט, אז דו האָסט מיך ניט פאַרגעסען!...

מאיר האָט איהם געגומען אונטער דער האַנד און האָט איהם אויסגעפיהרט איבער אַלע חדרים, געוויזען דאָס מעבעל, דעם גאַנצען הויף, די קלייטען, דעם קעלער — אַלץ, אַלץ! דער קרוב האָט געשאַקעלט מיט'ן קאָפּ און נאָר געזאָגט: „ס ס ס ס ס!..." נאָכדעם האָט איהם מאיר געזעצט ביי'ם טיש אויבענאָן, געלעגט איהם אין טעלער אַריין דאָס שענסטע און דאָס בעסטע און האָט געקאָמאַנדעוועט מיט'ן משרת:

— אליק, א פלאַש דאָס... באָרדאָ! אליק, פון דעם בעסטען דאָס...

אָנגענאָסען דעם קרוב דאָס ערשטע גלאָז וויין, האָט ער איהם דערצעהלט, וואָס פאַר א ווין דאָס איז, וויפיעל ער קאָסט און וועלכע פריצים טרינקען דאָ אזא ווין.

נאָר וויבאַלד דער קרוב האָט נאָר אָנגעהויבען פערהיקען זיך און דערצעהלען, וואָס פאַר א ביטערע צייט היינט איז, וי אזוי די פרנסה איז געשלאָגען. וי אזוי מע ווערד אויסגערישען, וי אזוי ער האָט נעבאַך געהאַט איין אומגליק אויף זיך, עפּים א שרפה, א פראָצעס, — אזוי האָט זיך ביי פוהרמאַנען א ריס געטהאָן אין האַרצען: ער האָט באַלד דערפיהלט, אז דאָ איז עפּים ניט גלאַט, אז דאָס שמעקט מיט געלד. האָט ער אָנגעהויבען פינטלען מיט די אויגען, שאַקלען מיט'ן קאָפּ און קרעכצען, און אויף גיך געהאַפּט

דאָס זיעבעטע קאַפּיטעל.

אויס שותפות — צעשלאָגען די קאָפּפּאָניע.

אין דער צייט, בעת די פירמע „פּרידמאַן עט פּוהרמאַן" האָט אַרויסגעשטעלט די בעקאַנטע גילדענע שילד אויף דעם סקלאַד פון וויין מיט די קלייטען, האָבען די שותפים זיך בעזעצט ביידע אויף דעם אויבערשטען שטאָק פּונ׳ם מויער, אין וועלבען די סקלאַדען האָבען זיך געפונען, און אזוי האָבען זיי געקאָנט, קוקענדיג אין פענסטער, קלויבען נחת פונ׳ם גרויסען געשעפט, וואָס איז אלע מאָל געגאַנגען בעסער און בעסער, חאָטש זייערע שונאים האָבען געזאָגט, אז דאָס קאָן ניט אויסגעהאלטען ווערען, און פרידמאַן און פּוהרמאַן וועלען מוזען אין גיכען אָנזעצען. פרידמאַן און פּוהרמאַן האָבען געהערט, וואָס די וועלט רעדט פון זיי, און האָבען זיך אין האַרצען אויסגעלאַכט פון די דאָזיגע „לייטישע מיילער", און האָבען זיך געטהאָן זייערס: פרידמאַן איז געזעסען איבער די ביכער און האָט געהיט דעם חשבון, ווי א הונד די שוועל, און פּוהרמאַן האָט פּערריסען די נאָז אזוי הויך און ארויסגעשטעלט דעם בויך מיט אזא גדלות, ווי עס וואָלט שוין גאָר ניט זיין קיין גלייכען צו איהם אויף דער גאַנצער וועלט. ווער וואָלט געזאָגט, אז אָט דעם זעלבען פּוהרמאַן קאָנט איהר טרעפען צו יעדער צייט אין דער היים איבער א טאָפ קאַרטאָפּלעס און הערען, ווי ער רייסט אויס די דיענסט פּאר איין איבעריגען צעהנדליג אייער, וואָס זי האָט געקויפט?

— לאָזט שוין איבער אויף נאָך א מאָל! — האָבען די מאַנען געזאָגט מיט א געלעכטער.

— זעה נאָר, ווי זיי זעצען די נשמה! — האָבען די ווייבער געענטפערט אויך מיט א געלעכטער און האָבען זיך בײַ׳ם געזעגענען אזוי שטאַרק געקושט, גלייך ווי זיי וואָלטען זיך אָפּגעזעגענט אויף אייביג.

קומענדיג אהיים און אריינלעגענדיג זיך אין בעט אריין, האָט טייבעלע גענאָגט צו מאיר׳ען:

— מע זאָגט, אז פון א חזיר׳שען עק קאָן מען קיין שטריימעל ניט מאַכען... פֿאַרט בערצי׳ס א טאַכטער! ביי מיין טאַטען וואָלט שוין א קינד ניט גערעדט אזעלכע מיאוסע, גראָבע ווערטער! און ווי געפעלט דיר א ביסעל, ווי זי האָט זיך עם צעלעגט מיט איהרע שמאַטעס? כלעבען, מאָטעל איז שוין א סך לייטישער פון איהר, חאָטש ער ציטערט אזוי איבער איהר. איך וויים ניט, וואָס האָט ער אין איהר אזעלכעם דערזעהען, וואָס ער פֿאַרקעוועט אזוי ארום איהר?...

אין דער דאָזיגער מינוט האָט זיך מלכה צענאָסען פֿאַר גע־לעכטער, לייגענדיג ביי זיך אין בעט:

— חא־חא־חא! ווי א סאַראָקע אויף א חזיר — חא־חא־חא! און וואָס פֿאַר א באָלוואַן ער איז! יארעמע דער סטאַראָזש — חא־חא־חא! פֿאַלאָזשים, איך בין איהם ניט מקנא: זי איז אויך נישקשה פון א שלאָק! א סחורה!... איך האָב געהערט פון איהר נאָך מיידעלוויז, אז זי שלעפט די דיענסטען פֿאַר די צעפּ. דער־פֿאַר אָבער געהט זי מיט צוויי צוויעקעם אין די אויהערען, און זיי פֿאַסען איהר, ווי מיינע וועהטיגען! ביזט עפּיס א מבין, מאָטעל, אויף זיינע לייפּען? חא־חא־חא! און זי קוועלט נאָך אָן פון איהם, חא־חא־חא!...

נעשיקט, און טייבעלע האָט שיער ניט געפֿלאָצט, קוקענדיג אויף מלכה׳ס סאמעטענעם בורנאָם מיט שלימאמעס, וואָס בערצי וויינ־שענקער האָט איהר געמאכט צו דער חתונה.

ערשט נאָך דער חתונה, אז זיי זענען זיך צונויפגעקומען צו־זאמען מיט זייערע מאנען, וועלכע האָבען זיך געמאכט גאנץ אפּטע וויזיטען, וויי אלטע חברים, ערשט דעמאלט האָבען זיך די דאָזיגע צוויי יונגע וויבלעך בעקענט פערזענלעך, און אך! ווי ליעבליך, ווי פרײנדליך זיי האָבען זיך צעריבט צווישען זיך, קנאקענדיג די ניסלעך און פערטרינקענדיג מיט קאלט וואסער און מיט אלערליי איינגעמאכטסען, ווי עס פיהרט זיך ביי אונז. עס האָט זיך זיי אויסגעוויזען, אז זיי קענען זיך שוין פון הונדערט יאָהר, און פון וואָס האָבען זיי נישט איבערגעשמועסט אין דעם ערשטען מאל? די קאסטענס מיט די שאפּעס האָבען זיך געעפענט, אלע מלבושים זענען אָנגעמאָסטען געוואָרען, אפילו די ציכלעך פון די קישענס, אפילו דאָס גרעט איז ארויס אויף דער סצענע, און דאָס אָנקוועלען מיט דער שמחה איז גאָר ניט צום בעשרייבען!

און זייערע מאנען, מאָטעל מיט מאיר׳ען, זענען, געוועהנליך, געזעסען אין א בעזונדערען חדר און האָבען זיך, ווי דער שטיינער איז ביי יונגע איידעמס, נעשפּיעלט אין שאך ביז זייגער צוועלף אין דער נאכט, און אז זיי האָבען זיך שוין אָפּגעזעגענט און גע־קליבען זיך געהן אהיים, זענען זייערע וויבלעך נאָך אלע געזעסען אייגנעלעבט איינע אין דער אנדערער און האָבען געהאלטען פונקט אין מיטען א אינטערעסאנטען שמועס, ווי אזוי זי, מלכה, האָט דאָס ערשטע מאל גערעדט מיט איהר חתן, און ווי אזוי זי, טייבעלע, האָט זיך געפיהרט מיט איהר מ׳ן באלד נאָך דער חתונה.

— אהיים! אהיים! שוין צייט אהיים! — האָבען די מאנען זיי אָנגעהויבען אונטערצוטרייבען.

— אָט באלד! אָט באלד! — האָבען די וויבער געענטפערט, גאָרניט געקאָנט זיך אָפּרייסען איינע פון דער צווייטער.

דאָס זעכסטע קאפּיטל.

א זעלטענע לויבע צווישען צוויי פרויען.

פריהער, מיידעלווייז, האָבען זיי זיך גאָר נישט געקענט. דאָס הויסט, וויסען האָבען זיי דוקא געוואוסט איינע פון דער אַנדערער: טייבעלע רב לייבצי'ס האָט געוואוסט, אז ביי בערצי וויינשענקער אי'ז דאָ א טאָכטער, א גראָבע מויד, וואָס קען זיך מיט אַלע שכורים פון איהר פאָטער'ס וויינשענק, און נעמט־צו געלר אום שבת, און ניט אויסגאָב אום שבת, און איז שוין אָנגעשטאָפּט מיט יאָהרען, און איז שען „ווי מיינע צרות" און נאָך, און נאָך... און מלכה בערצי'ס האָט געהערט, אז ביי רב לייבצי רב פּינחס'ע'ס איז דאָ א טעכטערעלע, א קליינס און א גרינס, קוים וואָס עס רעדט, בייז ווי א יאשטשערקע, קוקט נישט גלייך אויף קיין מאנסביל און געהט־אוים נאָך אַלע שניידעריונגלעך, און נאָך, און נאָך... ערשט דעמאָלט האָבען זיי זיך אָנגעקוקט רעכט, בשעת זיי זענען געוואָרען כלות פון איין שטאָדט — דעמאָלט האָבען זיי זיך גוט בעטראכט פון קאָפּ ביז די פים; איינע האָט געוואוסט, וויפיעל קלייד־לעך און וואָס פאר א שאלעכעל די אַנדערע האָט, און וויפיעל ארשין בלאָנדען זי האָט זיך געקויפט, און וואָס פאר א מתנות דער חתן האָט איהר געשיקט, — און ביידע האָבען זיי נעטראָנען גלייכע שמערצען: מלכה האָט מקנא געווען טייבעלען אויף דעם טיערען בראָש מיט די אויהערינגלעך, וואָס איהר רייכער מחותן האָט איהר

אלטיג שטוב מיט א נאמען — און נישט מעהר! דאס ביסעל קא־פימאל, וואס מאטעל פרידמאן האט צונויפגעשלאגען, האט ער ארויסגעבראכט אין דער דירה, וואס ער האט זיך אויסגעבויט, מיט'ן קעלער, וואס ער האט צורעכט געמאכט, און וויל ער האט שוין געהאט א נאמען, האט ער אראפגעבראכט א טראנספארט וויין אויף קרעדיט, און זיצענדיג אזוי איינמאל אין א ווינטערנאכט אי־בער די חשבונות, האט ער שטיל א רוף געטהאן זיין וויב:

— מלכה, קום נאר אהער אויף א וויילע!

— וואס איז, מאטעל?

— מלכה, מיר שטעהען שמאל, מלכה! דו זעהסט? אט איז דער חשבון אינגאנצען פאר די אויגען: עס געהט אונז אפ־טרעף וויפיעל?

— וויפיעל? וויפיעל?

— פינף טויזענד זענען מיר שולדיג, און צעהן טויזענד דאר־פען מיר האבען צום מארק. מיר מוזען דאס האבען! פופצעהן טוי־זענד מוזען מיר האבען, דו פארשטעהסט צי ניין?...

נו, איז דען א חידוש, וואס מאטעל האט צוגענומען מאיר'ן פאר א שותף, און וואס פריידמאן און פוהרמאן זענען געווארען פערבונדען מיט פריינדשאפט און מיט ליעבשאפט נאך מעהר, ווי אמאל, ווי אין די יונגע יאהרען?

נאר ווי זייער פריינדשאפט און זייער ליעבשאפט איז גרוים געווען, אזוי איז די פריינדשאפט מיט דער ליעבשאפט צוויישען זייערע וויבער געווען הונדערט מאל אזוי גרוים און אזוי שטארק. דאס איז געווען א ברענענדיגע ליעבע צוויישען צוויי ליבליכע שוועסטער, וואס זענען איבערגענעבען איינע דער אנדערער מיט'ן לעבען, מיט'ן גוף און מיט דער נשמה!

דער דאזיגער שענער געשיכטע פון דער ריהרענדיגער פריינד־שאפט צוויישען די צוויי יונגע פרויען שענקען מיר אין אונזער ער־צעהלונג נאר א בעזונדער קאפיטעל.

מען א קוילעטש פון אויבען, א קוילעטש פון אונטען, צווישן ביינעל ביי די זייטען און אין מיטען עטליכע שטעקעלעך מיט פינטעלעך.

מע קאָן זאָגען, אז די דאָזיגע חתימה איז קיינעם ניט אזוי שטארק געפעלען געווען, ווי איהם אליין, און טאקי דעריבער האָט ער קיינמאָל ניט געקוקט, אויף וואָס ער חתמ'עט זיך; אבי די חתימה זאָל אויסקומען מעהר פערדרעהט און פערפלאָכטען. הלואי וואָלט פוהרמאן מעהר אריינגעקוקט אין דעם, וואָס פרידמאן הייסט איהם זיך חתמ'ענען, וואָלט אפשר געווען פיעל נוצליכער און נעזינטער פאר איהם!...

פוהרמאן האָט אָבער נישט געהאט קיין שום סבה ניט צו גלויבען און ניט צו פערלאָזען זיך אויף זיין חבר, אויף זיין שותף פרידמאן. ערשטענס, קען ער דאָך מאָטלען פון קינדווייז אָן פאר איין עהרליכען; צווייטענס, האָט פרידמאן פון זיינטוועגען געטהאָן אזוי פיעל, וואָס מע טהוט ניט אפילו איין אייגענעם ברודער; דריטענס, איז פרידמאן אליין איין עושר; און ועל כולם, ווען ער זאָל זיך ניט פערלאָזען אויף פרידמאנען, מוז ער דאָך אליין זיין אומעטום, אכטונג געבען אויפ'ן געשעפט, אריינקוקען אין די חשבונות — און דאָס איז שוין א צו שווערע הלכה פאר מאיר־קוואשע! נענוג פאר איהם, וואָס ער מישט זיך צווישען די פריקאזטשיקעס, זאָגט זיי דעות שטענדיג, רייסט זיי אוים פאר איין איבעריגען גראָשען, זשאָלעווט עסען די משרתים, הויבט־אויף א גוואָלד פאר א ביסעל וויין, וואָס מע האָט אומגעהרען פערגאָסען, רייסט־אראָפ שכירות ביי'ם סטאראָזש און פיהרט זיך אויף בכלל, ווי עס דארף זיך אויפפיהרען א שטרענגער בעל־הבית, וואָס היט אָפ דאָס געשעפט...

פרידמאן האָט דאָס געזעהן און איז געווען פון דעם זעהר צופריעדען: נעווים, נעווים, אזוי דארף זיך טאקי פיהרען א בעל־הבית! — און אליין האָט ער זיך נענומען צום חשבון...

פריהער, אז זיין שוועהר בערצי וויינשענקער איז געשטארבען, האָט ער איהם איבעריאָזט איין אייגעפאָלענעם וויינקעלער, איין

— דער דאָזיגער ווייַן איז אַ ביסעל צו דאָס... מע דאַרף אויסשרייבען אַנדערע הערינג, מחמת זיי זענען שוין געוואָרען דאָס... איהר זאָלט מיר אויף ביינאכט צוגרייטען אַ חשבון פון אַלע דאָס...

און חאָטש אַלע האָבען נאָענ גוט געוואוסט, אַז דער הערר פוהרמאַן פערשטעהט אזוי וואָס אין חשבון טהוט זיך, פונקט ווי דער האָהן פערשטעהט אין „בני־אדם", דאָך האָט מען איהם דעם חשבון נעמוזט ברענגען, און ער האָט אויף מאָרגען געגעבען דעם קאַסיר אַ מיאוסען פּסק:

— וואָס פאַר אַ דאָס האָט איהר מיר נעכטען געגעבען? איך האָב פיינט אזעלכע דאָס!...

און קוים איז ער אַרויסגעטרעטען פון קאַנטאָר, אזוי האָט זיך יוסעלע דער משרת תיכף ומיד צעלענט אויפ'ן שטוהל מיט'ן בויך אַרויסגעשטעלט, פונקט ווי דער הערר פוהרמאַן, און בלאָזענדיג און פּעכענדיג, האָט ער איהם איבערגעקרימט:

— וואָס איז דאָס פאַר אַ דאָס? איהר זאָלט מיר דאָס!...

צוויישען חברה פּריקאַזטשיקעס ווערד אַ געלעכטער. עס איז דערנאָנגען דערצו, אַז איינמאָל איז דערפון פּרידמאַן געוואָהר געוואָרען, האָט ער יוסעלע דעם משרת דורכגעטריבען. פּרידמאַן האָט נישט געוואָלט, מע זאָל לאָכען פון זיין שותף! פּרידמאַן האָט געלעבט זעהר גוט מיט פוהרמאַנען! אין יענער צייט איז פוהרמאַן געווען דער „געלד־שידוך"; זיין נאָנצע ירושה, די הונדערט טויזענד רובל, האָט ער אריינגעבראַקט אין געשעפט אריין, און אויף אַלע פאַפּיערען איז געווען געחתמ'עט פוהרמאַן גלייך מיט פרידמאַנען. חתמ'ענען זיך האָט פוהרמאַן זעהר ליעב געהאָט; אַז עס איז נעקומען צום חתמ'ענען זיך, האָט ער פערקאַטשעט די אַרבעל, אַוועקגעוצעט זיך מעשה מיניסטער און אַ שנייד געטהאָן דעם נאָמען „מאיר פוהרמאַן" מיט אזא קוראזש און מיט אזוי פיעל דרייִדעלעך און פלעכטעלעך, אַז עס איז אויסגעקו־

לויפען פרידמאנען (אונזער מלטער בעקאנטער — „מאטעל־מזיק") מיט א פאק חשבונות אין דער האנד. אונזער מאטעל האט זיך ניט שטארק פערענדערט פון יענער צייט, וואס מיר האבען איהם אוועקגעווארפען ביי זיין שוועהר אויף קעסט: דער זעלבער פרייר־ליכער לעבעדיגער מאטעל, וואס אמאל, נאר בענייט מיט א קליין בערדעל, אייראפפאיש געקליידט, מיט א קאפעליש אויפ'ן קאפ, און, ווי אמאל, גיך־ניך גערעדט, געלאפען, ניט גענאננען, ווארפענדיג מיט די לאנגע הענד, ווי א ווינדמיהל מיט די פליגעל, און אויפ'ן פנים א שמייכעלע פון א פערנומענעם מענשען, וועלכער האט פער־געניגען דערפון, וואס ער איז אזוי פערנומען.

נאך זעלטענער זהט מען אריינגעהן אין קאנטאר אריין דעם העררן פוהרמאן (אונזער בעליעבטער „מאיר־קוואשע"). זעהט איהר, דער הערר פוהרמאן האט שוין דוקא א פנים פון איין עושר: סאליד און גראב, געהט א ביסעל שווערליך ביי דער ערד, מיט א שענער קיילעכיגער שווארצער בארד, די באקען תמיד מיט א פארב, די ליפען גראב און רויט, און אז ער גענהט, שטעלט ער זיך אפט אפ אויפ'ן וועג און בלאזט זיך אפ א ביסעל, די פאלעס צענומען, און א שענע ווייסע מאנישקע מיט א שווארצען בריייטען זשילעט נעמען־ארום גאנץ פעסט זיין קיילעכיג בייכעל, וועלכס האט א השגה צו וועלען מיט דער צייט נאך קיילעכיגער. ער גענהט אריין צו זיך אין „קאנטאר" אריין (אזוי רופט מען די קליט, וואו דער קאסיר שטעהט ביי'ם טישעל און קלאפט אויף די ביינדלעך) זעהר שטרענג, מיט גרויס קוראזש, און פיהרט זיך מיט די מענשען זעהר שטרענג; „ער בלאזט פון זיך", ווי מע רופט דאס. און מע האט מאקי פאר איהם דרך־ארץ, בעת ער קומט אריין, הגם מע לאכט פון איהם און מע קרימט איהם איבער צווישען חברה פריקאזטשי־קעס, בעת ער גענהט צוועק. ער האט זיך זיין אייגענעם שטוהל אין „קאנטאר", אויף וועלכען ער צעלעגט זיך מיט גרויס גדלות, ווי ביי'ם מאטען אין ווייננגארטען. און יעדעס מאל, וואס ער גענהט אריין, מוז ער עפים זאגען א דעה:

דאָס פינפטע קאפּיטעל.

„דעפּא פּרידמאן עט פּוהרמאן".

אָט וואָס פּאַר א שילד מיט גאַנץ גרויסע גילדענע בוכשטאַבען עם הענגט אויף דעם וויין־סקלאַד פון מאָטעל־מזיק און מאיר־קוואשע.

אמאָל, גאָר אמאָל, מיט א יאָהר פופציג צוריק, איז געווען אויף דער וואנד אָנגעשריבען מיט שוואַרצע אותיות אויף אידיש: „בכאן מוכרים יין גפן כשר לפסח". ווער האָט זיך עס געקאָנט ריכטען דעמאָלט, אז פון יענעם אַרעמען צניעות'דיגען לשון־קודש־ברעטעל וועט אמאָל אויסוואכסען א גרויסע ליכטיגע שרייענדיגע שילד מיט גאָלדענע אותיות!

און דער סקלאַד גופא? דאָס איז שוין נישט יענער קעלער, וואָס איז געווען אמאָל פּאַר בערצי וויינשענקער — ניין! דאָס איז שוין א גרויסער שענער מויער מיט עטליכע אָפּטייקונגען, און אויף יעדער אָפּטייקונג הענגט איין אַנדער ברעטעל: דאָ פּערקויפט מען אויסגעזוכטע וויינען און ליקערען; דאָ — באַקאַליינע סחורה; דאָ — געוואַלצענע זאכען. עס פליהען ארום פּריקאַזטשיקעס מיט וויסע פּאַרטיכער און מע רעדט אויף רוסיש. ביי דער זייט, אקעגען דער טיר, ביי א קאַנטאָרקע, שטעהט א קאַסיר מיט א פּערער, פּערשטעקט הינטער'ן אויהער, און קלאָפּט א גאַנצען טאָג אויף די ביינדלעך. זעלטען־זעלטען זעהט מען דורכ־

טייבעלע האָט דאָס גאָר ניט געלייקענט פאָר מאיר'ן אליין און פלענט איהם גאנץ אָפטליך ארויסזאָגען דעם אמת, אז ער קומט ניט צו מאָטלען, ווי הימעל צו דער ערד; אז מאָטעל איז טאקי פּאָרט א מענש, און ער, מאיר, איז געווען א קוואשע און וועט בלייבען א קוואשע! אפילו אציגנד, אז מאיר האָט בעקומען די ירושה, האָט איהם טייבעלע ניט אויפגעהערט צו טאָטשען:

— דאַרפסט געווים דאָנקען מאָטלען, וואָס ער וויל דיך צו־נעמען פאָר א שותף, אזא באָבע אין פאָסטעלעס, ווי דו ביזט! מעגסט זיין זיכער, אז מאָטעל וועט שוין האָרעווען פאָר דיר אויך, און דו וועסט זיך וויטער גלעטען דאָס בייבעל און ארומגעהן, ווי א לעהמענער גולם, פון שמוני'ן צו בוני'ן, און רעדען פון פאָלי־טיק, גלייך ווי דו וויסט אפילו, ווער עס האָט דיך געשלייערט!...

— נו, טייבעלע, ענגוג שוין, כלעבען! ענגוג שוין דיר דאָס... ביזט אפשר טאקי דאָס... גערעכט, אָבער ניט אזוי דאָס... ניט אינגאנצען!

— צי איך בין גערעכט? אודאי בין איך גערעכט! איך פרעג דען ביי דיר, צי איך בין יאָ גערעכט, צי ניט גערעכט? געפעלט דיר א ביסעל איין אויסשמועס פון א לאנד־חכם?!...

— ניין, טייבעלע, איך מיין ניט דאָס! איך מיין דאָס! איך זאג דאָך אליין דאָס!...

— דאָס־דאָס, דאָס־דאָס! מעהר הערט מען פון דיר ניט אז „דאָס"! דיין „דאָס" ליגט מיר שוין אט־א־דא! נעה שוין, נעה אוועק פון מיר, לאָמיך דיך חאָטש ניט אָנקוקען!...

שטיל, אָהן וועדטער, נעהט מאיר אוועק פון טייבעלען, ציהט זיך אויס אויף דער קאנאפּע מיט'ן פנים ארויף צו דער סטעלי און שוויצט, און דאָס פנים איז איהם רויט, ווי א צוויק.

פון דעסטוועגען האָט ער זיך שטאַרק „אויסגעאיידעלט", אזוי, אז עס איז שווער געווען צו דערקענען, צי איז מאיר א איד פון לער־נען, צי א גראָבער יונג? היינט האָט ער שטאַרק ליעב געקרינגען בענוצען לשון־קודש־ווערטער, וואו מע דאַרף און וואו מע דאַרף ניט. דערפאַר אָבער האָט ער ביי זיך אין שטוב אויפגעפיהרט זיך גאָר נישט מעשה למדן און אריסטאָקראַט, דהיינו: אז ס'איז געקומען צו דער טיי, האָט ער געמוזט ארָאפוואַרפען פון זיך די קאַפּאָטע מיט די שטיוועל, און אזוי, האַלב־נאַקעט און בארוועט, זיצען און שוויצען איבערן סאַמאָוואַר... אך, וויפיעל טרערען האָט דערויף טייבעלע פערגאָסען! וויפיעל טעג און נעכט האָט מאיר אליין איבער דעם צוגעקרענקט! נאָר פארפאַלען! איהר וועט שוין מאיר־קוואשע ניט איבערמאכן. אזא איז ער געבוירען געוואָרען ביי זיין טאַטען און אזא וועט ער שוין שטאַרבען!

ווי לאַנג האָט מאיר געקלאָגט נאָך זיין פאָטער — דאָס קאָנען מיר ניט וויסען; מיר וויסען נאָר, אז וויבאַלד ער האָט נאָר בע־קומען די ירושה אין דער האַנד אריין, האָט מאיר נישט געוואוסט, וואָס טהוט מען מיט אזא סומע געלד? און וואר וויסט, וואָס מיט מאיר'ס געלד וואָלט געוואָרען, וועו זיין אלטער חבר מאָטעל וואָלט איהם ניט געקומען צו הילף און בייגעשטאַנען אין זיינע נויטען!...

מיר קאָנען נישט אָפּלייקענען, אז מאָטעל פלעגט ניט איין מאָל מיטהעלפען זיין אלטען חבר ביי דער נויט, און טייבעלע איז איהם געווען זעהר דאנקבאר און האָט תמיד געשעצט מאָטלען פיעל העבער פון מאיר'ען, און האָט שטענדיג מקנא געווען מלכה'ן, וואָס זי האָט אזא מאן, ווי מאָטעל. זאָל אָבער דער לעזער קיין טעות ניט האָבען און ניט מיינען חלילה, אז טייבעלע האָט ליעב געהאַט מאָטלען און פיינט געהאַט מאיר'ען; חס ושלום! מיר זענען דאָך עפּיס אידען, ניט קיין גויים! טייבעלע האָט מקנא געווען מלכה'ן אויפ'ן מאן, גלייך ווי זי האָט איהר מקנא געווען אויפ'ן זיידענעם מענטעלע, אויף די פערעל, אויף דער שטוב, אויף די קינדער.

אז עס איז שוין פון זיי נישטא קיין גראשען. דיינע טרערען זענען ארויסגעוואָרפען: איך קאָן ביי׳ם שוועהר אויף קעסט ניט זיצען. טהו א קוק, ליעבע מוטער, אויף מיין חבר מאָטלען — ער איז דאָס נליקליך! מע זאָנט, אז ער שוין א גביר, — און איך בין נעבליבען ביי׳ם יחום! איך בין א גרויסער בעל־הוצאה, וואָרום מיין טייבעלע איז ניט נליך צו מלכה בערצי׳ס, וואָס לויפט אליין אין קעלער אריין נאָך וויין און שטעהט ביי׳ם אויוון! מיין טייבעלע איז דערצו נישט געווען נעוואָרען; זי זאָנט, אז זי איז א גביר׳ס א שנור, קאָן זי זיך פערגינען האלטען צוויי דינגס־טען, וואָרום וועז ניט דאָס, יואָס מע זאָנט, אז מיין טאטע האָט א סך נעלד, וואָלט זי מיך נאָר ניט נעווען נענומען... זי איז דען ניט נערעכט? היינט האָבען מיר דאָך שוין א קינד אויך, דאנסען נאָט. אפילו זעהר א שען מיידעלע, ווי צוויי טראָפען וואסער טייבעלע, נאָר מע דארף איין אס... לכן בעט איך דיך, ליעבע מוטער, האָב רחמנות אויף דיין קינד און לאָז מיך ניט פאלען! זאָג דעם טאטען, דעקוטשע איהם — ביז וואנען איז דער שיעור?"...

פון די דאָזינע צוויי בריוולעך זעהט דער לעזער ארויס, אז אייגער פון אונזערע העלדען הויבט ערשט אן צו לעבען אויף דער וועלט, און דער צווייטער ליגט טיף־טיף אין דער ערד און באקט בייגעל! און אפילו שפעטער, אז מאיר האָט נאָך זיין פאָטער׳ם טוידט בעקומען ירושה הונדערט טויזענד רובל, איז זיין לעבען דערפון נישט בעסער, נישט זיסער נעווארען.

א קוק טהון אויף מאיר׳ען, וואָלט מען נעקאָנט מיינען, אז ער לעבט זיך נאנץ צופריעדען: די זעלבע אנגעבלאָזענע באקען מיט׳ן נלאָנצענדיגען שטערן; די זעלבע פולע רויטע ליפען, וואָס פריהער; דערצו האָט ביי איהם נאָך אנגעהויבען וואכסען א בייכעל מיט א שענער קיילעביגער שווארצער באָרד, אזוי אז ער האָט בעקומען א פנים פון א פיינעם נגיד. און חאָטש אפילו אין איהם זענען פערבליבען אייניגע אפשניצלעך פון דעם פאָטער, ווי דאָס וואָרט „דאָס" נאָך יערער פראָזע וכדומה אזעלכע מאגיערען,

אט וואס מאטעל שרייבט צו זיינע עלטערען:

„טייערע עלטערען! איהר שרייבט מיר, אז איך האב אייך נעשיקט א קורצען בריעף, איז דאס דערפאר, ווייל איך בין שטארק פערנומען און קאן זיך ניט אפריסען קיין צייט אפילו צו אייך א גרעסערען בריעף אמאל אנשרייבען! איהר ווייסט דאך, אז מיין שוועהר האט מיר איבערגענעבען אינגאנצען זיין געשעפט, וואס האט איצט אנגעהויבען נאך בעסער נעהן ווי פריהער, אזוי, אז איך מיט מלכה'ן האבען שוין קיין הענד ניט. צום מיינסטען נעהט אפטאוט פערקויף פון רוסישע וויינען, און ביי אונז קויפט מען פון עטליכע שטעדט. וועז מיר זאלען האבען נאך א צוואנציג טויזענד רובל, וואלטען מיר אויסגעשריבען אויך אויסלענדישע וויינען, און דערפון וואלטען מיר גאר גליקליך געווארען. נאר וואו נעמט מען אזוי פיעל קלינגערס? א דאנק גאט דערפאר אויך; קיין גביר בין איך ניט, נאר א נגיד יא. דער שוועהר האט שוין איבערגע־שריבען זיין נאנצען הויף מיט אלע קלייטען אויף מיין נאמען. איך האב היינטיגס יאהר אריינגעטראגען קאפיטאל און בין שוין, דאנקען גאט, לייטען גליק — א קופיער... מלכה וואלט אייך אליין צוגעשריבען א גרים, לאזט זי ניט דאס קינד. זעהר א וואויל־ער יונגאטש, נאר א גרויסער שרייער. שרייבט מיר, וואס איז די מעשה מיט מאיר'ס פאטער, וואס ער וויל זיין אייגענעם זוהן נישט העלפען אפילו מיט קיין גוט ווארט? דער דאזיגער בעל־עגלה טראכט, אפנים, אין קבר אריין מיטנעמען דאס געלד? א ביטערער רחמנות אויף מאיר'ן נעבאך מיט'ן וויב: זיי בלאנקען זיך דא ארום, און מיט'ן שוועהר, מיט רב לייבצי רב פינחס'ל'ס, קאן ער ניט הויזען, און פאהרען אהיים צום בעל־עגלה האט ער מורא — א גאט'ס רחמנות!"...

די זעלבע פאסט טראגט נאך א בריעף, פון מאיר'ן צו זיין מוטער (צום פאטער האט ער מורא צו שרייבען):

„ליעבע מוטער! איך האב מיט גרויס דאנק מקבל געווען די הונדערט רובל, וואס דו האסט מיר צוגעשיקט, און בין דיר מודיע,

דאָס פיערטע קאפיטעל.

אראפ פון קעסט.

„דו פארשטעהסט צי ניין? דו פארשטעהסט צי ניין?" — אט די דאזיגע ווערטער האָבען אונזער מאטלען געקלונגען א גאנצען ווע אין די אויהערען, נאָר ער האָט זיי אין זינען געהאט, ווי דעם פאר־א־יאהריגען שניי.

מאטל האָט פאר זיך איצט א גאנצע וועלט!

וועמען הערט ער אצינד, אז זיין טייערע מלכה זיצט אט דא ביי דער זייט, און ער פיהלט זי נעבען זיך, און עס מאהלט זיך איהם אויס, אז נאָך אזא, ווי מלכה, איז שוין גאָר אויף דער וועלט נישטא!

און ווירקליך, נאָך אזא מלכה איז אויף דער גאנצער וועלט נישטא! קיינער קאָן אזוי ניט ארומדרעהען זיך א גאנצען טאָג אין שטוב, ווי מלכה, אז עס זאל זיין אי פרייליך, אי אלע ארבייט אפגעטהאָן; קיינער קאָן אזוי ניט קאָכען און באקען אלײן און נעהן ארום זיך ריין, ציכטיג, ווי מלכה; קיינער קאָן אזוי ניט פיהרען דאָס גאנצע ווייגעשעפט און דערצו אין זינען האָבען דעם מאן, אז ער זאל עסען צו דער צייט, שלאָפען צו דער צייט און זאל אויך ניט זיצען צונויפגעלעגט די הענד; קיינער קאָן אזוי ניט צושטעלען אזוי פיעל פערגעניגען דעם מאן מיט'ן פאטער און אותקגעבען אזוי פיעל ליעבע, אזוי פיעל טריישאפט, ווי מלכה!

אם ירצה שם... הא? וואָס זאָנסט דו, מאָטעל? איאָ, איך בין נערעכט?... קוק ניט, וואָס דיין טאַטע איז א קבצן. עס איז דרינען פארהאן א סך צו רערען!... אָבער דו דארפסט זיין א נגיד. דו מוזט זיין א נגיד מיט גאָט'ס הילף... דו הערסט צי ניין? אָט וועסט דו געדענקען מיין וואָרט: זאָלסט מיך אָנרופען ליגנער, אז אין צעהן יאָהר ארום, נישט מעהר ווי צעהן יאָהר, וועט אונזער מאָטעל ארויסשיקען נאָך אונז א קארעטע מיט פיער בערד־נענדיגע שקאפעס — אנדערש וויל איך ניט, דו הערסט צי ניין? און מע וועט אונז ברענגען אין א דרייגאָרענדיגען מויער, דו הערסט צי ניין? מיט גלעזערנע פאָרלאָגעס, מיט לאַנגע שפיענלען, דו הערסט צי ניין? מיט טייערע פאָטעלען, דו הערסט צי ניין? אָט דער עיקר איז, מאָטעל, דו פארשטעהסט צי ניין, — דער עיקר איז היטען דאָס קערבעל דארט וואו מע דארף, דו פארשטעהסט צי ניין? און דארט וואו מע דארף א וויז טהון, א גלאַז טהון, עס זאָל יענעם א צופ טהון ביי'ם הארצען און א בלענד אין די אויגען, — דארט טאָר מען ניט זיין קיין פארך, דו פארשטעהסט צי ניין? און פיהרען זיך מיט א שוועהר, מיט א ווייב — דאָס דארף איך דיך ניט לעהרנען; דערווייף ביזט דו ניט מאיר־קוואשע און דיינע עלטערען זענען ניט קיין בעלי־עגלות, דו פארשטעהסט צי ניין?

אויפ'ן זוהן מיט אזא רציחה, ווי ער וואלט איהם וועלען דורס זיין.

פון דעסטוועגען, אז ס'איז געקומען צו דער חתונה, איז אויך דער פאטער נכשל געוואָרען, געהאפט איין איבעריגע כוסה, און די צונג האט זיך איהם אויפגעבונדען. ער איז צוגעגאנגען צום מחותן, צו רב לייבצי רב פינחס'ע"ס, ארומגענומען איהם אויפ'ן בעל־עגלה'שען אופן און האט איהם געפרעגט, אויף קאטאוועס, צי ווייסט ער דעם חילוק פון א פערד ביז א שקאפע און ביז א זשערעבץ... א סקאנדאל! א סקאנדאל! דאס זאל געווען זיין פאר דער חופה, וואלט רב לייבצי רב פינחס'ע"ס געווויס געפאהרען צוריק אהיים. אציגנד איז שוין געווען פארפאלען. א סקאנדאל! א סקאנדאל!...

אויף מארגען, אז מאיר'ס פאטער האט זיך אויסגעניכטערט, האט ער דעם מחותן מפצה געווען פאר דעם בזיון מיט מזומנס, און געזעגענעדיג זיך מיט'ן זוהן, מיט מאיר'ען, האט ער איהם אויג אויף אויג געזאגט:

— פארגעס ניט, זוהנא, דאס... אז דו האסט זיך פאפאריעט צווישען מיוחסים, איידעלע לייט, וואס דו ביזט ניט ווערטה זייער דאס... זייער פאדעשווע. צווישען איידעלע לייט וועסט דו זיך אויך אמאל אויסאיידלען, מחמת דו ביזט נאך דערווייל א דאס... עס איז ניטא קיין ערגערס אויף דער וועלט פון א דאס... און מכח נעלט, פרנסה, האסט דו ניט וואס צו זארגען, מחמת דו האסט נאך א דאס... א געזונטען מאטען. אמת, נעכטען האב איך זיך אביסעל דאס... צעשאקעלט, נאר מען איז דאך א דאס... א מענטש. א גוי זאגט א גלייכווערטעל... עס איז פארהאן, דאכט זיך, אויך א דאס... א פסוק אזא. הכלל, ברודער, שמיר און דאס... איך מיין, פאהר געזונטערהייד!...

אין דעם זעלבען מאג האט מאטעל'ס פאטער אויך געהאלטען א רעדע פאר זיין זוהן, נאר אויף איין אנדער אופן:

— נו, מיין ווייב, האב איך דיר ניט געזאגט, אז מיט מא־טעלען האבען מיר קיין דאגה ניט, אז מאטעל דארף זיין א גביר,

פּעלט איהם די מתנה? אָ! ער פיהלט, אז זי שטעהט נעבען איהם... ער ריהרט זי אָן אומגעהרען ביי דער האנד... זי קוקט אויף איהם און שמייכעלט... ער נעמט זי אָן שטאַרקער ביי דער האנד — זי לאָזט זיך... ער חאַפּט איהר האנד און וויל זי א קוש טהון — קומט אָן די מאַמע!...

דעם זעלבען שבועות איז אויך מאיר־קוואשע'ס כלה, טייבעלע רב לייבצי'ס, געקומען אויף יום־טוב צו זיינע עלטערען. נייַן, ניט רב לייבצי רב פינחס'על'ס טאַכטער איז געקומען — דאָס איז געקומען עפּיס א פּרינצעסין, עפּיס א בת־מלכה פון טויזענד־און־איין נאַכט: איידעל און לופּטיג, איינגעטונקען אין זיידענס און אין גאָלד, קוים־קוים וואָס זי ריהרט אָן מיט'ן פיסעלע די ערד, א רוחניות, וואָס עסען עסט דאָס וויי א פּייגעלע און פּישטשען פּיש־טשעט דאָס וויי א שוועלבעלע... מאַהלט אייך וויפּיעל זילבער, וויפּיעל גוטס האָט מאיר'ס מוטער ארויסגענומען פון די קאַס־טענס! וויפּיעל האָט זי אָנגעקאַכט און אָנגעבאַקען לכבוד דעם דאָזיגען טייערען און ליעבען גאסט, וואָס אין הארצען פיהלט זי, אז זי איז ניט ווערטה צו זיצען מיט איהר ביי איין טיש! מאיר'ס פּאַטער — דער האָט מורא אפילו א קוק צו טהון אויף דער כלה: ער ציטערט, טאַמער חלילה חאַפּט ער זיך ארויס מיט א גראָב וואָרט... און מאיר? מאיר איז רויט, ווי א צוויק. זיינע גראָבע באקען זענען נאָך מעהר אָנגעבלאָזען, און דער שטערן שוויצט איהם מיט סכנת־נפשות! עס מאַהלט זיך איהם רק אויס, אז ער זיצט נישט אקוראַט. ער רוקט אלע מאָל אָן דאָס היטעל שטאַר־קער און שטאַרקער. ער באראַבאניעט מיט די קורצע גראָבע פינ־גער איבער'ן טעלער. דער פּאַטער וואַרפט אויף איהם איין אויג און טרעט איהם אָן אויפ'ן פוס. נאָר דאַנקען נאָט, אָט טראָגט מען שוין דעם פּאָלומעסיק מיט פיש. מאיר ווערד לעבעדיגער. מאיר האָט ליעב פיש פון תמיד אָן. ער עסט געשמאַק מיט אַפּעטיט און פּאטשט מיט די ליפּען. דער פּאַטער איז אויסער זיך. ער לעגט אוועק לעפּעל און גאָפּעל, ווערד רויט, ווי א צוויק, און קוקט

מאקי געהאט שווארצע אויגעלעך, רויטע בעקעלעך. לאנגע ברעמען, שענע געקרייזעלטע האר, איין אויסגעטאקט נעזעל, אויסגעשניצטע ליפעלעך — זי איז אבער נעווען אט דאס, וואס מע רופט אן א „רוחניות", זעהר־זעהר איין איידעל בעשעפענים, גרינג ווי א פע־דער און לופטיג ווי א מלאך. מלכה דאנעגען האט געהאט גרויסע גרויע אויגען, לאנגע ליכטיגע האר, א ביסעל א גראבליכע נאז, פולע ליפען, און אליין הויך און גרוים, מיט לאנגע גראבע הענד — און פון דעסטוועגען נישט קיין מיאוסע. מאטלען איז זי פון דער ערשטער מינוט אן אזוי שטארק געפעלען געווארען, אז ער האט קוים דערלעבט די מינוט, די רגע, ווען זיינע עלטערען האבען זי גענומען צו זיך אויף שבועות. אך, אין די דאזיגע צוויי טעג האט נעבאך אונזער מאטעל־מזיק איבערגעטראגען אלע שמערצען פון דער ערשטער ליעבע!

שטעלט אייך פאר: אט זעהט מאטעל מיט זיינע אויגען די דאזיגע, מיט וועלכער ער דארף אפלעבען א וועלט. אט קוקט זי אויף איהם מיט איהרע קלוגע גרויע אויגען. אט שמייכעלט זי, און דאס פנים פלאמט איהר פאר פרייד. אט הערט ער איהר קול. זי רעדט, נאר ניט צו איהם. זי לאכט, נאר ניט צו איהם. ער איז „א חתן", און דארף זיך שעמען... אט פערקאטשעט זי די ארבעל, און איהרע ווייסע דיקע הענד בלייבען נאקעט — און ער, מאטעל נעבאך, איהר אייגענער חתן, טאר זי אפילו נישט קיין קוש טהון!... די מאמע מעג שטעהן און צעפלעכטען איהר די לאנגע, ווייכע, שמעקענדיגע צעפ, און ער, מאטעל, טאר ניט! און וואס פאר א פשוט'ע זיין כלה איז: זי קאכט אליין און באקט אליין און מאכט אזעלכע בלינצים, וואס צענעהען זיך אין יעדען אבר! חאטש א ווארט איהר זאגען, חאטש א האלב ווארט, חאטש אנריהרען זיך אן איהר האנד, אן איהר קלייד! נאר — שא! אט געהט זי גלייך צו איהם, צו מאטלען... זי נעמט ביי איהם ארוים דעם גילדענעם זייגער פון דער קעשענע (דעם זייגער האט איהם דער מחותן געשיקט א מתנה) און פרענט ביי איהם, צי עס גע־

דאָס דריטע קאַפּיטעל.

חתונה געהאַט.

מאַטעל בערצי׳ס איז שוין געווען א סך גלויקליכער פון זיין חבר מאיר רב לייבצי׳ס.

בערצי וויינשענקער איז געווען א פראָסטער איד, נאָר א וועלטמענש, איין אויסגעריבענער, וואָס איז דורכגעגאַנגען, ווי מע זאָגט, דורך פייער און דורך וואַסער און דורך מעשענע רעהרען. אין דער יוגענד איז ער געוואַכסען אין א קליין שטעדטעל, און זו ער איז געבליבען א יתום, האָט ער זיך אוועקגעלאָזט קיין אַדעס, נעשטעלט זיך אין א ווינקעלער פאר א משרת, אָפּגעדיענט א סך יאָהרען, צוגוויפגעשלאָגען א היבשען קאַפּיטאַל, חתונה געהאַט און אַרויס אין דער רחוב שטאַדט, וואו עס קומט־פאָר אונזער אמת׳ע געשיכטע, און האָט זיך איינגעפיהרט דאָס געשעפט שטיל, נישט גאַפלויגען, בעל־חבתיש. אויף די עלטערע יאָהרען, זו זיין זוייב איז געשטאָרבען און אליין האָט ער זיך שוין געוואָלט א ביסעל אָפּרוהען, האָט ער געזוכט פאר זיין אייניגער טאָכטער זו חתן, וואָס זאָל קאָנען פערטרעטען זיין אָרט און איבערנעמען דאָס געשעפט; דאָס זעלבע האָט אויך געמיינט זיין טאָכטער.

מלכה בערצי׳ס (אזוי האָט געהייסען זיין טאָכטער) איז ניט געווען זו פאַרשוין, ווי טייבעלע רב לייבצי׳ס; דערפאר איז זי געווען פונדאַמענטאַלער פון טייבעלע רב לייבצי׳ס. טייבעלע האָט

ווי נליקליך איז זי געווען, אז איהר מאיר'ע איז רב לייבצי רב פינחס'ע'ס איין איידעם, און רב לייבצי רב פינחס'ע'ס טאכטער איז איהר שנור, און רב לייבצי רב פנחס'ע'ס אלטיין א איהר מחותן, און רב לייבצי רב פנחס'ע'ס ווייב איז איהר מחותנ.ז'טע!

רב לייבצי רב פינחס'ע'ס איז געווען כל ימיו איין עני ואביון, נאר ווייל ער קומט ארויס פון „גוטע אידען" און האָט געהאט עטליכע שענע טעכטער, האָט ער שוין קיין דאגות פרנסה נישט בעדארפט האבען: מע פלעגט איהם צוצאהלען אין בייטעל אריין. אז מאיר־קוואשע איז געווארען זיין איידעם, האָט מען איהם אפגענאהלט אחת ואחת טויזענד רענדלעך, און דערפאר וואָס ער האָט געהאלטען דאָס פארפאלק אויף קעסט, האָט מען איהם אחוץ געצאהלט חודש־געלד. זכות־אבות, דארפט איהר וויסען, איז נישט פון די קלייגע זאכען!

זיין איידעם אבער, מאיר־קוואשע, אדער מאיר רב לייבצי'ס, האָט זיך נישט געפיהלט אזוי גליקליך: איהם האָט דעם שוועהר'ס יחוס נישט אזוי שטארק געוואָרעמט; ער האָט פשוט נעליטען הונגער און האָט נישט געקאָנט סובל זיין די חסידישע תנועות פון'ם שוועהר, וואָס פלעגט איהם שטארק דעקוטשען, ער זאל נעמען א אידיש ספר אין האנד אריין... אונזער מאיר־קוואשע איז קוים פטור געוואָרען פון'ם פינסטערען וויסטען חדר, און דא דערמאנט מען איהם וויעדער וועגען א „אידישען ספר"!

זעלבסטפערשטענדליך, אז ביי אָט אזעלכע אומשטענדען האָט דער איידעם נישט געקאָנט הויזען מיט'ן שוועהר; זיי האבען זיך צעקריגט, צעפאטשט — און מאיר איז ארויס פון רב לייבצי פינחס'ע'ס הויז אויף תמיד.

מאיר איז ניט אנטלאפען אהיים צו זיינע עלטערען, וועלכע האבען זיך אזוי ג'יחוס'ט מיט'ן טייערען מחותן, — ניין; ער האָט זיך בעזעצט אויף א קלייגער צייט ביי זיין אלטען חבר, ביי מאטעל־מזיק, וואָס הייסט שוין היינט מאטעל בערצי'ס.

געווּעהנליך, האָבען מיר איהם שטאַרק מקנא געווּען און פּלעגען זיך אַן איהם נוקם זיין ווּאו מיר האָבען נאָר געקאָנט, און שטענדיג אַניפּנגעווּאָרפען איהם „דעם טאַטען דעם בעל־עגלה".

מ׳ זאָגט, אז אמאל, שוין גאָנץ לאַנג, איז זיין פּאָטער געווען א בעל־עגלה. נאָט האָט איהם בעגליקט, איז ער געווּאָרען פּון א בעל־עגלה א ליווּראַנט (א פערד־העגדלער), און פּון דעמאָלט אָן איז ער „אַנגעשטאָפּט מיט געלד ווי א גוי"... אז ער האָט בעסומען געלד, האָט ער זיך אַנגעהויבען „אייגלען", דהיינו: געקויפט זיך איין אָרט אין „מזרח", שבת — „שלישי" אָדער „שישי", ניט אַנדערש; בעקליידט זיך און דאָס ווייב און קינדער ווי עם דאַרף צו זיין; אַרייגנגעבען דריי „רייניגקייטען" אין די בתי־מדרשים אריין און, ווּאו עם פּאַסט, געשענקט די שענסטע נדבה. און כאָטש דער בעל־עגלה איז איהם שטענדיג געלעגען אויפ׳ן פּנים, דאָך איז דאָס ווּאָרט „בעל־עגלה" געווּען פּאַר איהם ערגער ווי ג׳שמד׳ט; זאָגען איהם הונדערט מאל „נגב" איז איהם א סך אַנגענעהמער געווּען, ווי מע זאָל איהם אויפווּאַרפען, אז ער איז געווּען אמאל א בעל־עגלה, — חיות ניט זיכער!... און ווער שמועסט זיין ווייב — די האָט זיך נאָך מעהר „נעאיידעלט" פון איהם; זיין ווייב האָט געשאָטען מיט גאָלד צוליעב כבוד, בכדי זי זאָל זיין לייטען גליך; איהרע קינדער האָט זי אָפּגענעבען צו די גרעסטע מלמדים פון שטאָדט; אויף שבת האָט זי געזומען צעהן אָרעמע לייט מיט א מאָל; אלע גבאי׳טעם זענען געווּען איהרע איבערגענעבענע אויף תמיד און האָבען זי געהויבען אויף דריקעם; שידוכים האָט זי געווּאָלט טהון נאָר מיט די גרעסטע מיוחסים, און האָט געצאָהלט א סך געלד פּאַר שניר מיט אייגעמס, ניט אזוי צוליעב די שניר מיט די אייגעמס, ווי צוליעב די מחותנים מיט די מחותנת׳טעס. אז זי האָט חתונה געמאַכט א קינד, האָט זיך די חתונה געלאָזט הערען גאָנץ ווייט!

איצט קאָנט איהר אייך שוין פּאַרשטעלען, ווי גליקליך זי איז געווּען, אז זי האָט א שידוך געטהאָן מיט רב לייבצי רב פּנחס׳ל׳ס!

וואָס וועט זיין מיט אונזער מאָטעלען? עס וואכסט, אָהן עין־הרע, א בחור...

— עס, שטות'עריי! — שלאָגט זי איבער דער פאָטער. — נארישקייטען, כלעבען! מיט אונזער מאָטעלען האָב איך שוין דוקא קיין דאגה ניט. אונזער מאָטעלע וועט זיין א גביר, דו הערסט צי ניין? אָט וועסט דו זעהן, אז ער וועט זיין, אם ירצה שם, א גביר!... איאָ, מאָטעל? הא? וואָס זאגסט דו עפּים מכח דעם? דו ווילסט זיין א גביר?

ניט אזוי איז דערצויגען געווארען מאיר־קוואשע; ער איז אויסגעוואכסען דוקא אויף ראסקאש מיט פערגעניגען. די נאטור האָט איהם ארויסגעלאָזט אויף דער וועלט א היבשען, א געפּאַקטען, מיט א געזונטען מאָגען און מיט גראָבע ליפּען, גלייך ווי זי האָט געוואוסט פּאַראויס, אז איהם וועט די מוטער פון קינדווייז אָן כסדר שטאָפּען מיט פעטע קנישעס און קאָנפּעקטען, פייגען, נים און באָקסערען. אז מע האָט איהם א חאַפּ געטהאָן אין חדר, האָט מען ביי איהם שטענדיג געפונען אָנגעשטאָפּטע קעשענעס מיט עסענוואָרג, און מיר, זיינע חברים, פלעגען ארום איהם אָפּלעקען א ביינדעל, חאָטש פון דער נאטור איז ער ניט געווען קיין גוטער, — אדרבה, געווען איז ער דוקא א קארגער, ניט קיין פערגינער, נאָר מיר האָבען ביי איהם תמיד געגומען מיט גוואלד, און דערצו נאָך געשענקט איהם אמאל עטליכע בוכענצים, אזוי אז ער פלעגט זיך בעוואשען מיט טרערען. וויפיעל מאל פלעגט אריינלויפען אין חדר אריין זיין מוטער, א גראָבע, א שוואַרצע אידינע. און צושטעלען אונז א בענקעלע צום רבי'ן, ווי אזוי „דאָם קינד" (מאיר־קוואשע) קלאָגט זיך נעבאָך, אז מע „אָביזשאיעט" איהם, אז מע רייסט אויס ביי'ם קינד דעם לעצטען ביסען פון מויל, אז דאָם קינד איז נעבאָך שטענדיג הונגעריג, וועה און ווינד איז איהר! און צוועקגעהעגדיג פלעגט זי איהם איבערלאָזען א גאנצע טאָרבע מיט געבראטענע פופקעס, העלזלעך, דארע קישקעס, קאָרענע לעקאָך, צוקערלעקאָך, טאָרט, צוקערלעקאָך, וועלישע ניסלעך, באָקסערען וכדומה.

די הייזער. די שטאַרט שאַרט זיי צו יענע ברעקלעך, וואָס דאַרפען ממילא אַראָפּפאַלען; מע פרענט ביי זיי אמאָל איין עצה און מע פּערלאָזט זיך אויף זיי מיט א בוררות, ווייל מע האַלט זיי פאר קלוגע לייט, פאר קאָפּ־מענשען. מיט איינעם וואַרט, זיי זענען אָט דאָס. וואָס ווערד אָנגערופען: „די פינפטע ראָד צום וואָגען"... אָט אזעלכער איז געווען מאָטעל'ס פאָטער אויך. און זיין מוטער האָט נעהאַט א חוץ א פרנסה: א קליטעל א צעלניק, וואָס נאָר איין נאָט וויסט דעם אמת, וואָס פאר א סחורה דאַרט האָט זיך געקאָנט געפינען און ווי גרויס איז געווען דער פּריון ביי איהר, מחמת דער מארק נעדענקט שוין ניט די צייט, ווען עס זאָל אהין אריינשמעקען א קונה. דאָך פלעגט זי פון קליטעל ניט ארויסטרעטען, און האָט אזוי א צייט מיט יאָהרען פערבראַכט אָט דאָ אויפ'ן ברעט־בענקעל, ארויסקוקענדיג אויף א קונה, ביז די אויגען זענען איהר אויסגעטריקענט געוואָרען און איהר אמאָליג שען געזיכט איז איינגעקנייטשט און איינגעשרומפען געוואָרען אזוי, אז צו פערציג יאָהר איז זי שוין געווען איין אלטע אידענע.

געלעבט האָבען זיי אין גרויס דחקות, און אָפטמאָל איז נישט געווען אפילו אויף א פוד מעהל. נאָר מאָטעל נעדענקט ניט, אז זיין פאָטער זאָל זיין אמאָל פערזאָרגט, אָדער ער זאָל אכקען און קרעכצען אויף דער ביטערער צייט, ווי אנדערע קבצנים; אדרבה, דאָס איז נעווען א פרייליכער קבצן, אן אָפּגעפוצטער און א רייַנער, אז ווען איהר גיט אויף איהם א קוק, וואָלט איהר זיכער געמיינט, אז עס לייגען ביי איהם שווערע טויזענדער אין קאסטען. מאָטעל נעדענקט, ווי די מוטער פלעגט יא אמאָל דעקוטשען דעם טאטען וועגען דעם, וואָס מע זהט נישט קיין קונה אין די אויגען; פלעגט זי דער פאָטער אָפשטופען מיט א ווערטל. די מוטער אָבער האָט נישט געהאַלטען פון קיין ווערטלעך, פלעגט זי איהם זאָגען:

— אודאי, ביי דיר איז אלץ ווערטלעך, און מיר ווערען פאַרסיהלט אלע געבליטען, אז איך נעם אויפ'ן קאָפּ און טהו א טראכט,

דאָס צווייטע קאַפּיטעל.

נע׳פּטר׳ט דעם חדר.

אין יענער צייט האָט שוין אָבער מאָטעל׳ס נישט געהייסען „מאָטעל־מזיק" און מאיר האָט שוין מעהר נישט געהייסען „מאיר־קוואשע". דעם ערשטען האָט מען גערופען „מאָטעל׳ס בערצי׳ס", און דעם אנדערען — „מאיר ליובצי׳ס".

זיי האָבען חתונה געהאַט ביידע אין איין חודש און פון איין שטאָדט.

בערצי בערעשעס (אזוי האָט מען גערופען מאָטעל׳ס שוועהר) האָט געהאַט א טאָכטער א בת־יחידה, זעהר א שען מיידעל׳. האָט ער איהר געגעבען א פּאָר טויזענד רובל׳ נדן מיט א ציקאַווע חתן פון א שען אָרט, אפילו נישט קיין גרויסער למדן, דערפאַר איז ער אָבער אליין א מענש, א קלוגער יונגאַטש, א יונג מיט בייגער, א מענש מיט א פּיסק.

מאָטעל׳ס עלטערען זענען געווען געמיינע לייט און האָבען זיך קוים־קוים דורכגעשלאָגען דערמיט, וואָס דער פּאָטער איז געווען... עס איז שווער צו זאָגען, וואָס ער איז געווען! ער איז געווען אייגער פון די געפּאַלענע נגידים און מיוחסים, וואָס פערנעמען תמיד דעם אויבענאָן סאי אין קלויז, סאי אויף א שמחה, און וואָס אַלע נערענקען, אז זיי זענען אמאל׳ געווען נגידים, מיוחסים. מע לאָזט זיי נישט אינגאַנצען פאַלען, זיי זאָלען דאַרפען חלילה געהן איבער

מיט'ן שטעקעל א פינטעל מיט די אויגען — און געגנט. ניין, רב יוסי דעמבענער קאן דאָס שוין מעהר ניט איבערטראָגען! מיט אויגען אנגענאָסענע מיט בלוט טהוט ער זיך א לאָז צו מאָטלען; ער חאפט איהם אן ביי דער האנד און טהוט זי איהם א דרעהאויס הינטער די פלייצעס. מע הערט א קנאק... נאָר מאָטעל שווייגט. ער קריצט נאָר מיט די צייהן — און מעהר נישט. דער רבי שלאָגט איהם מיט ביידע הענד אין הארצען אזוי לאנג, ביז ער טהוט אויף איהם א שפיי און גיט א פאל־אום אליין אויף דער סאָפע. עס געדויערט לאנג, ביז דער רבי סאפעט זיך אָפ...

די תלמידים, צעהן־יאָהריגע חברה, זעהען דאָס אלע דאָנערשטאג; און ווער איז דאָס אים שטאנד ארויסצוגעבען, וואָס עס פיהלט דעמאָלט זייער קינדערש הארץ און וואָס עס טראכט דעמאָלט זייער קינדערשער קאָפ!...

מאטעל־מזיק איז אבער ניט מאיר־קוואשע: מאטעל־מזיק ווי׳ל אפנארען דעם רבי׳ן, אפנארען אלעמען און זיך אליין אויך; ער צעשאפעלט זיך און טהוט א קלונג טאקי נאר ווי א מזיק:

— הניחא למאן דאית ליה כרב פפא; אלא למאן דלית ליה כרב פפא — מאי איכא למימר? תיקו — בלייבט א קשיא!...

דער רבי הויבט אויף דעם קאפ, שטעלט אנידער דאס בעלמע־ווואטע אויג גלייך אויף מאטעלן און פרענט איהם איבער נאך א מאל קאלטבלוטיג:

— וואס לאזט מיך דא רב פפא הערען?...

מאטעל־מזיק פאלט ביי זיך אלץ נישט ארא און זאגט זיך ווייטער זעהר רוהיג, קוועטשענדיג מיט דעם גראבען פינגער:

— וואהרום זעלטאם אנדערש זיין, אז עס זאל זיין ווי רב פפא זאגט, וואלט דאך געווען א וויעדערנאנד אקעגען טאקי אויף רב פפא׳ן אליין; אלא וואס דען? — מוז איך דאך שוין אנקומען דערצו, אז עס איז אויף רב פפא׳ן קיין קשיא ניט — פאר וואס? מחמת קרבנות? היינט וואס לאזט ער מיך דא הערען? איז דער תירוץ: תיקו!...

דער רבי נעהט־ארויס פון די כלים; ער חאפט זיך אויף און לאזט ארא מאטעלן עטליכע קלינגענדיגע פעטש, אזוי אז מאטעל פאלט־ארא פונ׳ם בענקעל און פערליירט דאס היטעל. מאטעל קוקט זיך ארום פערוואונדערט: וואס טהוט זיך דא מיט איהם? דאכט זיך, ער וויסט אזוי גוט און זאגט אזוי גלייך?!...

דער רבי הייסט איהם זיך אנידערלעגען אויפ׳ן בענקעל און ער שמייסט איהם און קאטעווועט איהם, וויפיעל עס געהט אין איהם אריין. און מאטעל? מאטעל שווייגט, גלייך ווי ניט איהם מיינט מען. ער זאל דאס לאזען א טרער, ארויסלאזען חאטש א פיפס פונ׳ם מויל — ניין! דער רבי איז אויסער זיך פאר כעס, עס ווערד איהם נמאס שמייסענדיג, חאפט ער א שטעקעל, א „יאמ־שאווע" שטעקעל, און ברעכט איהם די ביינער. מאטעל שרייט ניט, ווייגט ניט, קרעכצט ניט; ער טהוט נאר ביי יעדען שנייד

פּליטקע בערדעל, גלעט דאָס מיט ישוב־הדעת און קוקט אַראָפּ צו זיך אויף די פּאַנטאָפּעל... אלע ווערען פערשטאָרבען. זיי פיהלען, ווי עס ווערגט זיי עפּעס אין האלז און זיי קאָנען דאָס ניט אַראָפּ־שלינגען. א שרעקליך שטילשווייגעניש! גאנץ שטיל טהוט זיך דער רבי א פּרעג:

— זאָג־זשע, מאיר־סערדצע, וואָס לאָזט מיך דאָ רב פּפּא הערען?... זאָג, זאָג! שעם זיך ניט!

ביי מאיר־סוואשע קייפלען זיך שוין טרערען פון די אויגען, גלייך — גלייך אויף דער גמרא אַראָפּ. דער רבי קוקט אלץ אונטען, צו זיך אויף די פּאַנטאָפּעל, און רעדט זיך ווייטער אזוי גלאַט, אזוי בנעימות'דיג:

— זאָג, סערדצע, זאָג, מאיר'ל, שעם זיך ניט, וואָס אהרט דיך?...

ביי מאיר־סוואשע זענען די באקען שטאַרק פערפלאַמט און די נאָז גלאַנצט, ווי איין עפּעלע. ער ווייסט שוין זיין פסק; ער ווייסט, אז אט באלד וועט מען איהם הייסען ארויסגעהן פונ'ם טיש, אליין אראָפּנעמען די ריטער פון דעם באלקען, אליין אראָפּציהען זיך, מחילה, די תחתונים'לעך, אליין אויסציהען זיך מיט'ן פּנים אראָפּ אויף דער באנק, און נאָכדעם — נאָכדעם ווייסט ער שוין וואָס!...

א רויטער, א נעשוואָלענער, א צע'הרג'עטער, זעצט זיך מאיר־סוואשע צוריק אויף זיין אָרט און קוקט אין דער גמרא אריין טיעף־טיעף, און זעהט נישט קיין אות פאר די אויגען, וואָס זענען שוין געשוואָלען פון געוויין. נאָר, דאנקען גאָט, אבי ער איז שוין זיינס איבערנעקומען!

איצט איז מאָטעל אויפ'ן צעטל.

— אנו, מאָטעלע! — זאָגט צו איהם דער רבי א ביסעל פרייליכער. — אנו, מאָטעלע, זאָג נאָר דו, סערדצע, וואָס וויל דאָ רב פּפּא האָבען? זאָג, מאָטעלע, זאָג!...

אדער קאטעווען מיט א פאדעשווע, נאר וויפיעל מע האט זיי ניט געשלאגען אין קאפ אריין, האט זיך צו זיי די גמרא געקלעפט, ווי איין ארבעם צו דער וואנד! געקומען דער „דאנערשטאג", האבען זיי זיך שוין נעריכט אויף א מפלה: אט געהט רב יוסי דעמבענער פון קלויז מיט דעם טלית־ותפילין אונטער'ן ארעם... זיין גראבע נאז מיט די גריבלעך, זיין אויסגעפליקטע בארד, זיין בעלמעוואטע אויג מיט זיין נאנצער „אסאבע" ווארפען אויף אלעמען א שרעק־ליכע מרה־שחורה: עם ווערד פערקיהלט אינווענויג. דער גרעם־טער חריף קאן פערגעסען, ווי מע רופט איהם, בשעת עס טהוט אויף איהם א קוק רב יוסי דעמבענער'ס בעלמעוואטע אויג.

— נעמט די גמראם!

די קינדער נעמען די גמראם, דאם הארץ קלאפט און די קניהעס ציטערען. זיי מישען־אויף. דער רבי צעשאקעלט זיך און זאגט:

— נא־א!

זיי הוסטען זיך אוים, ווי די סאלדאטען אויף דער אוטשעניע. דער רבי צעשאקעלט זיך נאך שטארקער און זאגט נאך א מאל:

— נא־א! אמר רב ספא, האט רב ספא געזאגט! רעדט!!!...

חברה טהוען אלע א קלאפ אין איין קול:

— אמר רב ספא, האט רב ספא געזאגט!

און עם ווערד א שרעקליכער ליארעם פון דרייצהען מיילער. אלע שרייען, אלע קלינגען און אלעמען איז פרייליך אויפ'ן הארצען. מחמת אלע ווייסען די גמרא, אלע זאגען ווי א וואסער, אייגער האפט פאר'ן אנדערען, קוקט מיט איין אויג אין דער גמרא און מיט דעם אנדערען אויף דעם רבינ'ס בעלמעוואטע אויג; אפילו מאיר־קוואשע און מאטעל־מזיק שרייען אויך, שאקלען זיך אזוי ערנסט און דרעהען מיט'ן נראבען פינגער אזוי געטריי, גלייך ווי קיינער פערשטעהט ניט אזוי, ווי זיי פערשטעהען. און פלוצים...

— שא! ששששא! שא!...

אזוי זאגט דער רבי און טהוט א פאטש מיט דער האנד איבער'ן טיש; ער נעמט מיט דער אנדערער האנד דאם אויסגע־

קינדער־שפיעל

דאָס ערשטע קאפיטעל.

איז הדר.

אין די יונגע יאָהרען זענען זיי געווען די בעסטע גוטע בריי־דער: אין איין חדר געלערנט, געהאט גלייכע פעהינקייטען, גלייכע יאָהרען, און האָבען ביידע ניט געוואָלט לערנען. דער חילוק צווישען זיי, וואָס איינער איז געווען גראָב און קיילעכיג ווי אייז אַרבוז, שרעקליך פויל, תמיד פערזאָרגט, תמיד פערווייניט און א גרויסער פרעסער, א נאשער, — דערפאר האָט מען איהם אין חדר א נאָמען געגעבען „קוואשע"; דער אַנדערער איז געווען פונקט דער היפך: א לאַנגער און א דאַרער, א לעבעדיגער און א פריילעכער, א פליהער און א טענצער, א סמיעליאָק און א חיטרע יונגאָטש, א ריהרעוודיגער און א קרעפטיגער, אזוי אז קיינער האָט איהם נישט געקאָנט בייקומען, און דער נאַנצער חדר האָט פאר איהם דרך־ארץ געהאט: וואָס ער האָט געזאָגט, איז געווען גע־זאָגט, און וואָס ער האָט געוואָלט, האָט ער געטהאָן. געוופען האָט מען איהם „מאָטעל־מזיק".

מאיר־קוואשע און מאָטעל־מזיק זענען געווען די ערגסטע תלמידים ביי רב יוסי דעמבענער אין חדר. רב יוסי פלעגט זיי הרג'ענען צעהן מאָל א טאָג, ברעכען די ביינער מיט א שטעקען,

קינדער־שפיעל

א מערקווירדיגע לידער־געשיכטע פון א נעפעסטעטען, געבאַלעווטען רייכען אידישען בון־יחיד.

נעשריבען אין יאָהר 1886.

איהר אין ניכטן; נאָר דערוויי׳ל נעהט טייבעלע שטי׳ל אראָפּ פון דער סצענע, אזוי ווי זי איז ארויפגענאנגען אויף איהר. עס מאכט זיך אָפּטמאָל, א שטערן גלאנצט ליכטיגער און שענער פון אלע שטערען אין הימעל; ער לייכט אלע מאָל גלייך: אי אין אָבענד, ווען ער בעווייזט זיך נאָר אויף דעם הימעל, אי צום פריהר מאָרגען, ווען ער דארף זיך בעהאלטען...

ענדע.

מאן, געאַרעמט מיט א הויכער יונגער פרוי. זיי זענען ארויס־געגאנגען פון דעם שענסטען גאסטהויז — „גראנד האָטעל".

דאָס איז געווען מאָריץ זילבערמאן מיט זיין פרוי קלאָרא.

— מיכאל! — האָט מאָריץ אויסגעשריגען און האָט זיך אויסגעריסען פון דער דאמע. פעלדמאן איז צוגעגאנגען און האָט אויפגעהויבען זיינע גרויע אויגען אויף מאָריצען: ער האָט איהם ניט דערקענט.

— מיכאל!... וואָס מאכט איהר? שוין פינף יאָהר!... וואו איז טייבעלע?...

פעלדמאן האָט א זאָג געטהאָן: „א־א־א!"... ער האָט זיך גאנץ העפליך געוויטעט מיט מאָריצען, האָט א קוק געטהאָן אויף קלאָרא'ן און איז אוועקגענאנגען ווייטער. קלאָרא האָט מיט א גרימאסע געפרעגט מאָריצען אויף פראנצויזיש:

— Qui est ce mal-appris?*

מאָריץ האָט איהר גאָרניט געענטפערט; ער איז געשטאנען מיט א פערפינסטערט געזיכט און האָט נאכגעקוקט פעלדמאנ'ס טריט... קלאָרא האָט זיך אָנגעבלאָזען אויף איהם, און אז זיי זענען נעקומען אהיים, האָט זי איהם געמאכט א סצענע.

גאָלדע איז געשטאָרבען און האָט איבערגעלאָזט מאָריצען א היבש קאפיטאל. ער האָט געעפענט א קאנטאָר און אויף דער טאבעלע איז אויפגעצייכענט: „זילבערמאן, נאָטקין עט קאָמ־פאניע". — צי איז ער גליקליך? — דאָס איז אוא פראגע, וואָס מיר נעמען זיך ניט אונטער צו ענטפערען אויף איהר.

און טייבעלע? — מיר בעטען אונזערע לעזער ניט צו זאָר־גען פאר איהר: אזעלכע ווי זי ווערען ניט פערפאלען אויף דער וועלט. עם קאָן זיין, אונזערע לעזער וועלען זיך בעגעגענען מיט

* ווער איז דער גראָביאן?

זעלבסט... נאָר איך רעכען אייך דערויף צו הויך און זיך צו קליין, אז איך האָב געקאָנט האלטען פאר א גאָט אזא קליין מענשעלע, ווי מאָריץ זיל־בערמאן... איך זאָג ניט, אז איך קאָן צו אייך ניט גרייכען. איך פיהל אָבער אין זיך פיעל קראפט צו דערגרייכען עטוואָס וויכטיגערס, גרעסערס און מעהר ניצליכעס פאר דער וועלט — און איך וועל דאָס געווים דערגרייכען, ווייל איך ווייל דאָס!... איהר מיינט, אז מיין בעשלוס איז אין איין רגע געוואָרען? ניין, טהייערער מיכאיל! זינט ער איז אוועקגעפאָהרען פון אונז (נעדענקט איהר?) האָב איך געפיהלט, אז מיין הארץ ברעקעלט זיך אויף שטיקלעך, און עס ווערד דאָרטען ווי לעדיג... וואָס מיין קאָפ האָט איבערגעארבייט אין די לעצטע צוויי מאָנאטען — בין איך ניט אים שטאנד אייך איבערצוגעבען, און דאָס, וואָס איך האָב בעקלערט, איז בעשטימט, און אזוי דאַרף זיין — ניט אנדערש! אפשר וועלען מיר זיך נאָך אמאל זעהען ביי אנדערע אומשטענדען, ווער ווייסט? דערווייל בעט איך אייך, טהייערער מיכאיל, מיך ניט צו זוכען און ניט נאָכצופרעגען זיך אויף מיר. מיין ליעבע האָב מיר געגעבען א גוטע לעקציע!... אייך וועל איך געדענקען, ווי א מלאך, וואָס האָט מיך פון דער בלאָטע ארויסגעשלעפט און האָט מיך צו מיין מענשליכקייט אומגעקעהרט און מיר די פרייהייט געגעבען... איך בעט, מיך צום שלעכטען ניט צו דערמאנען, און די גרעסטע מתנה פון אייך וועט ביי מיר זיין, אז איהר וועט דאָס צום הארצען ניט נעמען און ניט וויינען אויף דעם אומגליק פון אייער טייבעלע, וואָס גלויבט אין זיך און האָפט אויף זיך אלליין... מיר דארפען זיך צענעהן שטיל, אזוי ווי מיר האָבען זיך בעקאנט שטיל..."

פעלדמאן איז היינט אין ח., אין דער אוניווערזיטעט, אויף דעם פערטען קורס. ניט לאנג איז ער געווען אין קיעוו און האָט זיך בעגעגענט אויף קרעשטשאטיק מיט א רייך געקליידטען יונגען־

נעצוינען געווארען. נאכדעם איז זי אריינגענאנגען צו פעלדמאנען אין צימער, האט זיך אנגעבוינען צו זיין בעטעל און האט א קוש נעטהאן דאם קישעלע... זי האט צוגעשלאסען די שטוב, אויפגעהאנגען דעם שליסעל און איז מיט דעם רייזע־זעקעל אין די הענד אוועקגענאנגען אויף דער פאסט־סטאנציע. אין א האלבע שעה ארום איז זי שוין געזעסען אין א וועגעלע, וועלכעם האט זי געטראגען צום וואקזאל, און דא האבען מיר זי שוין פערלאָרען אין דער מאסע פאסאזשירען, וואם האבען געווארט אויף דעם פאיעזד פון אדעסער ליניע.

דאם איז דער בריעף, וואם טייבעלע האט געשריבען פעלדמאנען:

„אז איהר וועט דערהאלטען מיין בריעף, וועל איך שוין זיין אין וועג. איך בעט אייך, איהר זאלט מיך ניט נאכיאגען. איך וואלט נאר ניט בעדארפט אנטלויפען און וואלט געקאנט אזוי אווקפאהרען: איך בין פריי, און קיינער קאן מיר מיין פרייהייט ניט שטעהרען! נאר איך האב ניט געוואלט זעהען, ווי מיין טהייערער, עהרליכער, גוטער מיכאיל וועט בענלייטען זיין נארישע טייבעלע, וועלכע ער האט ערשט ניט לאנג אויפגעהויבען פון דער גאס פון מיסט... לייענט איבער זיין בריעף, וועט איהר זעהען, אז קיין אנדער פלאן איז פאר מיר ניטא. זיך אליין דאם לעבען נעמען איז די גרעסטע נארישקייט; דאם דארף נאר טהון דער מענש, וואם פערשטעהט ניט, צו וואם ער לעבט אויף דער וועלט, אדער דער גרויסער ענאיאיסט, אז עס נעהט איהם ניט אזוי ווי ער וויל, וועדר ער ברוגז און שיסט זיך. איך וויים, אז איך בין א מענש (א פרוי — אלץ איינס), קאן איך ניצליך זיין און עפּים געבען דער וועלט א חוץ ליעבע. — איך וויים, איך וועל אייך פיעל שמערצען מאכען מיט מיין אנטלויפען פון אייך: איך נעדענק אייערע ווערטער, וואם איהר האט מיר געזאגט פריהער מיט צוויי יאהר... איך וויים, אז איך וואלט געקאנט אייער לעבען נליקליך מאכען אויף אייביג, און אפשר (ווער וויסט?) זיך

קנעכט... איך האָב שוין מיין ראָלע אָפּגעשפּיעלט גאַנץ קאָמיש! דער גרויסער זינדינער קאָן מיט חרטה און מיט גוטע ווערק ניי געבאָרן ווערן, אָבער ניט אזא „וואָרעם" ווי איך... טייבעלע! מיכאיל! פערגעסט אָן מיר: איך בין ניט ווערטה, איהר זאָלט מיך נעדענקען! זייט גליקליך, ביידע צוזאמען!..."

X

פּעלדמאן איז נאָר־וואָס אוועקגענאַנגען אויף זייַנע שטונדען בעת טייבעלע האָט דערהאלטען דעם שענעם ברייף פון קאַרלס־באד. אז זי האָט געענדיגט דעם בריף צו לעזען, איז זי געבליבען זיצען א קלייַנע צייט ווי א פערשטיינערטע. איהרע אויגען האָבען א ווייַלע אָנגעוואָרען דעם גלאַנץ. נאָכדעם איז זי אויפגעשטאַנען, האָט א וואָרף געטהאָן מיט דעם קאָפּ און האָט אָנגעהויבען ארומצוגעהן איבער דער שטוב פון איין ווינקעלע צום אנדערען, צונויפגעלענט די הענד אויף דעם האַרצען; די אויגען האָבען אָנגעהויבען צו בעקומען זייער פריהעריגען גלאַנץ, איהר געזיכט איז ליכטיגער געוואָרען, דאָס האַרץ האָט איהר שטארק געקלאָפּט, דער קאָפּ האָט ביי איהר געארבייט. זי האָט אָפּגעזוכט א בויגעלע פּאַסט־פּאַפּיער און האָט זיך געזעצט שרייבען. עס האָט גערוירט א האלבע שעה. זי האָט צונויפגעלענט דאָס בויגעלע פּאַפּיער מיט מאַריצ'ס בריף און האָט זיי אין א קאָנווערט אנידערגעלענט אויף דעם טיש. זי האָט אויפגעפּענט איהר קעסטעל, האָט ארויסגענומען פון דאָרטען אלע איהרע זאכען און האָט זיי איינגעפּאקט אין א קליין רייזע־זעקעל, האָט אהין אריינגעלענט פעלדמאנ'ס פּאַרטרעט און האָט איבערגעצהלט איהר נעלד, וואָס זי האָט צונויפגעקליבען פון איהרע שטונדען, — דאָרט איז געווען הונדערט און צוואנציג רובעל. זי האָט זיך אביסעל צוגעזעצט און האָט בעטראכט די שטוב, וואו זי איז אויפ־

און קלאָרא האָט מיר אָקאָמפּאַנירט. דער רעזאָנאַנס פון דעם זאַל איז געווען גרויס און ברייט, און עס האָבען זיך א נאָם גע־טהאָן אזעלכע פערשיעדענע, ווייכע, קלינגענדיגע, ווארעמע טע־נער, אזא זעלטענע הארמאָניע!!... איך האָב אויפגעהויבען אויף איהר די אויגען, איז זי ווי אויסגעוואַכסען אויף א גאַנצען ארשין, און זי האָט מיר אויסגעוויזען אזוי שען און ריין, ווי א מלאך... אין מיין הארץ האָט זיך אָנגעצונדען א פייער, וואָם האָט אין מיר געברענט, און איך האָב מורא געהאָט צו צוגעהן צו איהר. אזא פרוב האָב איך געליטען אלע טאָג! זי האָט מיך געמוטשעט מיט איהר קול, און עס איז מיר ליעב געווען צו מוטשען זיך, אבי נאָר און נאָך הערען איהר נעזאַנג... עס ווייזט אוים, אז זי האָט גע־וואוסט וואָם מיט מיר טהוט זיך, חאָטש איך האָב מיט איהר דערפון ניט נערעדט. איינמאל איז זי געווען ביי אונז. מיין מוטער איז געווען אין גארטען, און קלאָרא איז געזעסען מיט מיר. איך בין געווען שטארק פערזאָרגט און פערטראַכט. זי האָט מיך געפרעגט די אורזאַכע. איך האָב איהר ניט געוואָלט ענטפערען, איז זי אויפגעשטאַנען און אָנגעהויבען זינגען א מעלאָדיע, בין איך ווי בעטויבט געוואָרען... מיין פאַנטאזיע האָט מיך פערטראָ־גען ווייט! איך האָב זי גערעכענט העכער פון א מענשען — איך בין אָנידערגעפאלען פאר איהר!... איך געדענק ניט, ווען און ווי אזוי איך בין געשטאַנען מיט קלאָרא'ן אונטער דער חופה... דער פרעדיגער האָט א רעדע געהאלטען, זיינע ווערטער האָבען מיר לאַנג געקלונגען אין די אויהרען, און עס האָט זיך מיר אויסגע־וויזען, אז ער זאָגט מיר: „נעדענק וואָם דו טהוסט!"... מיין מוטער האָט געווויינט פאר פרייד, און קלאָרא האָט מיך געפרעגט, וואָם קלאָפט ביי מיר דאָם הארץ... טייבעלע! איך בין אומ־גליקליך: דיך האָב איך אָנגעוואָרען, פערלאָרען אויף אייביג; זיך האָב איך פערקויפט א פרעמדער... זי איז ווייט פון מיר, ווי דער הימל פון דער ערד... מיין ציעל קאָן איך שוין יעצט ניט דערגרייכען: איך נעהער היינט ניט זיך אליין; איך בין א

מיט טינט אויף פאפיער, נאר מיט מיין בלוט אויף מיין אייגענער פעל. פערענטפערען זיך פאר דיר — וואלט געווען די גרעסטע מערדעריי מיט דער גרעסטער נידעריקייט פון מיין זייט, נאר איך בעט דיך (דאס לעצטע מאל) אויסהערען דיין מאריצען, וואס איז ביי דיר אמאל נעווען אזוי טהייער! ווייס, טהייערע טייבעלע, אז מאריץ איז נעפאלען, אז מאריץ איז איצט דער אומגליקליכסטער אויף דער נאנצער וועלט! וואס האט איהר מיך נעלאזט אליין אויף דעם וואסער? איך זאג דאס דיר און אונזער טהייערען מיכאיל. וואס האט איהר מיך מפקיר געווען? איהר האט דען ניט געוואוסט, אז שוויטען אין דעם טיעפען ים איז זעהר א גע־פעהרליכע זאך פאר דעם מענשען, וואס איז ניט געוואהנט צו די נרויסע חוואליס? צום אנפאנג, אז איך בין נאך ביי דעם ברעג געשוואומען, איז מיר זעהר אנגענעהם געווען צו קוקען, ווי די בייזע ווינדען פלעסקען דעם ים. זיי האבען מיך נעטראנען ווייטער און ווייטער... איך האב נעפרובט א מאל ארומקוקען זיך אויף דעם שטיק וועג, וואס איך האב שוין אפגעשוואומען, האב איך שוין ניט נעקאנט אפווכען מיט די אויגען דאס, וואס איך האב נעוואלט: איהר האט אויסגעוויזען ווי צוויי ליכטיגע פינטעלער, ווי צוויי גלאנצענדיגע שטערען אויף דעם דונקעלען ווייטען הימל, און נאכדעם זענען די צוויי פינטעלער אויך פערשוואונדען געווארען... איך זוך איצט ביי זיך אין קאפ און קאן נאר זיך ניט דערמאנען, וואו און ווען בין איך נעפאלען... איך נעדענק נאר דער מוטער'ס טרערען, די ערשטע בעקאנטשאפט מיט דער פאמיליע נאטקין, מיט זייער טאכטער, און נאכדעם זייערע וויזיטען צו אונז, און מיינע וויזיטען צו זיי, אונזערע שפאציער־נענג אין דעם שענעם נארטען, אונזער פאהרען אויף דעם שיף, קלארא'ס (אזוי רופט מען זייער טאכטער) בלאנדע האר, בלויע אויגען, הויכע נעשטאלט, און איהר שטארקע שטימע... צו דעם צווייטען וויזיט ביי זיי האט מען מיך נעבעטען שפיעלען פיאנא. איך האב נעשפיעלט שובערט'ס א מעלאדיע,

נעלאזט, ווי אין וואסער ארײן... שטיל און לעדיג איז נעווארען ביי פעלדמאנען אין שטוב. שטיל און לעדיג ביי טייבעלען אין הארצען...

IX

ליעבע לעזער! מיר וועלען אײך ניט פיהרען קיין קארלסבאד זהען, וואס טהוט דארט אונזער העלד, מאריץ זילבערמאן. ער איז דאס ערשטע מאל אויף זיין לעבען ארויסגעפאהרען אויף דער וועלט. פון יעדער סטאנציע, פון יעדען וואקזאל זענען געגאנגען פון איהם הייסע בריעף צו טייבעלען. אז ער איז אריבער די גרענץ, האט זיך פאר איהם געעפענט א נייע וועלט. ער האט זיי צוגעזאגט אלסדינג צו שרייבען, און ער האט זיין וואארט געהאלטען. נאר פלוצים איז זיין קארעספאנדענציע איבערגעריסען געוואארען. מיר דארפען ניט דערצעהלען, וואס פאר שמערצען דאס האט צוגעטהיילט דער ארעמער טייבעלע. איהר קאפ האט געגוג איבערגעטראכט! פעלדמאן האט מורא געהאט צו רעדען דערפון מיט איהר: ער האט נעזעהען, אז זי צאנגט, ווי א ליכט. און אזוי זענען איבערגעגאנגען צוויי חדשים, וועלכע האבען זיך איהר אויסגעוויזען ווי צוויי יאהר, ביז דער פאסטערגער האט איהר איינמאל געבראכט א גרויסען בריעף. דער שטעמפעל איז נעווען פון קארלסבאד. זי האט באלד דערקענט זיין האנדשריפט אויף דעם קאנווערט. די הענד האבען איהר געציטערט: זי האט קוים אויפגעריסען דעם קאנווערט. פיער מאל האט זי אנגעהויבען צו לעזען דעם בריעף, און האט ניט פערשטאנען קיין וואארט... אט דאס האט איהר מאריץ געשריבען:

„טהייערע טייבעלע! איך בין ניט ווערטה, אז דיינע הענד זאלען האלטען מיין בריעף און דיינע שענע אויגען זאלען קוסען אויף מיין שריפט, וועלכע ניט דיר איבער מיינע וועדטער ניט

איהר לאָזט זי מיר היינט איבער אין א געפעהרליכער לאגע... געדענקט, מאריע, אייער טייבעלען — זי איז איננאנצען א י י ע ר ע: א י ה ר זענט דער אויסגעקליבענער...

מאריע האָט געווײַנט, ווי א קליין קינד. דאָס הארץ איז איהם שיער צעריסען געוואָרען אויף שטיקער. ער האָט נישט געקאָנט אויסרעדען קיין אייניציג וואָרט. ער האָט געהאפט פעלדמאָנען ביי ביידע הענד און האָט זיי געקושט... פעלדמאָן האָט געפינטעלט מיט זיינע גרויע אויגען און האָט געריבען צינדהעלצלעך, וועלכע האָבען זיך אלץ פערלאָשען... ער האָט פערויכערט א ציגאר און האָט געזאָגט:

— נו, גענוג, גענוג שוין, זילבערמאן! ווישט זיך אָפּ דאָס פנים און זייט א מאנספערזאן!

דאָס טיי־טרינקען איז איבערגענאנגען נישקשה. פעלדמאָן האָט געזאָגט ווערטלעך, דערצעהלט אנעקדאָטען. אלע האָבען געלאכט. ער האָט מורא געהאט, אז טייבעלע זאל ניט מאכען קיין סצענע אין די לעצטע מינוטען, פאר מאריצ'ס אפרייזע. ווי פערוואונדערט איז ער אָבער געוועזען, אז בשעת מאריע איז אויפגעשטאנען צו פאָהרען, איז טייבעלע זעהר פרייליך געווען! איהר געלעכטער האָט נאָך קיינמאל אזוי ניט געקלונגען, ווי אין די מינוטען; זי האָט שוין צופיעל געלאכט און נערעדט... פעלדמאָן האָט פערשטאנען, וואָס דאָס געלעכטער האָט זי נעקאָסט; דאָס הארץ האָט זיך איהם צוזאמענגעצויגען פאר וועהטיג... נאָך א מאל אדיע, נאָך א מאל אדיע... אט זענען שוין די פערד... ער זיצט שוין אין וואָגען... דער קוטשער האָט א קנאק געטהאָן מיט דער לאנגער בייטש. די פערד האָבען א ריס געטהאָן דעם וואָגען, און ער איז פערפאלען געוואָרען אין דעם געריכטען שטויב פון די גאסען, וואָס פיהרען צום וואקזאל. נאָר א וויים טיכעלע האָט זיך געזעהען אין דער הויך. דאָס פאסטגלעקעל האָט נאָך געקלונגען עטליכע מינוט אלע מאל שטילער, ביז עס האָט זיך נאָר פערלאָרען אין דער ווייטער לופט, וואו די זון האָט זיך אראָפּ־

שלאָף? עס איז א לינגן! מע רופט אייך צו דער מאמזל נאָט־קין: איהר זענט א בן־יחיד, אייער מוטער איז רייך, איהר זענט א ווינאָדנער חתן... געלד געהט צו געלד...

— מיכאל! וואָס רעדט איהר! איהר מיינט, איך בין דערזעלבער מאָריץ, וואָס פריהער מיט דריי יאָהר?

— אָ!... איך ווייס, איך ווייס!... איך קען אָבער אייער ווייב האָרץ, אייער שוואכצן כאראקטער... אייער מוטער'ס טרעסרען וועלען אויף אייך ווירקען... מיר זענען ווייט, און וואָר ווייסט, וואָס פאָר א פאניבריה די מאמזל נאָטקין איז דאָרט! איהר זענט נאָך צו יונג...

— פאָר וועמען רעכענט איהר מיך? איך וועל פערבייטען טייבעלען אויף... מיכאל! איהר בעלעדינט מיך... איהר ווייסט מיין ציעל...

— מאָריץ! אויב איהר געפינט זיך בעלעדינט פון מיינע וואָרטער, בעט איך אייך מיר מוחל זיין. נאָר איהר דארפט פערשטעהן מיט וועמען איהר רעדט: איהר רעדט מיט איין עלענדען מענשען, וואָס זיין אומגליקליך מזל האָט איהם אָפּגענריסען פון דער פאמיליע, פון פרייַנד, פון בעקאנטע, כמעט פון אונזער גאנצער נאציע, און ער האָט אַרויסגעצוינגען, נאָט ווייסט פון וועלכע הענד, א פרעמד עלענד קינד און האָט זי צוגעבונדען צו זיך, און איז אליין צו איהר צוגעבונדען געוואָרען... מיין לעבען איז שוין צוזאמענגעוואכסען מיט איהר לעבען... אייך ליעבט זי נאָר אָהן א ברעג!... אז מיט אייך וועט חלילה עפּיס פאסירען, הרג'עט איהר זי אוועק, און מיך דעסגלייכען... איהר ווייסט? איהר ווייסט? איך האָב אמאל געהאפט, אז מיין ליעבע צו איהר (צו וואָס זאל איך לייקענען?) וועט אפשר דערוועקען אין איהר האָרץ אזא נעפיהל, ווי צו אייך איצט... נאָר איך האָב שלעכט געראכענט... ווי קומט דאָס צו מיר?!... איך בין דערמיט געווען צופריערען, וואָס זי איז בכלל אהער אזוי נליקליך געווען מיט אייך.

ער האָט אָפּגעזוכט דאָס היטל און איז ארויסגעגאַנגען פון שטוב, בכדי די לײַבעדיגע זאָלען זיך קאָנען נעזעגענען אָהן א דריטען. אז מאָריץ איז איבערגעבליבען אליין מיט טייבעלען, האָט ער איהר געוואָלט פאָלען אויפֿן האַלז; זי האָט איהם אָבער אָפּגעהאַלטען.

— מאָריץ... דאָס ניט, דאָס דארף מען ניט... טהייערער, איך וועל דיך מאָרגען ניט זעהן? און איבערמאָרגען אויך ניט? און אפשר קיינמאָל ניט?...

— טייבעלע! וואָס רעדסט דו? איך וועל דיך גיך, גיך זעהען...

— מאָריץ! דו ווייסט: איך בין דיינע, דיינע, מאָריץ!...

— דו ביזט מיינע, מיינע אויף אייביג! טייבעלע, איך וועל דיך ניט פערגעסען אויף א מינוט!...

ער האָט זיך געצויגען צו איהר און האָט זי געוואָלט ארומנעמען; זי האָט איהם לייכט אָפּגעשטויסען פון זיך.

— ניין, מאָריץ, ניט דאָס, ניט דאָס... גיב מיר דיין האַנד, אָט אזוי, און שווער מיר ביי מיין נאָמען, דו הערסט? ביי מ י ן נאָמען, אז וואָס עס זאָל זיך ניט מאַכען מיט דיר, זאָלסט דו מיר שרייבען... רעכט?

— רעכט!...

פעלדמאן איז אריינגעקומען מיט א פרייליכער מינע:

— נו, שוין? גענוג אָנגערעדט זיך? הא? היינט לאָזט מיך אויך אָביסעל רעדען מיט אייך, ברומענדיגע טייבעלעך, אויסלענדישע פייגעלעך! טייבעלע! שטעל אויף דעם סאמאָוואר: עס איז נאָך פריה צום פאָיעזד, און מיר וועלען דערווייל אָביסעל שמועסען פון אונזערע אינטערעסען...

מיט די וועדטער האָט ער אריינגעפיהרט מאָריצען צו זיך אין צימער און האָט זיך מיט איהם פערשלאָסען.

— נו, מאָריץ, היינט מוזען מיר רעדען אָביסעל אָפּענער... מע רופט אייך ארוים אהין מיט א דעפעש, אז אייער מוטער איז

טייבעלע האָט זיך וויעדער בענאָסען מיט טרערען. פעלד־מאן האָט זי איינגעשטילט, איינגענומען, ווי א קליין קינד; ער האָט זי ארומגענומען און צוגעצויגען צו זיך. טייבעלע האָט אָנ־געהויבען שטילער וועריען, און אין עטליכע מינוט ארום איז זי שוין ווייטער געווען מונטער, ווי אלע מאל. זי האָט זיך אָפּגע־וואשען, אָנגעטהאָן, גערעדט, געשפּעט און געלאכט. אויף דעם קאָפּ האָט זי אָנגעטהאָן א קרענצעל פון רויזען, וואָס מאריץ האָט איהר געשענקט פון זיין גאָרטען; די אויגען האָבען איהר נע־ברענט, ווי צוויי בריליאַנטען ביי׳ם ליכט. פעלדמאן האָט אָנגע־קוועלט פון איהר. ער האָט איהר עפּים געוואָלט זאָגען, נאָר אין מיטען האָט זיך אויפּגעפּענט די טהיר און עס איז אריינגע־קומען מאריץ. ער איז געווען אָנגעטהאָן רייזע־פערטיג... טיי־בעלע האָט געפּיהלט, אז עס האָט זיך איהר אָפּגעריסען דאָס הארץ; זי איז געבליבען שטעהן אויף אין אָרט, בלאָס ווי דער טוידט, און האָט ניט געקאָנט אויסרעדען קיין וואָרט. מאריץ איז צוגע־גאנגען צו איהר. פעלדמאן האָט איהם געבעטען זיצען. ער האָט זיך געהאָפּט און האָט געזאָגט:

— טייבעלע, מיכאיל, זייט געזונד: איך פאָהר קיין קארלס־באד... אָט ערשט האָב איך דערהאלטען א דעפּעש: די מאמע איז שטאַרק שלאָף; מע רופט מיך אהין... איך וועל אייך אלע טאָג שרייבען בריעף... איך וועל גיך קומען צוריק... טייבעלע! איך וועל רעדען מיט איהר וועגען אונז... זייט געזונד, מיינע טהייערע...

פעלדמאן האָט געזעהען, אז טייבעלע שטעהט קוים אויף די פיס. ער איז צוגעגאנגען צו איהר און האָט איהר שטיל געזאָגט:

— טייבעלע! וואָס איז מיט דיר?...

— הא? איך? גארנישט!... דו פאָהרסט?... איהר פאָהרט?... — האָט טייבעלע געזאָגט און האָט ארויפגעצויגען א פריליכע מאסקע אויפ׳ן פנים.

— נו, פאָהרט געזונד! — האָט איהם פעלדמאן געזאָגט. — און פערגעסט אונז ניט — פאר צרות, אָדער פאר פרייד...

לאכט אויף אלע איהרע בריעף, און האָט זיי נעוויזען טייבעלען און פעלדמאנען. ענדליך האָט ער דערהאלטען פון דער מוטער א בריעף, אין וועלכען זי מיט דער גאנצער פאמיליע נאטקין בעטען איהם, ער זאל זיך דורכפאהרען קיין קארלסבאד. אט דאס איז נעווען דער בריעף, וואס מאריץ האָט נעוויזען טייבעלען, און דורך דעם האָט זיך ביי זיי פערבונדען דער שמועס, וואס איז שוין בעקאנט אונזערע לעזער, פון דעם ערשטען קאפיטעל פון אונזער ערצעהלונג. אז מאריץ איז אוועקגעגאנגען, איז פעלדמאן געקומען און האָט געטראָפען טייבעלען אין טרערען. האָט ער באלד פערשטאנען, אז עס איז שוין עפּעס א נייעס נעשעהן ביי די ליעבענדע. ער האָט זיך צוגעזעצט צו איהר און האָט געוארט, וואס וועט זי זאגען.

— מיכאיל, איהר וויבט וויסען, וואס איך ווין? גלויבט מיר, מיין פרוינד, אז איך ווייס אליין ניט, צי איז דאס פאר פרייד, צי פאר צרות?... מאריץ איז דא ערשט געווען... אך, מיכאיל, איהר זאלט געווען זעהן, הערען, ווי ער האָט נערעדט!... ער האָט געוואלט שיקען א דעפעש קיין קארלסבאד, אז די מוטער זאל קומען...

— וואס דארף ער די מאמע? — האָט זי פעלדמאן מיט א שטאָך געפרענט.

טייבעלע איז פאר כעס אונטערגעשפרונגען אויף דעם בעט:

— וואס דארף ער די מאמע?... מיכאיל, איהר זענט צו מאריצען צו שטרענג: זי איז דאָך פאָרט א מוטער! זי דארף דאָך וויסען, וואס איהר אייניגער זוהן טהוט! זי איז א מוטער!...

— קינד מיינס! — האָט איהר פעלדמאן שטיל געענטפערט. — דו ביזט איצט צעטראָגען, וויסט דו נישט ווער עס זאגט גלייך — איך, צי דו...

טייבעלע האָט זיך נאָך ערגער צעריצט.

— איך בין צעטראָגען? רעכט!... נו, זאגט־זשע איהר בעסער, אז איהר קאָנט און וויסט!

ווערען בעלייכט אלע פערבאַרגענע ווינקעלעך פון זיין האַרצען, וואָס דערוועקט אונזערע מענשליכע געפיהלען, וואָס קאָן אונז איבערארבייטען אינגאנצען. — ליעבע לעזער! איהר ווייסט, וואָס הייסט צוויי יאָהר גליק?... אין די צוויי יאָהר האָט עס מאָריצען ווייט געבראַכט: פעלדמאן האָט איהם פאַרבעריטעט אייניגע־טרעטען אין דער אוניווערזיטעט; טייבעלע האָט נאָך בעסער געלערענט און האָט נערעכענט אין א יאָהר ארום אויך פאַהרען לערנען אין דער שטאָדט, וואו מאָריץ וועט זיין. וועלכע שענע לופטשלעסער האָבען זיך די גליקליכע געבוויעט! דאָס קינפטיגע גליק איז ביי זיי שוין געווען בעשטימט. אויף דעם ערשטען בלאַט פון אונזער ערצעהלונג האָבען מיר איבערגעלאָזט טייבעלען ליגען אין בעט בענאָסען מיט טרערען. אונזערע לעזער ווילען שוין וויסען די אורזאכע, וואָס די איבערנליקליכע טייבעלע האָט ני־ווייגט. מיר וועלען זיי באלד ערקלערען:

נאָלדע זילבערמאן איז קראנק געוואָרען. די דאָקטוירים האָ־בען איהר נעהייסען פאַהרען סיין קארלסבאד. נאָלדע האָט נע־וואָלט מיטנעמען מאָריצען אויך קיין אויסלאנד, נאָר ער האָט בשום אופן ניט געוואָלט פאַהרען. פון קארלסבאד האָט איהם נאָלדע געשיקט אלע טאָג בריעף, אז עס איז איהר זעהר שווער צו זיין אליין אין א פרעמד לאנד, און וועו ניט די פאמיליע נאָט־קין, מיט וועלכער זי האָט זיך בעקענט, וואָלט זי שוין לאנג נע־קומען צוריק אהיים. ישראל נאָטקין איז געווען א רוסישער איד, זעהר א רייכער, און איז געקומען מיט דער נאנצער פאמיליע קיין קארלסבאד אויף דעם נאנצען סעזאָן. נאָלדע האָט זיך נאָרניט געקאָנט אפלויבען פון דער פאמיליע, בעזונדערס פון רב ישראל'ס טאָכטער, א מאמזעל פון א יאָהר צוואנציג, זעהר א פיינע, א געבילדעטע און מיט אלע מעלות. נאָלדע'ס בריעף זענען נעווען פול מיט קאָמפלימענטען אויף דער מאמזעל נאָטקין, וועלכע האָט נאָך פופציג טויזענד רובל נדן... זי האָט זיך געוואונשען, אז נאָט זאל איהר צושיקען אזא שנור... מאָריץ האָט זיך אויסנע־

פעלדמאן האָט נאָך לאַנג געריידט איבער דעם ענין. טייבע־לע האָט איהם ניט געענטפערט; זי איז געזעסען אָננעשפּאַרט אויף ביידע הענד און האָט ניט אַראָפּגעלאָזט קיין אויג פון פעלד־מאַנען, וועלכער איז אַרומגענאַנגען אַהין און צוריק שטאַרק צע־טראָגען איבער א האַלבע שעה, אין וועלכער ניט פעלדמאן ניט טייבעלע האָבען קיין וואָרט ניט גערעדט. ענדליך איז פעלדמאן צוגענאַנגען צו איהר, האָט אַרויפגעלענט ביידע הענד אויף איהרע אכסלען און האָט איהר געזאָגט מיט א שטיל קול:

— טייבעלע! דו ווייסט, אז דו ביזט ביי מיר טהייער... ווי א שוועסטער, ווי א קינד... פערלאָז זיך אויף מיר, איך וועל אייך ביידע ניצליך זיין. נאָר דאָס בעט איך פון דיר: אויב, בעהיט גאָט, אונזערע פלאַנען וועלען ניט אויסגעפיהרט ווערען און עס וועט זיך ניט גוט אויסלאָזען — זאָלסט דו זיך דערמאָנען אָן דיין איינציגען בעסטען פריינד, מיכאיל פעלדמאן...

VIII

די גרעסטע שרייבער, פאָעטען, פסיכאָלאָגען האָבען לאַנג גע־האַרעוועט איבערצוגעבען אויף דעם פאַפּיער די בעסטע מאַמענטען פון דער אמת'ער ליעבע, נאָר דאָס קאָן נאָר פערשטעהן דער, וואָס האָט אַליין ליעב געהאַט און איז געווען גליעבט. נאָר ניט אַלע גליקליכע ליעבענדע טרינקען אַלע גלייך פון דעם זעלטענעם טהייערען וויין: איינער פערזוכט דאָס פערגעניגען א מינוט, איין אויגענבליק; דער אנדערער געניסט עס זיין גאַנץ לעבען. מאַריץ מיט טייבעלען האָבען זיך געבאָדען אין דעם ליכטיגען רייגעם וואַסער צוויי יאָהר. צוויי יאָהר גליק! צוויי יאָהר כסדר זעהען אַלע מאָג דעם מענשען, וואָס מיט איין קוק, מיט איין וואונק

פעלדמאן איז געוואָרען בלאַס, ווי די וואַנד, און האָט זיך נעריבען איין האַנד אָן דער אַנדערער. ער האָט געוואָלט עפּעס זאָגען און האָט ניט געקאָנט... טייבעלע האָט דאָס געזעהען און האָט ווייטער נערעדט:

— איך ווייס, אז דאָס זעהט ביי אייך אויס קרום... מאָריץ איז ניט מיין גלייכען: ער איז א פרינץ... נאָר וואָס זאָל איך אָבער טהון מיט מיין האַרץ? קאָן איך דען זאָגען: „שא, שווייג שטיל"? ניין, איך בין ניט שולדיג. איך האָב איהם ליעב אזוי פיעל, אז מעהר קאָן מען שוין קיין מענשען ניט ליעבען!...

— קינד, קינד! — האָט איהר פעלדמאן געענטפערט. — דו פערענטפערסט זיך אומזיסט: איך האָב שוין לאַנג ארויס־געזעהען, אז עס דאַרף גיך קומען די צייט, וועז דיין האַרץ וועט אויך אָנהויבען צו רעדען. אמת, איך האָב ניט געוואוסט אויף וועמען דייַנע אויגען קוקען... (דאָ האָט זיך פעלדמאן א ביסעל פערהוסט). איך האָב ניט געוואוסט, אז דו האָסט פאַר דיינע אויגען אזא מענשען, וואָס זיין שען געזיכט מיט זיין געשטאַלט קאָן האַרמאָנירען מיט אזא פרייליין, ווי דו...

טייבעלען זענען די וועלטער ניט געפעלען. זי האָט איהם איבערגעשלאָגען:

— האָט קיין פאַראיבעל ניט, מיכאיל, איהר וויל מיר פאַר־וואורף מאכען, אז איך האָב ליעב געקריגען א שען פנים...

— טייבעלע! דו קענסט מיך ניט פון נעכטיגען טאָג; דו וויסט, אז מיר איז אויך ליכטיגער צו זעהען פון דער וועלט, אז די ליעבענדע זענען ביידע שען און יונג; עס איז אנגענעהם צו זעהן אזא פיין פּאָר, ווי דו מיט מאָריץ זילבערמאן... נאָר זאָג מיר, טייבעלע, וואָס איך וועל ביי דיר פרעגען, און זאָלסט זיך ניט געפינען בעלעדיגט, וואָס איך מיש זיך אריין אין אייערע געשעפטען: צי קענסט דו איהם שוין גוט? צי האָט איהר שוין נערעדט וואָס ווייטער וועט זיין? צי האָט איהר זיך געפרענט, וואוהין דאָס וואַסער טראָגט אייך?...

VII

דריי טאָג איז טייבעלע נאָכדעם ארומנעאַנגען צעטראָגען. זי האָט געשיקט צו מאָריצען אוא צעטעלע:

„מיין טהייערער! וואָרט נאָך א טאָג און געה ניט צו אונז: איך ווייל ניט, איך קאָן ניט! איך וועל פערברענט ווערען פאר שאנד, וואָס איך האָב גענארט אונזער אייניגען פריינד מיכאיל און האָב איהם נאָך ביז היינט ניט אויסגעזאָגט מיין גליק. היינט — מארגען וועל איך איהם דערצעהלען. וואָרט נאָך א טאָג, נאָך א טאָג, ביז איך וועל דיר שרייבען, דו זאָלסט קומען צו אונז. איך ווייל דיך שוין זעהען!"...

אין יענעם אָבענד, זייגער צוועלף, אז פעלדמאן האָט זיך שוין געקליבען לעגען שלאָפען, האָט איהם טייבעלע א קלאָפ געטהאָן אין דער טהיר. ער האָט זיך שטארק פערוואונדערט אויף איהר שפעטיגען וויזיט. טייבעלע האָט זיך צוגעזעצט אקעגען פעלדמאנען מיט די וואָרטער:

— מיכאיל, איך האָב אייך איצט א וויכטיגע זאך צו זאָגען: מיין הארץ, וואָס איז ביז אהער פריי געוועזען, איז ניט לאנג געוואָהר געוואָרען פון א נייעם...

פעלדמאן האָט בריים אויפגעעפענט די אויגען, און טייבעלע האָט וויטער גערעדט, גלייך און רייז:

— איך האָב ביז אהער ניט געוואוסט, אז ליעבע איז אזוי שטארק, אז זי וווייסט ניט קיין נרעניץ, קיין שעמעווידיגקייט.

פעלדמאן האָט געהערט נייע וועלטער פון איהר, און האָט זיך געקלערט: „דאָס איז זי געקומען אויפדרעקען איהר הארץ פאר מיר און אויסזאָגען, אז זי ליעבט מיך אויך, ווי איך זי, שוין אזוי לאנג"...

— מיין בעסטער פריינד מיכאיל! איך מוז אייך אלץ דערצעהלען, וואָס מיט מיר האָט פאסירט די לעצטע טעג: איך האָב ליעב מאָריץ זילבערמאן...

צוגעוועצט אויף דער באנק. די זון האָט דורכגעשלאָגען איהרע שטראהלען דורך די געדיכטע צווייגען פון די בוימער, דער סאָלאָווע האָט געזונגען. טייבעלע האָט ארויפגעקוקט אויף דעם בוים און האָט בעמערקט, ווי צוויי פייגעלעך האָבען זיך גענשלאָגען; זייער מלחמה האָט זי אזוי שטארק פעראינטערעסירט, אז זי האָט ניט געהערט, ווי מאָריץ איז צוגענאנגען צו איהר. ער איז געבליבען שטעהן און האָט געקוקט אויף איהרע שווארצע געקרייזעלטע האָר, וואָס דאָס ווינטעלע האָט געשאָקעלט; איהר האָרץ האָט זיך געהויבען ארויף און אראָפּ, און איהר מיט א ווייס זעקעל בעדעקט קליין פיסעל האָט ארויסגעשטארט פון דעם שוואָרצען קלייד און איז אראָפּגעהאנגען פון דער באנק. מאָריץ האָט מורא געהאט חאפען דעם אָטהעם, ער זאָל זי ניט אויפוועקען. עס איז אוועקגענאנגען נאָך צוויי מינוט. מאָריץ האָט שטילער־הייד געזאָגט:

— טייבעלע...

— אך! מאָריץ?!... — האָט זי זיך אויפגעהאפט און אין איין אויגענבליק איז זי שוין געשטאנען אויף די פיס. ווי אזוי דאָס איז געוואָרען — געדענקען זיי ניט, נאָר מאָריץ האָט געהאלטען טייבעלען אין זיינע ארעמס און האָט איהר ווי פערטומעלט געזאָגט:

— טהייערע, טהייערע טייבעלע! איך האָב דיר שוין לאנג געוואָלט זאָגען, נאָר איך האָב מורא געהאט פאר דיינע שוואָרצע בייזע אויגען!...

און מיט די ווערטער האָט ער צוגעדרעקט מיט זיינע הייסע קושען איהרע אויגען, די ברעמען, דעם קאָפּ, די הענד... טייבעלע האָט זיך ניט געפרובט אויסרייסען פון זיינע הענד; זי האָט נאָר געזאָגט:

— שוין לאנג, טהייערער מאָריץ?... זאָג: שוין לאנג, שוין לאנג?...

נאָך קיין אײַנציג וואָרט נעזאָגט פון זײַנע געפיהלען צו איהר. אײַנמאָל זענען זיי געזעסען אַזאַמען בײַ׳ם טיש און האָבען נע־ווארט אויף פעלדמאַנען און האָבען ביידע געשווײַגען. מאָריץ האָט עפּים יאָ געוואָלט זאָגען, נאָר ער האָט זיך גיך פערחאַפּט און האָט א הוסט געטהאָן. פעלדמאַן איז געקומען, און זיי זענען לעבעדיגער געוואָרען. נאָך דער לעקציע האָט זיך מאָריץ גע־קליבען אַוועקצוגעהן און בײַ׳ם געזעגענען האָט טייבעלע דער־פיהלט אין דער האַנד א שטיקעל פאַפּיער. מאָריץ איז אַוועק־גענאַנגען, און טייבעלע איז געוואָרען בלאַס, דאָס הארץ האָט איהר געקלאַפּט, ווי מיט א האַמער, די הענד האָבען איהר געציטערט. זי האָט דאָס צעטעלע אַריינגעלענט אין קעשענע און האָט גע־רעדט מיט פעלדמאַנען. פעלדמאַן האָט אָבער בעמערקט, אז טייבעלע ענטפערט ניט צו דער זאַך, האָט ער אויף איהר פער־וואונדערט א קוק געטהאָן. דאָס געזיכט האָט איהר געפלאַמט, ווי פייער. ער האָט איהר צוגעלענט די האַנד צום שטערן: דער קאָפּ איז איהר געווען היים.

— טייבעלע! וואָס איז מיט דיר?!

— גאָרניט, כלעבען, גאָרניט... — האָט איהם טייבעלע גע־ענטפערט און איז אַרויסגענאַנגען צו זיך אין צימער, האָט אַרויס־גענומען דאָס צעטעלע, וואָס מאָריץ האָט איהר איבערגעלאָזט, און האָט איבערגעלייענט די ווערטער:

„היינט, זייגער פינף, וועט איהר זיין אין שטאָדט־גאָרטען אונטער דעם עפּעלבוים. איך דארף אייך זאָגען זעהר א נויטיגע זאַך".

זייגער פיער, אז פעלדמאַן איז נאָך געווען אויף די שטונדען, האָט זיך טייבעלע אָנגעטהאָן, האָט פערשלאָסען די שטוב און איז געשווינד אַרויסגענאַנגען. אויף דער גאַס האָט זי זיך אַנידער־געשטעלט און האָט זיך א חאַפּ געטהאָן בײַ׳ם הארץ, וועלכעם האָט ניט אויפגעהערט צו קלאַפּען... אז זי איז אַריינגעקומען אין גאָרטען, איז זי באַלד צוגענאַנגען צו דעם עפּעלבוים און האָט זיך

ווי זי וואלט נעווײנט א גאנצע נאכט. ער האט זי נעוואלט פרענגן, וואם דאם בעדייט, נאר ער האט זי ניט געפרענט. פון דעמאלט אן פלענט טייבעלע זיין פערטראכט און ווי פערזארגט, און פעלדמאן האט ניט געהאט קיין געלעגנהייט אויפמישען דאם אלטע געשפרעך. אזוי איז איבערגעלאפען נאך א האלב יאהר. טייבעלע איז שוין אלט געוואָרען פופצעהן־זעכצעהן יאהר און איז געווען ווי א בלום, וואם הויבט נאר אן צו בליהען.

אונזערע לעזער דערפען נערענקען, ווי אזוי עס איז געשלאָסען געוואָרען די ערשטע בעקאנטשאפט צווישען מיכאיל פעלדמאן און מאריע זילבערמאן. אויף דעם צווייטען טאג האט איהם פעלדמאן פארגעשטעלט פאר זיין שילערין טייבעלע זאנענשיין, און אזוי זענען די יונגע מענשען בעקאנט געוואָרען. זיי פלענען זיך זעהען אלע טאג, צוזאמען לערנען, ביכער לייענען, אפטמאל זיך קריגען איבער א בוך און געהן שפאציערען. עס איז איבערגענגען עטליכע מאנאט ביז דער צייט, וואם פעלדמאן איז שלאף געלעגען און גאלדע זילבערמאן איז ביי איהם געוועזען. ער איז אפגעלעגען נאך פינף טעג און איז אינגאנצען געזונד נעוואָרען. מאריע מיט טייבעלען זענען אזוי פרייליך געווען דערפון, אז זיי האבען בעשלאסען צו מאכען מיכאילען א סורפריז (איבערראשונג). עס איז געווען חודש מאי. זיי האבען אנגעקויפט פיעל בלומען און האבען בעהאנגען די וועגד פון זיין צימער. אז פעלדמאן איז אריינגעקומען, האט ער זיי געררוקט די הענד און האט זיי נעראנקט פאר זייער געטרייישאפט. דא האבען זיך מאריע מיט טייבעלען וויעדער בענעגענט מיט די אויגען און זענען ווי רויט געוואָרען. פעלדמאן האט דאם בעמערקט און האט זיך א ביסעל פערקלערט דערויף. דעם גאנצען טאג האט ער ווינציג נערעדט און איז געווען פערטראכט. טייבעלע האט זיך צו איהם געטשעפעט, וואם איז מיט איהם; ער האט איהר געזאגט, אז דער קאפ טהוט איהם א ביסעל וועה, און איז אוועקגענאנגען צו זיך אין צימער. מאריע האט טייבעלען

האָט זיך אייגנעבוינען צו איהם און האָט איהם לאַנג געזוקט אין די אויגען. פעלדמאַן האָט געפיהלט די וואַרימקייט פון איהרע קליינע גלאַטע הענטלעך, מיט דעם ריח פון איהרע האָר, וועלכע האָבען אַנגעריהרט זיין געזיכט. זיי האָבען ביידע קיין וואָרט ניט אויסגערעדט, און אַזוי זענען זיי זיך צעגאַנגען אין זייערע צימער, ווי אַלע נאַכט. איבער טייבעלע'ס בעט איז געהאַנגען פעלדמאַנ'ס פּאָרטרעט; זי האָט איהם אַראָפּגענומען, האָט צוגעשלאָסען די טהיר און האָט געזוקט אויף דעם בילד:

— אָ, טהייערער מיכאיל, דו ביזט זעהר אומעהרליך!...

אין דער נאַכט האָט טייבעלע געזעהען אזא חלום:

א גרויסער, ברייטער, טיעפער גרוב, אַהן א גרונד; עס פליהען ארום אין דער לופטען קליינע מענשעלעך, וואָס האָבען א פּנים פון שלאַנגען און יאָגען זיך איינע נאָך די אַנדערע. זי האָט דאָרט דערקענט צירעלען, וועלכע האָט זיך מיט צעשפּרייטע אַרעמס און מיט א שמייכעלע געלאַטשעט און געדרעהט אַהין און אהער; ארום איהר האָבען זיך ארומגעדרעהט נאָך קלענערע מענשעלעך מיט פערשיעדענע פיזיאָנאָמיען. זי האָט צוויישען זיי דערקענט אייניגע יונגע לייט, וואָס פלעגען זיין פון צירעלע'ס נעסט. אָן א זייט האָט זי דערזעהען איהר עלטערע חברת'ע, וועלכע האָט אויף זיך געריסען די קליידער און געווייגט, געיאָמערט מיט א משונה קול. זי האָט אויפגעהויבען די אויגען, האָט זי דערזעהען פעלדמאַנען אזוי גרויס און שען, אז זי האָט שוין נאָר פערגעסען אָן די אַלע קליינע מענשעלעך; נאָר זיין געזיכט איז געווען אזוי ווי מיט א וואָלקען בעדעקט; זיינע אויגען האָבען געקוקט אויף איהר מיט א געבעט, מיט רחמנות. זי האָט זיך געוואָלט אויפהויבען א ביסעל העכער, נאָר זי האָט ניט געקאָנט, גלייך ווי עמיצער וואָלט זי צוגעהאַלטען. זי האָט געפיהלט, אז זי פאַלט אַלץ נידעריגער און נידעריגער...

אויף מאָרגען, אז פעלדמאַן האָט זי דערזעהען, האָט זיך איהם אויסגעוויזען, אז ביי טייבעלען זענען רויט די אויגען, גלייך

עס האָט אָבער לאַנג נישט געדויערט: אין א האַלב יאָהר אַרום איז טייבעלע צו איהם צוגעבונדען געוואָרען, ווי א שוועסטער; זי האָט אַליין אַלץ געטהאָן אין שטוב: געקאָכט, געוויימט, גרעט געוואַשען, און נאָך אַזעלכע ארבייט. אין לערנען האָט טייבעלע בעוויזען אַזא פעהיגקייט, אז פעלדמאַן האָט זיך געוואונדערט. ער האָט מיט איהר געלעהרענט עטליכע שעה אין טאָג; די איבעריגע צייט האָט זי געלעזען ביכער. פעלדמאַנען האָט זי ניט געלאָזט אָטהעמען: זי האָט אַלץ געוואָלט וויסען. עס איז פערגאַנגען נאָך א יאָהר. עס האָט זיך געמאַכט אַזוי, אז מע האָט פעלדמאַנען גערופען צו א רייכען מאַן און מע האָט איהם פאָרגעלאָזט א שטונדע געבען א קליין מיידעלע פון א יאָהר צעהן; פעלדמאַן איז אָבער געווען זעהר פערנומען, און האָט רעקאָמענדירט טייבעלען. טייבעלע האָט דאָרט אָנגענומען די לעקציע פאר צוואַנציג רובל א חודש און איז פאר פרייד שיער ניט אַרויפגעפאַלען פעלדמאַנען אויף דעם האַלז:

— נו, מיכאיל, היינט בין איך כמעט אזוי רייך ווי איהר; איך האָב שוין קיין מורא ניט, טאָמער וועט איהר מיך אַרויסטרייבען...

יענעם אָבענד האָבען זיי לאַנג געפלוידערט צוזאַמען. טייבעלע האָט זיך געמאַכט נאַריש, ווי א קליין קינד, און פעלדמאַן האָט אָנגעקוואָלען פון איהר, ווי א גליקליכער פאָטער. זיי האָבען אזוי לאַנג גערעדט, ביז עס איז געקומען צו נאַנע וויכטיגע זאכען. טייבעלע האָט אויפגעהערט צו לאכען און האָט פערטראכט געהערט פעלדמאַנען, וועלכער האָט אין דעם אָבענד אויסגעגאָסען פאר איהר אַלע זיינע געפיהלען. טייבעלע האָט איהם ניט רעכט פערשטאַנען און געבעטען, ער זאָל איהר זאָגען וואָס ער מיינט. פעלדמאַן האָט איהר צום ערשטען מאָל אין די צוויי יאָהר אויסגעזאָגט, אז ער ליעבט זי מעהר פון אַלץ אויף דער וועלט!... טייבעלע איז רויט געוואָרען ווי א רויז; זי איז צוגעגאַנגען צו איהם. האט געמומען זייז האנד צו זיך אין די הענד,

אומשטענדען קאָנען איהם ניט שטעהרען צו זיין דער אָרענטליכ־סטער מאַן אויף דער וועלט, אַבי ער קוקט נאָר אויף יעדער זאַך מיט אָפענע אויגען און מיט זיין אייגענעם שכל, מיט זיין אייגען נעפיהל. ער מוז האָרעווען צו ווערען זעלבסטשטענדיג, צוליעב זיך און צוליעב דעם כלל מענשען.

טייבעלע האָט איהם אויך דערצעהלט אלץ, וואָס איהר יונגער שכל האָט געקאָנט בעמערקען אין איהר לעבען. זי האָט איהם פערשיט מיט פראָגען: פאַר וואָס איז דאָס אָדער יענעס אזוי און ניט אנדערש? און אז עס איז שוין נאָנץ שפעט געוואָרען און מע האָט שוין בעדאַרפט נעהן שלאָפען, האָט זי פעלדמאַן אַרייננעפיהרט אין דעם צווייטען צימער און האָט שוין געוואָלט אַוועקגעהן צו זיך אין צימער, האָט איהם טייבעלע אָפגעשטעלט און האָט איהם געגעבען איהר האַנד מיט די ווערטער:

— איהר זענט ניט אזוי, ווי יענע יונגע לייט?... איהר זענט באמת איין אָרענטליכער מאַן?

פעלדמאַן האָט א קוק געטהאָן איהר אין די אויגען מיט א שמייכעל און האָט נאָרניט געענטפערט. טייבעלע האָט איהם די האַנד ניט אַרויסגעלאָזט און האָט איהם וויעדער געפרעגט:

— איהר שוועדט מיר ביי אייער לעבען?

— איך שווער ביי מיין לעבען!...

VI

די ערשטע צייט האָט טייבעלע געקוקט אויף פעלדמאַנען מיט צווייפעל: זי האָט ניט געוואוסט, צי זאָל זי איהם גלויבען, צי ניין. פעלדמאַן האָט דאָס פערשטאַנען, און טייבעלע האָט איהם אמאָל אליין געזאָגט, וואָס עס מוטשעט זיך. פעלדמאַן האָט איהר דערויף געענטפערט, זי זאָל דאָס איבערגעבען דער צייט, וואָס קאָן אלץ איבערמאַכען און אויסזאָגען דעם רעכטען אמת.

ווייזען, אם ירצה השם, אז משיח וועט קומען, וואָרום איצט איז ער שטאַרק פערנומען מיט זיינע אייגענע געשעפטען...

חאָטש רב גרשון איז געווען איין עם־הארץ און האָט קוים געקענט דאַוונען, נאָר „משכילים" האָט ער פיינט געהאַט בתכלית השנאה, און פלעגט זיי רופען „זשולִיקעם", און „השכלה" האָט ביי איהם געהאַט א נאָמען — „קראַנצעפאָליע" *...

זיין בן־זקונים פייטל וואָלט בעראַרפט געבאָרען ווערען נאָר א גרויסער חכם, האָט איהם דער מלאך געגעבען צו א שטאַרקע שנאָל אונטער דער נאָז, איז ער געווָארען א טיפש... ער איז אלט געווען אכצעהן יאָהר און האָט זיך געריבען צווישען די „משכילים", און דער נמרא־מלמד פלעגט איהם א מאָל פאָרשרייבען א קאָר־רעספּאָנדענציע אין א לשון־קודש־צייטונג, אויף וועלכער ער פלעגט שטעלען זיין נאָמען. אז פעלדמאן איז אָנגעקומען צו איהם פאר א לעהרער, האָט ער זיך געפרובט מיט איהם אויך מאכען די זעלבע שיינדלעריין, האָט ער איהם אָפּגעזאָגט. פייטל איז ברוגז געוואָרען און האָט איהם נעזידלט, געמאכט מיט דער בלאָטע. פעלדמאן האָט איהם מיט זיינע דארע הענד, אזוי ווי מיט א צוואַנג, אָנגענומען ביי'ם גאַרגל און האָט איהם ארויס־געוואָרפען דורך דעם פענסטער... דערפאר איז ער אָפּגעזעסען צוויי וואָכען אין פאָליציע און איז קוים מיט דעם לעבען אנטלאָפען פון דער שטאָדט „בלאָטע".

טייבעלע האָט מיט גרויס אינטערעס אויסגעהערט זיין בי־גראַפיע, וועלכע פעלדמאן האָט געקאָנט דערצעהלען און בעשענען מיט אנעקדאָטען און משלים. ער האָט זי אויפּגעקלערט, אז א מענש קאָן פון זיך מאכען וואָס ער ווִיל, און קיין שום שלעכטע

---

* מיר האָבען נעזוכט דאָס וואָרט „קראַנצעפאָליע" אין אלע נייע אוז אלטע וועדטערביכער אוז האָבען אזא וואָרט נישט נעפונדען; לכן בעטען מיר אונזערע לעזער, זיי זאלען שיין'חוד'ען דאָס וואָרט „קראַנצעפאָליע", וועט דאָס אונז בלייבען לדור דור...

דער פערפאַסער.

כתב אין „צעטעל של הוצאה והכנסה": אז דעם שיינעץ, ימח שמו, וואָס מע האָט ביי איהם געפונען דעם „אפס דמים", איז ארויסגענעבען געוואָרען פון לחם אביונים געלד 5 רו"כ על הוצאות הדרך...

פעלדמאן האָט איהר דערצעהלט זיין נאַנצע ביאָגראַפיע פון יענער צייט אָן ביז ער איז אריין אין פינפטען קלאַס ראַבינער־שולע. ער האָט ניט פערגעסען צו דערצעהלען די מעשה, וואָס האָט זיך מיט איהם געטראָפען אין דער שטאָדט „בלאָטע". ער האָט גענאַט א רעקאָמענדאַציע צו דעם גביר פון דער שטאָדט „בלאָטע" — רב גרשון שפרינגער, וועלכער האָט איהם צוגענומען לעהרנען מיט זיין בן־זקנים פייטעל. רב גרשון שפרינגער איז רייך געוואָרען פון א קלייניגקייט: ער האָט אויסגעדונגען עטלי־כע אידישע פאַמיליעס די מיהלען, וואָס דער גראָף האָט גענאַט אין דער שטאָדט, און זיי געהען נאָך ער היום אין די הייזער, און אליין איז ער געוואָרען א גביר, האָט געטהאָן שארפע שידוכים און איז געוואָרען מיט חסידים א חסיד און מיט אריסטאָקראַטען איין אריסטאָקראַט — דאָס וואָס הייסט ביי אונז א מעורב עם הבריות. ער האָט געקאָנט אויסקומען מיט דער נאַנצער וועלט, דאָס הייסט, יעדען בעזונדער אָפנארען. ער האָט געוואָלט בעקו־מען א נאָמען אויף דער וועלט, פלעגט ער אריינשיקען פון דער אימעניע צעהן וועגען שטרוי אין „הקדש" אריין, און זיין „אייגע־נער" קאָרעספאָנדענט האָט צעבלאָזען אויף אלע נאזטען, אז הגביר רב גרשון שפרינגער בעהויצט ווינטער אלע אָרעמע לייט אין דער שטאָדט „בלאָטע". און אז דער אנדערער גביר אין דער זעל־ביגער שטאָדט האָט בעראַרפט שטאַרבען, און עם האָט זיך איהם פאַרגלוסט דוקא אין גן־עדן אריין, האָט ער איבערגעלאָזט זיין נאַנצען קאַפיטאַל אויף עולמות מיט גמילות־חסדים מיט תלמוד־תורה, און האָט געמאַכט פאַר איין אָפעקון, פערשטעהט זיך, רב גרשון שפרינגער, וועלכער האָט דאָס געלד פערטהאָן וואו אהין ער האָט געוואָלט, און א „חשבון", האָט ער געזאָגט, וועט ער

מיט א פערווײנטער אלמנה, וועלכע האָט איהם געבראַכט, א חוץ דעם זילבער, וואָס איז שוין לאַנג געלעגען פערזעצט ביי איהם פאַר צוואַנציג רובל, א זיידען קלייד, וואָס זי האָט געמאַכט איהר טאָכטער צו דער חתונה און האָט עס פערזעצט ביי איהם פאַר צעהן רובל, דערצו האָט זי זיך אונטערגענומען פערצעהן וואָכען אויסצוצאָהלען צו צוויי רובל מיט א פערטעל יעדע וואָך, נאָך דער פֿרשה, און אז עס וועט געהען חוקת מיט בלק און מטות ומסעי צוזאַמען, דאַרף זי יענע וואָכען צאָהלען דאָפּעלט צו 4.50, און די וואָכען דאַרפען זיך אלץ רעכענען אויסציגע. פון די צעהן רובל האָט ער דערווייל אראָפּגענומען פראָצענט פאַר „יענער" וואָך, א חוץ פופציג קאָפּיקעס אויף „לחם־אביונים". די וויסטע אלמנה איז ארויסגענאַנגען וויל צופריעדען, און רב נחמן האָט זיך געזעצט עסען אליין, און פעלדמאַן איז אלץ געשטאַנען ביי דער טהיר, און האָט גהערט, ווי רב נחמן האָט געשאָלטען די קעכין, פאַר וואָס דאָס טיינעכץ איז אויסגעקומען אזוי לויז, און די פּאָלקע פון דעם עוף איז געווען א ביסעל איבערגעברענט... נאָכדעם האָט ער געבענשט אויפ'ן קול, און צו „ובנה ירושלים" האָט ער זיך צע־ווייגט, ווי א קליין קינד. נאָך דעם בענשען האָט איהם דאָס ווייב ארויסגעטראָגען צוויי גלעזער בארען מיט א פלאָש־פייערינען ארבוז אָהן קערלעך; ער האָט איהם אויפגענעסען אינאַנצען, און האָט זיך צוגעלעגט אָפרוהען וויעדער אויף א שעה צוויי. אז ער איז אויפגעשטאַנען, האָט ער זיך נעוואַשען די הענד און ארויסגערו־פען פעלדמאַנען צו זיך, און האָט איהם נענומען זאָגען מוסר, אז דער ניהנום מיט אלץ זיינע שטראָף איז קאַרג פאַר אזא שייגעץ, וואָס האָט א העזה צו לייגענען איטשע־בער'ס ביכלעך אין א מקום־קדוש, און האָט נעוויזען מיט ראיות ברורות, אז געבען אזא הולטאי א נדבה איז די גרעסטע עבירה, א סך ערגער ווי צו הרג'ענען א מענשען. דערמיט האָט ער איהם אָפּגעלאָזט אויף אלץ פיער זיי־טען. נאָר אז פעלדמאַן איז פערביטערט ארויסגענאַנגען פון שטוב, האָט רב נחמן א קרעכץ געטהאָן און האָט פערשריבען מיט רש"י־

ביי די וועלטער האָט איהר די אויבערשטע ליפּ א ציטער געטהאָן און איהר געזיכט האָט אויסגעוויזען בייז. פּעלדמאן האָט פון איהר ניט אראָפּגעלאָזט קיין אויג: אין איהרע וועלטער האָט ער געהערט א קול פון א מענשען, ניט ווי פון א קינד. ער האָט זיך בעטראכט, אז עס איז גלייכער זי ניט צו פרעגען די אורזאכע פון איהר בעשלוס. ער האָט איהר פאָרגעלעגט אלערליי פּלאַנען: אויב זי ווילּ, וועט ער איהר אָפּזוכען איין אָרט אויף צו לעבען זיך נעהען און ארבייטען, און אויב זי ווילּ, וועט ער זי לעהרנען לייענען און שרייבען, און אויב ער וועט זעהען, אז זי האָט דערצו א טאַלאַנט, וועט ער זי אלץ לעהרנען וואָס מע דארף און וואָס ער קאָן. ער האָט איהר געגעבען צו פערשטעהן, אז דאָס איז נאָר ניט אזוי שווער, ווי זי מיינט; מע דארף נאָר האָבען נענוג געדולד. ער האָט איהר געזאָגט, אז אויב זי ווילּ, קאָן זי אפילו היינטיגען טאָג אויבערלייבען ביי איהם אין דעם צווייטען צימער בעזונדער, ביז זי וועט קאָנען אליין האָרעווען און זיך פערדיענען צום לעבען און וועט ניט דאַרפען אָנקומען צו קיינעם. פּעלדמאן האָט געקאָנט רעדען: ער האָט איהר נעוויזען א ביישפּיעל פון זיך אליין, און האָט איהר דערצעהלט, ווי עלענד און אומגליקליך ער איז געווען, אז מע האָט איהם ארויסגעטריבען פון זיין שטאָדט, ווי אזוי ער האָט בעדארפט נעהן דאָס לעצטע מאָל צו רב נחמן פּליאסק בעטען ביי איהם אויף הוצאות, און ווי אזוי רב נחמן האָט איהם אויפגענומען: פּריהער איז ער ארויסגענאַנגען אויף צוויי שעה, נאָכדעם איז ער אריינגענאַנגען אין שטוב, האָט אָפּגעשווענקט די הענד, האָט פערגלאָצט די אויגען און מיט גרויס כוונה געזאָגט „אשר יצר"... ער האָט נעהייסען פעלדמאנען שטעהן אין הויז ביי דער טהיר, ביז ער וועט זיך אינגאנצען אָפּפּארטיגען, און ער האָט זיך געשטעלט דאוונען, וועלכעם האָט אויך געדויערט צוויי שעה. נאָך דעם דאוונען האָט ער געזאָגט א ביסעל זוהר, האָט געמאכט א כוסה און האָט פערביסען מיט צוויי אָפּגעשיילטע אייער, גוט אייגעקאָטשעט אין זאלץ. נאָכדעם האָט ער נעהאָט א חשבון

א קליין קינד, וואס האָט זיך אריינגעחאפט אין קעמערעל, וואו די עפּעל מיט די בארען לינגען, און פלוצים איז אָנגעקומען די מוטער...

— איך האָב געוואַרט אויף אייך א פּאָר שעה, — האָט זיך טייבעלע פערענטפערט — און האָב געזעהען, אז איהר קומט ניט, האָב איך גענומען דעם שליסעל (איך האָב געזעהען וואו איהר בעהאלט איהם) און בין אריינגענאַנגען צו אייך און זיץ שוין דאָ לאַנג. איך האָב דערווייל געזעהען אייערע ביכער; מיין עלטערע חברת'טע, פון וועלכער איך האָב אייך דערצעהלט, האָט מיך אויסגעלאהרענט לייענען רוסיש. איך בעט אייך, איהר זאלט זיך אויף מיר ניט בייזערען. איך בין געקומען צו אייך פרעגען איין עצה...

פעלדמאן איז געשטאַנען און האָט בעטראַכט דאָס יונגע אומגליקליכע מיידעל; איהרע שענע אויגען זענען געוועז רויטלייך, ווי ביי א מענשען, וואָס דערשלאָפט ניט א נאַכט, פון איהר שען וויים געזויכט איז געווען צו זעהען, אז עס איז איהר ביטער אויפ'ן הארצען. פעלדמאן האָט איהר צוגעטראַגען א בענקעל און האָט זי געבעטען זיצען.

— זאַגט, איך וועל אייך העלפען מיט וואָס און וויפיעל איך קאָן.

טייבעלע האָט זיך געזעצט און האָט אָנגעשפּארט איהר קאָפּ אויף דער רעכטער האַנד, מיט דער לינקער האָט זי געבלעטערט דאָס בוך, וואָס זי האָט פריהער אוועקגעלענט, די אויגען מיט די לאַנגע ברעמען האָט זי אראָפּגעלאָזט, און אויף איהרע קלייַנע רויטע ליפּען האָט געשפּיעלט א ביטער שמייכעלע.

— איך קאָן מעהר ניט זיי ביי צירעלען... איך...

— איהר קאַנט דען ניט אוועקגעהן פון איהר? — האָט זי פעלדמאן איבערגעשלאָגען. — זי האָט אייך דען געקויפט? זאַגט איהר, אז איהר ווילט מעהר ניט זיין ביי איהר — און גענוג.

טייבעלע האָט אויפגעהויבען די אויגען אויף פעלדמאנען.

— איך בין ארויסגענאַנגען היינט פון צירעלע'ס הויז, און מיין פוס וועט שוין דאָרט ניט זיין אזוי לאַנג ווי איך וועל לעבען!...

טייבעלע האָט ניט געענטפערט אויף זיין פראַגע און האָט נאָר א וואַרף געטהאָן מיט איהרע שוואַרצע נעקרייזעלטע האָר, און איהר גרויסע שוואַרצע אויגען זענען געבליבען פערטראַכט.

— איהר קלערט דאָרט לאַנג צו בלייבען? — האָט זי פעלדמאַן וויטער געפרעגט.

טייבעלע איז געשטאַנען אין דער זעלביגער פּאָזע און האָט איהם שטיל געענטפערט:

— איך קלער שוין אַליין גאַנץ לאַנג דעריבער און קאָן נאָר ניט צו־קלערען... קיין עלטערען האָב איך ניט, קיין פרייַנד אויך ניט — און אַז איך דערמאָן זיך, וואָס מיט מיין עלטערער חברת'ע האָט זיך אויסגעלאָזט!... זי איז ניט לאַנג געקומען צו אונז א צע'הרג'עטע, א פערשוואַלענע, הונגעריג ווי א הונד... מיר האָבען זי קוים דערקענט!... צירעלע האָט זי צוריק ניט געוואָלט צונעמען. איך האָב זי געבעטען, מיר האָבען ביידע געווויינט פאַר איהר, און זי ווייל ניט און ווייל ניט!... מיר האָט זי שטילערהייד געזאָגט, איך זאָל אַוועק פון דאָנען, וואַרום עס קאָן מיט מיר אויך זיין אַזא סוף, ווי מיט איהר... זי האָט זיך מיט מיר געזעגענט און האָט אַזוי געווויינט...

פון טייבעלע'ס שענע אויגען האָבען זיך מיט א מאָל א גאָס געטהאָן טרערען. פעלדמאַן איז צוגענאַנגען צו איהר און האָט זי אַנגענומען בייַ דער האַנד. טייבעלע האָט זיך אויסגעריסען און איז אַנטלאָפען.

פון יענעם טאָג אָן האָט זי פעלדמאַן ניט געזעהען א וואָך צוויי. ער האָט גערעכענט, אַז זי איז אַנטלאָפען פון צירעלען; נאָר ווי גרויס איז געווען זיין פערוואונדערונג, אַז ער איז אייגנמאָל געקומען אהיים און האָט געטראָפען די טהיר פון זיין שטיבעל אָפּגעשלאָסען און טייבעלע איז געזעסען בייַ טיש און האָט געקוקט אין א בוך! אַז זי האָט איהם דערזעהן, האָט זי געשווינד צוגעמאַכט דאָס בוך, איז אויפגעשטאַנען און איז געבליבען פערשעמט, ווי

— פֿאר וואָס געהט איהר קיינמאָל ניט אַריין צו אונז, ווי יענע יונגע לייט? — טייבעלע האָט זיך אויסגעדרעהט צו צירעלע'ס הויז און האָט איהם געוויזען מיט דעם פינגער אויף דעם פענסטער, וואָס איז געווען שטאַרק בעלייכט.

— איהר ווילט, איך זאָל אויך גיין אהין? — האָט זי פעלדמאַן געפֿרעגט האַלב לאַכענדיג.

— הא? ניין! איך פֿרעג, פֿאר וואָס איהר גיט אהין?

— פֿאר וואָס איך גיה ניט? קיין רעכטער מענש גיט ניט צו צירעלען... — פעלדמאַן האָט זיך פֿערחאַפּט. — איך בין זהר א פֿערנומענער מענש און האָב קיין צייט ניט.

טייבעלע האָט זיך אביסעל פֿערטראַכט.

— פֿאר וואָס־זשע זענען י ע נ ע ניט פֿערנומען? פֿאר וואָס האָבען זיי יאָ צייט? זיי זענען דען ניט קיין רעכטע מענשען?...

פעלדמאַן האָט ניט באַלד געענטפֿערט.

— זיי האָבען ניט וואָס צו טהון, זיי זענען לעדיגגעהער, פֿוסטע לייט, נידעריגע מענשען, זיי האָבען נעלד און הערעווען ניט דערויף, זיי מוזען ערגיץ פֿערברענגען די צייט, כדי זיי זאָלען ניט משוגע ווערען פֿאר רַאסקאָש.

— איך האָב אויך געטראַכט דאָס זעלבע, — האָט טייבעלע געזאָגט און איז צוגעגאַנגען נעהענטער צו פעלדמאַנען, — נאָר צירעלע זאָגט, אז דאָס זענען די פיינסטע יונגע לייט אין שטאָדט, און לויבט זיי גאָר אָהן א שיעור... אָט פון אייך לאַכט זי דוקא: איהר זענט איהר ניט נעפעלען...

זיי האָבען זיך ביידע צעלאַכט.

— איהר זענט שוין לאַנג ביי איהר? — האָט פעלדמאַן וויעדער געפֿרעגט.

— שוין פיער יאָהר.

— איהר זענט צופֿריעדען?

נעקאָנט איבערטראָגען: אויסהערען די קאָמפּלימענטען פון די פּרעמדע יונגע לייט, וואָס פלעגען זיך צונויפקלויבן ביי צירעלען אלע טאָג.

וועט זיין די יונגע לייט, וואָס פערברענגען ביי איהר די צייט?... און וועט איז דער יונגערמאַן, וואָס וואָהנט דאָ אויף דעם הויף, אין דעם קלייניעם שטיבעל, און גיהט אלע טאָג אוועק אויף עטליכע שעה און קומט צוריק צו א גיוויסער צייט אהיים, און זיצט אמאל אפּ א גאַנצע נאַכט איבער ביכער? פּאַר וואָס גיהט ער אויך ניט צו צירעלען צו־גאַסט, גליידְ מיט יענע יונגע לייט? מע דאַרף פּרעגען ביי צירעלען. צירעלע האָט איהר געזאָגט, אז דאָס איז עפּעס א שלים־מזל, איין ארעמער לעהרער. ער הייסט פעלדמאַן. זי האָלט ניט פון אזעלכע יונגע לייט: זי האָט ליעב שענע, רייכע, פרייליכע, קלוגע...

פעלדמאַן האָט עטליכע מאל בעמערקט טייבעלען ארומגיהן איבער דעם הויף איינע אליין. פעלדמאַן האָט גיוואוסט, וועט צירעלע איז, און וואָס פאַר מענשען עס גיהען צו איהר... איינמאל איז פעלדמאַן אהיימגעקומען שפּעט פון די שטונדען און האָט געטראָפען טייבעלען אריינקוקען צו איהם אין פענסטער. טייבעלע האָט זיך אביסעל דערשראָקען, וואָס ער האָט זי אזוי געטראָפען. עס האָט זיך צווישען זיי אָנגעהויבען אזא גישפּרעך:

— איהר האָט אריינגעקוקט צו מיר אין מיין חדר?

— יאָ... איהר זענט היינט אזוי שפּעט אהיים גיקומען...

זיי זענען עטליכע מינוט גישטאַנען שטיל און נאָר גיקוקט איינער אויף דעם אנדערען און זיך גימאַסטען מיט די אויגען. ענדליך האָט זי פעלדמאַן א פרעג גיטהאָן:

— איהר זענט שוין לאַנג ביי צירעלען?

— איהר קענט זי? — האָט איהם טייבעלע פערוואונדערט גיפרעגט.

— איך האָב גיהערט פון איהר.

V

טייבעלע איז געבליבען עלענד ווי א שטיין. זי איז אלט גע־ווען נייַן יאָהר, און האָט זיך אַרומגעוואַלגערט איבער דער שטאָדט, ביז פּעמי די מעקלערין האָט איהר געפונען איין אָרט ביי צירעלע דער פּאַריקמאַכערין. צירעלע איז געווען זעהר א פיין ווייבעל, א גרושה, אָהן קינדער, און האָט זיך פערדינט איהר שטיקעל ברויט, גיט אזוי פון דער אַרבייט, ווי פון אַנדערע ספעקולאַציעס... אונ־זערע לעזער מיינען, אז צירעלע איז געווען א סוחר, אָדער זי פלעגט פערלייהען געלד אויף משכונות? חלילה! צירעלע איז געווען א ווייבעל א נאַנץ סאָלידנע. ביי איהר האָבען זיך שטענדיג געפונען עטליכע יונגע מיידלעך יתומות. זי פלעגט זיי אויסהאַלטען און זעהר שען קליידען, און אז זיי פלעגען אלט ווערען פופציגהן־זעכ־צעהן יאָהר פלעגט זי אָנהויבען מיט זיי שפּאַציערען אין גאַרטען און ווייזען זיי דער וועלט... צירעלע איז בעקאַנט געווען מיט פיעל יונגע לייט פון דער שטאָדט און אויך מיט אלע פריצים. אונזערע לעזער מיינען, אז צירעלע איז געווען א הולטייקע — חס ושלום! איהר דאוונען, איהר ראש־חודש בענשען, איהר קנייטלעך לענען, איהר תחינות זאָגען האָבען געהאַט א שם! פערקעהרט, זי פלעגט נאָך זאָגען, אז א י ה ר מעג טאַקי גאָט־ברוך־הוא העלפען פאר איהר חסד, וואָס זי טהוט מיט די אַרעמע יתומות... טייבעלע איז אָפּגעווען פיער יאָהר ביי צירעלען. זי האָט זיך אָנגעזעהען גאַנץ שענע זאכען, וואָס האָבען זיך אָפּגעטהאָן מיט איהרע עלטערע חברת'עס, פון וועלכע מיר וועלען אונזערע לעזער בעפריַיען... זי איז אלט געוואָרען דרייצעהן יאָהר און איז געווען שען, ווי דער זומער־טאָג. צירעלע האָט זיך געשפּיגעלט אין איהר. זי האָט זי גיט אָפּגעלאָזט פון די אויגען און פלעגט זי רופען „טאָכטער", און האָט זי אויסגעקליידט ווי א גרעפין. טייבעלע איז געווען צו־פריעדען מיט צירעלע'ס בעהאַנדלונג. נאָר איין זאַך האָט זי גיט

יאָסעל איז געבליבען שטעהן אויף א מינוט שטיל. נאָכדעם האָט ער זיך געהאפט מיט ביידע הענד פאר די פּאות מיט דער בארד און האָט זיך אויסגעריסען צוויי זשמענים האָר... שפּעטער מיט א פערטעל שעה איז טייבעלע געלעגען אין בעט פערחליפעט, יענטעל איז געזעסען אין אווינקעלע, אָנגעשפּאַרט אויף צוויי פינגער פון דער לינקער האנד, און האָט געשאָלטען אויף דעם אלטען שטייגער, און יאָסעל איז געשטאנען אויפגעבויגען איבער'ן קינד'ס קאָפּ. אין די אויגען זענען איהם געוועזען טרערען.

פונקט אין אזא פּאָזע געדענקט טייבעלע איהר ארעמען פּאָטער, וועז איהר מוטער איז געווען געפעהרליך שלאָף, א האלבע שעה פאר דעם טוידט. עס איז געווען א קאלטערווינטער־טאג; יאָסעל האָט נאר־וואָס אריינגעטראָגען צוויי שייטלעך האָלץ און האָט געמוסען אויפהייצען דעם אויווען; זיין געקרייזעלטע בארד און פּאות זענען געווען אָנגעפילט מיט פעדערען; דאָס פּנים איז איהם געווען אויסגעצויגען, די אויגען רויט; ער איז ארומגעלאָפען אהין און אהער מיט דעם פינגערהוט אויף דעם אויסגעבויגענעם פינגער און האָט געשלונגען די טרערען. טייבעלע איז געזעסען אויף דעם אויווען און האָט געקוקט אראָפּ, ווי ער איז צוגעגאנגען צו דער מוטער און האָט זיך אָנגעבויגען צו איהר. יענטעל האָט קוים אויפגעהויבען די האנד און האָט א מאך געטהאָן ארויף. יאָסעל איז אָפּגעטרעטען אביסעל ווייטער. זי האָט איהם עטליכע מאל געווויזען מיט דער האנד ארויף... זי האָט, אפּנים, געוואלט, ער זאל איהר צוטראָגען דאָס קינד פאר איהר טוידט. יאָסעל האָט ניט פערשטאנען וואָס זי מיינט. יענטעל האָט א מאך געטהאָן מיט דער האנד, האָט נאָך א מאל א קוק געטהאָן ארויף, האָט זיך איבערגעקהרט אויף דער אנדערער זייט, און איז... אויסגענאנגען. יאָסעל האָט זיך לאנג ניט געמוטשעט אויף דער וועלט: ער האָט פאר צרות אָנגעהויבען מרינקען, האָט אָפּגעלעבט צוויי יאָהר, און איז געשטאָרבען.

האָט נעהאָרעוועט ווי אַיין אייזעל טאָג ווי נאכט, און זי האָט געלעבט ווי נאָט אין אַרעם: געגעסען און געטרונקען, און איהם פלעגט זי פערשטאָפען דאָס מויל מיט א שטיקעל ברויט און מיט א שיסעלע קוליש פון פאסאליס. זיינע ארבייטער פלעגען איהר טראָגען שטילערהייד ניט מיט קאָנפעקטען, און די נאָהענטע שכנות האָבען אויף איהר אונטערגערעדט... דעם מאָן פלעגט זי רופען „קרומער הונט", און קיין קלות האָבען זיך ביי איהר קיינמאָל ניט אויסגעלאָזט; יאָסעל פלעגט איהר אָבער ניט ענטפערען. אז זי פלעגט זיך גוט צעשעלטען, פלעגט ער זיינגען שטיקלעך פון „כתר", פון „הלל", פון „ויאתיו", מיט זעהר א טרויעריג קול, וועלכעם טייבעלע האָט ליעב געהאָט צו הערען. די נאָדעל פלעגט דעמאָלט פליהען נאָענט הויך, און אין זיינע שוואַרצע גרויסע אויגען פלעגט גלאָנצען א טרער... עס איז געווען שווער איהם אין כעם אַרייַנצובערענגען. נאָר איין מאָל אויף איהר לעבען געדענקט טייבעלע אזא סצענע: עס איז געווען „וויבאָרעם" אין דער „צעחאָוואי אופראָווע", יאָסעל האָט זיך עפּים פערזאמט און איז נעקומען אהיים א ביסעל פערשמאכט...

— שיכור'ניק!! — איז אויף איהם אָנגעפאלען יענטעל (אזוי האָט מען גערופען טייבעלע'ס מוטער). — א שיכור דארפסט דו נאָך זיין?! אָך און וועה איז מיינע יונגע יאָהר און טעג!...

זי האָט איהם לאַנג געשאָלטען און האָט איהם געוואָרפען די זיפּ מיט קליין אין קאָפּ אַריין. יאָסעל האָט געהאָט שוואַרצע געקרייזעלטע האָר. די קליין האָבען איהם געמאכט ווי א שד. יענטעל האָט זיך צעלאכט און האָט צונויפגערופען די ארבייטער און טייבעלען, זי זאָל אָנשפּייען דעם טאטען אין פּנים. טייבעלע האָט נאָך ניט אוספּעיעט צו־לויפען צום טיש, איז שוין יאָסעל געשטאַנען מיט אויפגעהויבענע קולאקעס; זיינע אויגען זענען געווען אָנגעגאָסען מיט בלוט, זיין פּנים איז געווען שרעקליך; ער וואָלט געקאָנט צעריסען יענטלען אויף שטיקלעך, ווען טייבעלע זאָל ניט געווען אונטערפאָלען אונטער זיינע פּים מיט א געוויין.

אויגען האבען זיך בעגעגנט, און זיי זענען ביידע רויט געוואָרען. אז מיכאילען איז גרינגער געוואָרען, זענען זיי זיך צעגאנגען — מאָריץ איז אוועק אהיים, און טייבעלע צו זיך אין איהר צימער — יענער מיט זיינע געפיהלען אין הארצען... מאָריץ איז געקומען אהיים, און האָט זיך באלד געלענט שלאָפען. עס האָט זיך איהם געחלומ'ט, אז ער ליגט אין בעט, און טייבעלע האָט זיך איינגעבויגען צו איהם, און מיט איהרע שוואַרצע געקרייזעלטע האָר האָט זי אָנגעריהרט זיין געזיכט, און איהרע שענע שוואַרצע אויגען קוקען אויף איהם אזוי טרויעריג, אז עס גלוסט זיך צו ווייגען... טייבעלען האָט זיך אויך געחלומ'ט, נאָר אויף איין אנדערען אופן: עס האָט זיך איהר אויסגעוויזען, אז מאָריץ האלט זי שטאַרק מיט זיינע ווייכע וויסע הענד, און זיי דרעהען זיך ביידע אין א גרויסען זאל אהן א שיעור. זי ווי‌ל איהם חאפען ביי דעם קאָפ און נעבען א קוש אין זיין שענעם ליכטיגען שטערן, רייסט ער זיך אוים און לויפט אוועק וויט־וויט! און קומט וויעדער, און נעמט זי ארום אין זיינע אָרעמס און רייסט זיך וויעדער אוים און לויפט אוועק...

IV

וואר איז נעווען טייבעלע?

נעבוירען פון אָרעמע, אָרעמע עלטערען. איהר פאָטער איז נעווען א בעל־מלאכה, א שנייידער. איין עהרליכער. נאָר איין אָרעמער. אז טייבעלע איז אלט געווען פינף יאָהר, פלענט זי זיין איין עדות פון נאנץ פיינע סצענעס: איהר מוטער איז נעווען נאָר א יונגע און זעהר א שען וויבעל פון א יאָהר פיער און צוואנציג; זי איז נעווען ביי „יאָסעל דעם קרומען" (אזוי האָט מען גערופען טייבעלע'ס פאָטער) דאָס צווייטע וויב. זי האָט איהם ניט ליעב געהאט און געטריבען אין דער ערד אריין; ער

געלעגען, און האָט איהם מיט גרויס נעטרייושאפט צוגעלעגט קאל־
טע קאמפרעסען צום קאָפּ.

טייבעלע איז אויך געזעסען און האָט זיך געביטען מיט מאָ־
ריצען. גאָלדע האָט זיך ניט געקאָנט איינהאלטען און איז גע־
קומען זייגער צוועלף בייגאבט זעהען, וואָס טהוט דאָ מאיר'ל
אזוי שפעט. זי האָט געטראָפען מאריצען מיט טייבעלען זיצען
ביי'ם בעטל, אין וועלכען פעלדמאן איז געלעגען אין גרויס היץ.
זי איז אריינגעקומען מיט א לייארעם, ווי זי איז געוואָהנט ge־
ווארען. זיי ביידע האָבען איהר געוויזען מיט דעם פינגער, אז
זי זאָל הויך ניט רעדען. זי איז צוגעגאנגען צום בעט און האָט
זיך אייגעבויגען צום קראנקען. דאָס האַרץ האָט זיך איהר א
ווארף געטהאָן פאר רחמנות: ער איז געווען בלאָס, געלבליך, מיט
דארע געלע הענד, ווי ביי א טוידטען, נאָר אויף זיינע ליפען האָט
געשפיעלט א שוואך שמייכעל. גאָלדע האָט בעטראכט דאָס
קליינע שטיבעל מיט דעם ארעמען מעבעל, וועלכעם איז אפילו
גאנץ ריין געווען; זי האָט א קוק געטהאָן, ווי די קינדער (מאריץ
מיט טייבעלען) זיצען אזוי ערנסט נעבען דעם חולה, איז זי צו־
געגאנגען צו טייבעלען, האָט זי ארומגענומען און האָט איהר א
קוש געטהאָן אין קאָפּ. דער חולה האָט זיך איבערגעווארפען,
האָט אויפגעעפענט די אויגען און האָט דערזעהען א פרעמדע פרוי
ביי זיך, איז ער אביסעל צעמישט געווארען. מאריץ האָט דאָס
פערשטאנען, האָט זיך צו איהם אָנגעבויגען און האָט געזאָגט, אז
דאָס איז זיין מוטער.

— אפשר וואָלט איך געשיקט צו מיין דאקטאָר? ער וועט
באלד קומען. — האָט איהם גאָלדע געזאָגט פערזאָרגט.

— א דאנק. — האָט איהר פעלדמאן געענטפערט. — א בי־
סעל בין איך אליין א דאקטאָר, און אביסעל פערלאָז איך זיך
אויף דער נאטור: זי דארף אליין איבערארבייטען.

גאָלדע איז פאר'ן אווענקאנג צוגענאנגען צו טייבעלען און
האָט איהר נאָך א מאל א קוש געטהאָן. מאריצ'ס מיט טייבעלע'ס

געווען אײנפאך, נאָר נעגאנגען גלײַך אין הארצען, מיט א זעלטנער הארמאָניע; אז פעלדמאן האָט נאָר אָנגעהויבען צו רעדען, האָט זיך געגלוסט הערען און חערען אָהן א שיעור... אז מאריץ איז אַרויסגעגאנגען פון פעלדמאנען, האָט ער געפיהלט אין הארצען עפּעס א נייע אומבעקאנטע ליכטיגקייט און וואַרעמקייט, און ער איז געקומען אהיים אזוי פריילִיך, לעבעדיג, אז נאָלדע האָט איהם ארומגעהאפט קושען, און זיין לאקיי האָט אויף איהם פערוואונדערט געקוקט, וואָס ער געהט ארום ביי זיך אין קאבינעט און זינגט... אויף מאָרגען איז ער וויעדער אוועקגענאנגען צו פעלדמאנען, און פון דעמאָלט אָן האָט מען שוין געזעהען מאָריצען אלע טאָג געהן פון דאָרט מיט א בוך; אפטמאל האָט מען איהם צוזאמען מיט פעלדמאנען געזעהען שפאציערען אין גאָרטען. נאָלדע איז ניט צופריעדען געווען פון דעם, וואָס ער האָט זיך אזוי פלוצלינג נענומען „צו די ביכלעך", ביי וועלכע ער פלעגט אויסזיצען נאנצע נעכט, און פון דעם, וואָס ער פלעגט נאנצע טעג פערברענגען מיט דעם אָרעמען לעהרער... איינמאל איז ער געפאלען נאָלדען אויף דעם האלז:

— מאמוניו! איך וויל ברענגען פעלדמאנען! אָט וועסט דו אליין זעהען, וואָס דאָס איז פאר א מענש...

עס פערשטעהט זיך, אז נאָלדע האָט אויף איהם גארניט אַרויסגעזעהען „קיין פייגעלעך", ווי זי האָט נאָכדעם געזאָגט. דאָס האָט אָבער מאָריצען ניט געשטערט, ער זאָל זיין ביי פעלדמאנען טאָג ווי נאכט. פעלדמאן האָט איהם ליעב געקריגען פאר זיין פעהיגקייט און פאר זיין וויכטיגען גוטען כאראקטער, און האָט איהם אזוי צוגעבונדען צו זיך, אז מאריץ האָט איהם אלסדינג פערטרויעט, און האָט קיין זאך ניט געטהאן און ניט געקלעהרט, ביז ער האָט פריהער איהם ניט דערצעהלט. איינמאל איז פעלדמאן שלאף געווארען; מאָריץ האָט געשיקט זאָגען דער מוטער, אז מע זאָל אויף איהם ניט וואַרטען, ער וועט נעכטיגען ביי דעם לעהרער, און האָט זיך געוועצט ביי דעם בעט, וואו מיכאל איז

זיינע לעהרער, און צי איז ער צופריעדען. מאיר'ע האָט איהם איבערגעגעבען וואָס ער האָט געוואוסט, און פעלדמאן האָט איהם אויסגעהערט מיט דעם זעלבען לייבליכען שמייכעלע, ערטערווייז האָט ער איהם איבערגעשלאָגען מיט זיינע פראגען, און טייבעלע האָט דערוויילן אָנגעגאָסען טיי. זי האָט זיך געזעצט אקעגען דעם גאסט און האָט זיך אויף איהם לאנג פערטראכט. פעלדמאן האָט איהם אויסגעהערט ביז'ן סוף, און נאָך דער טיי האָט ער איהם אזוי געזאגט:

— אויב איהר ווילט מיט מיר בעקאנט זיין, בעט איך אייך טיר מוחל זיין, וואָס איך רער מיט אייך אויפריכטיג; איהר זענט געוואָהנט געוואָרען, אז אייערע לעהרערס, וואָס האָבען געלעבט פון אייך, זאָלען אייך חנפ'ענען. זיי האָבען אייך געזאגט, אז איהר ווייסט שוין און קענט שוין אלץ, חאָטש אין אמת'ען זענט איהר נאָך א קינד. אייער מוטער ווילֿ, איהר זאָלט זיין א אידישער „מושלם", דאָס הייסט, א אידישער ענציקלאָפעדיסט, מיט פיעל רוסישע, דייטשע, פראנצויזישע ווערטער, נאָר אָהן ווייסענשאפט. געלייענט האָט איהר נאָך נאָר ניט. אויסגעוואכסען זענט איהר אויף גרויס ראָסקאָש, און אויף אייערע ערציהער האָט איהר געקוקט ווי אויף ניאנקעס, משרתים. די אלע מענשען, מיט וועלכע איהר זענט אויפגעוואכסען, נעמען־ארָף פאר אייך ראָס היטעל, און יעדער ווייזט אויף אייך מיט די פינגער: „אָט גהט רער יונגער מילֿיאָנער!" איהר זענט אויפגעוואכסען, ווי א געבלאָזענער פרינץ, נאָך דעם פאלשען אריסטאָקראטישען סיסטעם, און איהר האָט געמיינט, אז די אלע מענשען, וואָס איהר זהט, דרעהען זיך ארום אויף רער וועלט נאָר צוליעב אייך...

מאָריצען איז פעלדמאנ'ס רעדע אפילו ניט געפעלען, נאָר ער האָט זיך ניט ווילֿענדיג צוגעהערט צו זיינע ווערטער, וועלכע האָבען זיך ווי געגאסען און זענען געווען אין אזא טאָן, אז ער האָט זיך ניט געקאָנט בעלעריגען פון זיי. פעלדמאן האָט פיינט געהאט אין זיין רעדען אריינצומישען הויבע ווערטער. זיין לשון איז

האָט זיך אָפּגערעקאָמאַנדירט. פּעלדמאַן איז אַרויסגענאַנגען פון דעם טיש און האָט איהם מיט דעם זעלבען פּריינדליכען שמייכעל געזאָגט:

— אַך, זעהר אַנגענעהם! איך געדענק אייער נאָמען, עס פּרייעט מיך זעהר, וואָס איך האָב די עהרע אייך צו זעהען ביי זיך אין מיין נאַרע; זיצט, איך בעט אייך, זיצט ביי אונז... טייבעלע, קום נאָר אַהער!...

ביי דער זייט האָט זיך אויפגעפּענט א קליין וויים טהירעל, און אויף דער שוועל האָט זיך בעוויזען א קליין מיידעל פון א יאָהר פופצעהן און האָט א קוק געטהאָן אויף פּעלדמאַנען, דערנאָך אויף דעם גאַסט, און איז צוגענאַנגען צום טיש.

— עס וועט באַלד זיין טיי? — האָט זי פּעלדמאַן א פּרעג געטהאָן.

— די רגע! — האָט טייבעלע א וואָרף געטהאָן מיט איהרע שענע האָר און איז אוועקגעלאָפּען צוריק אין דעם אַנדערען צימער. פּעלדמאַן האָט זיך געזעצט נעבען דעם גאַסט און האָט איהם געפּרענט: מיט וואָס קאָן ער איהם דיענען? מאיר'ל האָט איהם דערצעהלט אלץ, וואָס ביי איהם אויפ'ן האַרצען האָט זיך אָנגעקליבען, זינט ער האָט איהם געזעהען ביי זיך. מאיר'ל האָט זיך נעפּיהלט היימיש מיט פּעלדמאַנען, און האָט איהם דערצעהלט, וואָס פּאַר א שנאה ער האָט אויף איהם געטראָגען ביי זיך אין האַרצען ביז היינטיגען טאָג. פּעלדמאַן האָט זיך צעלאַכט און האָט איהם געזאָגט:

— איהר זענט נאָך נאָר ווילד, מיין ליעבער גאַסט. איך וואָלט געהרען געזעהען די חיות, מיט וועלכע איהר זענט ערצויגען נעווארען!...

טייבעלע האָט דערווייל ארויסגעטראָגען גלעזער מיט דעם סאַמאָווער און האָט פערקאָכט טיי. פּעלדמאַן האָט אויסגעפרענט ביי מאיר'לען, ווי אזוי ער לעבט, וואָס ער לערענט, וואר עס זענען

— מאיר'ע! איך וויל דיר דינגען אַט דעם נייעם לעהרער, ער לעהרעט מיט אונזער גראַפ'ס קינדער.

מאיר'ע האָט אפילו קיין קוק ניט געטהאָן אויף איהם און האָט נאָר א פּרעג געטהאָן די מוטער, צי זי האָט זיך שוין מיט איהם בעדונגען. פּעלדמאָן האָט זיך אויפגעהאַפּט פון דעם שטוהל און איז צוגעגאַנגען צו גאָלדען און האָט געזאָגט:

— איך האָב אייך פּריהער געזאָגט, אז איך רער ניט פון קיין גאָלד, ביז איך וועל זיך נישט בעקענען מיט דעם תלמיד פערזונליך. אייער זוהן דאַרף נאָך ניט קיין לעהרער: ער איז נאָך צו יונג און דאַרף זיך נאָך אביסעל צו־לערנען, ווי אזוי זיך צו בענעהמען מיט מענשען. — מיט די ווערטער איז ער אוועק פון זיבערמאַנ'ס הויז. גאָלדע האָט זיך געפּונען שרעקליך בעלעדיגט און האָט איהם בעשיט מיט קללות, און מאיר'ע איז אריינגענאַנגען צו זיך אין קאַבינעט און האָט אָנגעהויבען בעקלערען פּעלדמאַנ'ס ווערטער: ער האָט צום ערשטען מאָל אויף זיין לעבען געהערט אזא מיינונג אויף זיך פון א פּרעמדען מענשען. דאָס ערשטע מאָל אויף זיין לעבען האָט ער זיך געפּרעגט, וואָס איז ער אליין פאר א מענש און וואר איז דער גראַבער לעהרער? צוויי מאָל האָט ער זיך מיט איהם בעגעגענט אין גאַרטען, און האָט קיין אויג ניט אראָפגעלאָזט פון פּעלדמאַנען, וועלכער האָט אויף איהם אפילו קיין קוק ניט געטהאָן. דאָס האָט איהם נאָך ערגער געקרענקט, און ער האָט זיך ענטשלאָסען איין מאָל פאר אלע מאָל בעקאַנטשאפט צו שליסען מיט איהם און אין עטליכע טעג ארום איז ער צוגעפאָהרען אין זאהר א שענער קאַרעטע מיט גרויס קוראַזש צו א קליין אַרעם שטיבעל, און האָט געטראָפען פּעלדמאַנען ביי'ם טיש פערוואַרפען מיט ביכער און מיט פּאפּיערען, אז מע האָט קוים ארויסגעזעהען זיין הויכען שטערן, די גרויע אויגען מיט זיין אויסגעטריקענט אויסגעדאַרט געזיכט. אז פּעלדמאַן האָט דערזעהן דעם גאַסט, האָט זיך בעוויזען אויף זיינע ליפּען אזא זיסער לייבליכער שמייכעל, אז מאיר'ע האָט זיך פערוואונדערט. ער

דער שווארצער פעפער וואכסט"... פעלדמאן איז אוועקגעפאהרען קיין זשיטאמיר אין דער ראבינער־שולע; ער האָט דאָרט געענדיגט און איז אוועק קיין פּעטערבורג אין דער אוניווערזיטעט. נאָר די לעבענסמיטעל מיט דעם פּעטערבורגער קלימאט האָבען איהם ניט ערלויבט צו לערנען וויטער, איז ער געקומען קיין נ., וואו עס קומט־פאָר אונזער געשיכטע. ער האָט דאָ געהאָט אייניגע פרייַנד, גאַנץ רייכע לייט, נאָר ער האָט אָבער ביי זיי ניט געוואָלט זיין, און האָט געלעבט פון שטונדען. זיין געזונד, וועלכעם איז אָפּגעשוואכט געוואָרען אין זשיטאָמיר פאר די אכט יאָהר, וואָס ער האָט דאָרט געלימען הונגער און קעלט, האָט זיך אין נ. אָנגעהויבען צו פערבעסערען, נאָר קיין פּעטערבורג האָבען איהם די דאָקטוירים נאָך ניט געהייסען פאָהרען, ביז ער וועט ניט אינגאנצען געזונד וועדען, און אזוי זענען אוועקגעגאנגען דריי יאָהר. אין דער צייט האָט ער געהאָט א שטונדע ביי דעם גראָף וו., וועלכער פלעגט לייהען געלד ביי גאָלדע זילבערמאן. איינמאל האָט דער גראָף זעהר אָפּגעלויבט זיין אידישען לעהרער פאר גאָלדען. גאָלדע האָט געוואָלט, אז איהר מאיר'ל זאָל ביי איהם אויך לערנען, האָט זי געשיקט נאָך איהם די קאַרעטע, נאָר פעלדמאן האָט געענטפערט, אז ער קאָן קומען צו־פוס. און אז ער איז געקומען, האָט ער מאיר'לען נישט געטראָפען. גאָלדע האָט איהם געבעטען זיצען.

— וויפיעל וועט איהר נעמען ביי מיר פאר מיין זוהן? — האָט איהם גאָלדע געפרעגט.

— איך וויל פריהער זעהן אייער זוהן און איהם קענען.

— וואָס הייסט? איהר קענט ניט מיין מאיר'לען?...

ביי די וועדטער איז מאיר'ל ארייַנגעקומען, האָט א קוש געטהאָן דער מוטער די האַנד, אויף פעלדמאנען האָט ער א וואָרף געטהאָן איין אויג און קוים א שאָקעל געטהאָן מיט דעם קאָפּ. פעלדמאן איז געזעסען, ווי אויף הייסע קויהלען.

III

מיכאיל פעלדמאן איז געווען איינער פון די, וואָס האָבען זיך געשלאָגען פאר דער „השכלה" און זענען מיט גוואלד געווארפען „משכילים". זיי זענען געווען א גאנצע קאמפאניע יונגע לייט, וואָס זענען געזעסען אויף קעסט און האָבען געשטודירט אין קלויז, אלע אויף איין פאקולטעט: נערישען די גמרא, נעבאקען קארטאָפלעס, ג'ענב'עט ליכט פון די יאָהרצייטען, געשמיסען דעם שמש און געטהאָן נאָך אזעלכע וויכטיגע זאכען... דאָס איז געווען אין דער צייט, וואָס אידען האָבען נאָך פון קיין גימנאזיעס ניט געהערט — וועט שמועסט אין די קלייניע שטעדטלעך, וואו מע האָט מאפו'ס מיט שולמאנ'ס ביכלעך געברענט, און וועט עס האָט בגנבה געלייענט דעם „המגיד", „המליץ", „קול מבשר", דער האָט נעהייסען „אפיקורס"... פעלדמאן האָט ערגיץ נעקראָגען דעם „תעודה" מיט דעם „זרובבל" און האָט זיי געלייענט פאר די חברים, ביז רב פייביש דער לאנגער, וואָס פלעגט אויך לערנען אין קלויז, האָט זיי גע'מסר'ט צו דעם נביר פון דער שטאָדט, רב נחמן פליאסק, און עס איז געווארען א ווילדער כעס אין שטאָדט. רב נחמן איז געווען זעהר א פרומער איד; ער האָט געלעבט פון פראָצענט און פלעגט עסען ארעמע לייט מיט די ביינער, און אפ־שרייבען איין ארעמאן די בעבעכעס פאר צעהן רובל פראָצענט איז ביי איהם קיין נאָווינע ניט נעווען, נאָר קיין עולות האָט ער ניט געקאָנט לוידען — ער האָט די אלע ביכלעך נעהייסען פער־ברענען, און דעם „אפס דמים" האָט ער פריהער אליין צעריסען אויף פיץ־פיצלעך און דערנאָך ערשט פערברענט. די יונגע לייט האָט ער צעטריבען פון דער קלויז: אייניגע פון זיי האָט מען אָפגעשיקט צום רבין אויף תיקון, און פעלדמאנען, דעם רעכטען סם, האָט מען גענויט, ער זאל נט'ען דאָס ווייב און פאָהרען „וואו

„בר־מצוה" האָט מאיר'ע׳ל געזאָגט פאַר איין עולם זעהר א פיינע דרשה, וועלכע האָט געקאָסט געגוג געלד און אויף וועלכער ער האָט נעבאַך געגוג געהאַרעוועט, חאָטש ער האָט זי אַליין ווינציג־וואָס פערשטאַנען, און אז ער איז געקומען סאַמע צום רעכטען שפיץ, וואו מע דארף אויסבויגען דעם גראָבען פינגער, האָט איהם ליפּא־קנאַבע׳ל (אזוי האָט געהייסען דער גמרא־מלמד) שיער איינגע־שלונגען, און רב געצע׳ל דער דיין איז געזעסען אויף אזא שטיי־נער, ווי קופערניק אין דער מינוט, וועו ער איז געפאַלען אויף רער המצאה, אז די ערד דרעהט זיך. און גאַלדע? גאַלדע האָט געווייגט מיט זיסע גליקליכע טרערען און האָט נאָכדעם דריי טאָג כסדר אַלע רגע געשיקט נאָך ליפשע די גראָבע, זי זאָל אָפּשפּרע־כען מאירל'ען א גוט אויג... אזוי איז ער געוואָכסען דאָס, וואָס ביי אונז האַלט מען פאַר איין אידעא׳ל — „א ביסעל אהין, א ביסעל אהער", פון יעדער זאך דאָס אויבערשטע, נאָר אין אמת ארויין — אָהן תורה, אָהן חכמה, אָהן וויסענשאַפט, ניט אויסגעסוויסטשעט, ניט אויסגעבילדעט דעם שכל... אַלץ איז בערעכענט צו גלאַנצען פון אויבען, כדי מע זאָל קאָנען טהון א שענעם שידוך. דער שדכן שרייבט אויף דעם חתן, אז ער איז א „מושלם", א „נאַנצער מענש", „צו גאָט און צו לייט", מע גיט איהם א סך נדן מיט א כלה, און אזוי געהט פארבי זיין יוגענד, און אז ער וועדד עלטער און נעהט־ארוים אויף דער וועלט, זעהט מען ערשט דעמאָלט ארויס, ווי די ערציהונג האָט אויף איהם געווירקט... מאיר'ע׳ל האָט געהאַט אזא ערציהונג ביז זיעבעצעהן יאָהר, ביז די גלענענהייט האָט איהם צוזאַמענגעבראַכט מיט פעלדמאַנען, מיט וועלכען מיר וועלען אונ־זער לעזער באַלד בעקאַנט מאַכען.

פּריץ איז „מת" געוואָרען און האָט קיין קינדער ניט איבערגעלאָזט, איז ער געוואָרען ביי דער פּריצה א „בן־בית", און האָט מיט איהר אזוי לאַנג געהאַנדעלט, ביז רב מאיר איז געוואָרען דער פּריץ, און די פּריצה האָט געגומען ביי איהם פּענסיע. רב מאיר איז געוואָרען גרויס, האָט בעקומען א נאָמען, האָט אָנגעהויבען פּאָהרען צום רבין... אויף דער עלטער איז רב מאיר ארויסגעפּאָהרען קיין נ., האָט אָנגעהויבען פּראָווען שלש־סעודות'ען, און „חברה" האָבען איהם געמאַכט דעם נאָמען אזוי גרויס, ביז ער האָט זיך משדך געווען מיט דעם רבינ'ס א שוועסטער און האָט געקויפט פּאַר הונ־דערט טויזענד רובל איין איידעם א צאצקע פּאַר זיין בת־יחידה, גאָלדעניו, און איז בערוהט געשטאָרבען. דער איידעם, די צאצקע, רב מאָטעלע, איז טאַקי נעווען א גילדערנער יונגערמאַן, א תכשיט, און האָט ניט געוואוסט קיין צורת מטבע. ער איז אָבער געווען א קראַנקער, האָט ער זיך אָפּגעמוטשעט עטליכע יאָהר און איז ג־עשטאָרבען און איבערגעלאָזט גאָלדען א יונגע אלמנה פון דריי און צוואַנציג יאָהר, מיט א קליין קינד פון צוויי יאָהר. גאָלדע האָט שוין דאָס צווייטע מאָל ניט געוואָלט חתונה האָבען (דאָס איז ביי אונז אפילו זעלטען), כדי איהר מאיר'ע זאָל ניט דאַרפען אָנקומען צו א שטיפּפאָטער. זי האָט איהר גאָנץ לעבען אוועקגעשענקט מאירל'ען, וועלכער איז אויפגעצויגען געוואָרען אויף זייד מיט אַלערליי פערגעניגענס. ביז צעהן יאָהר האָט מען איהם געהאַלטען מלמדים, און מאיר'ע האָט זעהר גוט געלערנט. גאָלדע האָט אָבער געוואָלט, ער זאָל קענען אלץ אויף דער וועלט. קיין נעלד האָט זי ניט געקאַרגט. זי האָט נעזעהן, ווי אַנדערע גבירים לאָזען לערנען זייערע קינדער, האָט זי איהם אויך צוגענומען א פּראָ־צויז אין שטוב אריין, מיט א לעהרער אויף רוסיש און דייטש; מע האָט איהם געלעהרענט פּיאַנאָ שפּיעלען, טאַנצען, רייטען אויף א פערד און „עטיקעטע" (דרך־ארץ) — ווי אזוי צו גענהן, צו ר־עדען און זיך צו בענעמען צווישען מענשען. גאָלדע האָט אָבער געוואָלט, ער זאָל דערצו זיין איין עהרליכער איד אויך. צו דער

טהייערער פרוינד מיינער! דיין טויבעלע איז א נארישׂ קינד, א קאפריזנע מיידעלע, תא־חא־חא!

מאריץ איז אוועקגענאנגען פערטיעפט אין געדאנקען: ער האט גאר ניט געקאנט פערשטעהן איהרע ווערטער, איהר געלעכטער... ער וואלט זיך אבער נאך מעהר פערוואונדערט, ווען ער זאל זיך געווען אומקעהרען צוריק: ער וואלט געטראפען שייבעלען אין בעט, בענאסען מיט הייסע ביטערע טרערען...

II

מאריץ זילבערמאן האט אמאל, מיט א יאהר צעהן פריהער, געהייסען „מאיר", און זיין מוטער, גאלדע רב מאיר'ס, רופט איהם נאך היינט אויך „מאיר'ל". נאר זינט די ציווילזאציע האט אנגענויבען ארייננקומען צו אונזערע ברידער אויך, האבען מיר זיך דערשראקען פאר איהר, און האבען זיך באלד געהאפט צו די קליידער מיט די נעמען: די אטלעסענע זשופעצע מיט דעם קיילעכיגען שטריימעל איז פערבימען געוואָרען אויף א קורצען פראק מיט א צילינדערהוט, און דער נעכטיגער מאיר בערעל'ס, זרח נפתלי'ס און קלמן רב וועלוועל'ס זענען פלוצים געוואָרען מאריץ באריסאָוויטש, זאחאר פאנטעלעמאנאוויטש און קלימענטי וולאדימיראָוויטש... מאיר'ל, וועלכען מיר מוזען אנרופען ווי ער ווייל — „מאריץ", איז געוואכסען א יתום ביי זיין רייכער מוטער, גאלדע זילבערמאן, אדער גאלדע רב מאיר'ס, — איהר פאטער רב מאיר איז געווען זעהר איין „אדם חשוב"; אין די יונגע יאהרען איז ער נעווען א פשוט'ער ארענדאר, נאר דער פריץ האט איהם זעהר ליעב גענאט, און האט איהם געמאכט פאר דעם ערשטען פאקטאר אין הויף. רב מאיר האט בעקומען עטליכע קערבלעך, און אז דער

געפיהל, מיט דעם גאנצען האַרצען, מיט דעם רעכטען אמת... טייבעלע אָבער איז לאַנגזאם צוגענאַנגען צו איהם און האָט איהם אָנגענעריהרט ביי דער האַנד.

— מאַריץ, נעבוג! אייליט דאָך ניט אזוי: מע דאַרף ניט מעלענראפירען קיין קאַרלסבאַד; אייער מוטער דאַרף גיך קומען אהיים; מיר וועלען נאָך האָבען צייט איהר צו זאָגען...

מאַריץ איז א ביסעל געשטיליט געוואָרען און האָט געזאָגט:

— נו, וועל איך איהר חאָטש א בריעף שרייבען, אז איך בין אזוי גליקליך...

— מאַריץ! מע דאַרף דאָס אויך ניט! זי וועט ניט פערשטעהן אייער גליק; זי קאָן דאָס ניט פערשטעהן... אָבער אז זי וועט קומען און איהר וועט מיט איהר פערזענליך רעדען, וועט דאָס אנדערש זיין... איצט געהט אהיים: עס איז שוין זייגער צוויי. קומט ניט היינט, קומט מאָרגען פריה; איך בין היינט פערנומען א גאנצען טאָג — אדיע!

מאַריץ האָט אויף זיך אַרויפגעוואָרפען דעם אויבערראָק, ער האָט אָפגעזוכט דעם הוט מיט דעם שטעקען און האָט זיך נעקלערט בען אוועקצוגעהן; ער איז צוגעגאַנגען צו טייבעלען און האָט איהר נענעבען די האַנד.

— דו גלויבסט מיר? טהייערע!...

— מאַריץ! — האָט זי איהם נעענטפערט, און איהרע אויגען האָבען זיך וויעדער אָנגעצונדען. — מאַריץ! איך גלויב דיר! מהייערער, טהייערער מאַריץ! זיי מיר מוחל מיינע נאַרישע געדאַנקען... איך גלויב דיר, מאַריץ, דו ביזט מיין לעבען...

מאַריץ איז שוין נעשטאַנען ביי דער טהיר; טייבעלע האָט איהם צוריק צוגערופען און האָט איהם געזאָגט:

— מאַריץ! איך בין אינגאַנצען דיינע... דו ביזט ביי מיר אלץ... אָהן דיר בין איך נאָרנישט, מאַריץ! אז דו נעהסט נאָר ארויס פון דער טהיר, ווייזט זיך מיר אויס, אז איך וועל דיך שוין מעהר ניט זעהען... וואָס וועל איך טהון? — זיי מיר מוחל,

— וואָס זשע דען? וואָס זשע דען זאָל איך קלערען? מיר וועלען דאָך באלד — דו ווייסט? — מיר וועלען דאָך באלד גליק־ליך זיין: מיין מוטער וועט נאָר פון קארלסבאד קומען, זאָג איך איהר באלד מיינע פּלאַנען; זי וועט זיך ראָם דערפריען; זי וועט דיך אַרומנעמען ווי א קינד...

— אָך, מאַריץ, מאַריץ! איהר זענט יאָ א קינד. און דערצו נאָך א פערצערטעלט קינד! איהר רעדט זיך אליין אין נאָמ הייסט וואָס פאר נאַרישקייטען, און ווילט נישט קוקען אויף דער אַנדערער זייט פון דער מטבע... איהר האָט דאָך ערשט אליין געלייענט איהר בריעף! איהר פערשטעהט דען ניט, צוליעב וואָס זי דולט אייך א קאָפּ מיט דער פאַמיליע נאָטקין און מיט די זעלטענע מעלות פון דער מאַמזעל נאָטקין, וועלכע האָט זיך, נאָך די וועלטער פון אייער מוטער, במעט פערליעבט אין אייער פּאר־מרעט?...

— נו, ווער הערט זי! — האָט מאַריץ געענטפערט, ארומ־געהענדיג איבער דעם צימער. — איך לעב ניט מיט דער מאַמע'ס שכל, איך בין ניט דער „מאַמע'ס קינד"... זי וועט ניט וועלען? וואָס הייסט? פאר וואָס זאָל זי ניט וועלען? וויל מיין כלה האָט קיין געלד ניט? נאַרישקייט! איך האָב אליין געלד און דאַרף נאָר ניט קיין געלד! יחום? וואָס טויג מיר יחום? זי וועט מורא האָבען פאר אידישע מיילער: מע וועט זאָגען, אז מא־ריץ, נאָלדע זילבערמאַנ'ס בן־יחיד, האָט חתונה געהאָט פאר איין אָרעם מיידעל, וואָס קיינער ווייסט זי ניט? ווער הערט זיי? וואָס בין איך — א קינד? איך בין א מאַנספערזאָן! איך קאָן בעשטהן פאר זיך! איך בין פריי: קיינער סמיעט ניט מיר צו שמעהרען מיין גליק, אפילו מיין מוטער! איך געה באלד אהיים און שרייב איהר א בריעף... און שיק איהר היינט א דע־פעש... איך געה שוין, די רגע...

וואָס וויטער מאַריץ האָט געדעדט, איז ער אליץ מעהר פער־פלאָמט געוואָרען. מע האָט נעזעהן, אז ער רעדט ראָם ערנסט, מיט

— טהייערער, טהייערער מאריץ, דו ביזט מיין פרייער! טהייערער מאריץ! זיי מיר מוחל, איך בין א שלעכטע; בעשטראף מיך, איך בין דיך ניט ווערטה: איך קלער אויף דיר שלעכטס... אז דו נעהסט אוועק און איך זעה דיך ניט, ווערסט דו ביי מיר אן דעם גאנצען גלאנץ; דו ווייזט מיר אוים קליין, ארעם, נידעריג, פאלש, נאר ערגער פון פאלש — שוואך, שוואך!! מאריץ! איך האב פיינט א שוואכען מענשען אהן א כאראקטער, — ערגער, הונדערט מאל ערגער פון א פאלשען, פון א מערדער; ערער מערדער איז א שלעכטער מענש, נאר א מענש; אבער דער „בעזכאראקטערנע" איז גאר קיין מענש ניט ביי מיר — א פליעג, א וואנץ...

ביי די ווערטער האט טייבעלע ארויסגעלאזט מאריצען פון איהרע ארעמס און איז וויעדער געבליבען זיצען שטיל און האט נאר געקוקט אויף איהם. מאריץ איז געוועזען פערוואונדערט איבער איהר היינטיגער אויפיהרונג; ער האט געזעהן, אז זי איז היינט צערודערט: אט ווערד זי לעבעדיג און מונטער, און אט ווערד זי פערטראכט און עפים אזוי אומעטיג, אז דאס הארץ קאן צעריסען ווערען קוקענדיג אויף איהר בלאס געזיכט; עס איז עפים ניט כדרך הטבע.

— טייבעלע! מיין טהייערע! דו ביזט היינט ניט מיט אלעמען. זאג דעם אמת, וואס איז מיט דיר? וואס קלערסט דו איצט? וואס זענען דיינע שענע אויגען אזוי פערטראכט? וואס בעדייט דער וואלקען, וואס ווערד פלוצים איבערגעצויגען אויף דיין שען געזיכט? איך קען דיך ניט פון נעכטען, דאכט זיך, — זאג, וואס איז מיט דיר? דו צוויייפעלסט אין מיר? אין דיין מאריצען? דו ווייסט, ווי אזוי איך האב דיך ליעב, איך דארף דאס דיר ניט דערצעהלען...

— איהר דארפט דאס מיר ניט דערצעהלען — האט טייבעלע איבערגעזאגט זיינע ווערטער פערטראכט ווי פריהער.

און בלאָנדע האָר. געקלײדט איז ער געווען זעהר עלענאנט, אײראָפּעאיש, ווי אונזערע האַלב־אריסטאָקראַטישע גביר'ישע קינדער; א שוועדע מאַסיווע גאָלדענע קייט מיט זעהר א טהייערען שטיין איינגעזעצט אין דעם רינג, וואָס ער האָט געטראָגען, און דערצו זיין ריין ווייס געזיכט מיט זיינע אויסגעלעטע וווייסע העכע האָבען געוויזען, אז ער איז געוואכסען ביי רייכע עלטערען און האָט נאָך ניט געוואוסט וואָס הייסט ארבייטען אין דער וועלט און פון וואַנען רייכקייט נעמט זיך. דאָס איז געווים א אידישער פינאַנץ־פּריינץ — איינער פון די, וואָס גלויבען ניט דעם, וואָס בעקלאָגט זיך אויף דער שלעכטער צייט, און מיינט, אז ע ר ד א ר ף אזוי לעבען, און דער אנדערער — דער אנדערער לאָז זיך לעבען, ווי ער פערשטעהט... נאָר מיר וועלען זיך נאָך בעקענען גאָנץ נאָהענט מיט אונזער העלד.

— מאָריץ! וואָס קלערט איהר צו ענטפערען דער מוטער אויף דעם בריעף? — האָט איהם דאָס מיידעל פלוצים א פרעג געטהאָן. מאָריץ איז רויט געוואָרען און האָט איהר ניט באַלד געקאָגט ענטפערען; ער איז אויפגעשטאַנען פון דעם בענקעל און איז זיך א פּאָר מאָל דורכגענאַנגען הין און צוריק; דערנאָך האָט ער זיך געזעצט נעבען דעם מיידעל און האָט געזומען איהר האַנד אין זיינע הענד און האָט לאַנג געקוקט איהר אין די אויגען. ער האָט געזאָגט צו איהר:

— וואָס פרעגט איהר מיך עפּים היינט, וואָס איך קלער איהר צו ענטפערען אויף איהר בריעף? דאָס זעלבע וואָס אויף אלע אַיהרע בריעף...

דאָס מיידעל האָט אביסעל נאָכגעטראכט און האָט שטיל ארויסגעצויגען איהר האַנד פון זיינע הענד און האָט אראָפּגעלאָזט די אויגען. מאָריץ האָט זיך אויפגעבויגען און האָט איהר געוואָלט א קוק טהון אין פּנים; זי האָט איהם מיט ביידע הענד ארומגעהאַפּט דעם האַלז און האָט איהם לאַנג געקושט אין קאָפּ און אין די אויגען.

טייבעלע

עס איז איינע אלטע נעשיכטע,
דאָך בלייבט זי איממער נייַ;
אונד וועם זי יוסט פּאסיערטע,
דעם בריכט דאס הערץ ענטצוויי...
(היינריך היינע).

I

אין א קליין לימטיג צימער, ביי א קליין אָפּען פענסטער, איז געזעסען טייבעלע, א יונג מיידעל פון א יאָהר אכצעהן, מיט אירן ארבייט אין די הענד. איהר שען ליכטיג פּנים האָט בעוויזען, אז זי איז צופריעדען; איהרע טונקעלע, גלענצענדיגע אויגען האָבען געברענט ווי פייער, איהרע שווארצע געקרייזעלטע קורצאונטערנע שוירענע האָר האָבען פערשטעלט פון ביידע זייטען איהרע פערפלאמטע באקען, און אויף איהר קליין מיילכען האָט געשפּיעלט א צופריעדענער שמייכעל; מיט איהרע קלייגע ווייסע הענטלעך האָט זי אוועקגעלענט די ארבייט אָן א זייט, האָט א וואָרף געטהאָן מיט דעם קאָפּ, פערשארט די האָר, צונויפגענלעגט ביידע הענד אויף דעם האַרצען, און האָט געוואָרפען איהרע שענע שווארצע אויגען אויף דעם יונגען מאן, וואָס איז געזעסען אקענען איהר און האָט נעלעזען א בריעף. דאָס איז געוועזען א הויכער שענער מאן פון א יאָהר צוואַנציג, מיט א ווייס קיילעכיג נעזיכט, מיט בלויע אויגען

טויבעלע

געשריבען אין יאָהר 1884.

אינהאלט

מיבעלע 7
קינדער־שפּיעל 59

יונעגד־ראַמאַנש

Copyright, 1920, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

72

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

יונעגד־ראַמאַנש

ספעציעלע „מאָרגן־פריהיט" אויסגאַבע, ניו יאָרק, 1937

אלע רעכט פון שלום עליכם